326

REVISTA DE FOLCLOR

ANUL III

Nr. 3

BIBLIOTECA de Folclor

BUCUREŞTI

1958

C. 1395/3

Publicată de INSTITUTUL DE FOLCLOR,
București, str. Nikos Beloiannis, nr. 25.

Consiliul de Redacție: SABIN V. DRĂGOI, G. BREAZUL
I. MUȘLEA, MIHAI POP, TIBERIU ALEXANDRU,
GH. CIOBANU, VERA PROCA-CIORTEA, I. JAGAMAS
Redactor-Șef: MIHAI POP

https://biblioteca-digitala.ro

REVISTA DE FOLCLOR

ANUL III Nr. 3

Institutul BIBLIOTECA de Folclor

BUCUREȘTI

1958

C. 1395/3

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

SUMAR

* * * — 23 AUGUST 1958 7

STUDII

A. VICOL — Contribuţii la studiul ritmului în cîntecele populare din Muscel..... 11
M. GROSU — Caracterul general istoric al baladei populare romîneşti..... 39

MATERIALE

A. FOCHI — O nouă variantă a Mioriţei din R.S.S. Moldovenească..... 51
N. AL. MIRONESCU — O descîntătoare din Hangu 53
I. CHELCEA — Obiceiuri în legătură cu viaţa omului în Pătaş şi Berlovenii-Vechi, Caraş 55
FL. BOBU FLORESCU — Confecţionarea fluierelor cu aplicaţii de alamă..... 83

DIN ISTORIA FOLCLORULUI ŞI FOLCLORISTICII

V. NETEA — La comemorarea lui Petre Ispirescu 87
A. Z. N. POP — « Cuca-Muca » în semnificaţia Pluguşorului..... 91
D. POP — Început de activitate folcloristică în nordul Transilvaniei: ziarul « Gutinul » de la Baia Mare 101
N. JULA — Lucrări inedite ale lui Simion Florea Marian..... 115

CRONICA

Din realizările folcloristicii noastre : Prof. dr. Vladimir Kiparski—Finlanda (119); Zdenka Jelinkova — Cehoslovacia (119) ; Din activitatea Institutului de Folclor pe anul 1957 (120) ; Activitatea folcloristică a Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice din R.P.R. (122) ; Trecere în revistă a formaţiilor studenţeşti de dans din Centrul universitar Bucureşti (124) ; Cel de al 5-lea concurs pe ţară al echipelor de amatori (125) ; Buletin 1 de informare ştiinţifică al Institutului de Folclor (126) ;
Activitatea folcloristică internaţională : Aniversarea a 70 de ani a lui V. M. Beliaiev (129); Noi culegeri de basme publicate în U.R.S.S. (129) ; Manual de literatură şi folclor rus pentru profesorii şcolilor medii (130) ; Dansuri populare lituaniene (130) ; Dansuri populare din Republica Moldovenească (131) ; Cîntecele Sîrbilor Lusacieni (131) ; A zecea conferinţă anuală a Consiliului Internaţional de Muzică Populară (131) ; Ansamblul C.F.R. « Giuleşti » în Anglia (132) ; Ansamblul Sfatului Popular al Capitalei la festivalul internaţional de folclor din Agrigento (133) ; Bibliografia internaţională de folclor, publicată de revista americană « Southern Folklore Quarterly » (134) ; Felix Hörburger despre sabia şi toba ca ustensile de dans (135) ; Preocupările de folclor muzical ale studioului de fonologie din Milano (135) ; Comunicările muzeului etnografic maghiar de la Budapesta — 1957 (136).

RECENZII

A. FOCHI — Volkskundliche Bibliographie für die Jahre 1937 und 1938 (Bibliografia folclorică a anilor 1937 şi 1938), editată de R. Wildhaber 138
A. BALOTĂ — Gh. Vrabie: Călătoria fratelui **mort** sau motivul Lenore în folclorul sud-est european 141

https://biblioteca-digitala.ro

CONTENTS

* * *—23 AUGUST 1958 7

STUDIES

A. VICOL — Contributions to the study of the rhythm of the folk songs in the Muscel district 11
M. GROSU — The pre-eminent historic character of the Roumanian folk ballad 39

FOLKLORISTIC DOCUMENTS

A. FOCHI — A new variant of the Miorița Ballad in the S. S. Moldavian Republic 51
A. AL. MIRONESCU — White magic practiced by a woman in Hangu 53
I. CHELCEA — Daily life customs in the villages of Pataș and Borlovenii Vechi-Caraș district 55
FL. BOBU FLORESCU — The construction of shepherd's pipes with brass inlaid ornaments in the village of Costești-Vîlcea. 83

DATA CONCERNING THE HISTORY OF THE ROUMANIAN FOLKLORE

V. NETEA — Petre Ispirescu's commemoration 87
A. Z. N. POP — The significance of *Cuca Muca* in the *Pluguşor* New Year song 91
D. POP — The first folkloristic activity in Northern Transylvania: The Baia Mare Newspaper „Gutinul". 101
N. JULA — Unpublished works of Simion Florea Marian. 115

NOTES AND NEWS

Some Roumanian folkloristic achievements: Prof. Dr. Vladimir Kiparski — Finland (119); Zdenka Jelinkova — Czechoslovakia (119); Some activities of the Roumanian Folklore Institute in 1957 (120); Folkloristic activity of the R.P.R. Historic and Philologic Science Society (122); The dance formations of the Bucharest University Centre (124); Fifth national competition of the Amateur folk dance ensembles (125); Scientific Information Bulletin of the Roumanian Folklore Institute (126).

International folklore activity: On V. M. Beliaiev's 70 years aniversary (129); New Collection of fairy tales, published in U.R.S.S. (129); Russian literary and folklore manual for the use of high school teachers (130); Lithuanian folk dances (130); Folk dances from the Moldavian Republic (131); Songs of the Lusacian Serbs (131); The tenth anual conference of the International Folk Music Council (131); The „Giulești" Folk Dance Ensemble of the Roumanian Railway Co. performences in Great Britain (132); The Dance Ensemble of the Bucharest Town Council of the Folklore International Festival of Agrigento (133); Folklore International Bibliography, published by the American review "Southern Folklore Quarterly" (134); Felix Hörburger on the sword and drum as dance accesories (135); Musical folklore activities of th Milano Phonologic Studio (135); Communications of the Magyar Ethnographic Museum, Budapest, 1957 (136).

REVIEWS

A. FOCHI — Volkskundliche Bibliographie für die Jahre 1937 und 1938 (Folklore Bibliography of 1937 and 1938), edited by R. Wildhaber. 138
A. BALOTA — Gh. Vrabie: The Dead brother's trip or the Lenore motif in southeastern European folklore 141

https://biblioteca-digitala.ro

СОДЕРЖАНИЕ

* * * — 23 Августа 1958 года 7

СТАТЬИ

А ВИКОЛ — К изучению ритма народных песен области Мусчел 11
М.. ГРОССУ — Обще-исторический характер румынской народной баллады 39

МАТЕРИАЛЫ

А. ФОКИ — Новый вариант « Миорицы » в Молдавской ССР 51
Н. АЛ. МИРОНЕСКУ — Знахарка в селе Хангу 53
И. КЕЛЬЧА — Семейные обряды в двух селах Раиона Караш: Пэташ и Борловени-Веки 55
ФЛ. БОБУ ФЛОРЕСКУ — Изготовление флуеров с латунными аппликациями . . 83

ИЗ ИСТОРИИ ФОЛЬКЛОРА И ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

В. НЕТЯ — Памяти Петре Испереску 87
А. З. Н. ПОП — Смысл выражения « Кука-Мука » в святочной колядке « Плугушорул » 91
Д. ПОП — Начало фольклористической деятельности на севере Трансильвании: газета « Гутинул » в г. Бая-Маре 101

Н. ЖУЛА — Неизданные произведения Симиона Флоря Мариана 115

ХРОНИКА

Из достижений нашей фольклористики. Проф. д-р Владимир Кипарский — Финляндия (119); Зденка Желинкова — Чехословакия (119); Из деятельности Института Фольклора в 1957 году (120); фольклористическая деятельность Общества исторических и филологических наук РНР (122); смотр Студенческих танцевальных формаций в Бухарестском университетском центре (124); Пятый всерумынский смотр самодеятельности (125); Бюллетень научной информации Института Фольклора (126).

Международная фольклористическая деятельность. 70-летие В. М. Беляева (129); Новые сборники сказок, вышедшие в СССР (129); Пособие по русской литературе и фольклору для учителей средних школ (130); Литовские народные танцы (130); Народные пляски в Молдавской Республике (131); Песни лужичанских сербов (131); 10-ая ежегодная конференция Международного совета народной музыки (131); Ансамбль железнодорожников « Джулешти » в Англии (132); Ансамбль Народного совета Бухареста на Международном

https://biblioteca-digitala.ro

фольклорном фестивале в Агридженто (133); Международная фольклорная библиография, опубликованная в американском журнале « Саутерн Фольклор Куотерли » (134); Феликс Хербургер о сабле и барабане как бутафории к танцу (135); Музыкальный фольклор на фонологической студии в Милане (135); Сообщения Венгерского этнографического музея в Будапеште — 1957 г. (136) . . . . . .

РЕЦЕНЗИИ

А. ФОКИ — Р. Вильдхабер " Volkskundliche Bibliographie für die Jahre 1937 und 1938. (Фольклорная библиография за 1937—1938 гг.) 138
Н. БАЛОТЭ — Г. Врабие. Путешествие мертвого брата или мотив Леноры в фольклоре юго-восточной Европы 141

https://biblioteca-digitala.ro

23 AUGUST 1958

Cu fiecare an ziua de 23 August adaugă un spor la progresele realizate pe toate tărîmurile vieţii culturale, reflex imediat şi nemijlocit al acelei adînci schimbări de structură pe care o constituie în istoria poporului nostru, Ziua Eliberării.

In condiţiile create de ofensiva victorioasă a armatei sovietice, Partidul Comunist Romîn, înfăptuind acţiunea coordonată a forţelor patriotice populare şi a soldaţilor, ofiţerilor şi generalilor patrioţi, a condus la răsturnarea dictaturii fasciste şi ieşirea Romîniei din războiul hitlerist, deschizînd astfel un capitol nou în istoria poporului nostru.

In focul acestor lupte s-a născut armata populară care s-a ridicat pentru apărarea adevăratelor interese naţionale, pentru cauza poporului. La 23 August 1944 au fost rupte toate lanţurile pe care dictatura fascistă le pusese pe umerii poporului nostru. În încercarea lor disperată de a-şi salva poziţiile, burghezia şi moşierimea nu s-au sfiit să arunce ţara în cel mai nedrept dintre războaie. Dictatura pregătea însă condiţiile propriului său sfîrşit aducînd în faţa ţării întregi, ca urmare a sacrificiului imens de vieţi şi de bunuri, singura soluţie valabilă: eliberarea ţării cu ajutorul Uniunii Sovietice, năruirea temeliilor regimului burghezo-moşieresc şi deschiderea drumului spre conducerea politică a statului nostru de către clasa muncitoare şi forţa sa conducătoare, Partidul Comunist Romîn.

Cei 14 ani care s-au scurs de la această dată au dovedit odată mai mult că în condiţiile regimului de democraţie populară toate schimbările cu caracter politic şi social al căror scop este construirea socialismului în ţara noastră, aduc cu sine în chip firesc schimbarea întregii suprastructuri a statului nostru în instituţiile statului ca şi în cultură, în literatură ca şi în ştiinţele sociale, în artele plastice ca şi în muzică.

Trecerea de la condiţiile societăţii capitaliste la acelea calitativ noi ale societăţii socialiste nu s-a făcut şi nu se poate face fără luptă ideologică. Cultura cea nouă, socialistă în conţinut şi naţională în formă, nu este o realizare pasivă, izvorînd din înregistrarea mecanică a schimbărilor care au avut şi au mai departe loc în structura social economică a ţării noastre. Cultura nouă, socialistă, presupune în chip categoric o poziţie de permanentă afirmare, de continuu progres, realizat prin lupta

https://biblioteca-digitala.ro

ideologică dusă de cei mai înaintați oameni de știință și creatori de artă, de pe pozițiile concepțiilor materialist dialectice despre lume și viață,cu un cuvînt de pe o poziție partinică. Intreaga suprastructură socialistă trebuie să servească astfel în chip activ structurii societății noi, care a generat-o și pe care ea trebuie permanent să o ajute.

În aceste condiții și avînd mereu în vedere sarcinile fundamentale ale tuturor intelectualilor strînși în jurul Partidului, apar și mai limpede încă, atît sarcinile însemnate care stau în fața cercetătorilor folcloriști din țara noastră, grupați în jurul Institutului de Folclor, cît și adînca semnificație pe care o au în politica culturii organizată și dirijată de Partidul clasei muncitoare, realizările obținute în acest domeniu în cei 14 ani care s-au scurs de la eliberarea țării noastre.

Înainte de toate, se impune constatarea că din individuală și sporadică, încălzită doar de entuziasmul cîtorva cercetători îndrăgostiți de trecutul poporului nostru și de creația sa artistică, o cercetare sistematică și multilaterală a putut fi organizată de-abia în anii regimului de democrație populară. Ca și în atîtea alte domenii ale cercetării științifice sau ale creației artistice, eforturile individuale s-au unit și s-au amplificat în dimensiuni nemaiîntîlnite într-un efort colectiv și limpede organizat. In al doilea rînd, pornind de la o apreciere critică a moștenirii culturale din trecut, s-a putut ajunge în acest scurt răstimp la singura și cea mai justă înțelegere a creației populare. Departe de a constitui aspecte întîrziate și fosilizate ale unor vechi fenomene culturale oarecum exotice; departe de a constitui flori rare care ne pot interesa numai prin măiestria cuvîntului lor, fenomenul folcloric constituie pentru cercetătorul nou o oglindă vie a unor situații istorice date, strîns legate de stadiul de dezvoltare socială și economică a poporului nostru în condiții istorice ce pot și trebuie a fi lămurite. În egală măsură, tocmai fiindcă reflectă viața poporului însuși, cu toate aspirațiile și frămîntările sale, cu toate bucuriile și mai ales cu toate amărăciunile sale, fenomenul folcloric trebuie considerat prin singura prismă științifică posibilă aceea a dialecticei istorice. Nemaifiind simple și exotice urme, ci viața însăși în diferite momente ale istoriei sale, folclorul ne interesează atît în manifestările din trecut cît și în cele prezente. Sub impresia puternică a transformărilor sociale economice care au loc sub ochii noștri, poporul realizează forme noi folclorice; nu este numai un nou capitol de folclor, ci, înainte de toate, o nouă viziune a genezei și evoluției fenomenului folcloric.

În sfîrșit, pentru a încheia aceste observații preliminare, trebuie să mai adăugăm și faptul că numai în condițiile unei culturi socialiste care își caută obîrșia îndepărtată în trecutul de suferință și de luptă al poporului, creația artistică populară a fost pusă pentru prima dată la locul de cinste care i se cuvine și anume acela de izvor nesecat de inspirație pentru creația artistică cultă. Ceea ce Vasile Alecsandri și Nicolae Bălcescu, Mihail Eminescu și George Enescu au realizat datorită intuiției lor geniale a devenit o școală de creație artistică organizată sub

https://biblioteca-digitala.ro

multiplele sale aspecte și promovată pe toate căile, de la cea mai modestă pînă la cea mai înaltă instituție de cultură romînească.

Din toate aceste puncte de vedere rezultă o sarcină amplă și tot mai mare pentru întreaga cercetare folclorică și înainte de toate pentru Institutul nostru: cercetarea sistematică a întregului tezaur folcloric, literar, muzical și coregrafic și interpretarea sa în lumina concepției despre lume și viață a materialismului dialectic și istoric; studierea fenomenului folcloric din punctul de vedere al creației actuale, înregistrînd în felul acesta, cu cea mai sensibilă dintre antene, procesul de creație folclorică generat de transformările adînci ale societății noastre în faza de trecere de la capitalism la socialism; valorificarea moștenirii culturale a trecutului, pentru a pune la îndemîna tuturor creatorilor de artă izvorul cel mai limpede, adeseori cel mai puțin cunoscut al realizărilor artistice ale poporului nostru și ale naționalităților conlocuitoare de pe toate plaiurile țării noastre.

În lumina acestor probleme, orice aniversare a zilei eliberării patriei noastre, constituie cel mai nimerit prilej pentru a ne cîntări realizările, pentru a ne număra răspunderile și mai ales, învățînd de la tot ceea ce s-a făcut pînă astăzi, să facem cu efort sporit mai mult și mai bine pentru mîine.

Putem astfel pune în cîntarul acestei activități cîteva realizări care dovedesc că de la înființarea Institutului și pînă astăzi, Institutul a răspuns la unele dintre cele mai importante sarcini care i-au fost puse în față.

Înființarea Institutului în anul 1949 a corespuns unei mari nevoi. Cîteva dintre realizările care le vom enumera mai jos constituie partea noastră de contribuție la înfăptuirea revoluției culturale pe care o trăiește poporul nostru: valoroasa arhivă folclorică care cuprinde peste 50.024 piese folclorice, înregistrate pe 16.172 cilindri de fonograf, 3.426 fețe disc de patefon, 1010 benzi de magnetofon, 22.991 cîntece notate după auz, 17.351 piese material documentar informativ, 1.125 basme, legende, snoave, etc. și peste 600 dansuri notate, 12.000 cîntece și jocuri, 150 povești, 5000 de ghicitori culese de cercetătorii filialei Institutului nostru de la Cluj în cursul ultimilor ani din importantele zone ale folclorului maghiar din țara noastră, alături de un bogat material din folclorul german, hutul, evreu, tătar, bulgar, lipovenesc din delta Dunării și sîrb din Banat; biblioteca de specialitate a Institutului care cuprinde peste 10.000 de volume, cărți și periodice, peste 700 de articole și studii de specialitate, traduse din publicațiile sovietice; importanta colecție foto-cinematografică de 8.232 fotografii, precum și 8 filme cinematografice de scurt metraj, cuprinzînd înregistrarea de informatori și artiști populari, obiceiuri, costume și tipuri regionale, dansuri, etc., cabinetul de consultare pentru cei care cercetează creația artistică populară și care a dat pînă în prezent peste 2.000 de consultări; îndrumările pe care Institutul nostru le-a dat pînă în anul 1953 orchestrei populare « Barbu Lăutaru », orchestră care a valorificat cu mare succes în țară și peste hotare cele mai frumoase melodii ale folclorului nostru muzical; activitatea pe teren a

https://biblioteca-digitala.ro

cercetătorilor Institutului de la cele trei secții: literară, muzicală și coregrafică, ca și activitatea în interiorul fiecărei secții manifestată prin monografii, studii, conferințe, comunicări, « Indicele de basme» ale poporului nostru, marea culegere « Folclorul în R.P.R. », corpus-ul folcloric al patriei noastre, care va apărea în cca. 40 de volume cu caracter de monografii regionale sau tematice, « Revista de Folclor », care publică curent rezultatul cercetărilor sale ca și acelea ale folcloriștilor din țară și de peste hotare; acțiunea de continuă lărgire a cercului celor ce se ocupă științific de problemele culegerii, studierii și prelucrării folclorului; sprijinul teoretic și material concretizat în înființarea pînă acum a trei cercuri folclorice în provincie, Sibiu, Bacău, Timișoara. Vizita numeroșilor folcloriști de peste hotare, doritori să cunoască logățiile și frumusețile folclorului nostru: schimbul de publicații cu diferite instituții din țările de democrație populară, ca și din celelalte țări, participarea unora dintre membrii Institutului nostru la congresele de specialitate din străinătate sînt dovezi grăitoare de posibilitățile pe care folcloristica de astăzi le are datorită înțelegerii și sprijinului prețios acordat de regimul nostru de democrație populară acestui domeniu de cercetare.

Sîntem de-abia la început și sîntem conștienți de faptul că nu am făcut tot ce trebuia făcut. Sînt încă lacune mari în cercetarea noastră. Nu întotdeauna bogatul material adunat a fost pus suficient în valoare și poate că nici interpretarea creației populare nu a fost suficient de adîncită. Avem însă în fața noastră nu numai un imens cîmp de cercetare, dar mai ales —pe lîngă sprijinul neprețuit al conducătorilor culturii noastre — și certitudinea că, interpretînd în lumina materialismului dialectic și istoric imensa moștenire culturală a poporului nostru contribuim într-o măsură, din ce în ce mai mare, la rezolvarea tuturor problemelor generate de 23 August 1944 și duse mereu înainte de cultura noastră socialistă.

https://biblioteca-digitala.ro

CONTRIBUȚII LA STUDIUL RITMULUI IN CÎNTECELE POPULARE DIN MUSCEL

ADRIAN VICOL

Făcînd parte din colectivul ce lucrează la întocmirea monografiei folclorice a Muscelului și transcriind numeroase melodii, am putut observa în timpul transcrierii materialului înregistrat, unele particularități ritmice deosebite, « neobișnuite » [1].

Urmărind mai îndeaproape aceste particularități am constatat că ele apar în cea mai mare parte la bunii păstrători și interpreți ai folclorului muscelean, informatori reprezentativi pentru stilul regional și dotați cu o sensibilitate artistică ce face ca fiecare cîntec interpretat să devină mereu o nouă creație. Mai mult decît atît, imaginația creatoare a acestor interpreți populari se manifestă chiar și în cadrul aceluiași cîntec prin numeroasele variații melodice și ritmice ale strofelor pe care transcriitorul le poate întîlni și nota cu amănunțime atunci cînd lucrează pe un material înregistrat.

Cîteva cîntece alese din bogatul material cules vor da cititorului putința să se familiarizeze cu trăsăturile ritmice caracteristice stilului muşcelean și ne vor permite să intrăm cu mai mult temei în miezul problemei ce formează obiectul acestui studiu.

Iată un cîntec cules în anul 1954 la Jugur de la informatoarea Valerica H. Arsene, de 21 de ani .

---

[1] În lucrarea de față ne vom ocupa numai de cîntecele propriu zise din Muscel, exclusiv melodiile în ritmul « p r ando-rubato ».

[2] Pentru identificarea documentelor sonore am folosit următoarele prescurtări: « Mgt. » — înregistrări pe bandă de magnetofon; « Fgr. » — înregistrări pe cilindri de fonograf; « Disc. » — înregistrări pe discuri. Cifrele arată numărul de catalog sub care se găsesc înregistrate în Arhiva Institutului de Folclor din București.

Pe fonogramă informatoarea începe cu al doilea rînd melodic. De aceea s-a reprodus prima strofă completă.

https://biblioteca-digitala.ro

Mgt. 431 s
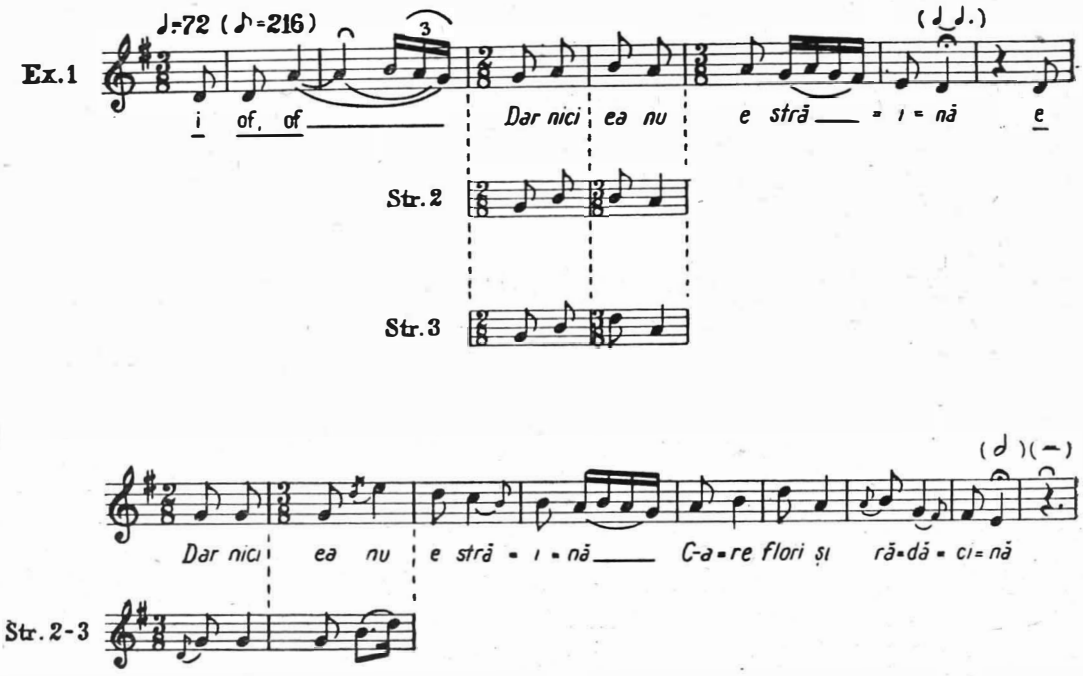
Schema ritmică:
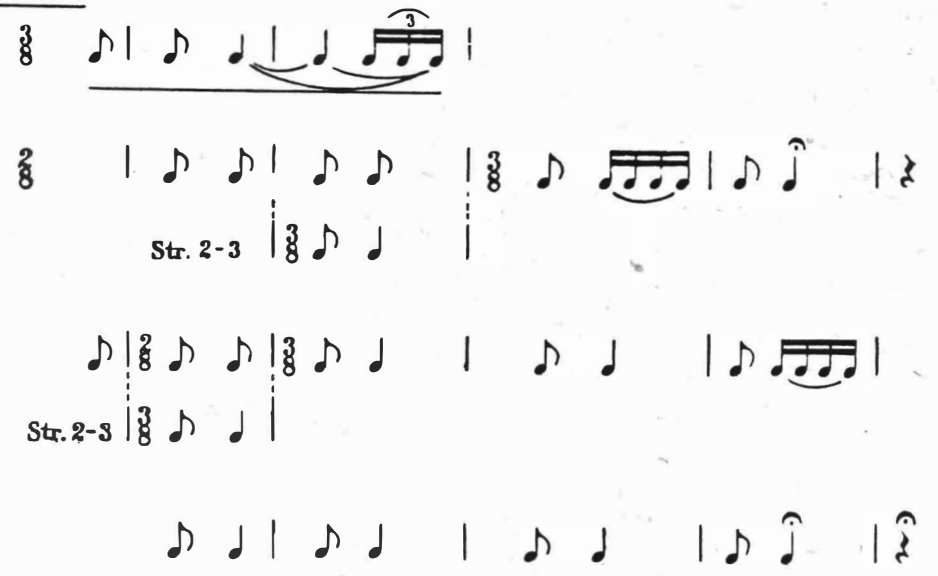
Dacă analizăm ritmul acestui cîntec, observăm că el este construit din celule ritmice binare (piricul ♪♪) și ternare (iambul ♪♩) care alternează în mod variat atît în cursul strofei cît și de la o strofă la alta. În primul rînd melodic

https://biblioteca-digitala.ro

remarcăm înlocuirea în strofa a doua și a treia a piricului (măsura 2-a) cu un iamb. La fel se întîmplă și în prima măsură din al doilea rînd melodic.

Cele două valori care stau la baza celulelor ritmice — optimea și pătrimea — sînt *indivizibile* în sensul că fiecare din ele este purtătoarea unei silabe din versul textului poetic, adică o silabă din vers nu poate fi cîntată pe nici o altă valoare în afară de aceste două durate.[3] Ele sînt divizibile însă în sens *melodic* pentru că durata respectivă a pătrimei sau optimei, corespunzătoare unei silabe, poate fi realizată cîteodată melodic, printr-o melismă. Fiecare din aceste celule ritmice cuprinde numai cîte două valori — o optime și o pătrime sau două optimi—iar accentul ritmic cade din două în două silabe indiferent de *cantitatea* duratelor pe care le înglobează celula ritmică respectivă ceea ce duce tocmai la alternarea grupelor ternare cu cele binare.

Cîntecul începe cu un scurt « refren » care dă melodiei un avînt.

Cîntecul următor a fost cules tot din Jugur în anul 1940 de la valoroasa informatoare Anica D. Anghel.[4]

Disc 1350 I c

Ex.2

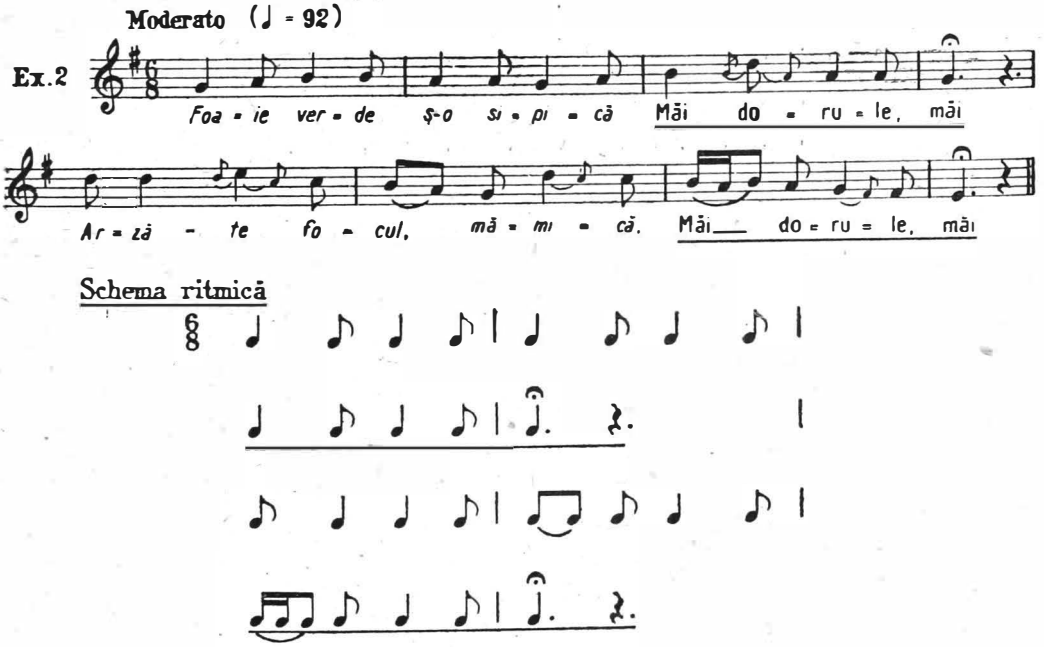

Spre deosebire de exemplul precedent, analiza ritmică a melodiei de mai sus ne indică un ritm constant de $\frac{6}{8}$ construit în cea mai mare parte — inclusiv

[3] Numai ultima silabă a rîndului melodic poate fi prelungită nedefinit (cu « Fermato »).

[4] Publicat în 200 *cîntece și doine* — culegere alcătuită sub îngrijirea Institutului de folclor, ESPLA 1955, nr. 54

https://biblioteca-digitala.ro

refrenul — pe o singură celulă ritmică și anume ditroheul. Doar în al doilea rînd melodic în locul ditroheului din prima măsură întîlnim un antispast.

Să mai vedem încă o melodie bazată pe o altă construcție ritmică. Cîntecul cules din Jugur în anul 1954 este interpretat de Marcela Pepenescu de 20 de ani, una din cele mai bune informatoare tinere din sat.

Mgt. 423 k

Ex. 3
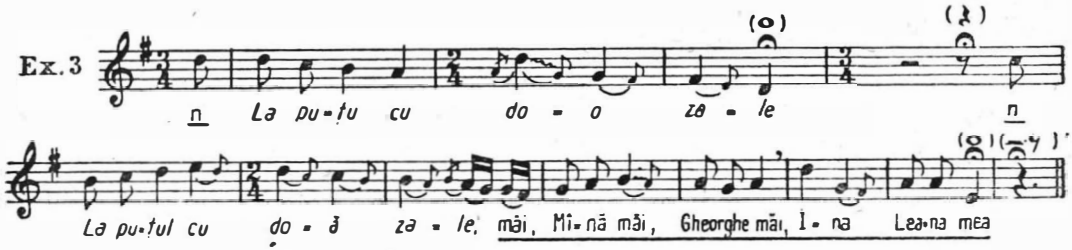
Schema ritmică:

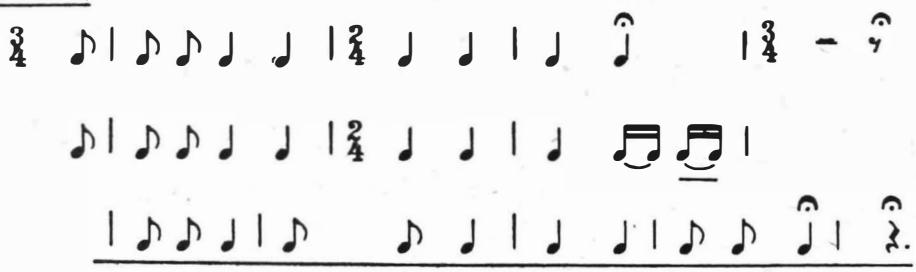

Ritmul cîntecului ne apare deosebit de celelalte două prin aceea că motivele ritmice ne indică drept unitate de timp pătrimea, încadrîndu-se în măsuri de $\frac{2}{4}$ și $\frac{3}{4}$. Măsurile acestea însă alternează de mai multe ori în decursul melodiei și doar refrenul are un ritm constant de $\frac{2}{4}$. În legătură cu refrenul mai este de remarcat lungimea lui — 11 silabe — construcție metrică neîntîlnită în versificația populară romînească a textelor propriu zise, ci numai în refrenele de felul celui de mai sus.

Melodia este construită de fapt din două celule principale: ionicul minor (♪♪♩♩) și spondeul (♩♩) însă în refren pe lîngă spondeu mai apare și anapestul (♪♪♩).

În sfîrșit iată încă un exemplu cu o construcție ritmică diferită de cele precedente (inf. Anica D. Anghel, 38 ani, Jugur, 1954).[5]

Melodia de mai jos are ritmul în măsură constantă de 4/4 și spre deosebire de exemplele anterioare, aici ne atrage atenția apariția unor raporturi noi

[5] Notat de Paula Carp

https://biblioteca-digitala.ro

între durate din pricina «punctării» pătrimii și a optimii (deci nu numai raportul 1:1, 1:2 sau 2:1, ci și raportul 1:3 sau 3:1).

Mgt. 420 k

Ex.4
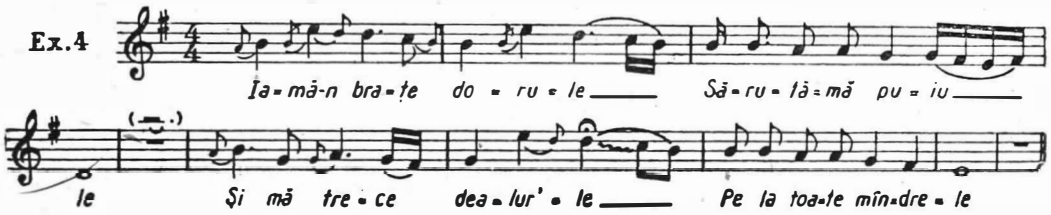
Schema ritmică:
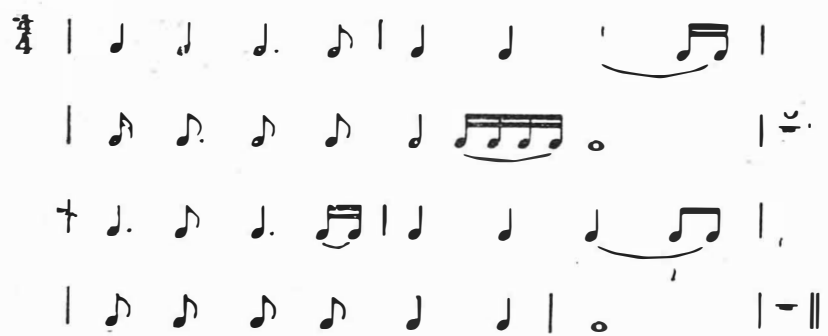
Caracterul general al ritmului ne arată că avem în fața noastră un alt sistem ritmic.

În ritmica celor patru melodii prezentate deși putem remarca unele caracteristici comune (în cele trei melodii de la început, dar mai ales în primele două, înrudirea este evidentă), totuși fiecare din ele are și trăsături ritmice proprii.

Pornind de aici putem face în linii mari o clasificare a cîntecelor propriu zise din Muscel după criteriul ritmului încadrîndu-le în diferite grupe ritmice, clasificare cu caracter provizoriu care să ne ajute în expunerea de față. O clasificare definitivă urmează să o facem ulterior printr-un studiu special, bazat pe cercetarea amănunțită a unui material foarte bogat.

I. Melodii construite pe un *sistem ritmic* bazat pe celule ritmice bisilabice sau tetrasilabice de tip binar, ternar sau mixt, realizat din două durate în general indivizibile al căror raport nu poate fi decît 1:1, 1:2 sau 2:1, adică celule ritmice construite din combinații ale optimilor și pătrimilor (de exemplu în cazul construcției bisilabice) putem avea următoarele celule: piricul — ♪♪ — iambul — ♪♩ — troheul — ♩♪ — și spondeul — ♩♩ — ; în timp ce la cele tetrasilabice: diiambul — ♪♩♪♩ — ditroheul — ♩♪♩♪ — coriambul — ♩♪♪♩ — antispastul ♪♩♩♪ —

https://biblioteca-digitala.ro

ionicul minor — ♪ ♪ ♩ ♩ — ionicul major — ♩ ♩ ♪ ♪ — peonul I, II, III și IV — ♩ ♪ ♪ ♪, ♪ ♩ ♪ ♪, ♪ ♪ ♩ ♪ și ♪ ♪ ♪ ♩.

În cadrul acestui sistem ritmic în melodiile de cîntec din Muscel se pot distinge următoarele *categorii* principale:

a) avînd la bază unitatea de timp optime;

b) avînd la bază unitatea de timp pătrime.

În *categoria «a»* distingem iarăși două *subcategorii*:

1) Un ritm bisilabic în care accentul ritmic este determinat de accentul metric al versului de 8 silabe ce conține patru picioare metrice (în genul cîntecelor propriu zise din Muscel nu am întîlnit vers de 6 silabe). Fiecare picior metric are accentul pe prima silabă. Accentul ritmic al melodiei de cele mai multe ori *nu are periodicitate* deoarece în traducerea ritmică a silabelor din piciorul metric al versului îi pot corespunde acestora durate deosebite (optime sau pătrime). Din această cauză se realizează celule ritmice bisilabice binare sau ternare care alternează liber, neregulat, dînd ritmului o mare varietate de accente (v.ex.nr.1).

În mod curent această construcție ritmică răspîndită în aproape toată țara și în toate genurile folclorului romînesc este denumită ritmul «giusto-parlando»[6].

În afară de un număr din ce în ce mai mic de cîntece vechi, această construcție ritmică în Muscel este foarte frecventă în diferitele genuri legate de obiceiuri, dar mai ales în colinde.

2) Melodii cu un ritm bazat exclusiv pe *celule ritmice ternare*, de tip iambic sau trohaic, respectiv coriambic și antispastic, deci cu un caracter legănat în care recunoaștem *periodicitatea strictă* a accentelor ritmice. Înrudirea acestei subcategorii cu cea precedentă este foarte strînsă, deoarece și aici distingem doar două durate — optimea și pătrimea — avînd aceleași raporturi, iar în cazurile în care ritmul este construit pe iambi sau trohei și aici accentul este bisilabic. *Deosebirea* constă tocmai în apariția regulată a *accentului ritmic ternar*, precum și în afirmarea dipodiilor atît în formulele ritmice de tip diiambic și ditrohaic cît și în cele de tip coriambic și antispastic.

Aici se grupează un foarte mare număr de melodii de cîntece «moderne»[7] din Muscel (v.ex.nr.2).

În categoria «b» grupăm melodiile ale căror ritmuri au la bază unitatea de timp-pătrimea (deci care pot fi încadrate în măsurile obișnuite de $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, etc.) și

[6] După cum se știe, Béla Bartók a fost primul care cu cîteva decenii în urmă a arătat caracteristicile versificației populare romînești, precum și strînsa legătură a metricii versului cu ritmica melodiei într-o categorie de cîntece pe care le-a numit «parlando», din cauza rolului determinant al metricii versului asupra ritmului melodiei.

[7] Prin cîntece «moderne» înțelegem de obicei cîntecele pe care le socotim apărute în ultimile 5—6 decenii, cînd au fost semnalate aceste tipuri, avînd anumite caracteristici melodice, ritmice, etc.

https://biblioteca-digitala.ro

în care accentele ritmice ale melodiei capătă o relativă independenţă faţă de vers (v.ex.nr.3).

Legătura versului cu ritmul melodiei se manifestă totuşi prin aceea că de regulă versul determină împărţirea rîndului melodic în două dipodii de cele mai multe ori asimetrice din punct de vedere ritmic (este simetric mai ales atunci cînd se repetă acelaşi motiv ritmic din prima dipodie), impunînd frecvente schimbări ale măsurii. În nici un caz la această categorie de cîntece piciorul metric nu este ignorat de către accentul ritmic, ci cel mult acesta din urmă poate despărţi picioarele metrice fie în monopodii şi dipodii şi mai rar într-o tripodie + o monopodie, deci 4+4 silabe sau 4+2+2, 2+2+4, 6+2, 2+6, etc.

Motivele ritmice care alcătuiesc măsurile sînt de felul ionicului minor şi major, spondeului, anapestului, etc. Celulele trisilabice — anapestul, dactilul — se întîlnesc în refrenele care variază ca lungime şi în care *accentul tonic* al versului coincide de regulă cu cel ritmic.

În exemplul nostru independenţa relativă a melodiei faţă de vers se manifestă în primul rînd prin refrenul de 11 silabe în care accentele tonice ale versului coincid cu cele ritmice din melodie şi în al doilea rînd prin divizarea pătrimii în măsura care precede refrenul (în locul spondeului un dactil) determinată din necesităţi ritmico-melodice şi care amplifică versul acatalectic de 8 silabe la 9 silabe prin adăugarea interjecţiei « *măi*! »: la pu-ţu cu do-ă za-le *măi*! (v.ex.nr.3 schema ritmică a rîndului 2 melodic).

Atît la melodiile din grupa «a 2» cît şi la cele din « b » apar motive ritmice de tip safic (în cazul grupei « b » saficul obişnuit — ♪♪♩♩ — iar in cazul melodiilor din grupa «a 2» motivul ♪♩♩.♩.), foarte des întîlnite mai ales în formulele de cadenţă finală sau la cezură principală. De aceea la grupa « a 2 », unde aceste motive întrerup accentul ritmic ternar stereotip, s-ar putea vorbi deci şi despre cazuri în care unitatea de timp nu mai este ♪ ci ♩., apropiind construcţia ritmică a acestor melodii de cea a grupei « b », prin măsurile alternative ce iau naştere, avînd ca unitate de timp ♩. în care timpii sunt divizaţi ternar $\left(\text{deci } \frac{6}{8}\ \frac{9}{8}\ \frac{23}{8}\right)$.

II. Melodii bazate pe un *sistem ritmic* denumit în mod uzual « occidental », adică ale căror ritmuri nu se deosebesc de cele cunoscute în muzica occidentală. Capitolul acesta al ritmicei cîntecului popular romînesc în general nu a fost încă cercetat suficient.

În acest sistem ritmic încadrăm în special melodiile cu ritm punctat şi în general melodiile în care accentul ritmic al melodiei primează asupra versului.

Existenţa lui în melodiile populare romîneşti este pusă pe seama multiplelor influenţe care s-au exercitat asupra lor. Cîntecele muscelene în special au primit

https://biblioteca-digitala.ro

puternice influenţe, mai ales din partea tarafurilor lăutăreşti, a radio-ului şi a aparatelor muzicale diverse, printre care patefonul ocupă primul loc. Veşmîntul ritmic al acompaniamentului tarafurilor de lăutari (pe viu sau prin radio, patefon, etc.) sau stilul unor melodii de joc din alte regiuni (ca de pildă cel din Oltenia) transpuse pe unele melodii muscelene şi larg difuzate sînt probabil cele mai importante căi de influenţare şi în dezvoltarea ritmicii cîntecelor muscelene. Acest fapt se reflectă chiar şi în repertoriul care alcătuieşte în mare parte melodiile ce se încadrează în grupa de faţă: cîntecele de largă circulaţie de o factură mai nouă, cîntece de militărie şi de război, cîntece «de petrecere» — uneori cu texte destul de dubioase, probabil de origine suburbană — etc.

Dar tocmai din cauza multiplelor influenţe pe care le-a suferit cîntecul muscelean nu numai prin radio şi lăutari, dar şi din pricina condiţiilor economice ale Muscelului din ultimele decenii şi a poziţiei sale geografice [8], melodiile pe care le întîlnim aici prezintă în cea mai mare parte şi *din punct de vedere ritmic diverse întrepătrunderi şi îmbinări ce fac ca să refuze să se încadreze într-una sau într-alta din categoriile* pe care sîntem înclinaţi să le fixăm în mod teoretic. De aceea găsirea unor exemplare «pure», «cristalizate» — din punctul de vedere al «purităţii» categoriei respective — este anevoioasă în materialul existent în Muscel.

De la amestecuri evidente de sisteme, categorii sau subcategorii ritmice [9] şi pînă la sugerarea subtilă a întrepătrunderilor sau influenţelor unuia asupra celuilalt, cîntecul muscelean ridică probleme de ritm ce nu-şi pot afla rezolvarea decît în cercetarea şi studiul sistematic şi multilateral al unui vast material. Concluziile unor munci de acest fel, verificate pe un material variat de la o regiune la alta, ar putea aborda problema evoluţiei ritmice în cîntecul nostru popular în general.

În cele ce urmează vom încerca să arătăm că:

1) Îmbinările şi întrepătrunderile diferitelor elemente aparţinînd unor sisteme şi categorii ritmice deosebite în cîntecele din Muscel indică un aspect al creaţiei populare. Ele sînt rezultatul unor procedee artistice cu ajutorul cărora interpretul popular creator îşi îmbogăţeşte paleta sa expresivă;

2) Îmbinările şi întrepătrunderile acestea apar sub influenţa procedeelor ritmice diverse pe care cîntăreţul popular le mînuieşte cu spontaneitate şi imaginaţie

[8] Locuitorii de aici, prin relaţiile lor economice şi sociale, vin în contact cu reprezentanţi ai celor mai diverse medii din cele mai diferite regiuni ale ţării. Muscelul deţine importante căi de comunicaţie cu Ardealul prin trecătoarea Bran şi are strînse legături economice cu regiunea Piteşti; pe de altă parte pe lîngă ocupaţia agricolă şi pomicolă a locuitorilor, care implică relaţiile ştiute — industria extractivă începe să capete aici o importanţă din ce în ce mai mare, îndeosebi în zilele noastre. Această dezvoltare implică nu numai ridicarea şi schimbarea formelor vechi de cultură, dar şi crearea unor mijloace noi de civilizaţie pentru satele muscelene printre care electrificarea are cele mai directe consecinţe asupra folclorului muzical prin extinderea reţelelor de radioficare.

[9] Existenţa unor astfel de amestecuri în ritmurile cîntecelor populare romîneşti a fost observată şi chiar consemnată de către folclorişti şi în materialul muzical al altor regiuni, chiar

https://biblioteca-digitala.ro

împrumutînd sau amintind în cadrul unui sistem sau categorie ritmică, caracteristicile celuilalt;

3) Persistența în procedeele ritmice ale cîntăreților reprezentativi din Muscel — în cazul genului cîntecelor propriu zise — a elementelor ritmice tradiționale, chiar dacă aceasta se manifestă într-o formă mai subtilă, mai puțin pregnantă. Ea ne poate înlesni într-o oarecare măsură găsirea unui drum pentru explicarea evoluției în ritmica melodiilor de cîntece din Muscel.

Să începem demonstrarea celor de mai sus cu un cîntec foarte cunoscut care a fost culeș în 1940 de la aceeași Anica D. Anghel din Jugur:

Fgr. 8981 b
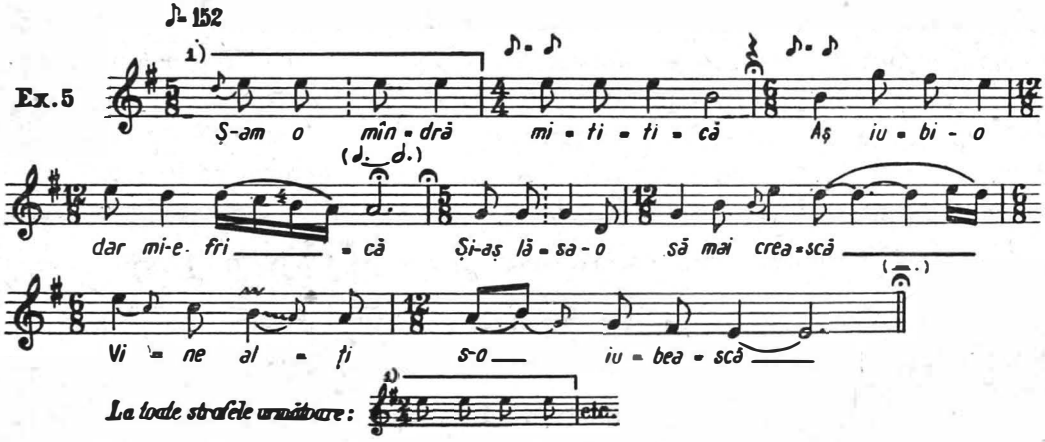
Schema ritmică:
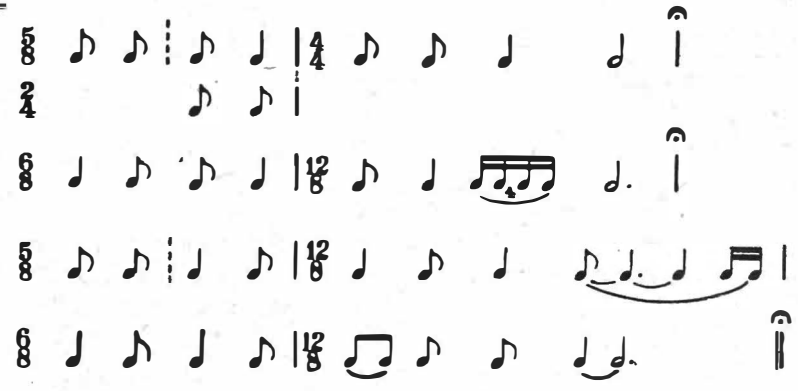
dacă nu s-a insistat asupra acestui fenomen caracteristic pentru unele din cîntecele noastre populare.

În referatul despre ritm ținut de Gh. Ciobanu la discuția despre metoda de transcriere a cîntecului popular romînesc ce a avut loc la Institutul de Folclor din București în anul 1952, autorul citează

https://biblioteca-digitala.ro

Înainte de a intra în analiza ritmică, mărturisim că în cîntecul de mai sus punerea barelor de măsură ne-a pricinuit multe îndoieli. Dacă am fi vrut să urmăm întocmai *interpretarea* pe care informatoarea i-o dă *ritmului*, ar fi trebuit să renunţăm la aspectul logic al construcţiei ritmice care reiese din schema alăturată şi să plasăm barele de măsură în locuri diferite sau pur şi simplu să le suprimăm.

Astfel de îndoieli ne-a pricinuit mai întîi primul rînd melodic care din punct de vedere melodic este un recitativ pe *mi* (treapta 8-a) cu cezura pe *si* (treapta 5-a), desen melodic care ne sugerează puternic recitativele întîlnite în doinele cu ritm liber (ritmul « *parlando rubato* »)[10] în care motivul ritmic se poate uneori întinde peste întregul rînd melodic.

Informatoarea, influenţată probabil de acest mers melodic, dă ritmului din această parte a cîntecului o interpretare similară melodiilor « *parlando rubato* », ştergînd plasticitatea ritmică ce ar trebui să rezulte din separarea motivelor prin accentul ritmic. Pentru acest considerent am fi fost înclinaţi să suprimăm bara de măsură din primul rînd melodic, sacrificînd scoaterea în evidenţă a saficului, care mai departe se impune — deşi transfigurat — la toate formulele de cezură ale rîndurilor melodice. De altfel influenţa ritmului liber în această parte a cîntecului se face simţită şi mai concret prin apariţia în prima strofă a unui grup peonic, întrerupînd şirul de optimi printr-o pătrime: ♪ ♪ ♪ [♩] ♪ ♪ ♩ ♩ Fenomenul nu se mai repetă în strofele următoare, motivul ritmic avînd aspectul ♪♪♪♪♪♪♩♩

Îndoială ne-a pricinuit şi al doilea rînd melodic. Nu însă din cauza *valorii optimii* din celulele ternare care de obicei în aceste cazuri apar în formă de triolete (♩. fiind egală cu ♩) pentru că trecerea la un alt sistem ritmic aici este foarte pregnantă tocmai prin uniformitatea optimii (♪ = ♪). Îndoiala ne-a fost pricinuită din cauza *interpretării* acestor celule ternare de către informatoare. Interpretarea de

---

şi unele exemple care pun « problema amestecării stilurilor ». Comentînd unul din aceste exemple, el arată că « primele două rînduri melodice pot fi scrise fără nici o discuţie în $\frac{2}{4}$, iar următoarele două în $\frac{7}{8}$ alcătuite din $\frac{3+4}{8}$. Prin urmare — continuă autorul — în prima parte se impune ca unitate de timp pătrimea, în timp ce în a doua parte se impune optimea » (53). Exemplul comentat este din Tîrnava Mare şi aparţine regretatului folclorist Ilarion Cocişiu. În continuare se citează un alt exemplu şi mai interesant din Budeşti-Ilfov, în care « amestecul nu este atît de evident ca mai sus, ci incidental într-o singură măsură ».

Exemple asemănătoare se pot întîlni şi în studiul Paulei Carp intitulat « Cîteva cîntece de ieri şi de azi din com. Bătrîni », publicat în *Revista de folclor* nr. 1—2/1957. Referitor la exemplul nr. 10 la analiza ritmului se spune că « în prima parte grupurile bisilabice binare şi ternare, care alternează regulat ne amintesc de sistemul « parlando », în partea a doua grupurile ternare periodice de tip trohaic şi iambic ne duc în domeniul măsurii » (32).

[10] Spre deosebire de « giusto-parlando » ritmul « parlando-rubato » este de multe ori lipsit de « formule » ritmice pregnante, acestea putînd să ocupe uneori chiar şi un întreg rînd melodic.

https://biblioteca-digitala.ro

data aceasta ne-ar fi îndemnat să le notăm iarăși cu prețul sacrificării plasticității motivului ritmic al cezurii, în felul următor:
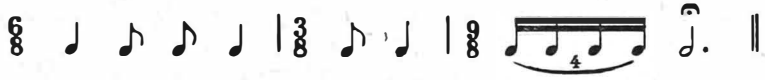
sau chiar

De fapt echivocul ritmic pe care ni-l poate crea interpretarea acestui cîntec rezidă în posibilitățile pe care le oferă construcția sa ritmică de a fi «altoită» cu procedee diverse, conținînd în germene caracteristicile diverselor sisteme sau categorii ritmice legate între ele în mod organic, posibilități care sînt mînuite în mod creator de către informatoare în cadrul cîntecului.

Simplitatea construcției ritmice care stă la baza acestei melodii ne pare ușor de sezisat. Ea este de fapt o repetare identică în cele 4 rînduri melodice a două celule : un dipiric și un safic care alcătuiesc întregul rînd melodic:

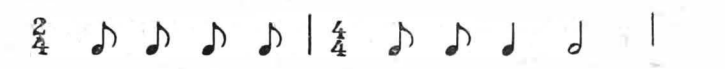

Dar în realizarea ei concretă informatoarea introduce — sub influența procedeelor pe care le stăpînește datorită unui bogat repertoriu artistic popular — elementele altor sisteme sau categorii ritmice sau ecoul lor.

Dacă explicarea fenomenului din primul rînd melodic analizat mai sus se poate pune pe însăși seama naturii melodice a acestui rînd, mai departe aspectele variațiilor ritmice pot trăda influențe de natură complet opusă primului caz, totuși — cu toată aparența paradoxului — îmbinate organic cu el.

În al doilea rînd melodic observăm de pildă că schema ritmică de bază

s-a transformat în
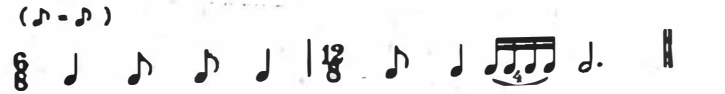
Este suficient să facem abstracție pentru o clipă de faptul că în acest rînd melodic și imediat această nouă conformație a ritmului ni se va părea explicabilă: ea nu este decît rezultatul procedeului foarte des întîlnit în cîntecele noastre, probabil ca o consecință a unui anumit fel de acompaniere practicat de către tarafurile de lăutari și anume divizarea ternară a pătrimii ce dă naștere la o succesiune de triolete în cadrul mișcării și a măsurii obișnuite de $\frac{2}{4}$, adică
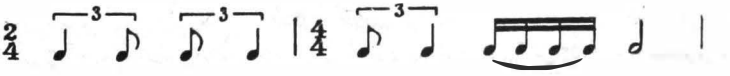
https://biblioteca-digitala.ro

Dar în cazul nostru unitatea de timp a măsurii de $\frac{2}{4}$ respectiv $\frac{4}{4}$ — realizabile prin triolete — nu mai este aceeași, adică ♩ (din măsurile de $\frac{2}{4}$ și $\frac{4}{4}$) nu este egală cu ♩. (din măsurile de $\frac{6}{8}$ și $\frac{12}{8}$) deoarece ♪ = ♪ Din această cauză celulele ternare ne dau impresia schimbării sistemului ritmic și anume manifestarea ritmului caracteristic grupei «a 2» și aceasta duce la perceperea celulelor ternare celule de sine stătătoare:

Explicarea trebuie s-o căutăm în influența primului rînd melodic care stăruie încă în amintirea informatoarei și care face ca obișnuita formulă s-o asimileze prin păstrarea egalității optimii, cu ritmul ternar veritabil pe care l-am văzut la melodiile din grupa « a 2 ».

Continuarea analizei ritmice a cîntecului ne mai rezervă și alte aspecte interesante. De pildă observăm că în al treilea rînd melodic schema ritmică de bază îmbracă din nou o formulă nemaiîntîlnită pînă acum:

Grupul peonic de la începutul rîndului melodic permite două ipoteze: 1) sau este o influență a ritmului *giusto-parlando* grupa « a 1 » deoarece prima celulă ternară de tip trohaic în rîndul melodic precedent și cel următor este aici înlocuită cu una binară, cu un piric, indentificîndu-se cu desenul ritmic al primului rînd melodic de strofa întîia sau 2) sub influența foarte puternică a sîrbelor lăutărești de tip oltenesc care aproape întotdeauna încep pe contra timp ca de exemplu

sau chiar informatoarea să fi înlocuit măsura de $\frac{6}{8}$ cu această « formulă », lucru foarte posibil mai ales după pauza de respirație a cezurii, păstrînd însă invariabilă durata optimii. În prima strofă această impresie este foarte puternică prin accentuarea primei optimi, ca în cazul unui adevărat contratimp, dar în strofa următoare ea este mult diminuată printr-o anacruză care precede rîndul melodic:

Nu ar fi exclusă nici o a treia ipoteză, care poate ar fi totuși cea mai apropiată de adevăr: *intenția* ritmică a informatoarei să aibă originea în « formulele » de

https://biblioteca-digitala.ro

început ale sîrbelor lăutărești, însă la *realizarea* ei concretă să recurgă la sistemul ritmic « giusto-parlando » pe care îl cunoaște și îl practică în interpretarea a numeroase melodii.

Al patrulea rînd melodic nu se deosebește în prima lui parte de rîndul melodic al doilea decît prin înlocuirea coriambului cu un ditroheu.

În sfîrșit să analizăm și variațiile ritmice ale saficului în cursul strofei: el are de fiecare dată o nouă înfățișare. Față de primul rînd melodic (făcînd abstracție de durata metronimică) formula de cadență a rîndului melodic doi se deosebește doar prin natura ternară a primului său component:

I: 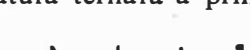

II

Variații mult mai interesante remarcăm însă în rîndurile melodice următoare [11]:

III:

IV: 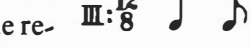

Aceasta ne arată intenția informatoarei de a înlocui schema de bază a saficului cu o formulă punctată, frecventă în cîntecele de tip modern, adică în loc de (în schema de bază) formula sincopată

Realizarea intenției (care este mai puternic mărturisită în rîndul patru melodic) se face însă în cadrul ritmului ternar, în care informatoarea posedă două valori: pătrimea și optimea. De aceea în locul formulei punctate din schema de bază, unde pătrimea ar fi fost divizată în două optimi creîndu-se sincopa 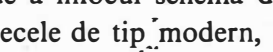

în cazul ritmului ternar, ea poate alege: în loc de una din posibilitățile următoare:

sau 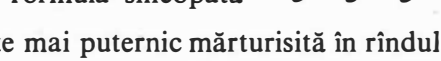

sau 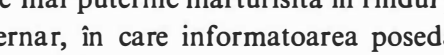

Cele două rînduri melodice conțin ambele posibilități.

Să mai insistăm la acest cîntec asupra unei variații ce privește în toate strofele următoare cezura rîndului 2 melodic. Acest rînd melodic se prezintă astfel:

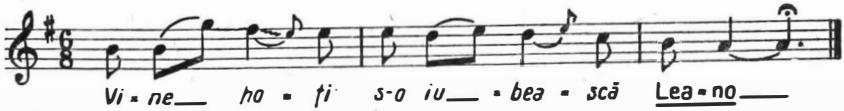

12

[11] Pentru plasticitatea mai mare a schemei ritmice facem abstracție de melisme.
[12] Publicat în *200 cîntece și doine*, nr. 58.

https://biblioteca-digitala.ro

deci ritmic din strofa întîia

în loc de

Această lungire a rîndului melodic prin adăugarea unui refren sincopat sparge uniformitatea schemei ritmice a cîntecului, întărind în acelaşi timp caracterul ternar al ritmului prin repetarea antispastului (La realizarea ritmică se întrebuinţează în esenţă acelaşi procedeu ca în cadenţa finală).

Am insistat asupra diferitelor amănunte ce privesc variaţiile ritmice ale melodiei de mai sus — fără a fi reuşit totuşi să le epuizăm — considerînd că această analiză va înlesni înţelegerea exemplelor care vor urma, prin faptul că a lămurit într-o măsură oarecare punctele pe care ne-am propus să le demonstrăm în lucrarea de faţă. De aceea în continuare — din cauza spaţiului restrîns — ne vom permite ca fără a mai intra în toate amănuntele să ne referim doar la exemplul de mai sus atunci cînd vom întîlni aspecte similare.

Am văzut că unul din elementele de manifestare ale influenţei ritmului « giusto-parlando» a fost *constanţa valorii metronomice* a optimei, ceea ce aparent creează impresia că mişcarea s-a schimbat (♩. nu este egală cu ♩), deoarece ♪ = ♪ În exemplul de mai jos (inf. Anica Anghel, Jugur, 1940) vom vedea că ea se poate manifesta şi în cazul cînd optimea nu rămîne neschimbată, adică ♩. = ♩

Disc 1350 I b

Ex.6
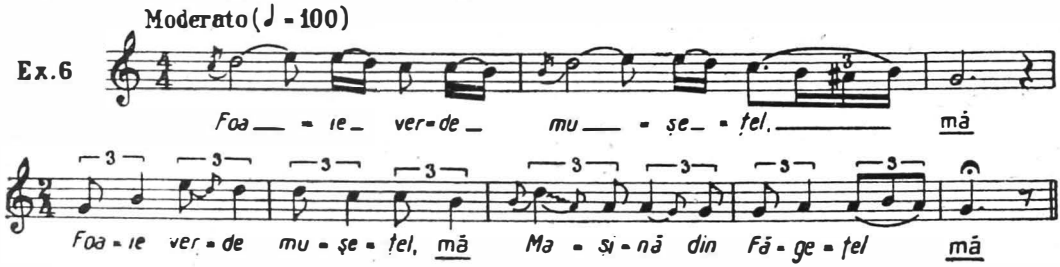
Schema ritmică ·

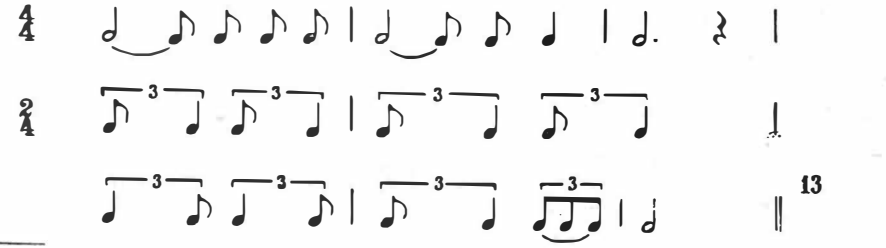

[13] Ca şi mai sus pentru plasticitatea « formulei» safice care se conturează precis, în schema ritmică am înlocuit ♩. ⌒ cu ♩ Acest procedeu îl vom folosi de acum înainte ori de cîte

https://biblioteca-digitala.ro

Transcriitorul vrînd probabil să sublinieze constanța unității de timp-pătrime a notat ultimele două rînduri melodice în măsura 2/4. Totuși persistența ritmului ternar arată că de fapt ritmul s-a schimbat, în ciuda păstrării aceleeași unități de timp. Celulele de tip iambic și trohaic care reprezintă 2/3 din melodie, îl apropie de cele care se încadrează în grupa « a 2 ». Ritmul acestor două rînduri melodice de fapt ar fi următorul:
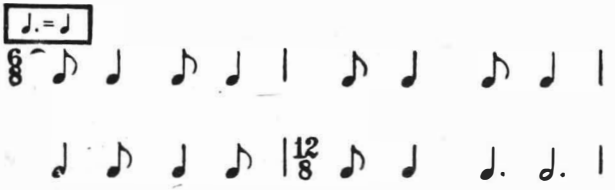
De altfel și primul rînd melodic pare să ne amintească de o construcție ritmică frecventă în ritmul « giusto-parlando », în special în colinde: *peonul I*

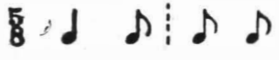

Dacă am presupune că o formă intermediară între peonul I și motivul nostru ar putea fi

atunci o nouă lungire a pătrimii la dublu ar fi putut determina apariția motivului pe care îl întîlnim în melodia noastră. Problema nefiind încă studiată cele de mai sus trebuiesc considerate doar ca o ipoteză.

Ne vom opri acum asupra formulelor de cadență. Atît la cezura principală cît și la cadența finală observăm înclinația, mai netă la cea din urmă și mai ascunsă la prima, spre formula saficului:

La cezura principală

iar la cadența finală

Asupra cadenței finale nu vom insista deoarece legătura ei cu saficul este clară.

La cezura principală însă putem presupune o formă foarte evoluată a unui motiv mai îndepărtat. Cea mai apropiată formă a acestui motiv pare a fi fost: Dar acest motiv, dacă facem abstracție de prima pătrime, ne

---

ori vom întîlni în notație încadrarea în măsură a pauzei de respirație, pentru a facilita citirea. Extins asupra « formulelor » de tip safic cu subdiviziunea ternară a pătrimei, acest procedeu ne va face ca în schemele ritmice să le reprezentăm sub forma

https://biblioteca-digitala.ro

poate duce direct la safic: ♪♪♩♩ Aşadar, printr-o lungire succesivă a primei pătrimi, este posibil să se fi ajuns la forma din exemplul nostru. Dacă am încerca însă mai departe să explicăm apariţia saficului ar însemna să atacăm o problemă foarte importantă dar şi foarte complexă a ritmicii noastre şi care necesită un studiu special. Desigur s-ar putea risca emiterea unor ipoteze (ca de pildă originea acestuia în ionicul minor sau chiar în peonul IV ♪♪♪♩)[14], dar aceasta nu ar putea să aducă vreo contribuţie serioasă la lămurirea problemei, nefiind sprijinită pe o documentare îndeajuns de temeinică.

Să mai analizăm în mod succint cîteva cazuri de îmbinări şi întrepătrunderi ritmice.

Iată un cîntec în care întrepătrunderile şi influenţele reciproce ale sistemelor ritmice nu se mai manifestă cu atîta limpezime ca în exemplele precedente, ci într-un mod mai subtil, creînd în mişcarea ritmică, prin echivocul rezultat, o spontaneitate şi o prospeţime surprinzătoare (inf. Marcela Pepenescu, Jugur, 1954). [ex. 7].

Dacă nu vom începe analiza ritmului cu prima strofă, ci cu strofa a doua de pildă, atunci vom constata că în acest cîntec nu se întîmplă nimic deosebit. Bună-

Mgt. 421 c

Ex. 7

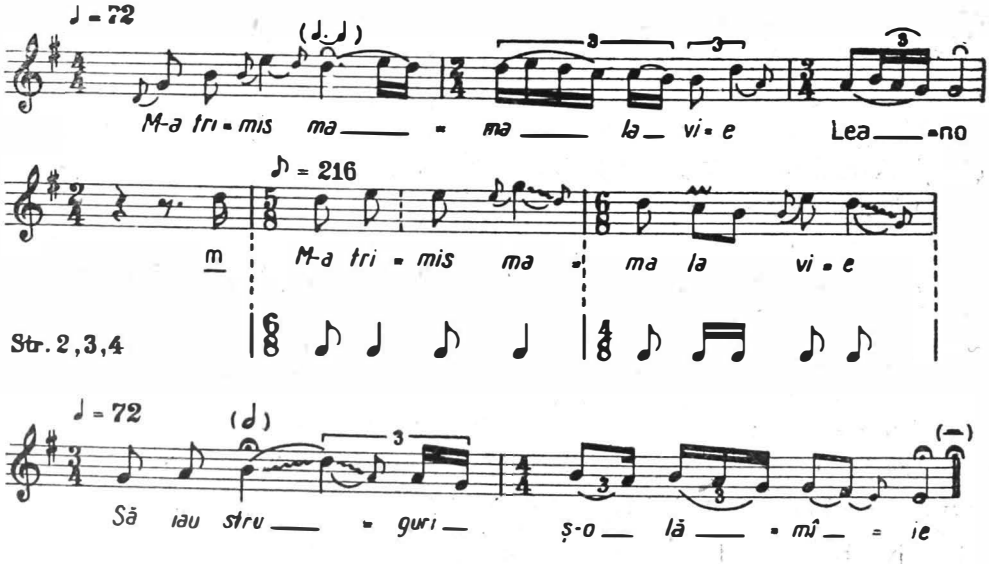

[14] Prezenţa saficului în cîntecul popular romînesc constituie o problemă importantă prin frecvenţa lui în aproape toate genurile şi în toate regiunile noastre folclorice. În materialul muscelean saficul se găseşte foarte des, totuşi această problemă nu poate constitui obiectul unei discuţii, în cadrul lucrării de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro

Schema ritmică :
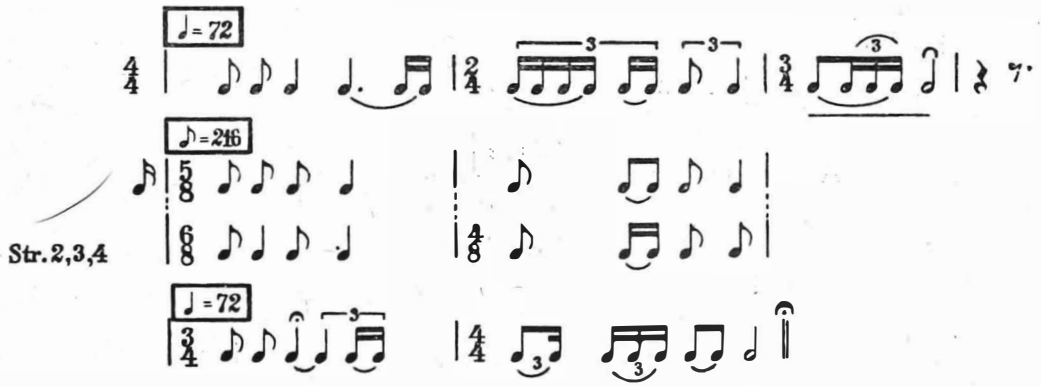
oară primul rînd melodic este foarte clar (de altfel neschimbat la toate strofele): în mișcarea regulată a unităților de pătrimi nu intervine decît în măsura a doua diviziunea ternară a pătrimilor, adică ritmul obișnuit:

se prezintă sub forma

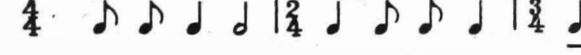

ca și în cazul amintit înainte. În al doilea rînd melodic de asemenea nu se întîmplă nimic neobișnuit deoarece față de schema ritmică « de bază » 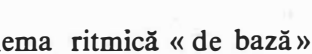 nu intervine decît aceeași diviziune ternară a pătrimii în prima măsură și o grăbire a mișcării în măsura următoare la ♩ = 108, deci

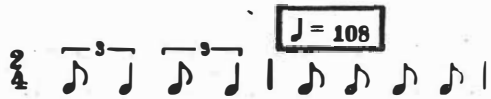

În sfîrșit, în al treilea rînd melodic ritmul iarăși este foarte clar, deoarece intervine un singur triolet în prima măsură.

Deci schema ritmică a strofei a doua (și a celor următoare) ar fi aceasta:
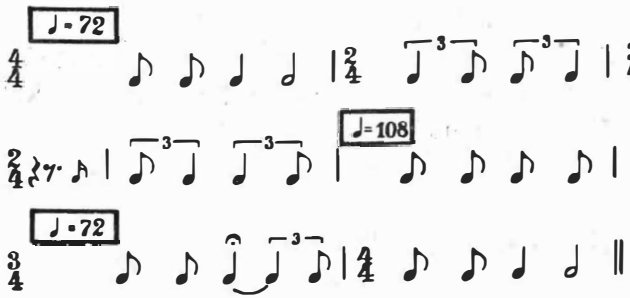
https://biblioteca-digitala.ro

În toată melodia aceasta nu este decît un singur element frapant și anume gru-

pul din cel de al doilea rînd melodic al primei strofe.

Așadar în loc de 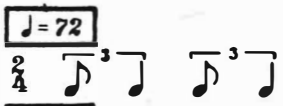

aici apare
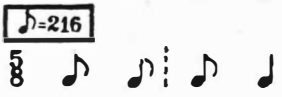
În mod firesc am fi tentați să atribuim apariția acestui grup ritmic de tip peonic influenței stilului lăutăresc amintit, cu atît mai mult cu cît în măsura următoare motivul ritmic apare din nou în mod obișnuit: 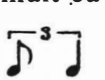 Probabil că așa și este. Cum am văzut în exemplul nr. 4 intenția informatoarei trebuie căutată în influența jocurilor lăutărești. Dar în timp ce în exemplul citat rămînea egală cu , prin urmare grupul ritmic 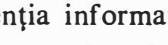 era un grup peonic real, încadrîndu-se întocmai în ritmul « giusto-parlando », în cazul de față unitatea de timp nu se schimbă în mod real deci așadar avem a face doar cu o « ciuntire » a măsurii, grupul ritmic care rezultă reprezentînd 5/6 din durata ei. În continuarea melodiei dacă în măsura următoare nu ar mai interveni din nou cele două triolete, desigur că efectul ar putea fi mai greu de sezisat. Dar prin faptul că în măsura a doua (strofa I) cele două triolete persistă, grupul ritmic anterior și întregul rînd melodic dau impresia schimbării sistemului ritmic.

S-a întîmplat un fenomen puțin obișnuit în general: derivînd din diviziunea ternară a pătrimii așa cum s-a văzut, optimea de triolet devine o unitate de timp aparent de sine stătătoare care generează celule ritmice noi, ceea ce face ca motivele ritmice următoare să fie percepute de noi ca făcînd parte din alt sistem ritmic și avînd o nouă unitate de timp.

Procedeul care ne amintește de « giusto-parlando », se pare că are un sens bine definit în conștiința informatoarei, deoarece în strofele următoare crează chiar impresia unui veritabil « giusto-parlando » prin alternarea celor două motive ternare (echivalente cu triolete) cu cele două motive binare și întărește prin aceasta caracterul independent al optimii de triolet întrucît valoarea metronomică a optimei rămîne constantă în întregul rînd melodic:
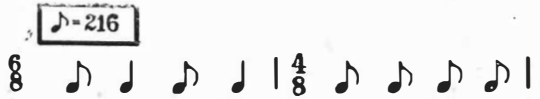
https://biblioteca-digitala.ro

Cele de mai sus ne fac să afirmăm că aspectele lipsite de evidenţă în cazul ritmului acestei melodii sînt o evocare destul de subtilă a procedeelor proprii ritmului « giusto-parlando », ca un ecou al acestui sistem.

Această afirmaţie ar putea fi desigur contestată punîndu-se cazul pe seama întîmplării sau a « capriciului » informatoarei. Dar tocmai apariţia repetată şi sistematică a acestui fenomen la informatori diferiţi şi în comune diferite ne-a atras atenţia asupra lui.

O variantă a fragmentului respectiv (rîndul 2 melodic) din cîntecul de mai sus în interpretarea unei alte informatoare [15], care după propriile sale afirmaţii a învăţat cîntecul de la interpreta exemplului analizat de noi, ni se pare edificatoare în acest sens:

Vedem dar că, odată însuşit, procedeul este folosit de către informatoare pentru construirea întregului rînd melodic: 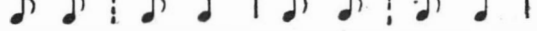

Să vedem încă două cîntece în care fenomenul de mai sus apare cu insistenţă. Cîntecul de mai jos a fost culeş în 1954 de la inf. Valorica Păceşică de 32 ani, din Jugur.

Mgt. 425 c

Ex. 8
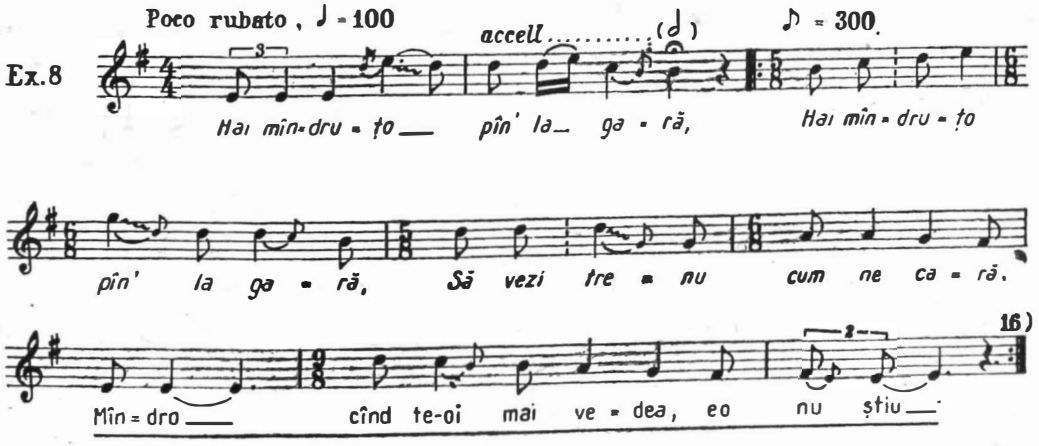
Poco rubato, ♩ = 100
accell.....
♪ = 300
Hai mîn-dru-ţo pîn' la ga-ră, Hai mîn-dru-ţo
pîn' la ga-ră, Să vezi tre-nu cum ne ca-ră.
16)
Mîn-dro cînd te-oi mai ve-dea, eo nu ştiu

[15] Mgt. 418 i, inf. Maria Predoiu, 21 ani, Jugur 1954.
[16] Repetiţia ad libitum — variază de la o strofă la alta.

https://biblioteca-digitala.ro

Schema ritmică:
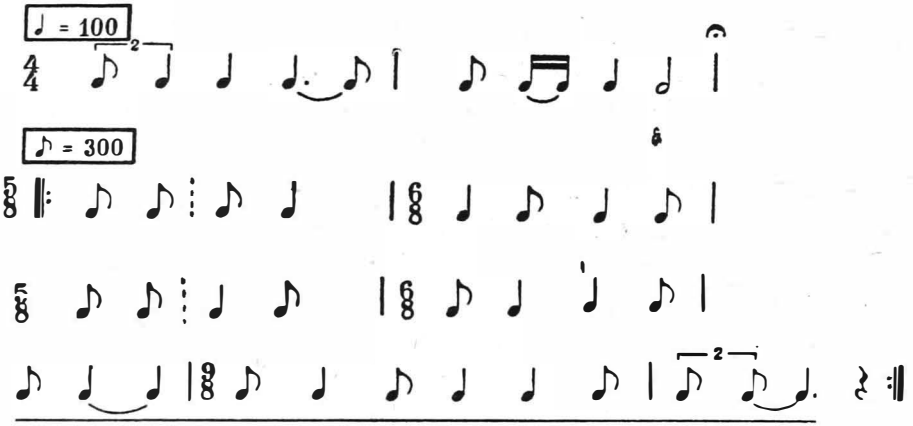
Analiza schemei ritmice ne arată că deși unitatea de timp din primul rînd melodic nu se schimbă nici în celelalte rînduri melodice, totuși grupul ritmic de tip peonic alternînd cu « măsura » $\frac{6}{8}$, care formează al doilea rînd melodic, se repetă aidoma și mai departe în cel următor. Apoi refrenul de 10 silabe insistă, pe lîngă începutul și sfîrșitul său sincopat, asupra celulelor ternare. Cu toate că aici evocarea ritmului « parlando-giusto » pare a fi dobîndit mai multă vigoare (prin repetările și insistențele semnalate), în realitate această evocare se face în cadrul solid al unității de timp uniformă, în decursul întregii melodii.

Exemplul următor aparține unui tînăr informator din Jugur — Bocșa Ștefan, de 18 ani — care în afară de cîntecele ce alcătuiau la data culegerii repertoriul tineretului, ne-a cîntat și doine muscelene « cîntece de codru » cum le numesc muscelenii. Cîntecul pe care îl reproducem era pe atunci foarte cîntat în sat, fiind adus aici de către lăutari, iar informatorul nostru îl interpreta cu multă convingere.

Mgt. 417 e
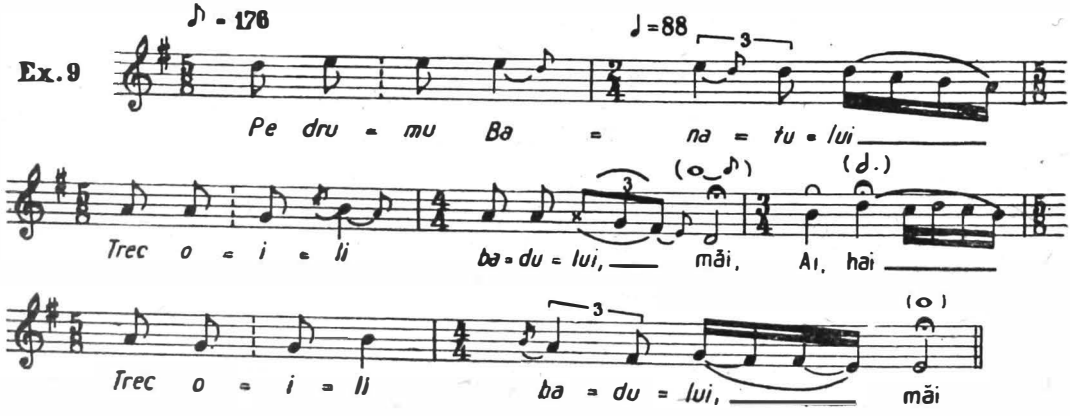
https://biblioteca-digitala.ro

Schema ritmică:
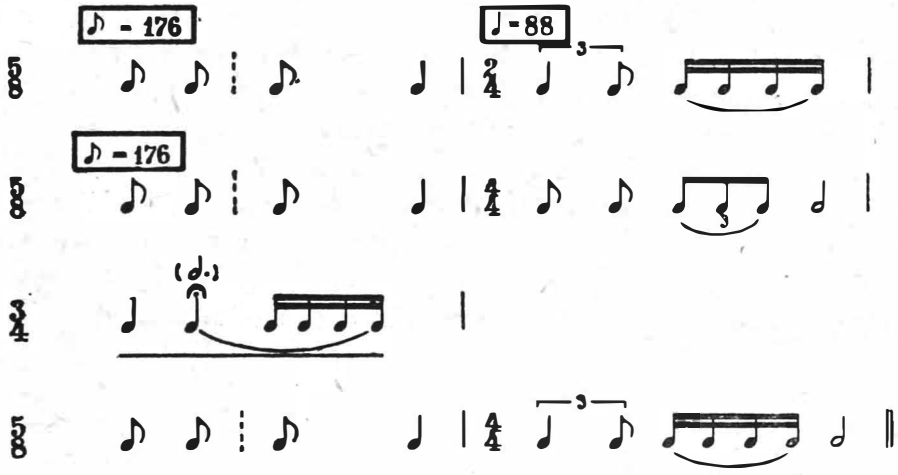
În afară de apariția periodică a grupului peonic la începutul fiecărui rînd melodic atenția ne este atrasă de constanța valorii metronomice a optimii. De aici rezultă impresia unei îmbinări reale a două sisteme ritmice întrucît grupurile ritmice bazate pe unitatea de timp-pătrime contrastează destul de pregnant cu grupurile peonice. În realitate s-a produs de fapt o lungire a măsurilor de la începutul rîndurilor melodice în felul următor:

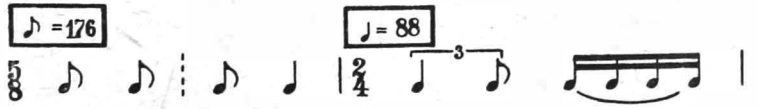

în primul rînd melodic

în loc de 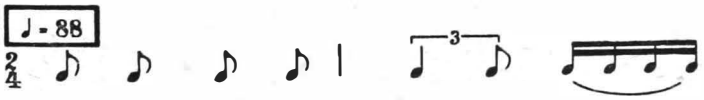

sau 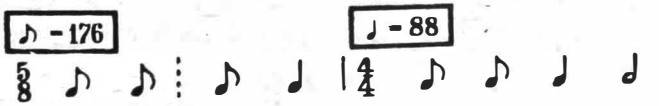

în loc de

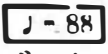

în rîndul melodic următor

ș.a.m.d.

https://biblioteca-digitala.ro

Spre deosebire de exemplele date mai sus în care înrudirea cu « parlando-giusto» ne amintește doar de procedeele acestuia (celulele mixte de tip peonic fiindu-le foarte caracteristice) înrudirea melodiilor din grupa « a 2 » (ritm ternar constant) cu melodiile din grupa « a 1 » (« giusto-parlando ») așa cum am văzut la începutul lucrării noastre este foarte strînsă.

În exemplul nr. 1 înrudirea dintre cele două grupe a fost vizibilă prin stabilirea ritmului în ultima parte a melodiei într-un ritm ternar regulat. Exemplul următor (inf. Anica Anghel, Jugur, 1940) ne va arăta înrudirea și în celălalt sens, adică felul în care se afirmă legătura melodiilor din grupa « a 2» cu cele din grupa « a 1 » în mod spontan, prin intermendiul interpretului creator.

Fgr. 8982 b

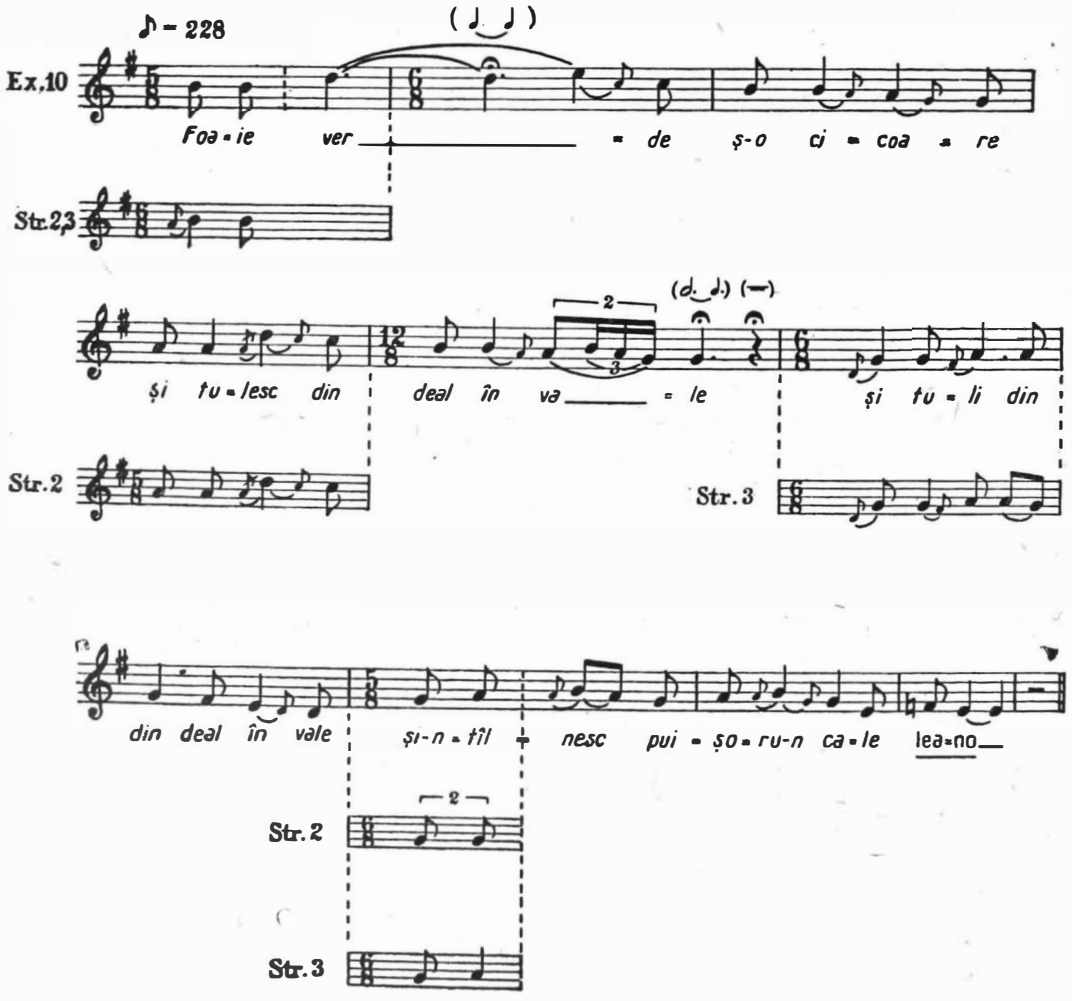

https://biblioteca-digitala.ro

Schema ritmică :

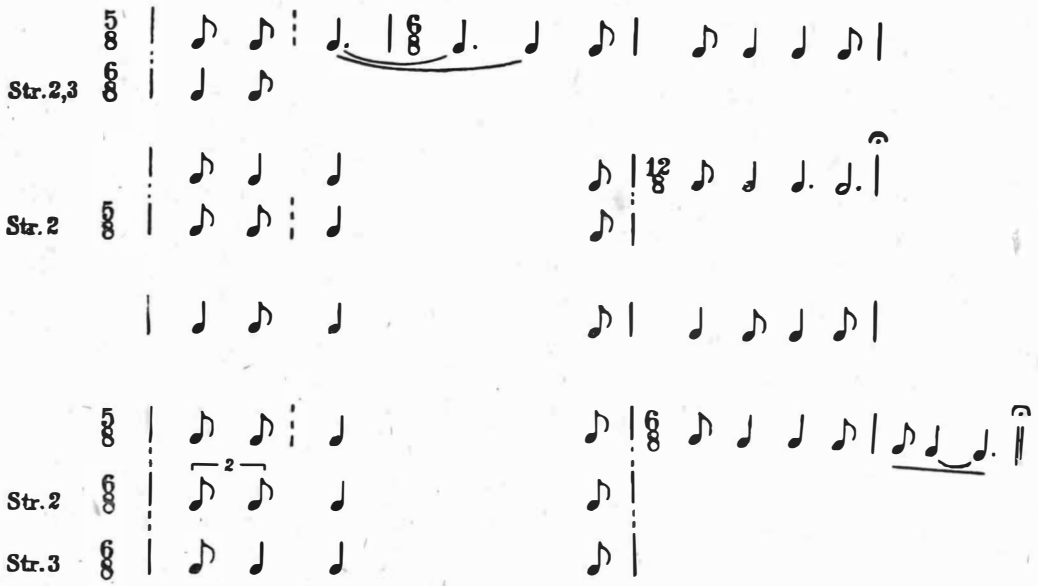

Spontaneitatea apariției grupurilor peonice ne amintește puternic de ritmul « giusto-parlando » prin contrast cu ritmul ternar foarte pregnant al cîntecului. Grupurile acestea sînt foarte precise. Interesantă este prima măsură a ultimului rînd melodic prin transformările pe care le prezintă în cursul celor trei strofe. Analizînd schema ritmică, observăm că piricul (♪♪) din grupul peonic al primei strofe se modifică, în sensul că în strofa următoare se încadrează în măsura $\frac{6}{8}$, devenind un duolet, adică valoarea optimilor s-a prelungit. În strofa 3-a, păstrînd măsura, acest grup ritmic reapare sub forma iambului (♩♪).

Piricul cu care începe cîntecul — continuat cu un sunet ținut ce creează un elan — precum și formula de tip safic la cezura principală și refrenul sincopat la cadența finală sînt cele cîteva elemente de înrudire între diferitele grupe ritmice pe care le mai menționăm.

În sfîrșit vom încheia prezentarea exemplelor noastre cu un cîntec (inf. Maria Ivan cu un grup de fete, Dragoslavele, 1943) [17] pe care îl încadrăm în sistemul II și în care grupele ternare — trioletele — nu mai pot aminti procedeele pe care le-am văzut mai sus, cu toate că nimic nu ne împiedică să presupunem că ritmul său punctat s-a dezvoltat totuși din același sistem I cu unitatea de timp optime.

[17] Publicat în *200 cîntece și doine* nr. 59.

https://biblioteca-digitala.ro

Disc 1500 I a

Ex. 11
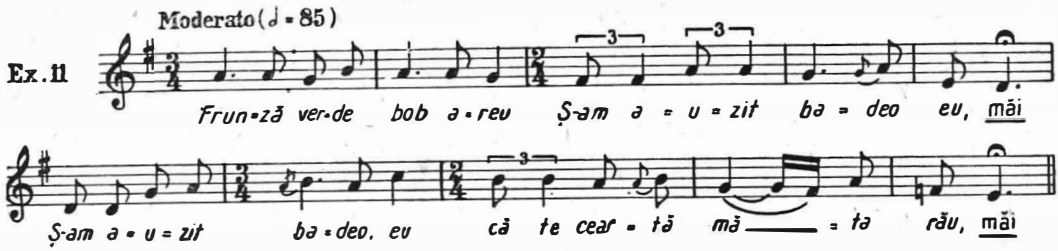
Schema ritmică:
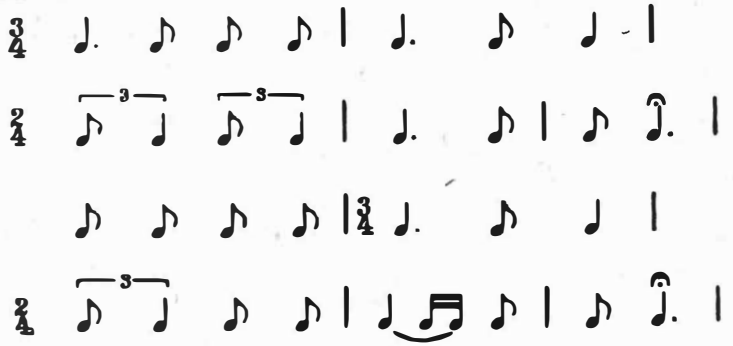
Fără să insistăm asupra acestui exemplu vom arăta transfigurări sugerate de unele «formule» ritmice bine cunoscute nouă. De pildă 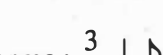 aici o regăsim în primul rînd melodic sub forma: 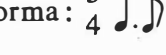 (în a doua măsură din cauza versului catalectic ultimele două optimi se contopesc: 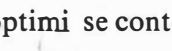). Transfigurarea unei alte «formule» de asemenea familiară nouă o găsim sugerată în a doua parte a rîndului melodic 2: 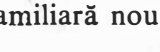 ceea ce pare a indica înrudirea cu cunoscutul coriamb în care pătrimile au fost punctate.

Rezumînd deci constatările pe care le-am putut face parcurgînd materialul, putem stabili următoarele:

Există în ritmica melodiilor de cîntece propriu zise din Muscel unele înrudiri organice[18] ce se realizează pe două căi principale:

[18] Din observaţiile şi sondajele incidentale pe care le-am făcut în materialul muzical al altor regiuni se poate afirma că unele din aspectele semnalate în lucrarea de faţă pot fi găsite într-o formă mai mult sau mai puţin apropiată şi în folclorul muzical al acelor regiuni folclorice.

https://biblioteca-digitala.ro

1) Prin *materialul ritmic*, adică durate și accente care prin raportul și distribuirea lor ne duc la anumite *sisteme ritmice* și la « ramificațiile» lor mai apropiate sau mai puțin apropiate. Sezisarea acestor ramificații, în sensul depistării unor aspecte ce se manifestă cu regularitate și pe scară întinsă în cadrul unui anumit sistem ne-a îndemnat să încercăm a stabili categorii, respectiv subcategorii ale sistemului, ținînd seama de proprietățile *deosebite* și *particulare* în raport cu cele *generale ale sistemului* (vezi grupa I). Un element important de unificare în aceste sisteme și ramificații ritmice este caracterul constant al legilor de versificație populară, legi de care ritmul este obligat să țină seama în dezvoltarea sa. Spargerea versului stereotip prin augmentarea ce rezultă din adoptarea unor refrene ce se supun ca lungime și structură necesităților melodico-ritmice, conferă și ritmului posibilități noi (ca de pildă motivele ritmice sincopate de cadență sau introducerea în mersul ritmic al cîntecului a unor celule trisilabice, etc.). Această spargere a izometriei versului se produce totuși în esență după aceleași legi tradiționale, refrenul avînd de multe ori elemente comune de structură și de ritm cu cele cunoscute în *colinde.*

Înrudirea ritmică a melodiilor de cîntece din Muscel nu numai că nu permite trasarea unor granițe tăioase între diferitele sisteme ritmice, ci dimpotrivă presupune o evoluție naturală a acestora și influențe reciproce continue. De aceea în sistemele ritmice deosebite (sau ramificațiile lor) se pot distinge motive ritmice identice caracteristice unuia dintre sisteme — reprezentînd o înrudire directă — sau se poate presupune transfigurarea acestora ca o indicație a unei evoluții mai îndelungate.

Materialul, deși insuficient pentru stabilirea unei filiații certe între diferitele sisteme sau categorii ritmice enunțate aici, permite totuși ipoteza unei succesiuni în sensul următor: prin gruparea regulată a valorilor de optime și pătrime din « parlando-giusto» unde ele sînt mînuite în mod spontan, dînd naștere la combinații ritmice bisilabice de tip binar și ternar, care alternează neregulat, se ajunge la celule bisilabice sau tetrasilabice de tip ternar din care rezultă o periodicitate manifestă a accentului ritmic. Printr-o diversificare complexă și multilaterală și sub influențe variate dintre care tarafurile lăutărești, radio-ul și patefonul sînt în primul rînd de menționat, se ajunge apoi la sistemul ritmic care se apropie sau chiar coincide cu cel « occidental ».

Cum s-a spus, aceste sisteme ritmice sau ramificațiile lor nu trăiesc independente în cîntecul popular din Muscel, ci continuă să se influențeze reciproc, elementele caracteristice fiecăruia circulînd în celelalte;

2) A doua cale prin care se realizează înrudirea organică a ritmicii melodiilor de cîntece muscelene este cîntărețul popular reprezentativ și creator. Posedînd un mare și variat număr de creații populare, el recurge la elementele diferite ale acestui reportoriu pentru a-și îmbogăți paleta sa expresivă ori de cîte ori îi cere interpretarea ; aceste elemente devin astfel pentru el mijloace de creație.

https://biblioteca-digitala.ro

Informatorul fiind deci principalul mijloc de vehiculare al acestor elemente caracteristice diferitelor sisteme ritmice pe care le extrage voit sau nu din materialul muzical concret pe care îl are în repertoriu, modul de manifestare al acestor elemente se realizează în procesul de creație al interpretului popular sub forma unor *procedee artistice*, ce împrumută unui sistem sau unei categorii ritmice elementele celuilalt în desfășurarea concretă a cîntecului interpretat, contribuind astfel nu numai la o continuă îmbinare a acestora, dar și la dezvoltarea lor.

Stabilitatea elementului tradițional prin prezența caracteristicelor ritmului «parlando» în ritmica melodiilor de cîntece din Muscel, fie în mod evident, fie într-un mod mai subtil, arată viabilitatea excepțională a elementelor tradiționale în folclor și legătura organică a noului cu moștenirea generațiilor anterioare față de care însă se comportă cu reciprocitate, influențînd-o la rîndul său.

În încheiere, am vrea să arătăm folosul mare pe care l-am avut din transcrierea amănunțită a materialului înregistrat. Am putut constata ce multe și importante aspecte ale fenomenului de creație poate neglija o transcriere sumară sau făcută în mod mecanic în care amănuntelor nu li se dă nici o importanță sau li se acordă o importanță prea redusă.

De aceea considerăm transcrierea amănunțită mai ales în cazul notațiilor unor piese interpretate de către bunii păstrători și interpreți populari, cu consemnarea celor mai subtile variații de ordin melodic sau ritmic ale cîntecului și de la o strofă la alta (dar bine înțeles fără exagerarea acestora) demnă de a constitui un principiu de bază pentru munca oricărui folclorist muzical.

К ИЗУЧЕНИЮ РИТМА НАРОДНЫХ ПЕСЕН ОБЛАСТИ МУСЧЕЛ

Желая содействовать более основательному ознакомлению с особенностями ритмов румынской народной музыки, автор пытается осветить некоторые аспекты ритма в одной определенной фольклорной зоне Румынии — области Мусчел.

С точки зрения ритмического строения песни Мусчела можно разделить на несколько категорий, из которых отмечаем:

Мелодии, основанные на силлабической ритмической системе, обычно именуемой «parlando», в которой свободно чередуются двухдольные и трехдольные ритмические ячейки, полученные из комбинаций восьмых с четвертями. При этом ритмические ударения определяются исключительно стихотворной метрикой поэтического текста, согласно законам румынского народного стихосложения.

В эту ритмическую систему, которая в настоящее время все больше себя изживает, входят напевы старинных песен. (Она свойственна также известному жанру колядки).

Мелодии того же силлабического ритма, но основанные на трехдольных ритмических ячейках типа ямба или хорея (соответственно хориямба или антиспаста), придающих песне размеренный характер, отмечающий регулярную периодичность ритмического ударения Этот ритм очень характерен для новых песен Мусчела.

https://biblioteca-digitala.ro

Мелодии, в которых единицей длительности служит четверть — 2/4, 3/4 — и где ритмические ударения напева зачастую становятся определяющими, а стих подчиняется мелодическому ритму. В мелодиях этой группы наблюдаются частые перемены ритма, постоянный же ритм встречается гораздо реже. Сюда входят, главным образом, широко бытующие и распространяемые лэутарами новые мелодии рекрутских, военных и других песен.

В ритмике мусчелских песен очень часто встречаются сочетания и перекрещивания ритмов, характерных для вышеописанных групп.

В результате этих перекрещиваний получается значительное обогащение экспрессивной палитры мусчелских песен. Это доказывает в то же время наличие органической связи между новым и традиционным, огромную устойчивость традиционного начала в народном творчестве и ставит на первый план творческую роль народного исполнителя, который, вдохновенно используя устно передаваемые художественные приемы, воссоздает на основе традиции и по мере своего музыкального чутья и воображения каждое исполняемое им произведение.

В своих выводах автор останавливается на роли самых представительных исполнителей из среды коллектива, а с точки зрения «лабораторной» работы музыкального фольклориста, он подчеркивает необходимость подробной музыкальной расшифровки документа, записанного на пленку или грампластинку. Это дает возможность уловить самые тонкие вариации и проследить творческий процесс.

CONTRIBUTIONS TO THE STUDY OF THE RHYTHM OF THE FOLK SONGS IN THE MUSCEL DISTRICT

The author of the article has aimed at presenting some aspects of the rhythm in folk songs of certain folkloristic areas of Roumania, contributing thereby to the indentification of their peculiarities.

As regards their rhythmic construction, the Muscel songs proper can be divided in several groups, which include:

Tunes belonging to a syllabic rhythmic system, currently known as the «parlando» system, in which the binary and ternary rhythmic cells, resulting from the combination of quavers and crotchets, alternate freely, the stress being exclusively determined by the metre of the poetic verse text, according to the rules of Roumanian folk versification.

This system applies to melodies of old songs tending to disappear (the system is also proper to the well known genre of the colindas — Xmas carols).

Tunes with a rhythm likewise syllabic, but based on ternary rhythmic cells of the iambic and trohaic type (respectively coriambic and antispastic) with a swinging character, in which the *periodicity* of the rhytmic accents is noticeable. The above rhythm is peculiar to tunes of a very large number of modern songs in Muscel.

Finally, tunes with rhythms based on the one fourth time unit, that is, melodies with classical measures of 2/4, 3/4 etc., in which the rhythmic accents of the melody sometimes become determinant, the poetical verse being subordinated to the tune. There are frequent changes of meat sure in these melodies, and the rhythm only seldom settles into a constant measure. To this vas-category belong the tunes of modern songs popularized by fiddlers, as well as military and war songs.

The Muscel songs frequently contain combinations and interpenetrations of rhythms peculiar to the above groups.

https://biblioteca-digitala.ro

Due to this interpenetration, the expressive palette of the Muscel songs has been substantially enriched. It also illustrates the organic connexion existing between novelty and tradition and the great stability of the traditional element in folk creation. This interpenetration sets off the creative role of the folk performer who, by an inspired use of an orally transmitted artistic process creates anew every work he interprets; an interpretation which though faithful to the traditional style reflects his own sensibility and imagination.

In conclusion, the article insists upon the role played by representative informants of the community.

The author points out the importance of the „laboratory'' work of the musical folklorist, who by a minute musical transcription of a registered document, contributes to the discovery of the most subtle variations which often indicate the existence of a genuine creative process.

https://biblioteca-digitala.ro

CARACTERUL GENERAL ISTORIC AL BALADEI POPULARE ROMINEȘTI

MITU GROSU

Problema clasificării baladei populare romînești a stat și continuă să stea în atenția folcloriștilor noștri. Materialul — deosebit de vast și nuanțat — prezintă multe dificultăți, care provin, în cea mai mare parte, din faptul că de-a lungul zecilor de ani numeroase întîmplări au venit să se aștearnă unele peste altele, în cuprinsul baladei. Prezența straturilor succesive de fapte este, de cele mai multe ori, un rezultat direct al nevoii pe care o simte creatorul și purtătorul baladelor de a se menține în actualitate. După noi, e un lucru evident că numai acele produse folclorice care sînt în măsură să satisfacă într-un fel sau altul exigența contemporaneității au putința de a viețui. Ele trebuie să răspundă, întocmai ca orice operă literară valabilă, la întrebările pe care și le pun oamenii în diversele stadii de dezvoltare socială. Această cerință a fost împlinită cu prisosință de baladele noastre populare, deoarece creatorii și purtătorii lor au știut să meargă în pas cu vremea. Din această pricină diversele straturi de fapte au fost mereu supuse unui proces, mai mult sau mai puțin profund, de transformare.

În legătură cu transformările care se produc de-a lungul veacurilor, în cuprinsul baladelor, P. Caraman deslușește două tendințe opuse: una de *actualizare*, ca o manifestare a lirismului și alta de *arhaizare*, ca o manifestare specific epică. Trăgînd oarecum semnul egalității între aceste două tendințe, P. Caraman afirmă că nu e posibil să stabilești timpul în care au luat naștere unele producții populare, deși faptele pe care le expune mai departe în legătură cu *Cîntecul lui Marcoș-Pașa* demonstrează contrariul[1].

Transformările par a avea determinare istorică, chiar atunci cînd, la prima vedere, s-ar părea că e vorba doar de unele șlefuiri menite să mărească posibilitățile expresive ale baladei. E adevărat că în decursul timpului au pătruns numeroase fapte, uneori fără semnificație istorică cum ar fi unele elemente mitologice de ritual,

[1] Petru Caraman, Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la romîni, extras din *Anuarul arhivei de folclor*, Cluj, 1932, 1—53.

https://biblioteca-digitala.ro

de basm, etc. La o cercetare atentă, ne putem însă da seama că de multe ori toate acestea profilează și mai clar straturile istorice și sociale inițiale sau ulterioare [2]. Prin aceasta nu excludem faptul evident că, datorită contaminării, în cuprinsul baladei pot apărea o serie de formule de origine mitologică, pe care poporul le-a păstrat în arsenalul său poetic tradițional.

Evenimentul istoric inițial sau posterior constituie, în fond, nucleul baladei populare, chiar atunci cînd, odată cu trecerea timpului, el se estompează. De aceea cercetarea folcloriștilor trebuie mereu îndreptată spre aflarea acestui nucleu, el fiind în măsură să contribuie la clasificarea și caracterizarea baladei respective. Nucleul istoric al baladei nu trebuie înțeles în mod rigid, limitat. El se referă, în realitate, la o sumedenie de elemente care determină caracterul unei anumite epoci istorice. Aici poate fi vorba de lupte mari, de personalități istorice, de conflicte sociale, în variatele lor forme, de eroi ridicați din mijlocul poporului, de diferite măsuri cu caracter politic sau militar, de zidirea unor cetăți, etc., etc. Atunci cînd au stabilit cel dintîi contact cu balada populară românească, scriitorii și cercetătorii noștri, animați de o adîncă dragoste față de masele populare, al căror glas se făcea tot mai auzit, au subliniat fondul și caracterul ei preponderent istoric. Din această pricină cele mai multe definiții și clasificări evidențiază valoarea și funcția istorică a baladei populare românești. Vasile Alecsandri spune: «*Baladele sînt mici poemuri asupra întîmplărilor istorice și asupra faptelor mărețe*»[3]. La rîndul său, Alecu Russo subliniază: «*Cînticele bătrînești adeveresc cronicele...*»[4].

Costache Negruzzi, ca și ceilalți scriitori și cărturari grupați în jurul Daciei Literare, prețuia balada populară din aceleași motive. Desprinderea sensului istoric reiese cu prisosință din analiza succintă, dar plină de miez, pe care o face unor eroi ca Vasile cel Mare și Bujor, dușmani înverșunați ai boierilor și negustorilor.

Exemplele de acest fel ar putea fi înmulțite. Ele arată clar că interesul pentru miezul istoric al baladei a stat totdeauna în prim plan. Firește că acest interes nu s-a manifestat în toate timpurile la fel, ci a variat în funcție de evoluția înțelegerii fenomenului de creație populară luată în ansamblul său. Pentru unii, o baladă populară poate fi considerată *istorică* numai atunci cînd din lectura și analiza ei putem afla fapte precise, bine delimitate din punct de vedere spațial și cronologic. Fără îndoială că și acest punct de vedere merită să fie luat în considerație. Cercetările duse în acest spirit au izbutit să scoată la iveală o sumă de date extrem de utile. Cîteva exemple sînt necesare pentru a lămuri acest aspect al problemei:

---

[2] Despre diversele izvoare sau straturi care intră în conținutul baladelor populare, a se vedea: A. A. Caiev, *Russkaia literatura*, ed. II, Moskva, 1953, 117.

[3] V. Alecsandri: *Balade, adunate și îndreptate*, Iași, 1852, 2.

[4] A. Russo: *Poezia poporală*, în Opere alese, BPT, București, 1950, 167.

https://biblioteca-digitala.ro

I. Se știe, de pildă, din cronica polonezului Bernard Wapowsky că o expediție armată turcească a avut crunt de suferit din pricina gerului pe teritoriul Poloniei. Documentele romînești nu pomenesc de loc de acest fapt. Evenimentul e însă consemnat în diferite balade populare romînești în care apare — firește deformat — pînă și numele căpeteniei turcești Malcocioglu-pașa[5]:

Foicica bobului,
Supt seninul cerului
La fîntîna gerului,
Nemerit-a să se bată
Tot Arcoș pașă bătrîn,
Cu barba băgată-n sîn,
El, măre, ni-a nimerit,
Și el, măre, a tăbărît
Tot c-o mie de pașie,
Ca el, măre să se bată
Cu gerul, cu crivățul,
Puterea lui Dumnezeu
Ce n-am văzut de cînd sînt eu[6].

În felul acesta, balada romînească adevereşte cronica poloneză.

II. Grigore Tocilescu, elev al lui B. P. Hașdeu, avînd o concepție înaintată asupra folclorului, sublinia și el valoarea de document istoric a baladei populare. Făcînd analiza unei variante a baladei despre Aga Bălăceanul, învățatul romîn arată că de unul din personajele amintite în baladă — Costin — vorbește și cronica lui Ion Neculce: «*Dzic că la acel războiu să fie fostu mai mult izbînda despre partea cazacilor Brîncovanului, care le era cap căzacilor un moldovean, anume Costin, ficiorul Nenului*»[7].

Iată cum apare acest personaj în balada cuprinsă în colecția lui Gr. Tocilescu:

Dar Constantin Brîncovanul,
Credea-n Dumnezeu, sărmanul,
El din boieri că eșia,
Și din gură cuvînta:
— D-alei căpitan Costine,
Tu ți-ai tăiat năsia
Ca să-ți capeți domnia
Ți-ai căpătat funia[8].

În felul acesta balada adevereşte cronica lui Neculce și invers.

III. Sînt cazuri cînd istoria înregistrează o serie de fapte istorice de mare amploare care n-au fost transmise pînă în zilele noastre pe calea baladei populare.

[5] Despre Malcoci, amintește și cronica lui Grigore Ureche. Numele căpeteniei turcești apare de două ori: o dată în legătură cu Ștefan cel Mare: «*Ștefan-Vodă, dacă au scos vrăjmașii săi din țară și dacă au răcitu vremea și caii turcilor au slăbit, au lovit pre Malcociu la Catlabuga, noembrie 16, de au topit toată oastea turcească*» (Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. îngrijită de P.P. Panaitescu, București, 1955, 99) și a doua oară în legătură cu o expediție a acestuia în Polonia:

«*Malcociu au întrat în Țara Leșească cu mulțime de turci și n-au avut cine să-i stea împotrivă, ci multă pradă de oameni au făcut și dobîndă de dobitoace au făcut și au luat, și au ajunsu mai sus de Liov, 25 de popriști; s-au întorsu înapoi prădîndu țara și arzîndu*» (Gr. Ureche, *op. cit.*, 107). În interesantul său studiu, consacrat în bună parte acestei probleme, P. Caraman arată că baladele romînești nu se referă la această expediție, ci la alta care a avut loc mai tîrziu pe care cronica lui Ureche nu o amintește (P. Caraman, *op. cit.*, 40).

[6] C. N. Mateescu, *Balade*, Văleni de Munte, 1900, 105.

[7] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. îngrijită de acad. Iorgu Iordan, București 1955, 181; Gr. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, vol. I, partea I, XXVII

[8] Gr. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, vol. I, partea II-a, București 1900, 1265–1266.

https://biblioteca-digitala.ro

În asemenea împrejurări, mai totdeauna, cercetările au constatat cu ajutorul unor mărturii sau prin deducție, că în trecut au existat astfel de balade. Astfel, despre existența unor balade istorisind vitejiile lui Ștefan cel Mare ne vorbește polonezul Martin Strykowsky, care în 1574 a călătorit prin țările noastre: « *Moldovenii și muntenii cînt despre el negreșit în toate banchetele acompaniindu-se cu muzica alături* » [9]. Din astfel de cîntece și-a luat, probabil, Neculce elementele necesare pentru alcătuirea scurtelor istorioare și legende din capitolul *O samă de cuvinte.*

Că la baza unora dintre legendele din *O samă de cuvinte* trebuie să fi stat balade, azi pierdute, stă mărturie și faptul că dinamismul acțiunii, specific baladei populare s-a păstrat și în proza lui Neculce. De pildă, în legenda în care e vorba de visul lui Petru Rareș, verbele rimează întocmai ca într-o baladă populară: « și tot *sălta, giuca*, și să *pleca*, să *închina* lui Rareș » [10].

În trecutul ceva mai îndepărtat, unii cărturari, negăsind întotdeauna preciziunea istorică, așa cum, în genere, o oferă documentul scris, au manifestat unele rezerve. Sînt cunoscute, de pildă, aprecierile stolnicului Constantin Cantacuzino, învățat de formație umanistă, care este mai puțin încrezător decît Neculce, în autenticitatea faptelor pe care le istorisesc baladele populare. Din felul în care-și manifestă rezervele, deslușim unele idei ale iluminismului: « *Nici den cîntecile care vestesc de vitejii au de alte fapte ale domnilor și ale altor vrednici oameni ce au lucrat, carei, după la lăutari și după la alți cîntători auzim, putem ști cevaș ales, că și acelea nu numai ce au laudă mai mult au hulesc, decît cele ce este a fi, ci și foarte împrăștiat și prea scurtu pomenesc lucrul și făr-de nici o orînduială sau tocmeală* » [11].

Dacă ne-am opri la asemenea constatări și concluzii am limita serios cadrul baladei istorice. Cercetările moderne asupra istoriei au trecut însă cu hotărîre peste înțelegerea îngustă a fenomenului istoric, izbutind să demonstreze caracterul lui complex. La aceasta a contribuit în largă măsură folosirea creatoare a izvoarelor folclorice și îndeosebi a baladei populare. Istoria nu se ocupă numai de marile personalități. Ea acordă cea mai mare atenție maselor populare, conflictelor sociale, etc. Astfel de fapte pot fi deslușite cu mare greutate în izvoarele scrise. În folclor, mai ales în balade, ele apar destul de clar. În balade, faptele istorice sînt interpretate în sensul vederilor maselor populare. De aceea, de multe ori, baladele populare înfățișează eroii și faptele lor în cu totul altă lumină decît documentele scrise pe care le găsim în diferite arhive. Să ne amintim, de pildă, de haiducul *Radu lu'Anghel* pe care actele oficiale îl prezintă ca pe un tîlhar odios; în baladele populare *Radu lu'Anghel* ne apare ca un haiduc viteaz care bagă spaima în ciocoi.

[9] B. P. Hașdeu, *Archiva istorică*, București, II, 1865, 8.

[10] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. îngrijită de acad. Iorgu Iordan, București, 1955, 109; cf. V. P. Koroban și E. M. Russev, *Cronicarul Ioan Neculce*—Chișinău 1956, 132.

[11] Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Opere*, publicate de N. Iorga, București, 1910, 108.

https://biblioteca-digitala.ro

Aproape toți eroii baladei populare capătă anumite caracteristici care provin din faptul că poporul îi înfățișează așa cum ar trebui să fie, lăsînd la o parte unele scăderi firești care, în fond, nici nu prezintă mare însemnătate. Din acest proces creator în adevărata accepție a cuvîntului, izvorăște marea forță generalizatoare a baladelor populare și a folclorului.

De fapt aici rezidă semnificația istorică a baladei populare romînești, pentru că ea ne dezvăluie modul în care poporul, făuritorul istoriei, interpretează evenimentele[12].

Înțelegînd pe deplin valoarea istorică a folclorului — deci și a baladei — Nicolae Bălcescu îl consideră ca un izvor de primă însemnătate. « *Poeziile populare* — spunea Bălcescu — *sînt un mare izvor istoric. Într-însele aflăm nu numai faptele generale, dar ele intră și în viața privată, ne zugrăvesc obiceiurile și ne arată ideile și simțimintele veacului* » [13]. Prin aceasta credem noi că Bălcescu atribuia folclorului aceeași valoare de cunoaștere pe care o acordăm astăzi operelor literare cu conținut realist.

Că majoritatea covîrșitoare a baladelor romînești e de factură istorică — implicînd firește multe și variate nuanțe — ne-o dovedesc cele mai multe dintre clasificările culegătorilor și cercetătorilor de folclor.

Una din cele dintîi clasificări aparține lui G. Dem. Teodorescu. El socoate că balada este o subspecie a cîntecului vechi sau bătrînesc, alături de legende. Analiza materialului din colecția lui G. Dem. Teodorescu arată însă că, în fond, sferele celor două subspecii sînt extrem de apropiate și că în ultimă analiză, balada e tot una cu cîtecul bătrînesc. După G. Dem. Teodorescu, cîntecul bătrînesc cuprinde patru mari grupe (el le numește categorii): 1) solare și superstițioase, 2) istorice, 3) haiducești și 4) domestice[14]. Cu excepția unora dintre baladele cuprinse în prima grupă, celelalte toate corespund criteriului istoric, înțeles firește într-o accepție largă, modernă.

Gr. Tocilescu împarte cîntecele bătrînești în 3 grupe: 1) balade și legende, 2) cîntece haiducești, 3) cîntece bătrînești[15]. În chestionarul folcloric pe care l-a utilizat, el pomenește de: 1) cîntece bătrînești, 2) cîntece cătănești, 3) cîntece haiducești, 4) balade[16].

Clasificarea lui N. Păsculescu e aproape identică cu aceea a lui G. Dem. Teodorescu. El grupează materialul epic în versuri din colecția sa în: 1) legende și balade care pot fi: *a*) superstițioase și solare, *b*) istorice, *c*) domestice și 2) balade haiducești[17].

[12] Regretatul istoric sovietic, acad. Boris Grecov, arată că baladele « *sînt istoria povestită de însuși poporul* ». După A. A. Caiev, *Russkaia literatura*, ed. II-a, Moskva, 1953, 114.

[13] N. Bălcescu, *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei romînilor*, în *Opere*, I, partea I-a, București, 1940, 108.

[14] G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare romîne*, București, 1885, 409.

[15] Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice* vol. I, partea I, București, 1900, XIX.

[16] Id. ib., IX.

[17] N. Păsculescu, *Literatură populară romînească*, București, 1910, 392—393.

https://biblioteca-digitala.ro

Alte clasificări, care s-au făcut ulterior, nu se depărtează simțitor de cele pe care le-am pomenit mai înainte. N. Iorga procedează la o clasificare pe cicluri în care alături de criteriul istoric intră și cel geografic[18].

Un loc aparte în ceea ce privește clasificarea baladelor îl ocupă D. Caracostea. El merge dintr-un anumit punct de vedere mult mai departe, în sensul că încearcă pe baza motivelor — aș spune mai degrabă a nuanțelor — să stabilească un număr mult mai mare de grupe, de tipuri. După D. Caracostea, baladele se împart în 12 mari grupe avînd ca teme principale:

1) iubit și iubită, 2) părinți și copii, 3) bărbat și femeie, 4) frate și soră, 5) mamă vitregă și noră, 6) naș și fină, 7) conflicte de ordin profesional, 8) conflicte sociale între bogați și săraci, 9) vitejie, 10) haiducie, 11) luptele dintre creștini și păgîni, 12) numenale[19].

În grupa baladelor numenale intră cele cu caracter fantastic, legendar.

Clasificarea lui D. Caracostea înlătură — în limita posibilului — criteriul istoric, acordînd, în schimb, o importanță deosebită elementelor auxiliare numai pentru că aparent ele ies, uneori, în primul plan al baladei[20]. Din această cauză tipologia sa, nediferențiată și neerarhizată în timp, rămîne în bună măsură, abstractă.

Clasificarea lui D. Caracostea, în esența ei, se deosebește de clasificările anterioare și de cele ce s-au făcut după el. Dintre acestea din urmă o atenție deosebită merită clasificarea făcută de colectivul Institutului de istorie literară și folclor, care a alcătuit primul volum al Antologiei de literatură populară: Poezia. În acest volum, balada populară e clasificată în 5 grupe fundamentale, care, în afară de criteriul de conținut, ține seama și de cantitate: a) păstorești, *b)* voinicești, *c)* haiducești, *d)* istorice, *e)* balade cu teme diferite.

Această clasificare, în esența ei, adică în măsura în care e făcută pe baza analizei conținutului baladelor, reprezintă o întoarcere la criteriul istoric, deși, așa cum vă vom arăta mai departe, întocmai ca și clasificările anterioare, nu sezisează factorii și sensurile istorice în toată complexitatea lor.

Cea mai mare parte a baladelor românești au semnificație istorică. Haiducia, voinicia, într-un anume sens conflictele sociale în care se includ și așa numitele conflicte preofesionale, ca să nu mai vorbim de conflictele determinate de asuprirea națională, sînt fenomene istorice sau de care istoria trebuie negreșit să se ocupe. Cu oarecare rezerve, istoria e datoare să țină seama și de faptele pe care le cuprind așa numitele balade numenale — noi le-am spune mitologice — pentru că reflectă o anumită mentalitate, un anumit fel de a gîndi al societății pe o treaptă istorică mai puțin evoluată.

[18] N. Iorga. *Istoria literaturii românești*, I, ed. II-a, București, 1925, 25—47.

[19] D. Caracostea: *Esquisse d'une typologie de la ballade populaire roumaine*, în *Langue et Littérature*, 1, IV, 1 și 2, *Bulletin de la section littéraire de l'Académie de la République Populaire Roumaine*, 9.

[20] Clasificarea lui Caracostea este rezultatul firesc al concepției sale antiistorice expusă în cursul despre *Balada populară* ținut la Facultatea de litere și filozofie din București, în anul universitar 1932—1933.

https://biblioteca-digitala.ro

Cîteva exemple vor lămuri mai bine problema. Mă voi referi în genere la producţii folclorice de largă circulaţie pentru simplul motiv că sînt cele mai izbutite din punct de vedere artistic.

Mănăstirea Argeşului este după unii o baladă istorică, pentru că se ocupă de un fapt cert înregistrat de istorie şi anume: zidirea de către Neagoe Basarab a vestitei mănăstiri de la Curtea de Argeş (G. Dem. Teodorescu, Antologia de literatură populară) etc. După alţii, *Mănăstirea Argeşului* este o baladă superstiţioasă pentru că fondul e alcătuit dintr-un motiv păgîn, o credinţă religioasă, o superstiţie. În cazul de faţă, balada este raportată la superstiţia că în orice clădire trebuie zidit un om ca să se poată termina şi deveni trainică (G. Giuglea şi alţii). În clasificarea lui D. Caracostea balada ar fi de tipul bărbat şi femeie, iar după acad. G. Călinescu [21] ea are o semnificaţie mitică, pentru că strădania laborioasă a meşterului Manole şi a tovarăşilor săi tinde să demonstreze necesitatea inexorabilă a sacrificiului în astfel de împrejurări. Fără îndoială că în toate interpretările de mai sus — şi în special în aceea a acad. G. Călinescu — există un fond serios de adevăr. Dar dacă nu vrem să eliminăm semnificaţia socială, istorică, atunci sîntem datori să ducem observaţia şi să subliniem faptul — dezvăluit mai cu seamă în partea finală — că această baladă este o expresie a relaţiilor feudale dintre popor şi domn [22]. În sprijinul afirmaţiei noastre transcriem cîteva versuri :

— Doamne Negru-Vodă,
Mare-i şi frumoasă
Mîndră ş-arătoasă
Sfînta mănăstire
Chip de pomenire
Dar, cum este ea,
Zău, pe legea mea,
C-aşa lucrătură
Şi ferecătură
Mi-e de-nvăţătură.
De nu-oi bizui
Altele-oi croi,
Mult mai arătoase
Şi mult mai frumoase!
Domnul Negru-Vodă sta
Şi-l asculta
Cum se lăuda.
În sus se uita
La meşteri căta
Şi dac-auzia
Cum se lăuda,
Pe gînduri cădea
Adînc se gîndea.

Mult că nu trecea,
Vodă ce-mi făcea?
Porunci poruncea
Schele că rupea
Scări că le tăia
Şi sus mi-apuca,
Şi sus că-mi lăsa
Pă-i nouă zidari

[21] G. Călinescu, *Istoria literaturii romîne*, Bucureşti, 1941, 64.
[22] Mihai Beniuc: Prefaţă la culegerea *Din folclorul nostru* B.P.T. Bucureşti, 1953, 7.

https://biblioteca-digitala.ro

Nouă meşteri mari,
Cu Manole zece,
. . . . . .
Care mi-i întrece.
Şi dacă zicea
Acolo-i lăsa,
Sus pe înveliş
Sus pe coperiş
Zidul
Ca să-i ţie
Vîntul
Să-i adie
Ploaia
Să-i înmoaie
Foamea
Să-i îndoaie[32].

Aşadar balada, după unii legenda *Mănăstirii Argeşului*, are caracter istoric, care nu trebuie căutat în primul rînd în exactitatea cronologică sau faptică, ci în profundul conţinut uman care ne îndreaptă totdeauna atenţia către conflictul social cu menţiunea că, balada fiind creată de popor, simpatia converge către Meşterul Manole, simbol al geniului creator şi al suferinţelor maselor.

După N. Păsculescu şi G. Dem. Teodorescu, *Iencea Sabiencea* este o baladă domestică. Clasificînd-o ca atare, cei doi folcloriști au avut în vedere, în primul rînd, pasiunea care-l animă pe erou, hotărîrea lui de a-şi împlini voia trecînd peste orice obstacole.

Toate acestea impresionează, dar, după părerea mea, nu reprezintă unicul element esenţial al baladei. Faptul că Iencea izbuteşte să-i înşele pe turci sau că e hărţuit şi se luptă cu ei, constituie un factor de primă importanţă. El este un ecou vibrant, un mesaj al maselor populare, care nu voiau şi nu se lăsau îngenunchiate de crunta stăpînire otomană. În bună măsură, acţiunea baladei se desfăşoară în acest cadru de luptă, specific momentelor de viaţă eroică din trecut, cînd pe lîngă puternicul conflict social intern se manifesta cu deosebită vigoare şi conflictul determinat de oprimarea naţională:

Cînd soarele răsăria
Iencea bea şi chiuia
Turcii că mi-şi auzia
Singuri că să otrăvia
Şi din gură că-mi striga:
— Baca, baca, gheura,
Că ne-a spurcat, vezi, legea
Şi ne-a luat, vezi, fata,
Ne-a făcut de mascara[24].

Într-una din variantele apărute în colecţia lui Grigore Tocilescu tendinţa antiturcească e cu mult mai evidentă; ca atare aspectul istoric e mai lesne de deslușit:

Şi Iencea se necăjea
Paloş din teacă-mi trăgea
Şaizeci de turci mi-i tăia
Nu mi-i taie cum se taie
Ci mi-i taie tot fineşte
Îi grămădeşte clăieşte[25].

[23] G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare romîne*, Bucureşti, 1885, 468.
[24] N. Păsculescu, *Literatură populară romînească*, Bucureşti, 1910. 294
[25] Gr. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, vol. I, partea I-a, 115.

https://biblioteca-digitala.ro

În *Antologia de literatură populară*, întocmită de Institutul de istorie literară și folclor al Academiei R.P.R., *Corbea* este considerată o baladă voinicească. Motive pentru o astfel de clasificare sînt destule. Dar în ce constă voinicia eroului și care sînt faptele care o determină? Oricum am încerca să interpretăm balada, fondul istoric iese cu prisosință la iveală. Corbea viteazul zace la închisoare pentru că:

Cînd era — *Și dacă ne înmuia*
Corbea prin țară — *Cînd îi mai ziceam ceva*
Ne făcea — *Măciuca că-mi scutura*
Și de ocară — *Și de spete*
Că, dacă ne jăfuia — *Ne-ndoia* [26].

Scăpat din închisoare el nu comite un act banal de răzbunare. El face un act de dreptate izvorît din conștiința imanenții ei. Episodul uciderii lui Ștefan Vodă și a boierilor dezvăluie lașitatea lor în contrast vădit cu dîrzenia și cinstea sufletească a eroului care, nesocotindu-și misiunea încheiată, se duce:

Tot în Țara Ungurească,
Acolo să haiducească [27]

Balada cuprinde de asemenea suficiente elemente de detaliu care alcătuiesc un puternic și indiscutabil fond istoric.

Haiducia, fenomen caracteristic luptei de clasă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și pînă în secolul al XIX-lea, are în baladă un firesc atribut voinicesc; în genere nici nu poate fi vorba de haiducie fără voinicie. Fenomenul invers e posibil.

Un ultim exemplu. Deși sînt de acord cu toți cei care consideră *Miorița* o baladă mitică, totuși nu pot trece cu vederea faptul că anumite episoade chiar din variantele de tip Alecsandri, lasă să se întrevadă o serie de fapte care atrag atenția asupra unor momente ale istoriei poporului nostru. Arătînd care sînt cauzele fundamentale ale conflictului din această baladă, ca și din unele colinde cu temă similară, Ovid Densușianu afirmă că «*poezia populară* (Miorița n.n.) *se întîlnește de data aceasta iarăși cu ceea ce ne este cunoscut pe altă cale*» [28]. E vorba de aspecte de care se ocupă istoria și în special de transhumanță care era o caracteristică a vieții păsto-

[26] *Antologie de poezie populară*, vol. I, București 1953, 278; textul e reprodus după G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare romîne*, București 1885, 517—527. G. Dem. Teodorescu consideră că balada este haiducească. Și din acest punct de vedere se pot aduce argumente. De altfel chiar la începutul baladei se spune că:

Zace-mi, zace în temniță
Pus de Vodă Ștefăniță
Zace-mi, Corbea viteazul
Zace-mi Corbea haiducul.

[27] Id. 289.

[28] Ovid Densușianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară*, II, București. 1923, 46.

https://biblioteca-digitala.ro

rești în trecut. Un al doilea fapt de esență istorică se referă la conflictul baladei. În variantele de tipul Alecsandri, conflictul social nu apare pregnant. În alte variante, însă, el este conturat limpede. Astfel, în *Oaia năzdrăvană* din colecția lui G. Dem. Teodorescu, conflictul este determinat de nemulțumirea celorlalți ciobani care sînt:

Ei trei dorojani
Feciori de mocani
Slugi *de nouă ani* [29]

Concluzii. Din scurta analiză făcută mai sus, se vădește caracterul general istoric al baladelor populare romînești. Exemplele pe care le-am ales sînt dintre cele mai cunoscute. Analiza ar putea fi extinsă, cu aceleași rezultate — după părerea noastră — la imensa majoritate a fondului de balade populare.

Ținînd seama de toate acestea și neexcluzînd criteriul estetic, clasificarea baladei populare romînești ar putea fi făcută după următoarea schemă:

I. Balade *istorice*: 1) Conflicte determinate de nedreptatea socială, 2) Conflicte determinate de asuprirea națională.

II. Balade *domestice* — cu temă determinată de conflicte personale.

III. Balade *mitice* — cu fond precumpănitor fantastic, legendar.

Ultimele două grupe de balade, în comparație cu prima, sînt reduse ca număr.

ОБЩЕ-ИСТОРИЧЕСКИЙ ХАРАКТЕР РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ БАЛЛАДЫ

Автор пишет об историческом значении народных баллад для освещения определенных событий, имевших место на нашей территории, но не записанных ни в каких древних памятниках, хранящихся в наших архивах.

Преобразования, происходящие в наших народных балладах, определены исторически даже тогда, когда, казалось бы, речь идет только о кое-какой шлифовке, призванной повысить выразительные возможности баллады.

Если внимательно вчитаться в эти баллады, то можно отдать себе отчет в том, что зачастую в них более ясно отмечаются первоначальные или более поздние исторические и социальные наслаивания.

Известно, например, из летописи поляка Бернарда Ваповского, что турецкая военная экспедиция очень страдала от морозов на польской территории. Этот факт отмечен во многих румынских народных балладах (но не в исторических памятниках эпохи), в которых появляется — конечно в искаженном виде — даже имя турецкого военачальника Малкочоглу-паши.

Гр. Точилеску, давая анализ народной баллады о румынском ученом Ага Бэлэчану, показывает, что об одном из персонажей, упомянутом в балладе — Костине — говорит и летопись Иона Некулче. Таким образом, баллада и летопись Некулче взаимно подтверждают друг друга. Автор упоминает о том, что многие важные исторические события, не дошедшие до нас в балладах, были в свое время отмечены в произедениях этого жанра, которые были утеряны с течением времени.

[29] G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare romîne*, Bucureşti, 1885, 436

https://biblioteca-digitala.ro

Так, например, о не дошедшей до нас балладе, воспевавшей подвиги Штефана Великого, сообщает поляк Мартин Стриковский. Автор предполагает, что Некулче заимствовал из этих песен материал, который был ему необходим для его рассказиков и легенд из главы « O seamă de cuvinte » (Избранные слова).

Конечно, народные баллады воспевают не только крупные фигуры. Они рассказывают и о подвигах народных масс, о социальных конфликтах и пр. Но этим фактам дается толкование в свете концепции народных масс, поэтому многочисленные герои представлены в совершенно ином свете в балладах, чем в исторических памятниках эпохи, отредактированных представителями руководящих классов. Так, например, гайдук Раду Ангел, изображенный в балладе как достойный сын народа, в официальных документах представлен как разбойник с большой дороги.

Сделав обзор различных классификаций, разработанных Г. Дем. Теодореску, Гр. Точилеску, Н. Пэскулеску, Каракостей, и дав разбор баллады « Арджешский монастырь », автор предлагает следующую схему классификации румынских народных баллад:

I. — Исторические баллады а) конфликты, вызванные социальной несправедливостью

б) конфликты, вызванные национальным угнетением

II. — Семейные баллады, где тема определяется личными конфликтами.

III. — Мифические баллады, построенные главным образом на фантастическом, легендарном фоне.

THE PRE-EMINENT HISTORIC CHARACTER OF THE ROUMANIAN FOLK BALLAD

This article studies the historical importance of folk ballads in recording events which though they really occured in the more distant history of our country, have not been included in any old document kept in our archives.

The author asserts that the transformation of the contents of folk ballads is due to historical considerations even if these changes seemingly only aimed at polishing or enhancing the expressive possibilities of the poem.

On closer investigation it can be noted that these transformations frequently reflect initial or succeeding historical phases and varying social strata.

The chronicle written by the Polish author Bernard Wapowsky mentions, for instance, the hardships suffered by an armed Turkish expeditionary force, owing to the severe spell of cold, met with in Poland. The event (though not included in any historical document of the epoch) is recorded in various Roumanian folk ballads, in which the fact, as well as the name of the Turkish leader Malcocioglu-pasha, is obviously given in a distorted form.

Gr. Tocilescu, submitting to a minute analysis a folk ballad on Aga Bălăceanu, pointed out that one of the characters mentioned in the above ballad — by name Costin — appears also in Ion Neculce's chronicle; the ballad thereby confirms Neculce's chronicle and vice-versa. The author further claims that most historical events of outstanding importance, though not transmitted in any available folk ballad, must have in fact been recorded at the time by such poems but that these have unfortunately disappeared in the course of time.

To prove this assertion, the author refers to the writings of another Polish chronicler Martin Strykowsky who mentions the existence of ballads recounting Stefan the Great's gallant battles, epics which have likewise not reached our times. The author of the article supposed that Neculce, the Moldavian chronicler, made use of these epic songs, still in circulation at his time, from which he extracted the elements leading to the writing of his own stories and legends for the chapter *o seamă de cuvinte* (A number of words).

The ballads do not, of course, describe only the heroic historical figures, they also tell of the deeds of the masses of the people and the existing social conflicts etc. The events are interpreted in accordance with the views of these masses, which explains the reason why numerous heroes are represented in ballads in a light utterly different from that in which they are presented by historical documents of the epoch written by members of the ruling class. Such is the case of the heyduck Radu lui Anghel, who is described by the ballad as a worthy offspring of the people, whilst official documents depict him as an odious robber.

https://biblioteca-digitala.ro

After reviewing the classification made by G. Dem. Teodorescu, Gr. Tocilescu, N. Păsculescu, D. Caracostea, and after analysing the character of the ballad „The Arges Monastery", the author draws up the following classification of Roumanian folk ballads:

I. *Historical ballads* containing:
   1. Conflicts determined by social injustice; and
   2. Conflicts determined by national oppression.

II. *Domestic ballads* containing:
   Conflicts determined by family or personal affairs.

III. *Mythical ballads* containing:
   A pre-eminently fantastic or legendary theme.

https://biblioteca-digitala.ro

O NOUĂ VARIANTĂ A MIORIȚEI DIN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ

A. FOCHI

În anul 1956, M. G. Savina și I. D. Ciobanu au publicat la pag. 377—379 din volumul *Folclor Moldovenesc*, apărut în Editura de Stat a Moldovei, Chișinău, o variantă a *Mioriței* culeasă din satul Cubolta raionul Bălți. Față de tot ceea ce cunoșteam anterior, varianta de la Cubolta aducea sugestii noi și prețioase cu privire la tipologia baladei și la circulația ei. De curînd am avut prilejul de a cunoaște o nouă variantă moldovenească a *Mioriței*, culeasă de G. Madan, din satul Năpădeni raionul Ungheni, de la ciobanul Ion Dulgheru. Textul a fost adus de o delegație de oameni de știință sovietici, cu ocazia vizitei din 9 octombrie 1957 la Institutul de Folclor din București. Am constatat că acest text se deosebește în multe privințe de cel publicat de M. G. Savina și I. D. Ciobanu, atît sub raportul structurii sale tematice cît și sub cel al formei artistice.

Cît privește structura tematică, textul se limitează la dialogul dintre cioban și oaie, ceea ce acuză în mod evident un moment de acută desepicizare în viața locală a baladei. Ca un indiciu în plus pentru ceea ce afirmăm, apare și caracterul fragmentar al finalului, în care epizodul « maicii bătrîne » nu este în mod organic legat de text, fiind trecut în real, prin plasarea acțiunii la modul indicativ.

În legătură cu forma artistică a variantei, avem de făcut următoarele observații:

a) elemente formale de tip Alecsandri se întîlnesc numai în puține cazuri (v. 26—27, 35, 48—51, 59—60). Dacă ne-am conduce după acest text, s-ar putea ajunge la concluzia despre evoluția independentă a textului moldovenesc față de materialul mioritic cules în cuprinsul țării noastre;

b) elemente formale de tip local, — înțelegem prin aceasta formula artistică a variantei din Cubolta — sînt de asemenea puține. În afară de versurile 28—32 nu aflăm alte paralele posibile;

c) elementele care predomină și conferă acestei variante o ținută artistică aparte par însă a fi de proveniență extra-folclorică. Menționarea cîtorva versuri este elocventă :v. 13—15, 71—73;

d) o intervenție creatoare poate fi remarcată, în sensul că aduce o contribuție artistică de seamă la revalorificarea fondului mioritic tradițional: *Flueraș de trestie,/ Să-mi dea de veste* (v. 52—53), intervenție care duce, în mod evident, mai departe procesul de plasticizare locală sau individuală a textului.

Dacă din punct de vedere al realizării artistice, varianta pe care o semnalăm nu se plasează la nivelul celei din Cubolta, ea constituie totuși o însemnată contribuție documentară la viața baladei *Mioriția* în R.S.S. Moldovenească. În același timp ne furnizează destule sugestii cît privește problema atît de pasionantă a celei mai frumoase balade populare românești. Transcriem textul în continuare:

— Mioriță mioară,
Mioriță mioară,
Ce-ți curg lăcrămioare,
Dai din buzișoare,

5. Ai ceva oare,
Ori spini în picioare.
Ori boală'n spinare,
Mioriță mioară?
De trei zile taci,

https://biblioteca-digitala.ro

Şi de cap îţi faci
Departe de baci,
La dos de copaci.
Mioriţă caciură,
Ciinii te apără,
Cerul nu scapără,
Singură nu eşti,
Da te tinguieşti,
Ochii îi mijeşti,
Spre cer priveşti,
Nimic nu doreşti.
— Of, stăpîne-cioban,
Mai mult de trei ani,
Trei ciobani de răsărit
Că s-au sfătuit,
Că s-au sfătuit,
Pe la apus de soare
Vor să te omoare,
Oile să-ţi iee,
Pe bani să le dee,
În tîrg să le bee.
Oile să-ţi tae,
Şi mioara lae.
— Mioriţă mioară,
Mioriţă mioară,
De eşti năzdrăvană,
Dar nu cea vicleană
Dac'oi muri,
Dac'oi peri
În mijlocul cîmpului,
În bătaia vîntului
În bătaia ploilor
Şi locul miorilor,
Să-mi faci un mormînt
Nu departe în cîmp,
Da ici după mori,
Să-mi aud pe miori,
Da ici la colţul stînii
Să-mi aud şi cîinii,
Să-mi puneţi la cap
Flueraş de fag,
Că zice cu drag,
Flueraş de trestie.
Să-mi dea de veste
De jalea mioarelor
Şi a dealurilor.
Cînd vîntul bătea,
Fluerul cînta,
Voi ve-ţi aduna,
Pe mine mă-ţi plînge
Cu lacrimi de sînge

★

Trece o babă bătrînă,
Cu biciul de lină,
Cu şfichiul de sîrmă,
Din şfichi tot pocnind,
Din inimă oftînd,
Din piept văitînd,
De baci întrebînd.
Şi frunza îi spune,
Şi cîmpul răspunde,
Că s-a însurat
Şi că a luat
Mireasa mireselor,
Mireazma mirezmelor.

https://biblioteca-digitala.ro

O DESCÎNTĂTOARE DIN HANGU[1]

(Influenţe cărturăreşti în practica descîntecelor)

N. AL. MIRONESCU

În cele ce urmează vom încerca să relatăm un caz întîlnit în campania de cercetări etnografice întreprinse în cadrul « Grupului Monografiei Bicaz » în anii 1955—1957.

Considerăm cazul interesant prin faptul că ridică problema circulaţiei anumitor publicaţii în mediul rural — unele difuzate în scopuri comerciale, altele de factură religioasă — felul în care s-au integrat în mediul rural, dat fiind specificul mentalităţii ţărăneşti, cît şi în cazul nostru descîntatul la animale.

Descîntătoarea Glicheria Ion Timuş, în vîrstă de 71 ani (n. 1887) născută Turică, locuieşte în satul Hangu de la vîrsta de 20 ani. Ţigancă de origine, este fiica unui fost fierar din Izvorul Alb[2], sat în care a copilărit. A învăţat carte absolvind cinci clase primare. Foarte lucidă şi comunicativă, crede cu tărie în descîntece pe care le şi practică afirmînd că în unele cazuri doar descîntecul este salutar, cu toate că nu e permis, dată fiind originea lui diavolească. « În cartea sfîntului Antoniu zişe că îs doisprezeşe draşi care vin într-ajutor ca să crezi în nicuratu. Da, ca să crezi în el, da nu-i bun. Îi păcat di discîntat, îi lucru diavolesc, a hi, n-a hi, da şe să-i faşi[3] ».

Pentru a-mi exemplifica puterea descîntecului mi-a relatat următoarele: « Era un cal, aşa frumos, sur şi din Gura Hangului pînă aişea (locuinţa povestitoarei), ştii cum să trîntea din ham dă credeai că crapă.... şi stohnea.... Vine o fimeie şi mi-o zîs să discînt di diochi la un cal[4]. L-o adus omu cu mare greu pînă în dreptu meu. O adus fimeia apă, am întrebat cum îl chiamă şi i-am discîntat, şi i-am dat apă. O băut şi s-o scuturat că credeam că şi pămîntul să scutură. Aşa i-o fost di ghine. Da, mi-o dat douăze-şi-şinşi di franşi. Or hi v-o douăze şi-şinşi di ani di atunşi».

---

[1] Comuna Hangu, raion Ceahlău, reg. Bacău. Compusă din satele: Hangu, Audia, Frîţigi şi Băbăteni, cu un total de 1025 clădiri şi 4445 locuitori.

[2] Izvorul Alb este al treilea sat de la Hangu spre Bicaz.

[3] *Sft. Antonie cel Mare.* Cum a voit diavolul să-l ispitească ... Librăria Romînească, V. Ionescu, Piatra Neamţ (1936), 32. (Pentru mîntuirea sufletului): « ...Sfîntul: Dar pe cei ce fac farmece şi ghicesc? Dracu: « Aceştia sînt ca nişte propovăduitori ai noştri, căci înşeală lumea de vine către noi, şi astfel avem mult cîştig. Căci lepădîndu-se de Dumnezeu, şi făcîndu-se pe sine Dumnezei, ne chiamă pe noi a da la bolnavi sănătatea. Şi atunci dracul farmecelor trimete doisprezece slujitori ca să facă năluciri cum că prin farmece s-a sculat bolnavu. Şi îndată după aceasta dracul farmecelor scrie în condica sa pe toţi acei care sînt părtaşii acestui păcat.... » (9)

[4] D. Cantemir. *Descrierea Moldovei*, Bucureşti (1956), 295, cu portr. (Biblioteca pentru toţi), [Partea] III-a, Cap.I despre religia moldovenilor [Notă]..... X. Citează descîntatul unui cal bolnav şi vindecarea lui (272).

https://biblioteca-digitala.ro

Despre valoarea descîntecului la animale şi faptul că acestea pot fi deochiate la fel de uşor ca şi oamenii, informatoarea, în afara cazului de mai sus, îmi citează deochierea unui cîine. « Şi la cîne am discîntat. O vinit o fată şi o zis că are un cîne bolnav. Să trînteşte şi faşe spumă la gură. Am întrebat cum îl chiamă pi cîne, o zis Ḍucu. I-am discîntat în lapte dulşe ca să mînşe cînele că apă nu bea dacă-i dam. I-o trecut după şe i-am dat. V-o doi, tri ani îi di atunşi ».

Întrebînd-o dacă ştie să ghicească în bobi, informatoarea a descuiat o lădiţă în care păstrează cîteva lucruri considerate de valoare. Dintr-o legătură a scos o carte de ghicit în bobi, foarte uzată de întrebuinţare, avînd titlul *Oracolul sau noua ghicitoare*, de George Caţafanis, afirmîndu-mi că « Oracolu de ghicit di Caţafani îi mai bun dicît oracolu di Delfi ». Tot din aceeaşi legătură a scos un *Catalog al cărţilor* apărute în editura biroului de studii psihice din Bîrlad în anul 1925, de Constantin K. Nicolau [5], director al biroului de studii psihice. În cuprinsul catalogului erau indicate printre alte broşuri « bila hipnotică şi planşeta spiritistă », despre care informatoarea crede că cel ce le cunoaşte conţinutul « de învăţătură diavolească », poate să pornească în căutarea comorilor. « S-o dus fratele meu şi cu alţii care şetea de-l chema pi şel nicurat cu comorile », indicîndu-mi cu degetul o reprezentare a sfinxului aflată pe foaia de titlu a catalogului. — « Da şe n-o luat cu ei: unu aghiasmă, altu usturoi, altu epistolia [6], da aşela (dracu), i-o bătut cu lemne, cu chetre, că aşeluia nu-i trebuia de aestea. Sînt piste douzeşi di ani. La Izvor[ul Alb], la Beşiul Tatarului o fost şi la Chiatra Lată. Da n-o găsit niic. Cu bagheta cumpărată o fost ».

Informatoarea are un adevărat cult pentru litera tipărită afirmînd că « Tătă hîrtiuţa am strîns şi tăt am învăţat ». Întrebînd-o ce cărţi a citit, după ce-mi arată un catalog al Editurii Cultura Romînească — Steinberg, spune că în afara diferitelor cărţi de ghicit, oracolelor şi cărţilor de rugăciuni, a mai citit şi povestea lui Alexandru Machedon, fiind însă nemulţumită că « amu di vrai să cumperi cărţi de aestea n-ai di unde ».

Din diversele întrebări puse cu privire la proveniența celor două cataloage, a oracolului de ghicit în bobi, cît şi a celorlalte cărţi reiese că i-au fost procurate de soţul său care făcea comerţ ambulant cu cărţi, luate de la un fost librar şi editor din Piatra Neamţ, V. Ionescu, difuzîndu-le cu « piste douăzeşi di ani în urmă » în mediul rural.

Cazul descîntătoarei Glicheria Ion Timuş din Hangu, deşi izolat, deocamdată este foarte elocvent. El arată cum la baza unor practici superstiţioase pot sta cărţi de popularizare a ştiinţelor oculte, tipărite şi difuzate în trecut, de diferite centre şi edituri din ţară, în scopuri mercantile şi de menţinere a poporului în ignoranţă. Credem că acest caz constituie o nouă cale deschisă cercetărilor noastre de folclor, menită să ducă la descoperirea bazei nepopulare a multora dintre credinţele superstiţioase ce au circulat în popor.

[5] În Bibl. Acad. R.P.R. există următoarele broşuri scoase de C. K. Nicolau: *Hipnotismul*. Partea I—III, Bîrlad, 1906. *Citeva cuvinte asupra ştiinţelor oculte*. [Bîrlad], 44. *Curs practic de ştiinţe oculte*. Ed. 8-a, Cîmpina. 129 + 4 f. (Biblioteca enciclopedică a ştiinţelor oculte. Învăţămîntul magnetismului personal). *Ocultismul, hipnotismul, magia, fachirismul, spiritismul, franc-masoneria*, etc. Bîrlad, 57. *Tarotul*. Cu 78 lame în culori. Ed. 2-a, complet refăcută şi adăugită, Cîmpina, 63 (Biblioteca enciclopedică a ştiinţelor oculte. Învăţămîntul divinatoriu).

[6] Informatoarea se referă la *Epistolia Maicii Domnului*.

https://biblioteca-digitala.ro

OBICEIURI ÎN LEGĂTURĂ CU VIAȚA OMULUI ÎN PĂTAȘ ȘI BORLOVENII VECHI-CARAȘ

ION CHELCEA

Despre satele Pătaș și Borlovenii Vechi-Caraș am mai publicat trei expuneri, care au apărut în anii 1934, 1939; două privitoare la *creșterea vitelor*[1] și a treia *Obiceiurile de peste an*[2]. Intenția mea era atunci ca să înfățișez pe cît cu putință integral viața celor două sate, dar lipsind condițiile favorabile, m-am rezumat în cele din urmă să prezint doar cîteva aspecte.

Fără îndoială că prezentînd integral viața celor două sate, imaginea lor ar fi avut de cîștigat. Nădăjduiesc totuși că prin publicarea obiceiurilor de față, culese în anul 1936 și reprezentînd stări sociale de atunci, aduc o completare cunoștințelor noastre etnografice și folcloristice privind viața poporului romîn dintr-o regiune prea puțin cercetată[3].

Nașterea

După cum arătasem în menționatele studii, atît satul Borlovenii Vechi cît și Pătașul, ca așezări țărănești, își împărțeau viața între sat și sălașe.

Condițiile geografico-economice impuneau locuitorilor să trăiască deopotrivă și la sălașe și în sat, de unde deriva necesitatea de a avea un număr cît mai mare de membri în familie. Tendința de spor prolific la populația celor două sate, « să fie să stea și la sălaș și în sat» ar arăta-o și unele practici de la nuntă[4], dar alte practici în legătură cu nașterea lasă a se înțelege că mama dorea ca să nască cît mai rar[5]. Practica « magică» stabilea totuși o naștere din trei în trei ani. Moașa din popor, cînd îndeplinea aceste practici, părea a fi în asentimentul mamelor, căci altfel nu s-ar fi explicat permanentizarea lor și îndeplinirea tocmai în acest scop. Dar realitatea folclorică nu concordă întotdeauna cu datele reale, biologice. În cele ce vor urma ne vom mărgini doar să surprindem realitatea folclorică.

Ca de altfel în multe alte părți, moașa, o femeie cu pricepere într-ale moșitului, asista nașterea și se bucura de mare trecere în fața părinților noului născut. Ea era chemată mai ales cînd « kinuje

[1] v. Ion Chelcea, *Cîteva considerațiuni în legătură cu viața păstorească din Borlovenii Vechi și Pătaș-Caraș. Societatea de Mîine*. XVI (1939) 4, 142—144; *Cercetări etnografice. Creșterea vitelor în viața locuitorilor din Pătaș și Borlovenii Vechi-Caraș. Revista Geografică Romînă* II (1939), fasc. I, 14—21.

[2] Ion Chelcea, *Obiceiurile de peste an din Borlovenii Vechi și Pătaș-Caraș*, în *Sociologie Romînească IV* (1939), 253—271.

[3] Dintre puținele cercetări, cf. Em. Petrovici, *Folklor din valea Almăjului* (Banat). Extras din *Anuarul Arhivei de Folklor*, III, București, 1935, cu referire la Almăj în general. Cele două sate de care ne ocupăm i-au părut autorului « mai puțin interesante» probabil pentru anumite aspecte ce-l interesau.

[4] v. p. 70, unde e descris ritul de prolificitate.

[5] v. p. 56

https://biblioteca-digitala.ro

greu». Ea era aceea care lega buricul copilului, întrebuinţînd puţină «aţă de fuior» şi tot ea era aceea care îl scălda.

Nici nu apuca bine copilul să deschidă ochii în lume, că întrau în joc diferite credinţe în strînsă legătură cu viitorul noului născut. Buricul copilului era tăiat de către moaşă, tradiţional, pe «răstău» de la jugul boilor, ca să fie tare, «trăgător», cum trage boul la jug.

Pentru scăldat, moaşa încălzea dinadins puţină apă în «scăldăriţă» «postavă» sau «troacă», cum i se mai zicea. La băieţi mai folosea la scaldă şi apă rece, deşi din ce în ce mai rar. În scaldă însă, punea şi aici: fluier, busuioc, flori, pene, trandafiri roşii, obiecte cu un adînc înţeles magic. Busuiocul se punea după părerea celor mai mulţi, ca băiatul să fie «cu gust». La fete se punea în «scăldăriţă» pene de raţă sau de gîscă simbolizînd, după unii, apa care trece, fără ca să se lipească de ele — tot aşa cum de noul născut nu se vor lipi vrăji, farmece... iar — după alţii — simbolizînd protecţia contra frigului. Se mai punea apoi un ou; dar femeia care-mi relata [6], întregea pe bună dreptate: «am făcut şapce gloace şi n-am mai pus».

Ca o primă măsură, după naştere, se cerea din partea familiei să facă lehuzei o slujbă: o «molivdă». Şi în cazul acesta, tot moaşa era aceea care lua rufele mamei în care a născut şi le ducea la rîu de le spăla. Moaşa era de asemenea persoana care lua un busuioc şi o găleată cu apă dis-de-dimineaţă de la rîu şi cu acestea mergea la biserică unde-i făcea «molivda», amintită mai sus, şi i se punea copilului un nume [7].

Cînd moaşa se întorcea de la biserică, tot ea era aceea care ţinea să îndeplinească următoarele practici magice interesante: avînd găleata cu apă sfinţită în mînă, în tot «colţu» [8] drumului pe unde mergea «hod'in'eşte cîta» ca să facă mama copii mai rar; tot în acelaşi scop şi tot în acelaşi timp număra coşurile de la «căşi» şi anume, «îndărăt», de la trei pînă la unu: pentru ca mama în viitor să facă copii, tot la trei ani.

În sfîrşit moaşa intra cu „molivda" în casă. Turna de se spăla întîi mama copilului «pră mîini» [9], dar din această molivdă se punea şi copilului în scaldă, mereu, pînă la botez, ca nu cumva duhurile rele să se lege de noul născut. În felul arătat mai sus, avea loc baia copilului care trebuia să îndeplinească şi ea anumite condiţiuni spre a fi salutară noului născut. Dacă cumva, în casă, nu se găsea apă adusă «cu soare», atunci copilul rămînea nescăldat pînă dimineaţa, cînd răsărea soarele. Şi apoi scalda era aruncată la rădăcina unui pom curat, către răsărit. Se întîmpla ca soarele să apună — sau cum se spune aici «sfinte» — în cazul acesta nu se mai lepăda scalda, aruncarea ei se amîna pînă a doua zi dimineaţă. Numai că nici acum copilul nu era ferit de orice influenţă nefastă: în scalda copilului se mai punea peste noapte şi «cărbune aprins».

Moaşa primea pentru serviciul îndeplinit o «cîrpă, ş-alta nu-i dă niş' cum». La masă i se dădea iarăşi o cîrpă. Moaşa îi făcea în schimb copilului o «kimeşe» cusută; «strimfi, brăşirI». Nu exista o distincţie de culoare la îmbrăcămintea care se dădea băiatului sau fetei. Nici la botez nu se făcea deosebire; fără consideraţie de «farbă». Dar n-au terminat, mai ales spre a nu lăsa pe moaşă, numai cu o astfel de recompensă. De altfel nici rolul ei nu s-a terminat: urmează ursitorile, botezul, unde moaşa, de asemenea, juca un rol însemnat.

Credinţa în ursitori. Profeţie cu ajutorul visului. Ursitori? «Acu s-a lăsat. Acu nu mai umblă».. La trei zile se puneau ursitori copilului. Lîngă patul lehuzei şi al copilului se punea

[6] Inf. *Ana Moţ*, de 42 ani din Borlovenii Vechi şi *Maria Băcilă*, 53 ani.

[7] La punerea numelui, părinţii se orientau după numele ce-l purtau cei bătrîni. Dacă era zi mare, cînd se năştea copilul, adesea primea numele sfîntului ce se prăznuia în acea zi. Numele îl hotăra moaşa sau părinţii. Nume mai frecvente în cele două sate erau: Ion, Pătru, Vasile, Pavel, Zariia, Tomuţa, etc. Sofiia, Mariia, Ana, Kiva, Petriia, Brînduşa, Irina, Zoriţa, Catalina, Lisandrina, Petra, Voica, etc.,

[8] Răscruce

[9] Lehuza obişnuia să bea, cît ţine lehuzia, vin, «rakiie». Apă nu prea bea afară de cazul cînd era lipsită.

https://biblioteca-digitala.ro

un scaun pe care moașa așeza un pahar cu apă, « cîta busuioc », ca să viseze mama peste noapte (și moașa) despre ceea ce are să i se întîmple noului născut în viața de mai tîrziu. Exista credința în popor că dacă nu visează nimic în timpul cît stau ursitorile moare « pruncul », iar dacă visează ceva și nu știe ce sau nu poate tălmăci, viața copilului pe lumea aceasta va fi nefericită, încîlcită, ca și impresiile șterse, nehotărîte, din timpul visului. Și invers, dacă ceea ce a visat mama sau moașa rămînea întipărit pentru a putea fi redat în stare de veghe, atunci copilul va fi fericit, vesel în viață... Iată rolul pe care-l avea visul în credința locuitorilor de aici privitor la viitorul copilului.

La ursitori se mai puneau și turte: « la toată turta se pune dzîoa ». Dacă e luni începea cu luni și tot așa pînă la șapte zile. Cînd treceau copiii de la școală îi chemau în casă și li se dădea, cîți copii erau, la « tot natu cîc'e-o turtă ».

Exista, cu această ocazie, un fel interesant de a se alege ziua de serbat a copilului. Copiii de școală luau, unul cîte unul, cîte o turtă; care turtă rămînea în urmă, aceea avea să fie, ziua pe care o va serba noul născut în viață. Lucru important, deoarece se lega de obiceiul praznicelor, dezvoltat în partea locului [10]. Era și acesta un obicei ce viza o anumită mentalitate lesne încrezătoare în ceva sortit mai dinainte. Prin alte părți, ursitorile copilului, adică darurile ce se puneau pe masă în acest scop, reveneau de drept moașei. În partea locului, nu. Moașa numai le-a « kitit », adică, numai le-a aranjat. După aceea « nu-i mai slobod să puie mîna pră iele ».

Botezul. Obișnuit, botezul se făcea cam la opt zile după naștere. Orice mod era bine venit — spre a se pregăti copilului intrarea în comunitatea credincioșilor pe o cale cît mai sigură. De aceea cînd mergeau la biserică era destul ca moașa și cu nașa (sau nașul) să strîngă în tot lungul drumului, pînă la biserică, lemne « juje », surcele, pentru ca noul născut, în toată vieața lui, să fie strîngător. Se vede deci ce influență exercită asupra comunității întregi această credință — și ce însușire educativă puteau avea unele credințe privite sub raport strict social. Apoi nașul (nașa) duceau la biserică « luminile » și « crîșma » (v. mai jos), avea însă cu el și ceva păr de oaie, să-i meargă copilului norocul la vite, la oi, în avere. Să nu uităm că populația din Borloveni și Pătaș practica creșterea vitelor pe o scară relativ dezvoltată, fiind aproape singurul lor izvor de venit alături de ceva agricultură și ceva pomicultură [11]. La întoarcere, moașa unde vedea o baligă de vacă « îi fașe cruș'e la frunc'e » copilului, ca să nu « capec'e oki răi », ca să nu se deoache. Deci înregistrăm crucea ca mijloc simbolic de îndepărtare a anumitor eventualități neplăcute ce le-ar putea avea copilul.

Cînd se apropia cu pruncul de casă, am observat o practică magică interesantă: părinții deschideau larg fereastra (rit de primire). Atunci moașa dădea copilul cu leagăn cu tot părinților, pe fereastră.

După aceea, nașa lua cu sine « cita » pînză, luminări. Pînza cu care se înfășurau luminările, se chema « crîșmă ». Era obiceiul ca atunci cînd copilul era dus la biserică să fie purtat de moașă iar la întoarcere copilul să fie purtat pe brațe de către naș (sau de nașă, dacă e fată) [12]. Trebuie să amintim, din capul locului, că părinții copilului « caznici » rămîneau acasă de pregăteau prînzul, așa că, « pe cînd vin de la botez, e numai bine prînzul gata ». Ca aliment varza juca rol de căpetenie întrucît ei în « vardză să-ncred ».

Nașul și moașa puneau acum bani pe leagăn. În acest timp chemau la masă « goști », care puneau și ei cîte 10 lei de persoană, femeile cîte 2 lei, numai nașul și nașa « suta ».

Moașei și nașului, mama copilului le dădea cîte o cîrpă ori cîte un « masaj ». Dar, iarăși lucru interesant, pentru restul lumii care venea la masă, numele noului născut era neștiut. De aceea se

[10] v. trimiterea 2.
[11] v. trimiterea 1.
[12] Botezul avea loc în timpul cînd la biserică se oficia « slujba mare » sau cea « mică ».

https://biblioteca-digitala.ro

apucau şi încercau să-i ghicească numele. Se înţelege, cineva dintre meseni, în cele din urmă, spunea numele copilului, după care, toţi într-un glas răspundeau: « să trăiască la mulţi ani! »

Un fapt demn de relevat era obiceiul ca în tot timpul cît dura prînzul, copilul să stea sub masă. Într-adevăr, leagănul cu copilul era pus chiar în « c'iuvanu d'e malaţ » [13]; după unii, ca să crească băiatul « gros, tare şi bun ca...mălaţu ». În tot timpul prînzului, ordinea în care se aşezau mesenii era respectată. Astfel, la « frontu » mesei luau loc naşul şi moaşa. Veneau apoi ceilalţi meseni, iar copilul, cum s-a arătat, sub masă. De îndată ce s-a aflat numele copilului, moaşa ridica de sub masă copilul, cu leagăn cu tot în braţe şi-l punea chiar pe masă, între « goştî » cînd fiecare din cei de faţă punea cîte 2—3 lei, după cum avea şi striga: « să trăiască! ».

Fig. 1
La Pătaş copilul mic se poartă în traistă sau într-un coş, ca cel de faţă

După aceea copilul se punea iarăşi sub masă. Acest obicei de a ţine copilul sub masă se respecta în tot timpul ospăţului de la botez; dacă plîngea îl lua mama, îi dădea « cîta ţîţă » şi-l punea iarăşi înapoi.

Cînd erau gata cu prînzul, mama copilului lua un vas cu apă şi turna să se spele moaşa şi naşul. După aceea se dădea darul amintit mai sus, împreună cu « masai »-ul [14].

Copilul, pînă la un an, se purta în leagăn portativ; mai exista în partea locului şi un altfel de leagăn, care se « ţuţură » cu piciorul, să adoarmă copilul. În acest caz leagănul cel mic, venea pus în cel mare. Traiul greu, grijile de tot felul aduceau neajunsuri creşterii copiilor încă din primii ani. Dacă părinţii mergeau la sălaş şi copilul nu putea să meargă « pre » picioarele sale, atunci îl puneau de-a dreptul în traistă, în picioare. Copilul stătea cu mîinile şi capul afară şi aşa-l purtau (v. Fig. 1). O astfel de privelişte — un copil dus în traistă sus pe deal — răspundea ecoului tuturor greutăţilor prin care trecea creşterea copiilor în Borlovenii Vechi şi Pătaş. Îl luau deci cum spuneau mamele lor, în « şele » şi « te duşî la lucru ».

Înţărcarea copilului în cele două sate se făcea mai cu înlesnire, punîndu-se « cîta mjere cu sare pre ţîţă ». Se mînjeau « pre la ţîţă » şi copilul nu mai sugea, mierea fiind amară. Iar pentru a fi cît mai cuminţi, aveau şi obiceiul de a-i speria cu cîte ceva: « şedz şi taş' că vine Partenie » sau lăeţele « vin şi te ja-n sac ».. Şi copiii « să c'em ». Îi mai speriau apoi cu « *domnî* ».

N-am putut afla cîntece de leagăn. Bătrînii spuneau că mai înainte, sporul copiilor ar fi fost mai mare; se întîlneau şi unsprezece copii la un gospodar. Astăzi sporul după cum se ştie e redus.

La fetiţe de 3—4 luni li se puneau cercei, găurindu-li-se urechea cu acul de către o « mujerî », care « faş'e cu aţă de mătase albă » — iar la capătul aţei punea « cîta ş'ţară ».

Copilărie, juni şi jocuri

Jocul îşi are timpul său. Şi pentru că aici copilăria era într-o măsură oarecare respectată vom căuta să-i desprindem şi ei rostul. Apoi vom descrie viaţa junilor.

---

[13] Covată în care se cernea « fănina ».

[14] Inf. *Ana Moţ* de 42 ani, ştiutoare de carte, din Borlovenii Vechi.

https://biblioteca-digitala.ro

Copilăria aici nu era înghițită de vreme, ca viața junelui în grija ce o avea de a intra cu un ceas mai devreme în rîndul celor căsătoriți. Dacă de la 15 ani băieții se duceau la fete, iar fetele se considerau și ele gata de a le răspunde la 13 ani, apoi pînă la această vîrstă copiii se jucau. Tatăl era rar pe acasă. Mama mai făcea ea gură, dar de ea nu se «c'em». Mergeau unii pe la alții, se întovărășeau. Cînd erau mai micuți, se jucau în grupuri în praful drumului, așezați adesea în cerc, pentru ca la mijloc să le rămînă un spațiu liber trebuincios mișcării. Cînd se făceau mai mărișori, ei mergeau după cuiburi: de mierlă, «sturdz», «pițigăi»; după cuiburi de «cuș», «golumb», deci după pui.

Vîrsta era legătura care-i strîngea pe toți laolaltă. Ea determina simpatetic grupări, tovărășii în cadrul aceleiași vîrste, după vecinătate sau înrudire de sînge — veri, verișoare — înrudire care coincidea în multe locuri, cu vecinătatea însăși: familiile înrudite găsindu-se cam în același sector al satului. Legătura dintre ei, era deci cu atît mai puternică. Jocul era elementul care îi atrăgea irezistibil. Totul însă se desfășura în cadrul comunității sătești, simțită ca o unitate. De la vecinătate la comunitate sătească nu era decît un pas. Această diferențiere după comunitatea de aparținere se făcea simțită mai cu deosebire în lumea copiilor din cele două sate: Pătaș și Borlovenii-Vechi, atunci cînd aceștia își disputau întîietatea la pod, cînd între ei aveau loc lupte, bătăi. Coeziunea de vîrstă și sentimente ale copiilor din același sat, închegată pe legături de vecinătate și înrudire de sînge, nu depășea însă hotarul satului, dimpotrivă granița dintre un sat și altul devenea mai vizibilă, cînd copiii se aflau în grup.

După cum vom arăta, acest spirit de solidaritate, trecea și dincolo de vîrsta copilăriei, la băieții mari, cu care ocazie spiritul de comunitate sătească primea forma sa maximă, pentru ca, în restul vieții, deosebirea de la sat la sat să persiste mai mult sub formă spațială și să se atenueze din ce în ce mai mult.

Bazați pe acest simțămînt de membri ai unei anumite comunități, copiii se băteau cu cei din satul vecin. Deși distanța între sate era abia perceptibilă, distanța între comunități rămînea, persista cu îndărătnicie. Simțul de măsură, de întrecere, își găsea la ei un teren de afirmare favorabil. Cei din Borlovenii Vechi stăteau după «căsoane'-aia unde faș'e țuica» iar cei din Pătaș, dincolo de pod. Și unii și alții se băteau cu pietre. Motivele de sfadă se căutau și se găseau cu ușurință: pentru cîini (cînd se mănîncă între ei), de le țin parte. A început unul, ceilalți erau la fața locului. Se mai porecleau. De altfel, lupta la pod între copiii din Pătaș și Borlovenii Vechi era moștenită din generație în generație, cu aceleași mobile de ceartă și cu aceeași desfășurare tactică. Divergența între satele apropiate făcea parte dintr-o stare de spirit, caracteristică în lumea tineretului. Cînd nu se dădea ocazia la neînțelegeri între cele două sate apropiate, se accentua și se localiza între părți din sat mai puțin legate între ele.

În limitele propriei tovărășii (cîte odată fără deosebire de grupare) copiii făceau între ei jocuri pe care le practicau cu asiduitate. Aceasta unde se întîlneau cîte 2—3, în sat, pe drum sau prin grădini. În casă se adunau mai rar decît în curte și mai ales pe la sălașe, unde era un teren propice jocului în aer liber. Aci se jucau ei «de-a gaura căcată». Pentru acest joc se trăgea la sorți prin două betigașe «crepate», pe care copiii le aruncau între ei jos. «Dacă pică cu dosu, atunci are bîtu» în mînă, și acesta e «porînșitor», adică poruncește cîte lovituri să-i dea altui băiat, care avea grijă de gaură. Dacă acesta pierdea, din neatenție, tot el era acela care poruncea cîte lovituri să primească cel neatent și ce fel de lovituri: «moale», era încet; «popricaș», era tare.... «foc» era și mai tare.

Un alt joc era în «crourĭ». La acest joc se folosea mingea. Erau atîția copii, cît și «crourĭ». La minge i se zice «poalma» — iar croul era gaura. Dacă mingea intra în croul copilului, atunci acesta lua mingea și dădea după cel care a băgat-o. Dacă îl lovea îi punea o piatră-n crou; dacă nu, atunci piatra se punea în croul celui ce a dat și nu l-a lovit. Cînd aveai 10 pietre, se zicea că «iaĭ șaĭba»: atunci astupai croul cu ce voiai. Cînd unul începea să destupe croul, ceilalți dădeau cu pumnii pînă ce-l destupau.

https://biblioteca-digitala.ro

Se mai jucau apoi « de-a cacica». « doi în deal şi doi în vale», jocul « de-a ţurca», cum se juca în Muscel. Tot astfel, « de-a poarca», « de-a căpriţa». « De-a bruca» se juca cu un băţ ascuţit pe care îl dădeau de-a svîrlita; dacă nu se împlînta în pămînt, « atunş'i îi gata», dă celălalt. Dacă băţu se împlînta în pămînt, apoi avea voie să dea de 6 ori. Bîta astfel apucată de vîrf trebuia să se înfigă în pămînt tot cu vîrful.

La jocul de-a ascunselea, alegerea celui ce căuta, se făcea printr-o frîntură de poezioară:

« Vingur,
Vingur,
Vingur-vţerţ ;
Aţţi
Taţţi
Ţucăr-kert!
Au, gau-glik».

Copiii erau puşi pe un rînd şi număraţi. Cel la care venea « glik» era scos afară şi atunci ceilalţi se « pitulau». În tot timpul pînă ceilalţi erau « gata» acesta stătea cu mîinile la ochi. Numai după ce se striga « cucu» de către cei pitulaţi, începea el să caute. Pe care îl prindea, îl « taţe la gît» (simbolic cu mîna), spunîndu-i că e gata acum. Rămînea deci să caute pe ceilalţi ascunşi.

« De-a pitulişea» era tot un joc de-a ascunselea. Alegerea se făcea printr-o altfel de frîntură de vers[15]:

« En, ten-tim
Sa-va-ra ca-tinù ;
Sa-va-ra-că-tica-ţoaca,
Am-baţ-bus...»

Cel care a rămas — copiii fiind în rînd — la « bus», ieşea afară. Se continua după acelaşi procedeu, pînă cînd toţi ieşeau afară — rămînînd ca cel din urmă ce « doarme», să caute pe ceilalţi care se ascundeau. El trebuia să prindă pe unul dintre ei, pînă a nu veni înapoi, de unde au plecat, în care caz, scăpa. Avea dreptul să prindă de două ori, pentru că avea « doi okî». În caz de prindea pe unul, zicea că mai are un « okî» şi pe care-l prindea mai în urmă, « ala doarme[16]»

Alte jocuri de copii erau:

« Ala bala,
Portocala —
Ţeşi bădiţă,
La portiţă
Că te aşteaptă talion:
Copil de domn,
Cu căruţa Radului:
Cioc,
Boc,
Treci la loc!"

*

« Scîrţă, scîrţă,
Vragn'iţă —
Dincolo de-Oraviţa,
Două raţe potcovic'e
Au plecat să se măric'e.
Şi găina cîrcon'ea:
Că şi ţa s-ar mărită
Mai la noi la sînzien'e
Că-i cocoşu cu izmen'e»[17]

Un joc la care luau parte şi fetele era « de-a urligon'ţu». Fetele mai luau parte de altfel şi la « cacica»[18]. Acest joc ocupa o bună parte din timpul celor mai mari, primăvara, pe la sălaşe.

[15] Avem de-a face cu o simplă variantă.

[16] Inf. *Imbrescu Lazăr* din Borlovenii Vechi, de 18 ani. Informatorul este acela care a vrut să mă înduce în eroare, spunîndu-mi de « Luninţ», că-l chiamă „Lică Bojinescu..."

[17] Se zicea « cînd cure unu după altu şi-atunş'ea zişe asta; care rămîne, ala cure după ailalţi». Inf. *Şeai Dumitru* de 14 ani (« băgaţi în ş'inspreş'e»), învăţate de la alţi copii.

[18] Jocul fetelor mici era mai ales jocul păpuşelor.

https://biblioteca-digitala.ro

In jocul de-a « urligoniu», copiii făceau lanț unul în spatele altuia. Cel din frunte îi purta, îi apăra. Prin mișcare șirul de copii se învîrtea. Cei din coadă smuciți, cădeau. Trebuia prezență de spirit și multă dibăcie ca să te menții, lucru pe care de altfel îl pretinde orice joc copilăresc. În aceasta consta și farmecul jocului. De aceea, în capul șirului se așeza unul care era mai mare, cu misiunea de a apăra puii de « hul'ju». Acela era numit « cloța».

Iarna copiii se mai băteau cu « n'eauă» pentru ca vara să se ducă la scaldă, la « rîu», pe « N'ergăn». La scaldă găseau prilejul să se joace, spunînd chiar mici poezioare adecvate momentului.

Copiii, atît fetele cît și băieții, iubeau scăldatul. După ce se scăldau, ieșeau afară din apă și chiar dacă mai rămîneau, descîntau:

« Frigurile mele
Pr-a lui d'in piele.
Al din apă-ntapă —
Nu te-nc'inge ș'erpe
Pîn mă-nc'ing și ieu.»

Copilul care a mai rămas în apă, ieșea iute afară ca să-și tragă și el hainele de « urît» și astfel, după credința copiilor, se înlăturau frigurile.

Dar cu cît se măreau, cu atît se rărea mersul la rîu. Apa continua să curgă pe « irugă», pînă cînd omul uita datoria ce o avea de a mai face baie la rîu...

Junii

De pe la 15 ani, adică cam de cînd terminau școala, copiii se jucau, din ce în ce mai rar. Începea să le fie *rușine*. Ei spuneau « că-s mari». Începeau să stea la « zbor», chiar fetele « dzic că-s z'uni» ... Prin aceasta, instinctiv, ei își dădeau seama că făceau parte dintr-o grupare de vîrstă pe care o făceau simțită mai ales la Sîn-Toader, în timpul strigării peste sat sau în timpul anului, cînd cineva dintre ei contravenea fugind cu o fată, fără să facă nuntă. Aveau atunci de îndeplinit anumite obiceiuri care erau așteptate de sat prin uz tradițional. Ei îndeplineau o supraveghere destul de severă a abaterilor tineretului de ambe sexe din tot satul, deși mai mult de formă și cu un puternic accent de joc distractiv.

Acest simțămînt era înmănunchiat cu ceea ce nemții numesc « Volksjustitz». Ei erau responsabili și exercitau în grup aceste prerogative de origine locală și temporară, pe care le îndeplineau ca pe o atribuție ce le-a fost învestită odată cu calitatea de *june*.

Simțămîntul aparținerii grupului unei anumite comunități de vîrstă lua forma din ce în ce mai clară și oriunde vreun borlovean june avea de-a face cu vreun pătășean, de aceeași etate, acest simțămînt era prezent. Tinerii din același sat se sprijineau reciproc. Tinerii din cele două sate se certau între ei pentru fiece lucru, dar mai ales pentru « fețe», ajungînd chiar să se și războiască între ei.

Disputa avea loc cam în felul în care rezolvau copiii pe ale lor, întrucît aceștia par a-i urma pe cei mai mari, adică la pod. De o parte și de alta se hotăra pricina între ei, prin aruncări cu pietre unii într-alții. Din cauza arătată mai sus casa de lîngă pod, din capul satului Pătaș a avut geamurile sparte de mai multe ori. Borlovenii pretindeau că-i băteau de-i stingeau pe pătășeni și că dădeau în ei ca la « păsuj». Altă expresie era: « ne așternem cu pietre la capu podului».

Cu toate acestea, pe la jocuri, ei se adunau la un loc, mai ales cînd veneau flăcăi și din comunele învecinate. Cei din Borlovenii Vechi, iubeau vioara, cei din Pătaș preferau fanfara. Angajînd una dintre acestea într-unul din satele noastre, junii și fetele din amîndouă părțile se strîngeau la joc acolo. Jocul era dat în seama comitetului școlar-bisericesc de unde se scotea, prin taxă cîte 5 lei de băiat și 3 lei de fată, o sumă pe care o foloseau în interes obștesc. Intere-

https://biblioteca-digitala.ro

sant de notat acest lucru, deoarece grija jocului pînă în cele mai mici detalii aici nu o avea tineretul, ci învățătorul. În rare cazuri se asociau și flăcăii cîte zece și angajau fanfara, dar numai la sărbători mari. Cu această ocazie se ținea hora în mijlocul satului. Se juca « ardeleana », « joc de mînă », « sîrba », dar se cunoștea și « brîul ». Sîrba era considerată ca venită mai de curînd. Tot așa și ardeleana. « Bătuta » se juca mai înainte. Acum preferau alte jocuri, ca « hora » și « învîrtita de doi », precum și brîul pe care îl jucau numai feciorii.

Un fapt care atrăgea atenția în timpul jocului era lipsa de distincție socială atît între vîrste, cît și între diferite categorii sociale. Vedeai intrînd în horă copii și fete alături de cei mai în vîrstă. Acest lucru se explică în parte prin graba ce o aveau tinerii de a ieși în lume, cît mai neîntîrziat. La 15 ani băiatul trecea drept bun să-și ia soție iar fata la 13 ani era gata să primească o astfel de propunere.

Totuși, erau obișnuiți în lumea satelor cu o oarecare ordine în felul de trai, atît în ceea ce privește lucrul de peste săptămînă, cît și dreptul la sărbătoare, care în cursul anului trebuie respectat. Din moment ce aici nu era ținut în seamă timpul la intrarea în rîndul oamenilor căsătoriți, avem dreptul să privim graba ca ceva ce ieșea din comun.

Poate fi vorba de o perturbare a echilibrului vieții tradiționale. La 12 ani copilul lucra cîștigîndu-și existența, mergea chiar la coasă. Devieri grave în această privință n-au pregetat să se arate. În cadrul acestui sistem s-a întîmplat în Pătaș un caz de însurătoare prematură la 12 ani, care a durat, e drept, trei zile, dar a existat. Copiii, spun sătenii, au fost prea tineri și nu și-au dat seama...

Alături de feciori, în rînduri mai puțin strînse, veneau fetele mari. Acestea nu reușeau nici ele să dea o întovărășire mai trainică. Fetelor mai ales le lipsea într-un grad mai dezvoltat simțul grupării. Simțul social la acestea era mai slab ca la băieți. În schimb erau mai egoiste și mai subiective. Și băieții se băteau pentru fete, dar cu cei din satul vecin: Pătaș. Fetele însă se dușmăneau pentru băieții din satul lor (eventual și din altă parte). Invidia era mai mare la fete și lua forme particulare de dușmănie, care împiedecau închegarea lor socială. Se certau anume pentru « rîuri » (fenomen răspîndit în lumea satelor noastre). Se certau pentru « pui », « bradzi ». Se spunea în limbaj local: «ieu am cusut la pui cu mai doua ortaș'e... și ia o ven'it ș-o ședzut acolo și-o dzî... i-o fos ș'iudă că nu vreau să fac cu ia kimeșe... Apăi ia o dzis ca să-i dau și iei izvodu. Și noi n-am vrut. S-o dus la mamă-sa și-o ven'it mamă-sa ca să-ĭ dăm și iei pui... Nu i-am dat »[19]

De unde rezultă că ele se întovărășeau în grupulețe de cîte două, trei. Iată cauza pentru care nu se poate vorbi de o grupare a fetelor în cele două sate: Borlovenii Vechi și Pătaș—coeziunea dintre fete fiind slabă. Ele se « prosfădesc ».

Simțămîntul ce le lega, la aceeași vîrstă, era mai slab decît alte sentimente ca de exemplu, dacă cutare e mai săracă, mai de neam, etc., Aceste atitudini aveau o valoare personală mai mare decît orice închegare socială durabilă. Singurul loc unde ar fi putut să ia ființă o însoțire mai de seamă a tinerelor fete era la șezătoare, dar la șezătoare nu lua parte o fată de treabă, îmi spunea una dintre informatoare. Totuși se putea vorbi de o șezătoare în cele două sate, unde fetele cîntau din gură cu feciorii împreună. După cum vedem asupra șezătorii plana o bănuială. Mai degrabă se întruneau la una dintre ele acasă, unde torceau, făceau la « ș'ipcă ». Aici însă nu mai era vorba de șezătoare, strînsură mai mare, ci de un simplu « zbor »[20], unde vorbeau despre feciori, despre lucru, se vorbeau unele pe altele, etc. În funcție de aceste stări sufletești în partea locului, era în floare, cînd era vorba de femei sau fete: zborul. Pe unde te uita,

[19] Inf. *Zoriția Sporea*, de 16 ani. Știa carte și era umblată prin lume.

[20] Zbor: adunare, sfat — dar mai ales *taină*, *taifas*. Cuvînt vechi, Et. comp. serb. bulg. ceh. rus: « sbor » (v. *Tiktin*, Rum. Deutsch. Wrtb. s.v.)

https://biblioteca-digitala.ro

mai ales în zi de sărbătoare (ca și lucrătoare într-o oarecare măsură) vedeai femei și fete « *zborînd* ».

— Unde te ducĭ ?

— La zbor.

— Ce faceţĭ ?

— Ia mai zborîm !»

«Zborul» se făcea în casă și cînd era timpul frumos pe afară, de preferință la poartă, unde aveau, obișnuit, un scaun de stat sau chiar în șanț, stînd de-a dreptul pe pămînt. Se înjgheba mai cu seamă între vecini și pe la umbră de salcie, vara. El era practicat cu multă asiduitate de către toată lumea.

Fetele apoi se «bajocoresc » între ele. Se vorbeau de rău. Se cleveteau. Am văzut într-un rînd pe Chiva Moț venind de la biserică plîngînd. Alte fete au batjocorit-o . . .zicînd că are « frențț ». Fetele i-au adus de mai multe ori această învinuire, deși ea nu le-a luat în seamă (« n-a cotat la ĭele »). Junilor însă le era dragă fata. Celelalte s-au unit între ele, strîngîndu-le la un loc mai mult simțămîntul de gelozie și au devenit « ortaș'e » față de cealaltă, care a rămas singură. Și certurile între ele se țineau lanț, deși la judecată nu se duceau pentru aceste lucruri [21].

Fig. 2
Interesantul joc de priveghi: « Moara »

Alături de șezătoare (zbor) jocul era acela care plăcea mai mult tinerelor fete. După el jinduiau cele de pe la colibe și din cauza lui urau traiul singuratic de acolo. Coborau deci arzînd de dorul de a merge la « z'oc » în sat. Vara, în zi de lucru sau de sărbătoare mai cu deosebire, mergeau în grupuri mici după smeură, cînd « codrĕanu » (pădurarul) le prindea și le vărsa smeura. Economia de strînsură naturală (Sammelnwirtschaft) își avea și aici practicarea sa, ca la orice populație legată de natură.

Mai este o categorie însemnată de jocuri,întreprinse de juni la priveghi, pe care dinadins le-am lăsat la urmă: fenomenul degradării unor obiceiuri și a decăderii lor în stare de jocuri e un fapt cunoscut în folclor. Aceste jocuri pot avea o origine mai veche, în zilele noastre ele sînt folosite la priveghi pentru a provoca rîsul. Jocurile de priveghi sînt cerute de sufletul popular, dornic de grotesc, de amuzament, căci prin contrast alungă spectrul trist al momentului în care sînt jucate. Tinerii găseau prilejul nimerit ca și la șezătoare — unde se strîngeau muierile cu furca cînd unele făceau la « șipcă, care la puĭ »; cînd într-un tîrziu, ca să alunge somnul, se jucau « dĕ-a mișa». Tot astfel la priveghi, erau unele obiceiuri cu caracter arhaic, care se pare că au trecut pe planul al doilea ca *moara*. În acest joc apăreau mascații. Aceasta este un indiciu destul de temeinic spre a da de gîndit. Sătenii au față de aceste obiceiuri devenite acum jocuri, anumită atitudine. Obiceiul descris mai jos, « mŏara » e cunoscut și de doctorul Vasile Popp, care a avut de gînd să ne dea o lucrare întreagă privitoare la obiceiurile de priveghi. El îl arată ca joc « vătămător » care imită nu atît moara propriu zisă [22] cît fierarul și foalele în lucru. Pentru că obiceiul era decăzut în rîndul jocurilor de pri-

[21] Poate că și din cauză că judecătoria era departe de sat.

[22] v. Ion Mușlea, *Viața și opera doctorului Vasile Popp*, Cluj, 1928, 134.

https://biblioteca-digitala.ro

veghi, «e puțin amintit» și pentru că înțelesul său acum e mai greu de prins, îl redăm cît mai fidel cu putință.

Cînd se începea jocul, femeile iute își ocupau locul pe laviță. Erau curioase să vadă cît mai bine, ceea ce denotă că această «moară» e interesantă. Într-altă cameră erau oamenii care luau parte la joc, de obicei juni care se mascau.

Unul dintre personaje intra în camera unde se ținea priveghiul și intreba: «vreți să v-aduș'em o moară nouă ven'ită de curînd? (Femeile știau de ce e vorba)... Dacă vreți să măcinați la ĭa» !? Femeile toate: «ado-ncoa, că noi»... Atunci o lua unul de un cap și altul de alt cap (v. Fig. 2) ca în felul cum se prezintă în figură scaunul pe care stă «moara». Cel ce făcea pe «moara»

Fig. 3
Pregătirea jocului de priveghi: «Vaca», mulsul ei

Fig. 4
Spargerea capului în obiceiul de la priveghi: «Vaca»

era mascat. «Moara» era pusă în mijlocul casei și muierile îl întrebau pe morar (care e îmbrăcat cu un cojoc întors) «carei-moara»? Dar morarul de colo: «asta-i moara, n-o vedeți?» Și atunci îi aplica una-n «fund» și «moara» începea să se miște din loc. Bătea și cu «colțeșeru» (alții îi zic «făcău») în picioarele scaunului pe care era așezat personajul mascat, care făcea pe «moara». Se producea atunci, în urma bătăilor, un fel de tocănit ca la moară, cînd moara începe să meargă... Cel ce făcea pe «moara» fiind lovit, se mișcă de 2—3 ori în sus și în jos... El imită mersul morii, însă imitația aceasta aduce mai mult a act sexual decît a umblet de moară... din care cauză, femeile rîdeau de se prăpădeau.

Sub moară, adică între picioarele scaunului lung, era pusă mai din vreme o scofleaje de dovleac plină cu cenușă. Acum morarul scotea afară scofleaja de dovleac plină cu cenușă și zicea că e.. blid cu făină, rezultatul mersului morii. Femeile nevoind să creadă întindeau capetele curioase și cînd se uitau, morarul arătînd făina în palmă, le-o sufla în ochi. Informatorul meu zice că acum se săturau și ele de măcinat [23].

Aceste jocuri, ei singuri le numeau «teatre» și le puneau în practică la priveghi, atunci cînd murea un bătrîn. La tineri mi se spunea că nu se făceau astfel de glume.

Vaca. Iepurele. Pentru obiceiul *vaca* junii făceau rost de o «botă» înaltă cam de un stat de om. În vîrful bîtei puneau o «pînzaĭkă», o pînzătură, ca să nu se vadă. Sub pînzătură

[23] Inf. *Mihai Ștefan*, de 24 ani, din Pătaș. Locuia la nr. 97. Știa carte.

https://biblioteca-digitala.ro

intra unul dintre ei, care stătea ceva mai jos de vîrful bîtei, în care puneau o oală cu coarne, imitînd de fapt vaca. Un altul o ţinea de sfoară. Personajele erau în «sobă», nu în casa unde se ţinea priveghiul. Aci începeau cîţiva să tocmească vaca, o «pogod'eşte». Dacă dădeau un preţ de nimic (jumătate din tocmeală se făcea în casa cu priveghiul unde era adunată lumea) proprietarul vacii spunea că el mai bine o omoară. Atunci îi dădea cu «bota-n cap»; oala se spărgea (v. Fig. 3—4). Cu toţii ieşeau afară şi cei dinăuntru rîdeau. Cel care se făcea vacă îşi dezbrăca pînzătura şi revenea la priveghi.

La fel se întîmpla cu *iepurele*. Jucătorii, care de fapt erau tineri neînsuraţi sau însuraţi de curînd, luau două linguri de lemn şi îmbrăcau pe unul din ei tot aşa într-o pînzătură. Din

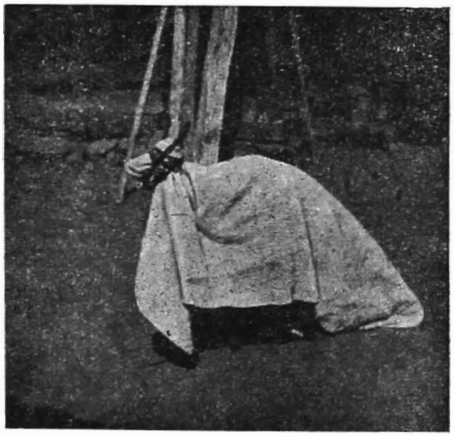

Fig. 5
«Iepurele» joc de priveghi: în Pătaş-Caraş, Borlovenii Vechi

Fig. 6
Una din poziţiile jocului «Iepurele» în Pătaş-Caraş

pînzătură ieşeau afară, la cap, numai lingurile ţinute cu mîinile pe dedesubt. Se imita iepurele după cum se şi observă în fig. 5 şi 6. Dedesubt el mişca lingurile care făceau la fel cu urechile iepurelui. Se zicea că «joacă pe cîmp». Apoi ziceau că-l «puşcă» şi fugea pe uşă.

Un alt joc, de mai mică importanţă era «de-a mişa». Se luau două lemne tăiate, pe care le potriveau să fie la fel de mari. Pe acestea jucătorii strînşi roată le zvîrleau la pămînt şi dacă cădeau cu feţele amîndouă în sus, atunci acela care le dădea drumul se zicea că-i împărat. Un alt jucător, care avea curea în mînă era «stăpînu». Acesta avea menirea să lovească atunci cînd jucătorii nu veneau la timp în cerc. «Douădzăşi», poruncea împăratul şi respectivul primea douăzeci la palmă. «Ş'inş».. Şi aşa mai departe...

Furtul fetelor.

Toată lumea care a cunoscut cele două sate a fost izbită de un fel de grabă a tînărului de a se vedea cît mai iute căsătorit. Tot astfel şi fata. Se spunea obişnuit de un băiat: «la 16 ani a văzut o fată, gata...». Ici colea începea să se justifice această grabă: se zicea că se mărită fata de tînără «că are ajutor d'i la gloac'e».

E adevărat că copilul intra de cu timpuriu la grijă, dar rămînea ca un fapt ce iese din comun, graba feciorilor şi a fetelor de a cunoaşte la o vîrstă fragedă legăturile sexuale. Într-

https://biblioteca-digitala.ro

adevăr, la 12—13 ani şi mai devreme (v. fig. 7) copilul era scos la muncă. Numai dacă avea de la părinţi o « parte bună », adică dacă avea ceva avere, era scutit, dacă nu, el intra în iureşul grijilor oamenilor mari de tînăr. Dacă părinţii erau ceva mai înstăriţi, nu-l « sileşte » să iasă cu ei la lucru decît după 15—16 ani. Dar înclinarea fiecăruia, era să treacă înainte de vreme, să ajungă să cunoască tainele îngăduite în alte părţi în urma unei căsătorii în regulă. Aici fetele trecute de 19 ani erau « *d'il'ind'it'e* », nu se mai uita nimeni la ele...

Sîntem în faţa unui sistem [24], pe care avem să-l prezentăm aşa cum exista. Băietanul, de la şezătoare se ducea cu fata de-a dreptul acasă — şi nu aşa dintr-o complezenţă, ci din obiceiul ce exista în aceste sate, ca feciorul să doarmă cu fata pînă dimineaţa, în casa acesteia fără ştirea părinţilor, dacă se poate. Dacă-i prindea — se înţelege — se întîmplă de-i şi « bac'e », dacă era un părinte mai zdravăn; dacă nu, se mulţumea să constate şi se făcea chiar că n-a văzut. Erau părinţi care nu se mai uitau « cine ţe »... Se întîmpla că o bătea şi pe fată, dacă băiatul nu era pe placul părinţilor dar, de obicei, se ţinea seama de o anumită stare de lucruri.

Fig. 7
Copilul de mic e un factor de producţie

Abaterea de care vorbim a făcut ca în aceste două sate să nu se mai facă căsătorii în lege şi să se considere consumat faptul, din moment ce a furat fata. Obiceiul furtului fetelor era practicat pe o scară foarte întinsă. Fazele legăturilor între tineri se succedau « promiscuu », am putea spune, cîtă vreme nu era reglementată căsătoria. Băieţii ştiau că sînt fete pe la sălaşe, singure, cu vitele şi mergeau noaptea pe la ele. Cît de uşor le era lor să facă un astfel de pas, se poate înţelege prin faptul că intrau pe furiş sau chiar cînd ştiau părinţii, direct în casă.

Înainte deci de a fi vorba de căsătorie multe fete se « copilesc », adică făceau copii. De aici, nu e greu de imaginat concluzia, care le ducea la diferite practici de a nu avea copii. Cele mai multe fete se furau. Era simplu: nu mai făceau nici ospăţ, nici nuntă. Se exclama: « cîţi ţeste d-aţa! »... cu toate că îşi dădeau şi ei seama de schimbare. Cînd ni se relata că fata luată sub formă de furt « *o ţa ca pro marvă* », se exprima un sentiment de reprobare. Dar ne izbim de dificultăţi: mi se spunea că sătenii au « sărăş'it » şi nu mai puteau face nuntă.

O să vedem că la furtul fetelor s-a constituit spontan în sînul societăţii locale o reacţiune organizată prin care se făcea public acest act neaşteptat şi în neconcordanţă vădită cu uzul consfinţit: e vorba de sunatul clopotelor pe la răspîntii, cînd feciorii, dacă nu băieţandrii, rîdeau de cei doi căsătoriţi astfel.

Opinia reprobatoare era prezentă, dar mergea mînă în mînă cu dezorganizarea obiceiurilor, în special cînd era vorba de *nuntă*. Constatăm anume că mai înainte, feciorii se căsătoreau, cea mai mare parte, după îndeplinirea serviciului militar; că mai înainte nu se furau fetele şi nici nu se luau necununate. Se constată şi se confirmă şi din partea sătenilor că obiceiurile « s-au mai stricat » — la care se adăugă faptul foarte important, că « mai naînc'e ţera şi gloac'ili de omen'ie ». Mulţi dădeau ca exemplu legea maghiară — severă — care statornicea 24 ani pentru

[24] Generalizat în întreg Banatul şi în sud, mai departe, în Balcani.
[25] Cel puţin aşa se pretindea.

https://biblioteca-digitala.ro

băiat la căsătorie [25]. În cele din urmă ziceau, « s-o fost stricat și la n'gamț»... În orice caz mai înainte — « atunș' n-a fost să fuji, a căutat să staj; în mine-o dat cu sapa că m-am țucat cu altu, și n-am maj fujit»... [26]

Cam la aceasta s-ar referi majoritatea cazurilor cînd fetele se furau, cînd « profuge» cu ea — constituind aici un prim tip de căsătorie și cel mai frecvent. Băiatul, în înțelegere cu fata, o fură și nu se știe dacă părinții vor admite ulterior sau dacă pentru toată viața vor fi proscriși din cercul familiar al părinților. Se zicea: fură fetele și vin cu ele la sălaș, unde stau 2—3 zile, o săptămînă, pînă cînd se domolesc lucrurile... Fata își lua rufele în « strajță», după care, toată lumea, inclusiv părinții se găseau în fața faptului împlinit. Erau multe cazuri, cînd se punea la cale fuga aceasta cu știrea părinților ca să nu mai facă cheltuială cu nunta.

Dacă părinții nu voiau și fata voia, o luau înapoi fără ca să influențeze cu ceva asupra viitorului ei, lumea trăind în această atmosferă specifică de idei și sentimente, nu mai ținea socoteală de castitatea fetei. Era și cazul cel mai expeditiv și oglindea între altele, elocvent, graba de care am vorbit mai sus.

Al doilea caz tipic de căsătorie era atunci cînd fata și tatăl ei, în urma unei înțelegeri mai mult sau mai puțin formale, se duceau la băiat acasă — sau invers — de unde plecau la notar de se anunța căsătoria fără alte pregătiri. După cîtva timp (14 zile) se duceau a doua oară la notar — e vorba de cununia civilă — pentru că de cea religioasă aproape că nu se mai ținea seamă [27].

Altă formă de a contracta o căsătorie era atunci cînd făceau nuntă, adică atunci cînd se îndeplineau toate obiceiurile legate de acest moment din viață. Mi se spunea că nu de mult erau mai multe cazuri de acest fel. În anii cînd am făcut cercetarea erau din ce în ce mai rare, chiar oficialitatea din sat, funcționarii de la primărie erau de părere și dădeau sfaturi locuitorilor ca să nu mai facă nuntă, pentru a se evita cheltuieli zădarnice. Astfel că dacă se îndeplineau formalitățile la primărie, căsătoria religioasă se considera ca o pură formalitate peste care se putea trece. Și nu e lipsit de pitoresc să se consemeneze în acest sens că preotul din sat și el trăia necununat... (Borlovenii Vechi).

Cît privește cazul cu furtul fetelor, am spus că obișnuit replica venea fără întîrziere, din partea băieților din sat, în felul următor: de cum au simțit că un fecior a fugit cu o fată, ca la comandă se adunau, se strîngeau care cum puteau cu clopote: « *suflă-n coarn'e și-n c'impoan'e*», cum spuneau ei. Adunau căldări sparte: « care cum îi prind puterile » și se luau de la un capăt al « piațului », strigînd cît îi ținea gura: « nunta lu... mă... ă... ă! » ocolind în fuga mare careul care se găsește în mijlocul satului. Fugind și strigînd astfel, ei se opreau la fiecare « colț de drum» (răspîntie) spre a aduce la cunoștința lumii din sat, prin bătăi de clopote, de căldări sparte, vestea. De la un colț de uliță la altul, ei se opreau și fugeau mai ales spre a nu fi zădărniciți în îndeplinirea rolului lor, fie de paza satului, fie de feciorul cu pricina, care nu voia în nici un caz să fie dat astfel publicității... Și alergînd, sunau clopotele și strigau cît îi ținea gura: « nunta... mă... ă... ă! a lu Ion Ienea mă...ă...ă! c-o pîrvoan'e! »[28].

Parte din săteni se sculau, îi întrebau a cui e nunta, iar ei răspundeau potrivit cazului. În acest timp cei doi eroi pe seama cărora se făcea manifestația spontană, erau ascunși cine știe pe unde. Stăteau pe la colibe o săptămînă două pînă le trecea celor bătrîni de « foc». Atunci tinerii veneau la părinții fetei și-și cerau iertare, se împăcau; dacă nu, starea aceasta de provizorat se continua pînă li se ura unuia de celălalt și se despărțeau sau rămîneau nerecunoscuți de părinții fetei.

[26] Inf. *Anesa lu Gant*, de 60 ani, fără școală, din Borloveni.
[27] v. mai departe, *Nunta*.
[28] Femeie din Pîrvova, sat vecin

https://biblioteca-digitala.ro

De se întîmpla ca băiatul să nu mai țină fata, ea venea înapoi acasă, fără ca aceasta să influențeze cîtuși de puțin asupra viitorului ei — afară doar de faptul că a trecut timpul și că frăgezimea obrajilor s-a resimțit. În cel mai rău caz rămînea toată viața numai cu amintirea acestei aventuri, care nu era de loc considerată ca atare în sat.

În tot cazul, feciorii — holteiașii — țineau de a lor datorie să denunțe satului întreg, aventura prin surle și tobe, cum s-ar zice. Și în caz că a trecut evenimentul neobservat, ei rămîneau de rușine. În alternativa din urmă rîdeau oamenii de «z'iuni». Ținem să subliniem neapărat momentul, deoarece feciorii din cele două sate îndeplineau funcția grea a denunțului public, de unde se puteau alege cu bătăi atît din partea jandarmilor [29], fiindcă turburau ordinea publică, cît și din partea însurățelului, pe drept supus oprobiului public. Obligația cădea în sarcina lor, ca și în cazul cînd aveau a îndeplini «strigarea peste sate» cu care ocazie, ne aflăm tot în fața unei reprobări colective, deși într-o formă decăzută. E un drept pe care îl au feciorii în cele mai depărtate locuri și la cele mai multe popoare [30].

Petitul.

Numai în cazul că părinții băiatului erau mai bogați și țineau să facă nuntă, mergeau, dacă le plăcea fata și se învoiau cu părinții acesteia. Mergeau cu plosca cu «rakie», unde se strîngeau cam la 30—40 oameni, după cum erau cele două familii de numeroase în neamuri. Se zicea că merg la «masă», unde cinsteau țuică fiartă și îndulcită cu zahăr. După ce se cinsteau, mireasa, care în partea locului are numele de «*govie*», umbla din om în om și le săruta mîna — întrucît fiecare comesean dăruia, punea bani pe «tajere»: 2—5—10 pînă la 1000 lei. Acești bani, obținuți din darul mesei, de la petit, îi strîngea fata petită și-i reținea.

Băiatul era mai întîi înțeles cu fata și numai după aceea se aranja «petala», care în cele două sate ținea loc de logodnă și de început de nuntă. Înțelegerea se făcea astfel că ei cădeau la învoială: s-au «tocmit» și numai după ce s-au învoit vin cu «rakiia» și se strîng oameni. Vin fete și feciori. Vin neamuri, vecini. «Fetele se duc să cînte».

La învoială, tatăl băiatului ținea la «parte»; «îmi dai atît darab de loc». Altul nu cerea «partea» — «s'ere numa fata». În unele cazuri, i se dădea fetei loc de arătură, preț de arat două «dzîle cu plugu-n pămînt; un lanț... îi dai la luncă ori îi dă la Vîrvu Dealului»... Rufe, după cum avea omul: «are fata și douădzăș de kimeș cînd să căsătorește»...

Precum se vede, petitul era un moment înaintat de înțelegere, mai mult confirmarea unei înțelegeri, întrucît la petit băiatul și cu fata trebuiau să fi trecut a doua oară pe la «matriculă». Prima trecere pe la «matriculă» a fost cînd cei doi tineri au căzut la învoială și cînd își dăduseră consimțămîntul și părinții. Aceasta ne va face să înțelegem unele lucruri inexplicabile la prima vedere: la așa numitul petit, se simula căutarea miresei, lucru care se întîmpla în alte părți abia atunci cînd nuntașii mergeau să ia mireasa de la casa ei.

Astfel cînd tînărul cu părinții și cu neamurile ajungeau la casa fetei, erau întrebați că unde grăbesc? La care ei răspundeau că au plecat la vînătoare. Erau chemați «înlontru» — mai cinsteau — cînd nașul începea a spune că «noi am avut o căprioară și căprioru nost a plecat după ia s-o urmărească». Cu un cuvînt, nașul mirelui, îi spunea «pricina». Nașul miresei îi răspundea că la ei nu e «așa ceva». Ceilalți se îndărătniceau și căutau — cînd, în loc de mireasă se aducea o altă fată mai mică, de cele mai multe ori o copiliță, pentru ca cei de față

[29] Ancheta s'a făcut în anul 1936.

[30] *P. Geiger* e de părere că acest fenomen psihologic-social nu e numai o trăsătură romană ci și germană: cînd tinerii au dreptul de a supraveghia legăturile dintre sexe. v. P. Geiger *Deutsches Volkstum in Sitte und Brauch*, 20

https://biblioteca-digitala.ro

să zică: « nu ie asta; cînd o creşte.. va fi şi ia la rîndul ei »[31]. Cu toate acestea, i se dădeau şi acestei pseudomirese în dar bani, după puteri, cînd îşi face aparitia mirele cu mireasa. Atunci cei de faţă strigau: « Asta ie... uite copoiu nost, a găsit-o »!... Mireasa le săruta mîna pe rînd la toţi şi aceştia o dăruiau.

Existau două moduri de a se face nunta la Pătaş şi Borlovenii Vechi: dacă făceau nuntă, atunci plecau cu toţii « tumbă » pe acasă, pînă la o lună, două sau mai curînd, dacă nu, atunci rămîneau numai cu această petrecere. Într-o zi se cununau — dacă se cununau şi religios — « şi ziua bună! » Însemnează că multe pregătiri nu făceau. În acelaşi sens trebuie să înţelegem pe unii din informatorii noştri cînd spuneau, că acuma fac numai « ş'instea ».

Dacă mergem mai departe, nunta ţinea două zile şi două nopţi. În primul plan al momentului apărea mireasa după care urma *stegarul*, care era de cele mai multe ori un văr din fraţi, un tînăr « ortac », prieten de-al mirelui, care mergea cu două *stegăriţe* — sau cum se mai spunea *nuntăşiţe*, una de o parte şi alta de altă parte a stegarului. Acesta de pierdea steagul era pedepsit (căci se putea să i-l fure). Stegarul era legat de nuntaşi pe o scară şi purtat astfel prin sat. Era obligat să meargă după peşte în toiul iernei de era cazul. La porunca naşului şi sub presiunea unei datine cunoscute, el mergea să prindă peşte iarna cu « furcuţa ». Pare a fi un caz tipic de rit de iniţiere. Celui care « profuge » cu fata, tinerii îi mai puneau la poartă, în semn de bătaie de joc, ca « steag », un « opreg », semn că a încălcat legile comunităţii.

Se rînduiau apoi alţi nuntaşi: perechi, fată şi băiat sau bărbat şi nevastă. Cei tineri mergeau înaintea celor bătrîni din consideraţie de moment: nunta fiind în ultimă analiză, un rit de trecere de la starea de holteire la acea a oamenilor căsătoriţi, cînd cei prezenţi şi de o vîrstă cu tînărul formează acum un grup închegat.

Naşul venea la urmă, cu « al c'inăr »; cu « cumnata de mînă ». De regulă, aceasta era ordinea cînd nuntaşii mergeau la biserică, ori cînd mirele era în drum cu mireasa spre casa lui.

La venirea nuntaşilor, din partea miresei se ieşea afară la uşă, cu vadra cu apă, din care îi stropea pe toţi. Numai « al c'inăr », acum se « pitulă » îi puneau « capucili »[32] ca să nu-l vadă, ca să nu-l ude, căci astfel cei doi viitori căsătoriţi, vor face copiii « pestriţi ».

La venirea lor, tînăra mai era obligată, potrivit datinei, să dea mîna cu toţi, sărutîndu-le-o în acelaşi timp. Şi pe rînd o cinsteau cu bani. Însfîrşit « tună-n casă ». Puneau la masă: « rakiie şi pită ». La masă, ordinea în care stăteau nu era întîmplătoare: mirele stătea « dupră » masă cu naşul. « Prăstă masă mirele şi mireasa închinînd dzîc: — sănătac'e Ioan'e — să trăieştI Mariie! » (de trei ori). Îndată se aducea un « peşkir »[33] pus în vîrf de băţ, pe care îndoit în două îl puneau miresei după cap. Peşchirul acesta rămînea la mireasă pînă la biserică unde preotul oficiind cununia, îl punea ei şi lui pe cap şi umeri prins cu un ac la umărul drept.

Naşa « prokeamă » pe tînără în « sobă » şi aici o bătea cu un « masai » pe piept de trei ori. Nuntaşii strigau ca să-i puie masaiul după cap, dar ea se împotrivea pînă cînd, în cele din urmă, ceda.

Deşi într-o regiune relativ izolată, mireasa era îmbrăcată frumos, cu « ţoale albe » cu « şlaier », voal şi beteală.

În drum spre biserică, mireasa mergea cu cumnatul de mînă. La biserică, după ce se cununau, făceau un joc, două, afară. În Borlovenii Vechi jocul se făcea la locul zis « după straje ». Întorşi acasă, de la cununie, făceau masă: « prîndz » mare. Se servea nelipsita « rakiie, zupă, vardză, salame, friptură, milşpaiţuri-prăjituri ». După această masă mare se făcea joc pînă seara tîrziu, cînd se aprindea lampa şi se striga « ş'instea ». Cinstea consta din daruri aduse de neamurile din

[31] Purta pe cap cunună de « foion-fir »: flori de grădină.
[32] « Capucili »: căput; paltoanele..
[33] « Peşkir »: prosop

https://biblioteca-digitala.ro

partea fetei, vecini, prieteni, străini... Mai tîrziu se arăta cinstea naşului, adusă într-o « cotăriţă »[34] formată din: « colaş', miel friptură, oŭă, pŏame ». Ea era strigată de acelaşi sau de unul care e mai bun de gură.

— « Bună sara, naşule, iaca, cu ce s-arată naşu finului: c-o ş'inste mîndră şi frumoasă, cum bine vedeţi Dumneavoastă ». [35] Cinstea rămînea la fini, care la rîndul lor o întorc prin altă cinste naşului, după ce se termina nunta. Urma apoi, cinstea adusă de neamuri. Se proceda în acelaşi fel: « bună sara, naşule, zicea unul mai bun de gură, iacă cu şe' s-arată un neam a feti: c-o ş'inste mîndră şi frumŏasă, cum bin'e vedeţi Dumnĕavŏastă... » Naşul răspundea din partea lui: « mulţam, şi bogdaprost »! Tot ce tinerii primeau se depozita în pod sau în cămară şi rămînea părinţilor fetei. Din aceste daruri puneau şi nuntaşilor la masă.

Era un obiceiu bine păzit în cele două sate, potrivit căruia, cine venea cu « ş'instĕa » săi nu stea la masă decît mai tîrziu. Numai după ce s-a strigat cinstea, puneau « şina ». Doar tîrziu la ora 12 din noapte, nuntaşii se sculau şi plecau la « al c'inăr » — aşa « de-a grămada »...

Era momentul cel mai mişcător: fata îşi lua iertăciune de la părinţi şi plîngea. Părinţi îi dădeau ultima îmbrăţişare ca la un copil al lor. O « ţucă », strigau după ea, dar mireasa îşi căuta de drum şi nu se mai uita înapoi, urmînd o credinţă lesne înţeleasă de toată lumea.

Trecerea în noul cerc familiar se sublinia îndeajuns prin felul primirei ce i se făcea tinerei fete din partea soacrei sale. Ajunşi la casa soţului, mama băiatului îi ieşea înainte cu « pită şi cu brîndză şi c-o oală de rakije ». Tot soacra era aceea care săvîrşea un rit magic de unificare conjugală, atunci cînd punea după capul celor doi tineri « brăşirile »; îi lega şi astfel îi « traje » înăuntru. Ritul de trecere ajungea la apogeu. Nuntaşii chioteau, dădeau cu beţe-n şindrilele casei, în timp ce soacra îşi lua în primire nora. Soacra punea pe tînără să şeadă lîngă foc pe un scaun şi îi dădea să ţină în braţe un copil de ţîţă: rit de prolificitate [36].

Printre alte practici magice am înregistrat un interesant rit de bună convieţuire între tînără şi soacră. Iată cum decurgea: la întîlnire, adică atunci cînd venea şi trecea pragul în casa părinţilor mirelui, mireasa săruta mîna soacrei. Soacra, la rîndul ei, o săruta pe gură... Apoi tînăra primea pîinea de la soacră în braţe şi soacra se ungea («unje») cu miere « pră ţîţa dreaptă » şi ea, adică mireasa, «linje cîta miere di pră ţîţa» ei şi numai după ce s-a săvîrşit acest ritual magic de bună convieţuire, avea loc ritualul cu legatul cu brăşirile, descris mai sus. Însfîrşit naşul chema pe cei doi tineri la el şi-i întreba: « fine, fine, cum ja lupul oaia ? » Chiar nuntaşii strigau: «tut, tut, că fură lupul ŏaja !. » Sau: «tut, tut, hĕa... lupu fură ŏaja !»... Atunci, tînărul îşi înşfăca mireasa şi fugea cu ea în odaia lor de culcare. E drept că de-acum pînă «mîne dzî» la rîu, cînd se spălau, naşul nu o mai vedea. Chiar se subliniază în grai local, că acum se «strică nunta»...

În ziua următoare, tinerii se îmbrăcau frumos. Tînăra punea pe cap «cîrpa cu ş'ĭucurĭ,» să «oleşte»[37] nevastă, după care mergeau la rîu şi îndeplineau alt ritual magic de curăţire cu ajutorul apei curgătoare. Cumetriţa (nevasta cumătrului) umplea o vadră cu apă şi o scotea în mijlocul drumului. Aici cu toţii, înşiruiţi în frunte cu naşul, puneau cîte un ban în vadră, în semn de belşug. Mireasa acum lua apă cu căucul de aramă şi-i turna la «al c'inăr» în pumni. Dar el se ferea să nu-l atingă apa. Se minţeau unul pe altul prin faptul că desfăceau pumnii şi nu ajungeau să-şi toarne unul altuia. De drept, era să se toarne de trei ori unul altuia. După ce se îndeplinia acest ritual,

---

[34] « Cotăriţă »: coş de nuiele cu două torţi.

[35] Se mai adăuga: « un dar mîndru şi frumos; mulţumim şi bogdaprost.. »

[36] O ironie a vremurilor cînd avorturile se practicau aici pe o scară aşa de întinsă. Cu toate acestea ritul supravieţuia. Erau şi cazuri cînd, înainte de a i se pune copilul în braţe i se dădea mai întîi un sac în care era un « mîţ », cătel, etc. Ea se speria şi nuntaşii făceau haz. După aceea primea copilul, căruia i se dădea pe loc din partea ei un colac şi i se mai punea pe mînă şi o « brăş'ire ».

[37] « Să-mbrobodă »; se leagă sau aşa cum se spunea aici: se « proskimbă ». Era nevastă.

https://biblioteca-digitala.ro

stegarul pleca steagul și tinerii se ștergeau se atingeau o «țîră» de el. Un «lăutaș» trecea pe lîngă vadra cu apă și fără veste o răsturna dîndu-i una cu piciorul. Apoi el lua banii pe care-i scotea din vadră sau îi aduna de pe jos. Urma jocul.

După ce tinerii își turnau reciproc apă în pumni de trei ori[38], mult nu zăboveau fiindcă de aici se duc nuntașii la cumetri, la cumnatul de mînă, unde «prind»; numai cei tineri se înapoiau acasă.

Zestrea miresei se ducea lunea, cînd nuntașii erau la cumetri. Alaiul format din neamurile miresei, care se duceau de-i ridicau țoalele, zestrea cu «pomu» se numeau «dîrjarî». Iată care erau stadiile de desfășurare a momentului: o soră a tinerei mirese pornea mai întîi cu «cocoșu», apoi cu «pomu». Ea avea cu ea și un copil. Deci cocoș, pom, copil. Dîrjarii veneau după ei cu zestrea la umăr. Nu se ducea nimeni cu mîna goală. Feciorii purtau la umeri pînze și procoviță: «proclovițî», duceau și «mujerili proclovițî — trăiștî, masaj», etc. Mai la urmă veneau cu patul așternut cu perini, în «coșiie». Patul și «ornanu»[39], cu « pînzaică» și perini. Cu toții se îndreptau spre casa mirelui, unde îi așteapta tînăra cu «al c'inăr» cu un «kiop»[40] cu rachiu. Insurățeii îi «sprijoană pe toți» îi opresc; mireasa le sărută mîna. Le dădea drumul în casă și puneau țoalele bine. Urma un prînz la care se servea de la supă pînă la friptură. După ce mîncau, făceau joc care ținea pînă spre seară. Însfîrșit se proceda ca și la mireasă, se striga «ș'instea» feciorului, darurile din partea miresei. Soacra primea o «kimeșe», o cîrpă și o traistă. (Traista e nelipsită locuitorilor de aici la orice drum). Socrul mare de asemenea primea «kimeșe» și o pereche de obiele, dacă era mai bătrîn; dacă era mai tînăr, o pereche de «strimfî»[41].

Bărbatului i se rezerva o cămașe și un brîu. Urma nașul, nașa. La neamuri, de asemenea se dădeau daruri din partea miresei.

Vinderea pomului. După cum s-a amintit, de la casa părinților fetei plecau «dîrjarii» cu zestrea miresei. O fată, de obicei o soră din partea miresei, purta un pom pe care-l ducea la casa mirelui (acum a căsătoriților). Acesta simboliza transplantarea vieții tinerei fete în altă casă. Pomul era așezat în mijlocul mesei. În jurul lui se încingea o luptă, o întrecere, care mai de care, să-l răscumpere.

Pomul era răscumpărat tot de mire. Dar să vedem cum. Mai întîi cumnatul de mînă s-apucă și «vinde pomu», cum se spunea «ș'in'e pun'e banî; care dă mai mult». Nuntașii spuneau că-l cumpără ei. Dîrzarii nu se lăsau la nuntași; « propun» mai mult, cînd, în cele din urmă, mirii se apropiau și spuneau că-l cumpără ei. Il luau deci și se duceau de se culcau. Era noaptea a doua.

La o săptămînă, avea loc o altă «ș'inste», a dîrzarilor, a neamurilor; cuscri, tineri, iar la altă săptămînă «se-împreună» cuscrii între ei; se «produc» la părinții fetei și se făceau cuscri. Legăturile dintre cele două familii se cimentau, înrudirea prindea forme la două săptămîni, în mod formal. De aici înainte, își ziceau « cuscri». La trei săptămîni se întorcea vizita. Incepeau raporturi de cimentare, de închegare socială, bazată pe înrudire de sînge...

Dacă marți era cinstea nașului, miercuri după nuntă, mirii se duceau pe la sălașe să primească zestrea de oi, atît a fetei cît și a feciorului. Avea loc deci, împreunatul oilor, vitelor, amîndurora.

Ginere-n casă se ducea de acolo de unde erau mulți frați și erau și săraci. Ei se « trag » a o «fetiță» mai bună adică mai bogată și să «bagă ginere-n casă»... Se înțelege că totul se făcea din silă, de nevoie și acest trai era neplăcut și prin urmare, nedorit[42]. Se zicea scurt: dacă n-am

---

[38] Atît numărul trei cît și faptul în sine arată că sîntem în fața unui rit magic de purificare cu ajutorul apei — ca și atunci, cînd nuntașii au intrat în casa părinților miresei și au fost primiți la ușă cu o vadră cu apă.

[39] Garderob, șifonier.

[40] « Kiop »: cană.

[41] « Strimfî »: ciorapi

[42] Inf. *Anesa lu Ganț*, de 60 ani; neștiutoare de carte, din Borlovenii Vechi și *Maria Borchescu* zisă « Tirgaica », de 66 ani, știa carte. A umblat prin Oravița și prin Oltenia.

https://biblioteca-digitala.ro

« fiș'ior» în casă, mi-aduc «jinere». Dar situația de ginere în casă nu era atît de dorită, din partea nimănui. El sta sub ascultarea celor bătrîni, aproape jumătate din viață. Ginerele stătea «sub socru». Dar socrul n-avea niciun interes să-i dea mînă liberă; «nu-ĭ prea dă avęrea»... Chiar mi se relata în termeni scurți și poruncitori: «dacă n-ascultă, ĭel ĭe acela care se duce». Iar dacă amîndoi nu ascultă, ambii tineri merg în casă cu chirie sau la părinții lui, « la carę-o fost și nu ĭ-o plăcut să șeadă»...

Înmormîntarea.

În Borlovenii-Vechi, Pătaș, momentul de trecere de la viață la moarte era destul de bine reliefat. Poate că și din cauză că puține momente sînt în viața omului în care se poate reflecta mai mult. Era un cod serios observat cu privire la îndatoririle muritorului față de viața de apoi. «Datoria» față de mort devenea o obligație dintre cele mai puternice, atît pentru cei rămași în viață cît și pentru cel dispărut. Pentru cei rămași în viață rămînea frica și groaza de a nu împieta cu ceva asupra morții: pentru cel dispărut, asigurarea unui loc meritat în lumea cealaltă. Cei mai vizați erau firește rudele cele mai apropiate. Ele se strîngeau la căpătîiul celui decedat; veneau apoi vecini și satul întreg era chemat mai mult sau mai puțin într-o ordine prestabilită.

După ce și-a dat sufletul, mortul era suit pe o masă și aci-l «kitesc». De scăldat nu-l scaldă. Erau scăldați mai mult «aĭ c'inerĭ, care-s neboliți ». Pe aceștia îi țineau cîte un ceas în apă « rășe» și se pretindea că nu mai « fĭerbe » sîngele în ei... La înmormîntarea la care am asistat în Pătaș, mi s-a spus că nu l-a scăldat pe mort: « omu greų». Dacă era în vîrstă și era bărbat, îl rădea, pentru aceasta, întrebuințau « soba » unde locuiau. Mortul era vegheat noaptea; nu era voie ca mortul să rămîie singur. Priveghiul trecea drept bună ocazie pentru jocuri, după cum s-a arătat mai sus.

Cele mai apropiate rude ale mortului se îmbrăcau în doliu. Bărbații umblau cu capul gol ; femeile purtau «opreg» negru, «cotrență» neagră, cîrpă neagră. La moartea lui Ilie Roșeț de 77 ani, din Pătaș, am constatat următoarele: a murit pe la orele 4,30; la căpătîiul mortului ardeau lumini, mortul avea la cap un sfęșnic adus de la biserică în care ardea o luminare mai mare. Era îmbrăcat complet, pe cap avea «clabăț»[43], capul era pus pe un «masaĭ», imediat dedesubt o «procoviță» și apoi o «fǫaĭe de lînă». Foaia de lînă și masaiul vor merge cu mortul în pămînt. Ca încălțăminte avea: «opinși» și obiele legate cu curele de piele. Era îmbrăcat cu «kimeșe». Pe piept avea « statu », o lumînare cît omul de mare. Statu, la groapă, era tăiat în patru și ars. O altă lumînare era făcută în formă de cruce și însoțită de un leu, pe care mortul o ținea în mîna dreaptă. Aceste pregătiri se cereau din cauza credinței că după moarte sufletul ar duce o existență asemănătoare celei de pe pămînt. În « pozunar»-ul de la vestă erau puși 24 lei, « așa trebuie», mi se spunea. Se zicea că sînt 24 de vămi; « la tǫată vama cîte un leų»...

Cel ce intra în casă cu mort, zicea: «Dumnedzăų să-l ierte!» La ieșire, la fel. Se răspundea: « să-l ĭerte Dumnedzăų ! »... Dacă trecea pe drum vreun bărbat pe lîngă casa cu mort, se descoperea. Atenția față de dispărut se vedea și din faptul că doliul ținea 6 săptămîni, în care timp bărbatul se purta descoperit, chiar dacă mortul era un copil. Nu se « rade » în tot acest timp. De altfel atențiunea și durerea era mai mare cu cît moartea venea mai fără vreme, căci dacă moartea e privită ca ceva natural pentru un bătrîn, pentru un om în floarea vîrstei e o adevărată nenorocire. Doliul pentru cei mai bătrîni ținea mai puțin, o săptămînă, o zi, dar și aici, nu era o perioadă fixă.

În două dimineți la rînd, se «strigă zorile». A doua zi strigatul zorilor avea loc în « obor» Oglinzile se acopereau cu prosoape. Dacă era un ceas în casă îl opreau.

[43] Căciulă, deși sîntem în zi de vară.

https://biblioteca-digitala.ro

Dis-de-dimineață avea să aibă loc strigatul zorilor. De data aceasta s-au grăbit. Cînd am sosit... se strigase. Femeile cîntătoare urmau să se întoarcă în curînd. Ele erau în număr de patru:

«Tată, zorile să varsă...
Astăzi te scoală din casă.
Niș' la mama nu ai loc
Că n-ai mers tată d'e loc.
Da ieu tată te-aș ruga,
De-acasă nu mai pleca....
Că n-ai loc lîngă mama.
Nu te-am depărtat d'e ia.
Scoală tată să vorbim
C-acuma n'e d'espărțim
Și nu n'e mai întîln'im»...

Strigau cîte femei se aflau în casă — « cît de mulc'e»... Asta înseamna că l-au « petrecut ». Bocitoarele cîntau versuri cunoscute, dar sentimentul era atît de puternic, încît dădea loc la adaptări de la caz la caz. Le spuneau « toac'e cam lovic'e». Mortul era jelit. Femeile îl « lălulesc». Doúă-trei dintre ele știau mai bine să bocească, celelalte se luau după acestea. Privitor la răsplată: « îi dă o olbă de rakiu»...

Mai era o practică pe care trebuie să o amintim: se ducea de la casa de unde s-a întîmplat ultima dată să moară cineva, un colac, ceva prăjituri și rachiul la mortul de acum. Tot așa de va muri în viitor, în altă parte, de la această casă se va duce acolo la fel: un colac, rachiu, etc, și astfel din mort în mort se îndeplinea acest obicei.

Groparii veneau imediat, li se dădea mîncare și lor. Erau în număr de trei, cinci, șapte, fără soț. Mîncarea lor era: mălai, brînză, rachiu. Înainte însă de a li se da mîncare se ocolea mîncarea de trei ori cu o lumînare aprinsă. De mîncat, mîncau în « casă », fiindcă în « sobă » era mortul.

De sigur că la înmormîntare sînt unele scene mișcătoare. La aceasta a intrat în casă un bătrîn cam de o vîrstă cu mortul și sprijinit în băț, a privit o clipă la el, a scăpat cîteva suspine (ca și cînd și-ar fi văzut moartea în față) și a spus ca pentru amîndoi: «frac'e!» Apoi l-a sărutat pentru ultima oară. Rudeniile mai apropiate au venit cu lumînări și înainte de a le depune la capătîiul mortului, l-au ocolit pe acesta de trei ori cu lumînarea aprinsă. Din cînd în cînd fiica decedatului se adresa tatălui său — pe o melodie tărăgănată: « tată, tată, tata meu... scoalăc'e de pe masă că te duc'em la muma mea și la frac'ili meu. »

Groparii sînt gata de plecare. Cinci, șapte sau trei, am spus, fără «ortac». Ei purtau pe spate sape și cazmale. Pe urma lor, în rînd, porneau de acasă ținîndu-se de braț șase femei; rude sau vecine, care se jelesc tot lungul drumului pînă la mormînt. Cînd au intrat în «morțării» parte din femei se mai abăteau pe la alte cruci, sub care zac morți de-ai lor și îi strigau: «mumo, mumo!» și sărutau crucea de lemn. Sau « tată, tată!», «mîndro, mîndro!» De aici femeile se reîntorceau, groparii rămînînd însă la datorie și ele în rînd, cum au venit, cîntau pe aceeași melodie.

La întoarcerea de la «morțării», bocitoarelor li se mai puteau adăuga încă cinci femei. Ele stăteau pe o laviță,lîngă mort și-l jeleau. Una, care știa mai bine, stătea în mijloc sau la capătul din dreapta al scaunului (lung); celelalte îi țineau isonul sau reproduceau pe de-a întregul. Se cînta cel mai obișnuit cîntec de mort din aceste părți: «fire, fire»... care dura două ore, revenindu-se după fiecare vers de trei ori:

« Auzi mătușon'ițul'e
Scoală povestește-n'e
Și pe noi întreabă-n'e:
Und'e-am fost și c'e-am lucrat?
Dze-aia doamn'e te-aș ruga-re,
De-aișea cînd vi pleca-re,
Multă lume vi vid'ea-re;
Mulți tineri și mulți bătrîni:
Mariuța-i mai întîn'i.
De min'e d'e v-o-ntreba-re
Să-i spui că la oi șădŭ
Pri-unde umblu, nu mai vădŭ:
Nu mai văd potecile
Pri-unde-o umblat cu oile...
Să mi-o tuc de fata mare
C-asta mi-a rupt in'ima-re.

https://biblioteca-digitala.ro

Uiko Iliie bunul'e
O naşe să rugă
Astęa-s toac'e istănă...
Să îi porţi cuvinc'ele.
Credzi c-o doare in'ima-re
Că şi ieri s-o mîniat
Numa cît o fi-aşteptatŭ...
Mă c'em Dŏamn'e d'e păcatŭ
Pre n'ima ieu n-am strigatŭ
Cîtă dac-aş fi plecatŭ
Fiu cum tę-aş fi-alăptatŭ
Dumn'edzău tę-o ajutatŭ
C-am ven'it dę-am descîntatŭ...
Ieu Susano-ţi mulţămescŭ
C-ai ven'it tę-ai ustăn'it
La tata mieu dę-ai ivit
Pîn-a-ncun'ęa uşili[44]
L-ai înc'eiat singurea...
Tare bin'e l-o căutatŭ:
L-o-ntrebat şi l-ombiatu...
Ş'i-o poftit Dŏamn'e i-o datŭ
N-o-avut da o căpătatŭ
De n'imica n-o răbdatŭ
Da şi iel o mulţămitŭ
Mai rămîi cu Dumnedzău».

La acest bocet au luat parte: Dochia Roşeţ, Maria Roşeţ, Susana Moacă, Ana Sărafin, Livia Tărean, toate din Pătaş.

După o scurtă pauză urmează:

« Fire, fire, trandafire,
Ş'e tę-ai zăbovit
De n-ai înflorit?
De ieri dimin'eaţă
Pîn-acu d'ę-as dimin'eaţă
Trandafirul s-o zătrit[45]
La minun'i prăvind
La suflec'e d'espărţind;
Suflec'e de cătră oase...
Şi d'e fraţi şi de surori
Şi d'e lume d'i la soare[46]
Doamn'e cu mare sudoare...
Sus în virvu munteluî
's treî suliţi înfinţate
Vîrvu-i pîn la ş'er.
Şi poalele-s prăstă mări
Şi subt iel ce mi-ş şădzęa-re?
Taika Ilia să umbręa-re...
Minukili le-ntindęa-re
La crenguţă mi-l pringęa-re
Şi subt space şi-aşternęa-re...
Şi pre cîmpu pîrjolit
Vin'ę-un ş'erb mohorît
Din copic'e scăpărind
Din gură pară ieşind...
Da-n corniţe ş'e-mi duşa-re?
Dî-un leagăn de mătase
C-o frîmbiie d'e sîrm-alęasă
Da ia d'i ia somodia...
Da de lucru ce-mi lucra-re?
Doŭă potrocoale scria-re
Scriia vii într-o parte
Şi morţi la partęa dręaptă...
Taika Ilia să ruga-re:
Să scriie la ăi vii pre iel...
Da ia d'in graî îm grăia-re:
La ai vii nu t'e poci scria-re..
Potrocolu l-am d-umplut
Şi condeiu l-am pierdut
Şi şerneala ne-om gătat...
Şi tę-oî scriie la ăi morţ
Că mi coala toată goală
Şi condeiu l-am aflat
Şerneală mi-am cumpărat.
Taika Ilia cînd auza-re
Merior să întorşęa-re
Cu faţa la răsărit...
Cu spinarea la pămînt...
Luî spinarea-i putrezęa-re
Faţa i să călfeza[47]

[44] Nu erau decît scene reale din ultimele clipe ale muribundului. Se făcea aluzie că n-ar fi putut să-l îmbrace singură.
[45] « Zătrit »: uscat.
[46] La acest rînd bocitoarele îşi făceau cruce.
[47] Îngălbenea.

https://biblioteca-digitala.ro

Okișori pînjănța-re
De razăle soareluț
De duhu pămîntuluț.
Duc'e taiko Ilio duș'e
Duc'e tot pre drum nainc'e ...
Cînd merji drumu jumătac'e
Acolo în loc să-mi staț
Sama bine să mi-ț țaț:
Că țeste-un drum arat[48]
Cu spini d'e crini sămănat
Pră la nimeni nu o dat;
Țț-o fi greu d'e umblat
Să daț taikă pră-lălalt ...
Că țeste răzoarę — arate,
Cu flori mîndre sămănac'e.
Merior taika să merji,
Florișele să culeji:
Kît dă bine să le leji
(sau: bine kita să le leji...)
Că cu halęa-ț maț petrec'e:
Taikă doru di la noț,
Acolo la loc la voț.
Și țar du'ce taikă duc'e
Pîn la livadze verdze ...
Ș-acolo-n miljțoku țeț,
Țestę-o mîndră de răkită;
Ia pră vîrvu-îț împupită[49]
Iar pre poale-ț înflorită.
Și țar jos la rădășină,
Țestę-o mîndră de fîntînă ...
Acolo-ț apă sălșină
Ș'inę-o bęa d'e dor alină;
Țestę și-un scam[50] *d-odină;*
Și-acolo-ț Maika Mariję ...
Pre carę-o trece o scriję.
Țeste și-un păhar cu apă
Tot la călători adapă;
La toți drumu l'e arată.
Paharu-ț cu apă răș'e,
Șinę-o bęa d'e dor îi treș'e' —
Și dumitale-s va treș'e,
Cînd dzțugu v-o muguri ...
Atunș'ęa veț maț umbla-re ...
Cînd tînjala vo-nfrundza-re ...
Atunș'ęa veț maț ven'ire
Să-m fi taikă cu țertare
D'i la mic pînă la mare ...
D'e nęamuri și de veș'in'i
Că te duș'i și nu maț vin'i

*

Dumnedzău să primască ...

*

Și noi l-am povestit
Und'eva să fiję primit ...

M-i milă de Dumn'ęata-re
C-ai trăit baška taica-re
Cu n'epoată făr fiș'ior
Fără milă d'e la nurori ...
De doru fișiorilor
Și mila n'epoților ...
Auzț taikă bin'e
Șe spun'e ale veșin'e —
O nu ță milă d'e min'e
Că mi-s numa una pustin'e[51].
Țeu taikă gînd'esc așa:
Că-s ca min'e nu-ț n'ima ...
Am gînd'it cum îi maț bin'e ...
Taikă tot mi-s dă rușin'e
Că strin n'ima nu țin'e;
Să-ț spuț taikă la maika-re
Pri und'e godę-aț umbla-rę ...
Mi tare ș'iudă pre ța[52]»

Fiecare femeie din casă își chema părintele. Il striga, era o datorie a ei să-i spuie ce are pe suflet. Bocetul e o formă generalizată a unei stări sufletești în fața morții, unde se întîlnesc pe

[48] Cu repetiție de patru ori și cu ison prelung
[49] «Împupită»: îmbobocită
[50] «Scam»: scaun
[51] Vine rîndul nepoatei sale. Ea își povestește simțămîntul față de el.
[52] Și la bocet erau cîteva femei ce știau să cînte. Acestea primeau o «olbă» de rachiu. Mai erau chemate și la pomană. În Borloveni se pricepea la bocit: *Dochia Pișolțan'e*, *Ana Pocăitu*, Bocetul, «Fire, fire trandafire» spus de mai multe femei avea intercalații, dar în desfășurarea sa era respectat. Cele care știau descîntece, cîntece, prindeau în mare parte și bocete, cum era *Ileana Mengu* din Borloveni de ex. În Pătaș era *Sînziana Betie*

https://biblioteca-digitala.ro

lîngă elemente creştine, elemente păgîne, precreştine şi situaţii personale în care se regăsesc rudele apropiate, ca în sfîrşitul de mai sus.

Înainte de a băga mortul în lemn[53]; îl « tămîn'e» de trei ori de jur împrejur: rit de alungare a spiritelor rele.

Casa era plină de femei. Toată atenţiunea se îndrepta acum spre colac: într-o strachină mare era pus într-adevăr un colac, înconjurat cu o cunună de flori. Deasupra colacului se găsea o farfurie cu brînză. Cu acest colac mortul era ocolit de trei ori, apoi colacul se tăia în bucăţi mici şi se împărţea la copii, « muieri».

Fig. 8
În drum spre groapă, spre „morţărie", Pătaş-Çaraş

Pe lemn mai erau puse patru « masaie». Acestea erau luate de cei ce duceau mortul la groapă. Masaie puneau şi în prapore, agăţate; pe acestea le luau cei ce purtau praporele. Înainte de a intra cu mortul în « morţărie» (v. fig. 8) o femeie (care a avut mort mai de curînd) mătura groapa de trei ori, rotindu-se prin ea; lua cu mîna « ş'ucuri» de la opreg şi atingea pereţii în colţurile gropii zicînd: « să-i fiie casa măturată»[54].

Odată cu înmormîntarea, amintirea morţilor făcea pe multe femei să înceapă a plînge şi a boci morţii lor; astfel bocetul se generaliza. Durerea morţii cuprindea întreg cimitirul. Cazul era frec-

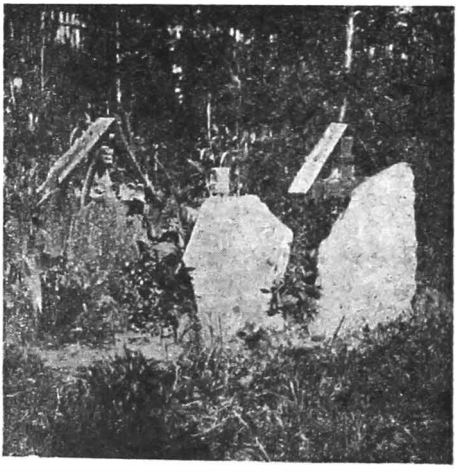

Fig. 9
Interesantele „znamăne": cruci în formă de piatră

Fig. 10
Exemplu de cruce din lemn pentru bărbat. Pătaş-Çaraş

vent mai cu deosebire la mormintele proaspete, la cei mai de curînd îngropaţi. Era o atmosferă jalnică unde se păstra intact accentul iniţial de pierdere şi totodată de regăsire prin moartea la

[53] Trei bărbaţi îl coborau jos de pe masă.
[54] Mi se spunea că toate neamurile mătură.

https://biblioteca-digitala.ro

care luau parte... Toate izbucnirile sufleteşti faţă de cel mort, la cimitir, în faţa gropii, nu mai urmau un anumit tipic... Cuvintele erau rostite acum spontan.

După ce mortul era îngropat[55] o femeie mai bătrînă, «iertată»,[56] aducea o găleată cu apă şi turna la gropari să se spele. Se zicea că «amort mîn'ile», că amorţesc mînile dacă rămîn nespălaţi. Groparii primeau drept răsplată lumînare şi colac.

Ajunşi acasă familia făcea pomană după ce mai înainte se sfinţea în prezenţa preotului casa, printr-o rugăciune. Se făcea într-adevăr pomană mare, oamenii se ridicau în picioare, odată cu aceasta se mai ridica în sus şi o farfurie, în care era un colac, o lumînare şi o floare: aceasta era pentru mort, oamenii toţi aveau lumînări. Doi colaci erau pe un scaun în tot timpul slujbei. Aceştia — am fost informat din partea oamenilor — sînt destinaţi lui «taika şi maika», celor bătrîni separat. Înainte de a se aşeza lumea la masă, de altfel se şi spune «să primască Dumn'edzău sufletu lui taika şi maika». Răspunsul: «Dumn'edzău să-l ierte!».

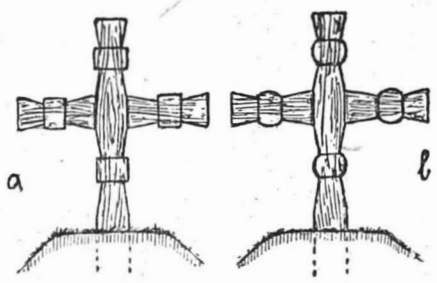

Fig. 11
a) crucea pentru bărbat b) crucea pentru femeie

Odată cu groapa i se pregătea mortului şi «cruş'ea» de lemn pe care i-o punea atunci cînd îl ducea de-l îngropa. Însă un lucru nou pentru noi interveni de astădată: pe lîngă cruce mai venea aşezat la capătiul mortului, deasupra şi o piatră de formă neregulată, numită «znamăn»[57] Lucru curios: la Pătaş la «morţărie» nu-s astfel de «znamăne» (pietre informe — pe care la nevoie se sapă numele celui mort). Explicaţia este următoarea: înainte nu se puneau cruci la morminte, ci numai inscripţia pe piatră («znamăne»), scrisă cu dalta sau cu un «şpiţ». Este vorba, cred, de un vechi obicei precreştin, ca la capătiul celui mort să se aşeze o simplă piatră. Astăzi se foloseşte paralel şi piatra şi crucea de lemn. Dar, cum lemnul crucii putrezeşte, rămîne piatra, adică «znamănul». Motivul e destul de contradictoriu, datorită căruia la cimitirul din Pătaş nu s-au găsit «znamăne», l-am atribuit faptului, că satul Pătaş era mai evoluat decît satul Borlovenii Vechi, sub toate raporturile. Această treaptă relativ mai înaintată de viaţă, se explică şi prin lipsa znamănelor şi printr-o îngrijire mai mare dată «morţăriei», lucru de care te convingi, de altfel, de îndată ce intri în cimitirul Pătaşului.

Am mai avea de făcut o remarcă privitor la cruce şi anume, acolo unde era un mormînt în care era îngropată o femeie, ea era însemnată anume: braţele crucii, în lucrătura de la mijloc, aveau linia rotundă, ovală, ca în fig. 11; pe cînd la bărbat, linia aceasta era dreaptă. În felul acesta se putea distinge cu uşurinţă un mormînt unde era îngropată o femeie, de un mormînt unde era îngropat un bărbat. Scrisul, fiind o chestiune relativă, atît ca timp de apariţie cît şi ca putere de conservare, ne putem explica uşor acest semn distinctiv de la crucile din cele două sate: bărbăteşti şi femeieşti.

*

În cele două sate cultul morţilor era puternic. Acest sentiment a rămas una din cele mai inalterate forme, în viaţa borlovenilor şi pătăşenilor. Comuniunea cu morţii îi făcea să vibreze cu putere, oricît le-ar fi lipsit alte legături spirituale, fie cu trecutul fie cu viitorul.

La o săptămînă, în casa mortului, exact pe masa de unde a fost scos şi dus la groapă, se afla un costum întreg aşezat în aşa fel încît credeai că-i răposatul cu opinci în picioare, cu

[55] Mortul era lăsat în mormînt cu «stricu»: o funie groasă
[56] Era vorba de o femeie, care să n-aibe om; «d'el'e t'in're nu duc»
[57] In vsl. *znamen* însemnează monument (v. A. Scriban, Dict. l. rom. s.v.)

https://biblioteca-digitala.ro

obiele legate în curele ori nojițe (v fig. 12) cu cămașă încinsă cu « brăș'ire », « laibăr » și traistă. Așa încît o femeie a putut spune că: « ia, a-nviat mortu! » În traistă avea « zămișkĭ »[58]. În fiecare blid se punea astfel de « zămișkĭ », fără soț. Deasupra lor, puneau tot atîtea feliuțe de caș (brînză) — împreună cu o farfurie de pere. În zămișki era înfiptă cîte o « lumină » (lumînare).

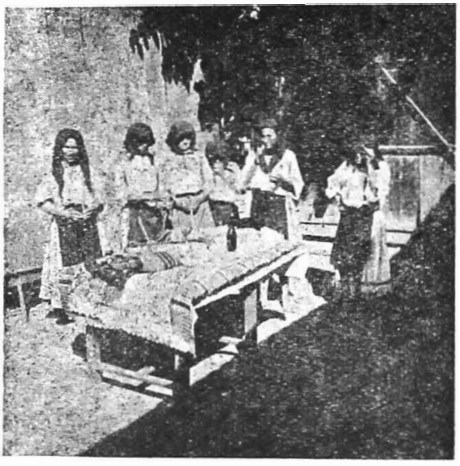

Fig. 12
La o săptămînă se dă de pomană mortului un costum complet.

Se mai pregăteau două bețe cu un buchețel de flori și la fiecare băț, la capăt, se făcea o crăpătură în care se punea un ban. Unul dintre aceste bețe era dus « la slobozirea apei »[59] și celălalt rămînea la haine, adică îl lua împreună cu un rînd de haine complet un om de seama mortului. În băț se va rezema cel dispărut, pe cărările pe care va avea să meargă. În afară de ban, bățul mai avea și o lumînare spre a lumina cărările pe care va apuca mortul. Nu lipsea nici băutura: două sticluțe cu rachiu, una dintre ele va merge la « țoale » iar cealaltă la apă. Pentru ca mortul să aibă cu ce să bea pe unde va merge, se punea alături o ulcică de pămînt goală.

Slobozirea apei. La trei zile sau cel mai tîrziu la o săptămînă opreau un băț din cele două, căruia îi puneau un ban la capăt. Mai pregăteau șapte, opt « zămișkĭ », le tăiau în felii pînă la șapte și adăugau la fiecare felie de pîine « brîndză », dacă aveau, ouă, pe care le înroșeau. Toate acestea erau așezate pe o bucată de pînză cu care mergeau cam 5—6 femei mai apropiate decedatului la rîu; pînzătura era întinsă pe o piatră sau chiar pe covorul de iarbă de la marginea rîului. Se mai cumpăra o oală micuță pe care o dădeau de asemenea de pomană.

Odată sosite la rîu, una dintre femei turna peste pînzătură apă din rîu, cu căucul: să fie de pomană mai « întîn'i lu Dumnedzău și cu lu Maika Marije și pre urmă să fije a luĭ de-o murit ».

Întindeau apoi pomana: aduceau chiar « colieșe », aprindeau lumini și începeau a da de pomană, aici la rîu: « mai întîn'i la sfîntu Aranghel și cu lu sfîntu Soare » și numai apoi dădeau de pomană celui mort.

Cum se vede tradiția trecerii dintre cei vii s-a păstrat în cele două sate mai cu tărie și forma una din trăsăturile distinctive ale sufletului colectiv. Ea caracterizează puternic colectivitatea celor două sate înainte de al doilea război mondial.

Fig. 13
Slobozirea apei

[58] « Zămișkĭ »: chifle care erau împărțite la copii și femei, la cine se întîmpla.
[59] v. mai departe: *Slobozirea apei*

https://biblioteca-digitala.ro

Tradiția în legătură cu înmormîntarea a păstrat chiar dovezi mai vechi de adorare a soarelui, amintit alături de sfinții de mai tîrziu, în bocet unde «sfîntul Soare» revine. Bocitoarele la auzul cuvîntului «soare» își făceau cruce. Se dădea de pomană, «toac'e» chiar «tăn'ier». Am arătat că s-a dat de pomană apă și se dădea pe rînd de pomană, mîncare la copiii care se strîngeau sau și la oameni mai în vîrstă.

Tot aici la rîu se pregătea o lumînare în formă de cruce, care se punea într-o coajă de «dulțete» (dovleac) o aprindeau și îi dădeau drumul pe apă la vale aprinsă. Femeile, pentru că numai ele luau parte la această practică, se înșiruiau pe malul apei în jos — cam din dreptul de unde i-au dat drumul — «pe marginea irugi, cu cîta tămîn'e». Acestui obicei îi spuneau «slobozirea apei» sau simplu «slobod apă». Gh. Murgoci, publică în «Șezătoarea»[60] ceva despre acest obicei, observat în Runcu, jud. Gorj. El spune că în afară de Oltenia nu e răspîndit și că pare a fi un obicei foarte vechi și necunoscut în altă parte a Europei, că antropologul Hadn de la Cambridge l-a găsit foarte interesant, dar că nu e menționat în *The Golden Bough* a lui Frazer și nici în revista *Folk-Lore* pînă la 1904. Murgoci crede a fi un rest din cultul izvoarelor, aducînd în discuție pentru aceasta și marile izvoare vauclusiene de la Runcu[61].

Fig. 14
La mormîntul fetelor mari și al feciorilor se pun „sulițoi". Pătaș-Caraș.

După cum s-a arătat, grija față de mort era unul din caracterele fundamentale ale comportării colective în cele două sate. Ea apare de altfel, în forme neîndoielnice și la praznice și la nedee după cum s-a amintit[62]. Dimineața aduceau apă într-un ulcior, pe care-l dădeau de pomană tot în amintirea mortului, ceea ce dovedește că populația de aici era legată de cultul morților. Acest sentiment, împreună cu practicele complementare pare a nu fi slăbit, nici prin uitare și nici prin noile forme de viață pînă la al doilea război mondial.

De la înmormîntare și pînă la șase săptămîni, «pîn pun'em pomană» seara și dimineața necontenit, se tămîia mormîntul. Era ceva specific, o trăsătură caracteristică, această grijă de mort prin tămîiere. Femeile mai ales aveau această grijă. Ele, dacă aveau sau nu timp, le-ntîlneai în drum cu «tămîn'eru» și cu «tămîn'ea» sub brîu. Seara și dimineața în fiecare zi, ele mergeau la «morțărie» unde aprindeau tămîia și jeleau morții lor dragi. Bărbații mergeau rar doar care se nimerea de-i părea rău după «muiere»... În schimb femeile merg mai multe deodată la tămîiat și cu afecțiune, cu adevărată participare se aplecau sărutînd fiecare cruce a morților lor, strigîndu-i pe nume: «tată, tată!», «Chivă, Chivă!», ca și cînd mortul ar putea primi această știre și ar rămîne împăcat, ca și cînd morții ar avea o ureche deschisă spre lumea celor vii, ca și cînd morții ar fi așteptat să fie strigați astfel sau mai bine zis, ca și cînd morții ar fi în inima lor, adînc rănită prin pierderea lor...

---

[60] XXXVI, 5—7, 91—92

[61] În alte părți era obiceiul ca «așchiile de la tronul mortului să se lapede pe apă» (v. Șezătoarea, XII, 158)

[62] Ion Chelcea, art. cit., în *Sociologie Românească* IV (1939) 267 și urm.

https://biblioteca-digitala.ro

In momentul cînd se jeleau (se «procîntă») femeile cîntau:

« Tată, tată, scoală-te
Şi cu noi vorbeşte-te,
Îi vremea cosituluĭ...
Tată, tată, bunu mieu...
N'e rugăm la Dun'edzău
Să ven'im aĭceа-re;
Aĭşea cu Dumneatale...
Haĭde, tată, la cositu...
N-am cu ş'ine să mă duc.
Tată, o nu ţ-ă milă:
O m-aş duşe n-am cu şin'e;
Tată, tată, haĭ d-ajută-mĭ, tată...»

Curmînd chemarea în hohot rostogolitor, ele trădau sentimentul ce-l aveau faţă de cei morţi. Metoda, tehnica nu ne-au putut pune la îndemînă mijloace pentru a prinde întreaga stare emoţională, trăirea stărilor lor sufleteşti. Logica emoţiilor răspunde la lacrimi cu lacrimi, dar aici era mai mult decît atîta, era un întreg ritual prestabilit prin uz neschimbat din generaţii în generaţii formînd un adevărat cult.

Cînd cineva trecea pe lîngă femeia care tămîia şi chema astfel la viaţă pe cel dispărut, zicea: « bog-daproste l» se răspundea: «Dumn'edzău să primască l» Spectacolul este acesta: plîngeau, se jeleau, stînd aplecate pe cruci. La plecare rezemau « tămîn'eru » de cruce, îngropau tămîia aprinsă sub cea veche la rădăcina crucii şi astfel reveneau în cadenţa ritmică, prin forţa tradiţiei, înapoi acasă, rînduri, rînduri, zile după zile, săptămîni după săptămîni, formînd sub acest raport o notă aparte, prin atitudinea lor de legătură tainică faţă de morţi. În amintirea celui mort se făceau pomeni la şase săptămîni şi la un an.

Nu putem să trecem mai departe în arătarea faptelor, fără ca să nu ne referim pe scurt şi la înmormîntarea tinerilor. Tînărului necăsătorit i se aducea la înmormîntare, din pădure, un brad verde, numit « suliţă ». Acesta era socotit pentru tînăr în loc de « mujere», de mireasă. Cînd mortul era pe masă se duceau şase feciori la pădure şi fără să zică ceva, tăiau bradul şi-l aduceau acasă. Din casa cu mortul ieşeau în întîmpinare « soţi de-a mortuluĭ », rudenii de aceeaşi vîrstă, avizaţi de departe, de feciorii ce veneau cu bradul, prin pocnituri de pistoale. Cum veneau, cîntau bradul şi-l puneau sub fereastră. Apoi bradul era frumos împodobit cu hîrtii, cîrpe colorate, cumpărate de la prăvălie. Celor şase feciori ce-au adus suliţa de la pădure li se punea o cîrpă neagră la umeri. Fiecare fecior neînsurat mergea la cimitir după mort cu o fată tînără de mînă. În cimitir, dacă era muzică, făceau un joc, o horă formată numai din tineret, pe a căror feţe se putea citi tristeţea ortacului pierdut... Suliţa trebuia să meargă în fruntea cortegiului, iar înaintea suliţei mergea o fată şi un băiat. Băiatul purta un « stag» negru iar fata purta un pom, un brad mai mic.

Şi pe fata mare o înmormîntau ca mireasă (« govje») şi i se punea şi ei suliţă. Era obiceiul să ocolească « piaţu » cu mortul june, în cîntece; seara şi dimineaţa, ba şi la amiază, fetele « procîntau ». Nu era exclus, de asemenea, ca trecînd printr-unul din aceste sate şi văzînd o cîrpă spălăcită de vreme înfiptă în peretele din faţa vreunei case, să descoperi că aici a murit un «jun e». Aci deci stătea arborat pe casă un steag negru pînă putrezea. (În fond o cîrpă neagră de cap) [63]. Pe cită vreme la căsătoriţi, în drum spre cimitir duceau numai steaguri, la cei tineri duceau crengi de măr şi suliţa pe care o înfigeau la căpătîiul junelui mort. În cimitir aceste suliţe se pot observa cu uşurinţă, unele din ele fiind foarte mari; cît un brad. (V. fig. 14).

Iată cum se cîntă la moartea junilor:

« O tu, Mario govjoară,
Numa cita mi te scoală...
Şi mă rog mîndro aşa,
Că mă doare in'ima...
Uĭtă-c'e, mîndro, la min'e
Şi-ţĭ întinge min'ile
. . . . . .

[63] Inf. *Veta Borchescu* din Borlovenii Vechi şi *Ioan Bănuş* de 49 ani, cu 4 clase primare.

https://biblioteca-digitala.ro

« Scoală mîndrule Vasile
Și ia mama ta cu c'in'e.
Roagă-te la Dumn'edzău
Să meargă și tată-tău.

Mă rog mîndrule așa
Să meargă și soru-ta
Că de taika că mă las
Ca să rămîn acas ...»

*

Între viață și moarte nu era o prăpastie. Legătura dintre cele două lumi se menținea și după dispariția fizică. Omul era căutat, ferit de spiritele rele prin diferite practici. El era ajutat să-și ia un loc de cinste dincolo, de unde comunică prin vis cu cei rămași în viață. Grija mortului prin pomeni, amintirile lăsate, nu se ștergeau cu ușurință. Dar nu despre aceasta e vorba, ci despre credința după care, mortul nu-și găsea loc în mormînt; se prefăcea în ființă vie și nu dădea pace celor în viață: credința în « muron'ĭ»..

De aceea, încă de la înmormîntare, se luau măsuri spre a se preîntîmpina orice fel de revenire a mortului printre cei vii. « Mujerea care știje vrăjĭ, măsoară mormîntul — de treĭ orĭ ocolește groapa — în coac'e și-n jenukĭ și zice de atîtea orĭ: să-țĭ fije umblatu cît ț-ă statu..» Practica magică lipsea mortul de puterea de a mai peregrina. Se cam știau în sat cei sortiți a deveni « muron'ĭ »; « care-ĭ rău, de știje c-o fost rău în viață, înconjurat dă satana, ala să-ĭ frigă trei căță d'e usturoĭ și să-ĭ bage-n sîn», în credința că: « atuncĭ să maĭ vină ĭel, cînd o maĭ răsări usturoju-ala!»[64]

Cei în viață recurg și la alte mijloace pentru a fixa locului, mortul. Era credința că moroiul vine și se suie noaptea în pod; că cere « mujere să doarmă cu ĭa..» Oamenii de aici ca să nu intre în casă, așezau un « măceș» la fereastră și la ușă. Măceșul după cum se știe are țepi; ritul pretinde că acesta oprește intrarea mortului în casă.

Se întîmplă că prin acest mijloc, omul să nu ajungă la scop și moroiul să apară iarăși... Atunci căutau altă cursă pe care o întindeau cu multă ingeniozitate strigoiului: se făcea « o turtă cu curu — și îndeși cu curu — și ĭ-o dă pre fereastă la un cîn'e; oamenii nu ĭau..» Acei cîini care vor mînca din turtă, vor turba, nu vor mai veni, « ălăuzește»..

Dacă se întîmpla totuși să mai vină, « te duși afară și te caș; te duș' la cruș'e și te piș» și zici: « să-ĭ fije d'e pomană, că nu-mĭ dă pac'e să mă hodin'esc». — Se povestește că la Putna, comună în apropiere de Borloveni, « l-o mîncat porcii... și l-o grohotit porci ș-o murit...»

Se credea că atît cîinii, cît și porcii supuși acestui tratament se vor preface în moroi luînd înfățișarea de porc, cîine, încheind astfel cariera mortului care nu-și găsea stare. Dar cel mai frecvent mijloc era usturoiul fript pe care-l înfigeau mortului în sîn, înaintea de a fi îngropat.. cu un « cun'i» sau cu « letca cîta la buric» care poate fi scos. Dacă murea « mujere», i se punea pentru același motiv o spată în sîn sau « mosoară» — din cele « părăsite» cu gîndul ca moarta « să țasă, să facă la mosor», etc. Depănînd, cosînd, « acolo», să nu vie după spată sau mosor la cei vii, cînd îi trebuie... Tot astfel, bărbatului i se punea « lula» în sîn, ca să nu mai vie după lulea.

Iată cîteva exemple de credințe și obiceiuri străvechi care au mai dăinuit încă înainte de al doilea război mondial. Cîtă putere vor fi avut ele cu mii de ani înainte, cînd mentalitatea superstițioasă stăpînea spiritul maselor populare!. O cercetare nouă, științifică, ar urma să ne dovedească cum se risipește azi această mentalitate în noile condiții de viață ale poporului, în fața cunoștințelor științifice ce pătrund tot mai adînc în viața satelor noastre. Ea ar fi o prețioasă contribuție nu numai la cercetarea procesului de dezvoltare a folclorului contemporan, ci și la cunoașterea formării noii conștiințe sociale a satelor noastre.

---

[64] Inf. *Roșcovan Ana* de 65 de ani, neștiutoare de carte, din Borlovenii Vechi.

https://biblioteca-digitala.ro

СЕМЕЙНЫЕ ОБРЯДЫ В ДВУХ СЕЛАХ РАЙОНА КАРАШ: ПЭТАШ И БОРЛОВЕНИ-ВЕКИ

Данный материал касатся семейных обрядов в двух банатских селах — Пэташ и Борловени—Веки и дополняет этнографические данные о быте румынского народа в одной из мало исследованных областей страны.

Автор статьи уже опубликовал по этим селам три другие работы: две о животноводстве и одну — о календарных обычаях.

Собран настоящий материал был в 1936 году. Он освещает тогдашнюю жизнь деревенского общества и описывает обряды, практиковавшиеся в этих двух деревнях в различных случаях жизни.

Рождение связано с поверьем о ворожеях и с обязательностью крещения ребенка.

Хотя детство чрезвычайно коротко здесь, где ребята начинают трудиться с очень раннего возраста, они все же имеют свои игры, которые в статье описаны весьма обстоятельно. Для отрочества имеется другая категория игр; особенно своеобразными среди них являются игры при надгробном бдении.

Свадьба — одно из важнейших событий в жизни человека — изобилует всевозможными обычаями. Когда брак заключается с благословения родителей, со сватовством и т.д., то свадьбу играют чрезвычайно торжественно. Иное дело, когда невесту «крадут». Тогда вся церемония проходит с меньшей пышностью с тем, чтобы обойти молчанием тот факт, что родители были вынуждены согласиться на брак.

Похороны являются одним из самых ярких моментов традиции. В данной работе воспроизведено несколько наиболее часто встречающихся в этой местности заплачек, на основе которых каждый раз развертывается соответствующая импровизация.

В работе описаны также определенные обряды для удаления вурдалаков.

DAILY LIFE CUSTOMS IN THE VILLAGES OF PATAŞ AND BORLOVENII VECHI, CARAŞ DISTRICT.

This article deals with customs observed in Patas and Borlovenii Vechi — two villages of the Banat region. The material completes the ethnographic data concerning the daily life of the Roumanian people in a scantily investigated region.

The author previously published three works on the above mentioned villages: two on cattle breeding and one on the customs practised during the year in every specific circumstance.

The material, which was collected in 1936, depicts the social conditions at the time.

Further more, the survey describes the customs commonly performed in both villages on different occasions.

The act of birth involves the belief in the influence of omens in the fate of the infant, leading to the necessity of the christening of the child.

Although childhood is very short for the children of these villages — children who are forced to take up work ar a very early age — this period includes a number of games amply described in the article.

The period of adolescence has another category of games and dances whereof the mummery performed during the wake by the body of a dead person is particularly characteristic.

The *wedding ceremony* is one of the most important occasions with numerous established practices. When the wedding takes place with the parents approval it is celebrated with great pomp. When on the other hand the girl has been abducted by the young man the wedding is celebrated quietly, so as to pass over the fact that the parents are compelled to admit the marriage.

The ritual connected with *the worship of the dead* is highly developed in both villages, the funeral being one of the occasions in which the traditions have been most markedly preserved, The article reproduces several patterns of dirges, which, most frequently met with, serve as basis for laments improvised for every circumstance.

The material further includes practices used to keep away and chase vampires.

https://biblioteca-digitala.ro

CONFECȚIONAREA FLUIERELOR CU APLICAȚII DE ALAMĂ

FLOREA BOBU FLORESCU

Din cele mai îndepărtate timpuri, fluierul este menționat ca un instrument muzical al păstorilor. Pe pămîntul țării noastre existența lui este atestată la geți [1].

Confecționarea fluierului nu a fost studiată la noi mai din aproape. Propunîndu-ne să arătăm fazele de confecționare ale fluierului în comuna Costești-Vîlcea, oferim în primul rînd un material util pentru studiile comparative.

În numeroase localități din depresiunea sub-carpatică există meșteri, care confecționează fluiere. Această zonă coincide oarecum cu regiunea populată în bună parte de păstori. Este de subliniat faptul că nu există nici un sat de «ungureni» în care să nu fie meșteri de fluiere.

Fluierul spre deosebire de caval are șase găuri. Modul de confecționare al fluierului va fi obiectul preocupării noastre. Examinarea formei și ornamenticii fluierelor din zona amintită arată că de fapt meșteșugul confecționării fluierelor este strîns legat de viața păstorilor veniți din sudul Ardealului și cunoscuți sub numele de «ungureni».

Lemnul din care sînt făcute fluierele, precum și garnitura metalică sînt identice cu cele observate la fluierele din satele păstorești din regiunea Sibiului, mai ales cele din Mărginime.

În examinarea procesului de confecționare a unui fluier, ne vom opri, rînd pe rînd, asupra materiei prime sistemului de dimensionare, ornamentelor, ca și asupra uneltelor folosite.

Fig. 1. Ciurea Gr. Nicolae

Meșterul-fluierar din com. Costești, cu fluiere de vînzare la brîu, la tîrgul de Sf. Maria de la Mănăstirea Horez în anul 1954.

În întreaga zonă sub-carpatică, esența lemnoasă preferată o constituie lemnul de prun. Prunul este utilizat pentru confecționarea fluierelor pe un spațiu întins, nord și sud balcanic. Fiind o esență cu fibre dese, prunul reprezintă un lemn ideal pentru un instrument muzical rezistent cum trebuie să fie fluierul. Culoarea plăcută a lemnului de prun este de asemenea prețuită, reprezentînd prin ea însăși un element decorativ.

---

[1] Ovidiu, Tristia, cartea V, X, 158 (Ediția I. Naum). Cu barbarii din Tomis.

https://biblioteca-digitala.ro

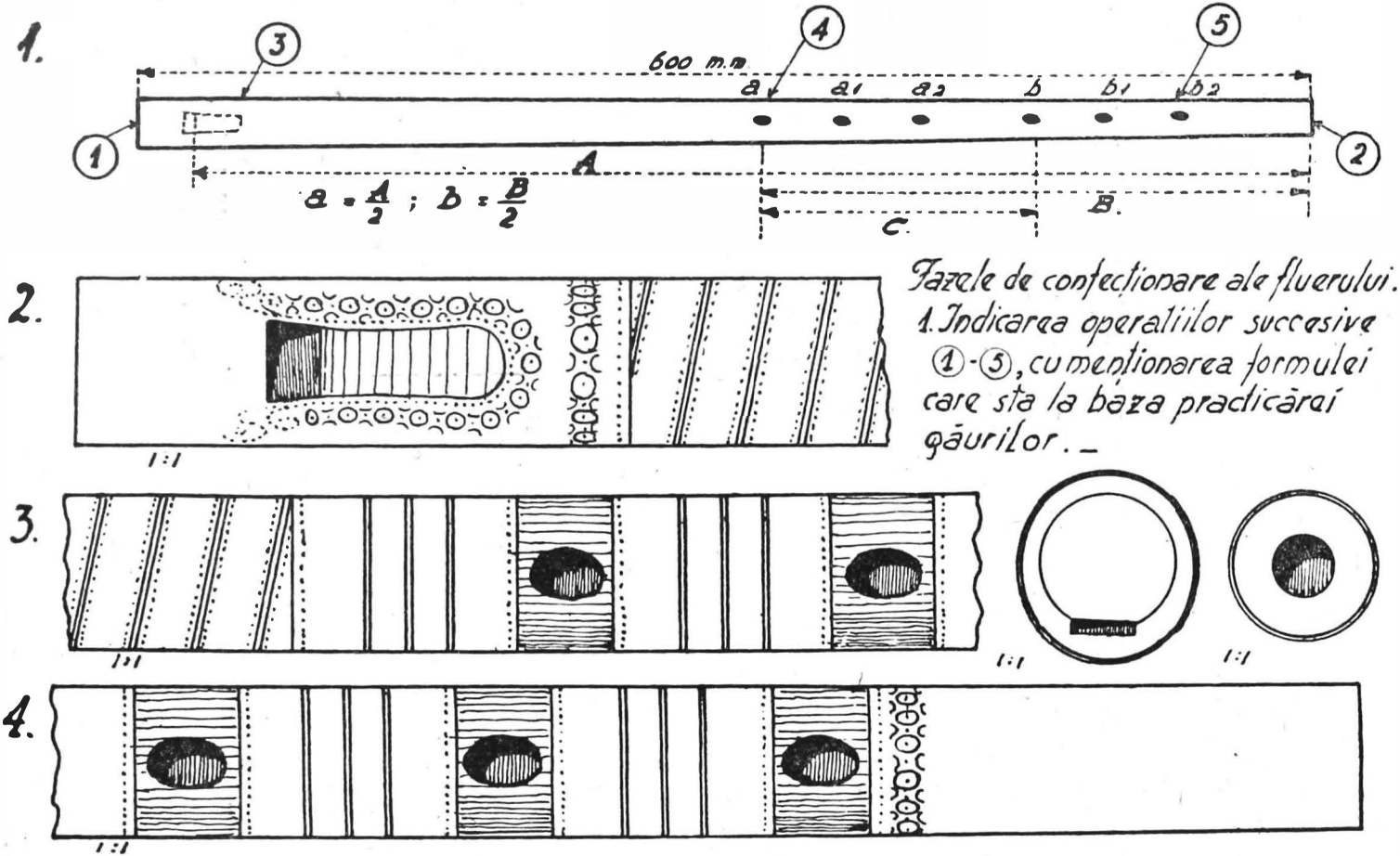

Fazele de confectionare ale fluerului. 1. Indicarea operatiilor succesive ①-⑤, cu menționarea formulei care sta la baza practicării găurilor. —

Fluerul decorat la mărimea naturală (fragmente). —

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru confecționare, lemnul trebuie să fie bine uscat. Prunul nu este un lemn care se taie în mod obișnuit, se întrebuințează numai după ce pomul s-a uscat de la sine. Asemenea pruni uscați se găsesc din belșug în depresiunea sub-carpatică.

Cum se prelucrează lemnul de prun? După ce prunul este tăiat în bucăți, de lungimea fluierelor, urmează prima operație mai importantă și anume găurirea. Găurirea se execută cu ajutorul a două sfredele de dimensiuni diferite. Prima găurire se face cu un sfredel de 12 mm., iar a doua cu un altul de 14 mm. Prin folosirea a două sfredele, se asigură executarea unei găuri cu pereți nescămoșați.

După găurire urmează o altă operație tehnică de mare importanță și anume măsurarea. Măsurarea are ca scop de a fixa, sub forma unor cercuțe, în raport cu diametrul găurii, dimensiunea pereților. Unealta folosită în acest scop se cheamă « cîrîeci ». Ea are un pinten central care pătrunde în gaură avînd niște colțuri la margine, care prin învîrtirea uneltei desenează limita exterioară a peretelui. Lățimea uneltei pentru un capăt al fluierului este de 14 mm. iar pentru celălalt de 12 mm.

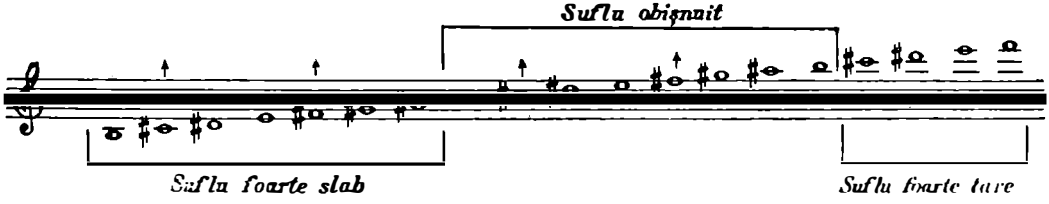

Fig. 3. Gama unui fluier executat de Ciurea Gr. Nicolae determinată de Tiberiu Alexandru

După ce s-au fixat dimensiunile peretelui, se începe fasonarea fluierului, cu ajutorul unei rindele duble. Fasonarea este o operație de îndeminare. Întrebîndu-l pe meșterul Ciurea Gr. Nicolae din Costești-Vîlcea cum de nu iese strîmb fluierul, el ne-a răspuns succint: « e vederea ».

Pentru netezirea pereților, fluierul este apoi frecat cu glas-papir.

În continuare, urmează alte operații importante: executarea « gurii » și « limbii », precum și aceea a găurilor.

Gura fluierului se obține prin cioplire cu vîrf de briceag.

Poate cea mai importantă operație din confecționarea fluierului o constituie perforarea găurilor. Perforarea propiu zisă a acestor găuri este precedată de un calcul, după un anumit sistem de dimensionare. Iată în ce constă dimensionarea, care cunoaște mai multe etape:

a. se ia cu ața distanța de la gură, pînă la extremitatea inferioară a fluierului (fig. 1 A); ața se dă apoi în două și se întinde — așa îndoită — de la extremitatea de jos spre cea de sus și în punctul atins, se face o gaură (fig. 1 a);

b. se întinde apoi ața de la prima gaură (a) pînă la extremitatea de jos și se dă în două (fig. 1 B); ața dată în două se întinde de la gaura *a* în jos și în punctul unde se termină se execută o a doua gaură. În realitate, gaura *b* se execută la distanță egală între gaura *a* și extremitatea inferioară a fluierului;

c. după perforarea găurilor principale *a*, *b*, urmează cîte alte două găuri, după fiecare gaură principală în parte. Cum se face măsurarea? Se întinde o ață între gaura *a*, *b*, care se îndoiește în patru, dîndu-se mai întîi în două și apoi așa îndoită se mai dă încă odată în două. Sfertul acesta dintre distanța *a*, *b*, reprezintă de fapt distanța la care urmează să fie așezate găurile *a*1, *a*2, față de gaura *a* și *b*1 și *b*2, față de gaura *b* (fig. 1).

După perforarea găurilor mai are loc executarea și montarea dopului. Cu aceasta se încheie, de fapt, procesul de confecționare a fluierului.

Ornamentarea. Ornamentarea fluierului constă în aplicarea unei foițe de alamă pe suprafața sa. Foița de alamă se aplică în două chipuri: șerpuit și în fîșii înelate denumite « bretare ».

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru aplicarea şerpuită se procedează de fapt la o înfăşiere a fluierului pe întreaga lungime sau pe anumite porţiuni, cu o bandă de alamă. Aplicarea în brăţare este mai simplă. Pentru ca alama să rămînă fixată pe fluier, ea este înţepată pe margini şi fiind moale la fiecare înţepătură o parte pătrunde în fibrele fluierului.

Alama însăşi poate constitui un obiect de decor. Meşterul aplică pe marginea făşiilor de alamă anumite forme negative, care dau motive ornamentale de obicei geometrice. În afară de « înţepături » şi ornamente stanţate, drept ornament sînt considerate şi « tăieturile » în brăţare. Grija de decor a meşterului se observă şi în faptul că ornamentele de multe ori înconjoară marginele de încheiere ale brăţărilor. Meşterul acordă cea mai mare atenţie gurii fluierului în jurul căreia execută, pe alamă, ornamente geometrice, care se termină sub forma unei spirale.

Deşi mijlocul de decor constă într-un metal de mică valoare şi anume alama, modul în care s-a ajuns a se imprima pe el o gamă simplă dar plăcută de ornamente, ca şi modul în care este aplicat acest metal, face din fluierele din zonele păstoreşti ale Carpaţilor sudici, piese de o rară valoare artistică.

ИЗГОТОВЛЕНИЕ ФЛУЕРОВ С ЛАТУННЫМИ АППЛИКАЦИЯМИ В С. КОСТЕШТИ Р. ВЫЛЧА

В селах, основанных трансильванскими овцеводами в подгорной и горной области южных Карпат, проживают еще умельцы, делающие флуеры. Они их украшают латунными полосками, расположенными кольцеобразно или спиралью. Интересно в этих флуерах расположение пальцевых отверстий. Применяемая при их изготовлении формула позволяет делать нужное количество отверстий во флуерах любых размеров.

THE CONSTRUCTION OF SHEPHERD'S PIPES WITH BRASS INLAID ORNAMENTS IN THE VILLAGE OF COSTEŞTI-VÎLCEA

In the villages founded by Transylvanian shepherds of the Sibiu region, villages lying in the mountainous and hilly part of the Southern Carpathians, there are skilled handicraftsmen who produce large numbers of shepherd's pipes. These pipes are beautifully adorned with inlaid brass stripes disposed in circular or spiral-like designs.

The most noteworthy periculiarity of these pipes resides in the original formula applied in establishing the intervals between the holes. This formula known only to them can be employed in pipes of every size.

https://biblioteca-digitala.ro

PETRE ISPIRESCU

VASILE NETEA

S-au comemorat la 21 noiembrie 1957 şaptezeci de ani de la moartea lui Petre Ispirescu. Nici pînă astăzi numeroşii săi biografi şi comentatori n-au izbutit să stabilească ziua naşterii sale, rămînîndu-se astfel la vechea şi incompleta versiune: *născut în ianuarie* 1830. Totuşi, în ultimii ani, informaţiile asupra lui Petre Ispirescu, prin achiziţionarea de către Academia R.P.R. a unor amintiri manuscrise ale scriitorului, şi prin descoperirea de către Dora Littman a «Jurnalului» său, au sporit în mod considerabil, deschizînd noi perspective de studiu şi interpretare asupra vieţii şi activităţii sale.

Descoperitoarea «Jurnalului», Dora Littman, a scris ea însăşi, în 1955, pe baza acestor izvoare, o nouă «viaţă» a lui Petre Ispirescu [1], izbutind să aducă o bogată contribuţie biografică şi bibliografică.

Din cele *Cîteva amintiri din şcoală* povestite de Petre Ispirescu, aflate astăzi în posesiunea Academiei, publicate însă cu anticipaţie de către G. Baiculescu [2], se poate reconstitui întreaga copilărie a viitorului culegător de basme, pînă la vîrsta de 14 ani, cînd avea să intre ucenic la tipografia lui Zaharia Carcalechi.

Ispirescu, al cărui tată era bărbier iar mama ţărancă din Ardeal, a copilărit în mahalalele Pescăria Veche şi Udricani, iar primele învăţături le-a primit de la dascălul Stan Lupescu din uliţa Cioplei. Neavînd cine să-i arate «adevărata cale a studiului» a învăţat apoi *psaltichia* cu profesorul George Voiculescu de la biserica Bălaşa, debutînd în viaţă, la 12 ani, ca psalt bisericesc. Un «Erotocrit», o «Halima» şi o «Alexăndrie», căzute pe neaşteptate în mînă, l-au determinat însă, avid de literatură, să intre în «fabrica de cărţi» a lui Carcalechi, unde se tipărea şi ziarul *Vestitorul romînesc*, părăsind psaltichia pentru un loc de ucenic tipograf. Patru ani durează noua învăţătură. Efortul ucenicului e mare dar constatările sînt usturătoare. Zaharia Carcalechi, povesteşte Ispirescu, «nu ştia de loc tipografia» şi deşi era director al «Vestitorului», «el nu ştia să scrie un rînd». Aprecierea lui Ispirescu asupra lui Carcalechi e o adevărată invectivă: «La noi s-au văzut multe, şi nu e de mirare dacă un potcovar se face giuvaergiu». Nevoile vieţii îl constrîng totuşi să rămînă la această tipografie, care se afla «în starea cea mai primitivă», pînă la 1854. Atribuţia lucrătorului Ispirescu, în tipografia lui Carcalechi, era de a culege singur «Vestitorul romînesc». «Vestitorul» apărea de două ori pe săptămînă şi, începînd de la 1848, publica pe lîngă partea romînească şi unele articole în limba franceză. După despărţirea de Carcalechi trece timp de cîţiva ani prin tipografia lui Copainig — de unde fu şi arestat în 1857 pentru denunţarea, prin imprimare, a corespondenţei secrete a caimacanului Nicolae Vogoride, adversarul neîmpăcat al unirii — şi a lui Ferdinand Ohm, pînă cînd, în 1858, i se încredinţează, de către Vasile Boerescu, al cărui asociat va deveni în 1860, conducerea tipografiei «Jurnalului naţional». La această imprimerie, pe lîngă «Jurnalul» lui Boerescu, se tipăria şi foaia *Ţăranul romîn*, înfiinţată de Ion Ionescu de la Brad în 1861 — foaie care, aşa cum se va vedea mai jos, avea să joace un rol hotărîtor în activitatea literară a lui Ispirescu. Vorbind despre trecerea sa prin tipografia «Jurnalului naţional», povestitorul precizează: «Acesta a fost timpul de fericire al vieţii mele». De altfel

[1] *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, Bucureşti, IV, 1955, 513 — 534.
[2] *Revista Fundaţiilor*, 1947; nr. 1, ianuarie.

https://biblioteca-digitala.ro

In această perioadă Ispirescu se și căsătorește cu Sevasta Petrescu, cu care se așează în strada Sălciilor la nr. 17 (fosta stradă Masaryk, azi Iulius Fucik) unde va locui 27 de ani și unde se vor naște cei zece copii ai săi.

În 1863, după ce Boerescu își vîndu tipografia lui Cezar Boliac, Ispirescu conduce, pentru scurt timp, întreprinderea tipografică a lui C. A. Rosetti și apoi, în 1864, dornic de o activitate independentă, înființează împreună cu Carol Göbl și S. Walter, *Tipografia lucrătorilor asociați*. Peste doi ani asociația se desface, iar Ispirescu este numit, de către Ion Ghica, director al Imprimeriei Statului, pe care o părăsește însă în 1868 pentru a întemeia, împreună cu alți trei «consorți», *Noua tipografie a laboratorilor romîni*. În 1878 Ispirescu rămîne singur proprietar al tipografiei «laboratorilor», de care va fi nedespărțit pînă la moarte.

În această tipografie s-a tipărit, la 1878, în urma unei inițiative a lui Ispirescu, acceptată de Alexandru Odobescu, scrierea postumă a lui Nicolae Bălcescu: *Istoria romînilor sub Mihai Vodă Viteazul*.

Evenimentele vieții lui Petre Ispirescu dintre 22 august 1865 și septembrie 1870 sînt consemnate în «Jurnalul» descoperit de Dora Littman.

Ispirescu a fost un virtuos tipograf și un necontestat exponent al breslei sale. În 1858 contribuie la elaborarea statutelor și la înființarea unei *Case de prevedere și de economie* pentru lucrătorii tipografi din București. La 1 august 1865, împreună cu S. Walter, întemeiază foaia *Tipograful romîn*, care va apărea, cu întreruperi, pînă la 20 iunie 1871, pentru a face așa cum se arăta în primul articol, «să ajungă la cunoștința fiecărui lucrător tot ce vom găsi că poate fi de folos spre instruirea junilor ce și-au ales de carieră arta tipografiei». În paginile acestei gazete, al cărei prim colaborator, începînd din 1870, ajunge vechiul tipograf Ion Heliade Rădulescu, publică Ispirescu numeroase articole pentru ridicarea nivelului profesional și educativ al tipografilor: «Despre culegerea cu linii tipografice», despre «Spațiere», «Vocabularul tipografic,» «Neajunsurile tipografiei romîne», etc.

Vocația sa literară începe a se manifesta între 18 și 20 de ani. Mai înainte de a fi povestitor și culegător de basme, Ispirescu, ca și Odobescu și Delavrancea, ca și Sadoveanu și Ion Agîrbiceanu, a fost poet. În «Jurnalul» său sînt copiate 34 de poezii scrise între anii 1849 — 1871. Prima sa încercare poetică a fost provocată de moartea surorii Săftica, «un angel de comoară», răposată în «aurora vieții». Dar spre deosebire de ceilalți prozatori, menționați mai sus, Ispirescu nu a îndrăznit niciodată să publice fructul reveriilor sale poetice, îngropîndu-le el însuși în sertarele fără de sfîrșit ale uitării...

Nici în ceea ce privește publicarea basmelor, Ispirescu n-a fost un grăbit și un îndrăzneț. Timiditatea și modestia i-au stăpînit pururea delicatul suflet. Primul basm al lui Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*, apare abia în 1862, pe cînd scriitorul trecuse de treizeci de ani. Basmul, semnat P. I., apăruse în paginile «Țăranului romîn» (nr. 11 din 21 ianuarie), printre colaboratorii căruia, alături de Ionescu de la Brad, se aflau și N. Filimon, Ion Ghica și D. Bolintineanu. Noul basm avu succes. Autorul său primi felicitări de la colaboratorii «Țăranului romîn» și îl determinară să scrie îndată o nouă serie de basme. Rînd pe rînd apar astfel *Cele trei mere de aur* (nr. 13 și 14), *Balaurul cel cu șapte capete* (nr. 16), *Fata de împărat și pescarul* (nr 18), *Povestea lui Făt-Frumos cu părul de aur* (nr. 24, 25) și *Fata moșului cea cuminte* (nr. 35). La sfîrșitul anului 1862 apare și prima plachetă de basme a lui Ispirescu, rămasă neînregistrată de bibliografii romîni și neachiziționată de Academie, deși povestitorul, în edițiile sale ulterioare, avea să arate clar că aceste bucăți au apărut pentru întîia oară în «Țăranul romîn» *și într-o broșurică din* 1862.

Debutul său ca povestitor se produce deci în 1862 și de atunci pînă în preajma morții, Ispirescu va dezvolta o bogată activitate literară. În 1872 apar astfel, cu un studiu introductiv de B.P. Hașdeu, *Legende sau basmele romînilor* (partea I), în cei doi ani următori publică *Snoave sau povestiri populare adunate din gurile acelora ce știu multe*, în 1874 și 1876 tipărește, în două fascicule, continuarea «Legendelor» din 1872, iar în 1879 reeditează «Snoavele» și dă la iveală *Poveștile unchiașului sfătos*, basme păgîne, cu o precuvîntare de Alexandru Odobescu. Abia în acest an îndrăznește Ispirescu să semneze cu adevăratul său nume fiindcă, pînă atunci, cu excepția primului basm semnat cu inițialele P. I., o semnătură pusă probabil de redacție, toate basmele și snoavele sale apăruseră sub pseudonimul: *un culegător tipograf*. «Meritele sale literare, de toți recunoscute — preciza Odobescu în precuvîntare — ne-au făcut să-l silim acum pentru întîiași dată a se da în

https://biblioteca-digitala.ro

vileagul publicității». În 1880 apar *Pilde și ghicitori*. Consacrarea sa literară, pe plan național, se produce însă în anul 1882, cînd Ispirescu, selecționîndu-și vechile basme, din care n-a reținut decît 16, publică o culegere de 37 bucăți, intitulată *Legende sau basmele romînilor*, cu o prefață-scrisoare semnată de însuși Vasile Alecsandri. În basmele lui Ispirescu, Alecsandri, « cu toată sinceritatea unui adorator al poeziei poporului nostru », găsea « o comoară » care destăinuie « un geniu fermecător », înfățișînd « fantasticele roduri ale imaginației poporului romîn . . . înavuțite de tradițiile mitologice ale anticilor noștri străbuni și viu colorate de razele soarelui oriental », din care « generațiile nouă vor învăța a cunoaște valoarea inteligenței și a intuirii poporului romîn ». Cît despre Ispirescu, sublinia Alecsandri, numele său va rămîne pentru totdeauna « legat de comoara poveștilor din țară », îndeplinindu-și « o sacră datorie față de patrie ».

Și într-adevăr, de acum înainte Ispirescu va fi considerat drept cel mai de seamă culegător de basme ale romînilor — opera sa fiind comparată cu cea a fraților Grimm — după cum V. Alecsandri se impusese în 1852, ca culegător al poeziilor populare.

În 1883 editura « Samitca » din Craiova îi publică o broșură de *Basme, snoave și glume*, iar la Sibiu, în 1885, în « Biblioteca poporală » a « Tribunei » lui Slavici, apar *Jucării și jocuri de copii*. În anul următor Ispirescu dă la iveală o colecție de *Povești morale* și o conferință *Despre pomul de Crăciun*, citită mai întîi în casa lui Titu Maiorescu și publicată în « Convorbiri literare » (1882, nr. 9).

Paralel cu această activitate literară Ispirescu s-a arătat preocupat și de popularizarea unora din marile figuri ale istoriei noastre, dînd la iveală, în 1876, *Isprăvile și viața lui Mihai Viteazul* și lăsînd în manuscris viața lui *Ștefan Vodă cel Mare și Bun*, tipărită postum în 1908, *Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș* și *Povești despre Vlad-Țepeș*, publicate abia în 1936 și 1937, la Cernăuți, de către profesorul Leca Morariu. În anul morții, Ispirescu lucra la o versiune populară a *Războiului nostru pentru neatîrnare* — versiune din care, la ședința comemorativă a Academiei Romîne din 11/23 decembrie 1887, Alexandru Odobescu a citit unele fragmente.

O altă lucrare manuscrisă a lui Petre Ispirescu, rămasă nepublicată este traducerea din Volney a *Ruinelor Palmyrei* (778 pagini!). Dora Littman în studiul său (pag. 525) arată că « toate aceste manuscrise (și probabil și altele!) ce se aflau la Alexandrina Ispirescu, soția lui Nicolae Ispirescu (fiul cel mai mic al lui Petre) ar fi fost pierdute în timpul ultimului război, cînd Alexandrina s-a refugiat de la Dorohoi la Iași ».

Intensă a fost colaborarea lui Petre Ispirescu și la unele periodice ca *Revista literară* și *Columna lui Traian*, precum și la *Familia*, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, *Convorbiri literare*, *Foaia copiilor*, etc.

Activitatea lui Ispirescu, ținînd seama de condițiile vieții sale — condiții de muncă fizică, el fiind în literatura noastră reprezentantul categoriei meseriașilor — și de stingerea sa la 57 de ani, a fost astfel o activitate intensă, continuă și felurită, pe urma căreia a rămas o bogată și durabilă operă literară. Zeci de ediții îi poartă faima din generație în generație, « comoara » păstrîndu-și aceeași veche și neprihănită putere de atracție.

Care este esența acestei opere ? Ce este Ispirescu? Folclorist sau scriitor? La publicarea primului său basm, în 1862, Ispirescu a arătat în mod clar că acesta îi fusese « povestit de către tata, șezător în București, mahalaua Udricani, între anii 1838—1844 ». Tata i-a « povestit » și basmul lui *Prislea cel voinic și merele de aur. Porcul cel fermecat* i-a fost « povestit de mama între 1838—1847 »; de la mama a auzit și basmul *Fata moșului cea cuminte*. Atît mama cît și tata i-au povestit numeroase alte basme. Fratele său George i-a povestit *Voinicul cel cu cartea în mînă născut* și alături de altele, *Țugulea fiul uncheașului și al mătușii* auzită de la un țăran din districtul Vlașca, comuna Bulbucata. Sebastica, soția lui, i-a « comunicat » basmul *Cele trei rodii aurite* pe care ea îl auzise « în copilăria ei pe la anul 1858 de la o servitoare, Joița, fată dintr-un sat din Ilfov ». Un însemnat număr de basme, în frunte cu *Înșir-te Mărgăritari* i-au fost « povestite » în anul 1876 de către Mihai Constantin din comuna Bălăciță, plasa Dumbrava, jud. Mehedinți, soldat în regimentul I ». Printre povestitorii săi apare și « un lucrător de presă tipografică, poreclit Mencicov, șezător în mahalaua Tirchilești »; în mahalaua Dudescu a ascultat povești de la L. Tănăsescu, în mahalaua Delea Veche de la Mihalache Constantinescu; de la Craiova i-a trimis basme P. Niculescu, iar de la Iași d-na Brîndza și un farmacist militar. Fie direct fie prin fratele său culege povești de la diferite calfe, « oboreni »,

https://biblioteca-digitala.ro

mahalagioaice sau actrițe din București. Uneori le culege chiar și de la . . . scriitori. Astfel *Omul de piatră* a fost « scrisă », după precizarea lui Ispirescu, de către însuși N. Filimon și publicată pentru întîia oară în « Țăranul romîn » (nr. 39 din 1862) iar *Povestea țărănească* i-a fost « comunicată » de către filologul ceh I. Urban Jarnik, cu care scriitorul romîn a întreținut cordiale relații de amiciție și colaborare. La baza fiecărui basm se află astfel o povestire comunicată de către o persoană concretă. Aceasta, dintr-un anumit punct de vedere, înseamnă operă de folclorist. Informatorul a povestit, Ispirescu a notat și a redactat. Nici unul din aceste basme nu reprezintă însă nici amprenta soldatului Mihai Constantin, nici a calfelor și nici a mahalagiilor ascultați, după cum nu aduc nici specificul lingvistic — condiție esențială pentru un folclorist — al Mehedințului, al Ilfovului sau al județului Vlașca, de unde erau originari informatorii, toate sînt tributare aceluiași stil și aceluiași limbaj: *cel al lui Petre Ispirescu.* Basmele sale, atît prin punctul de plecare, cît și prin limba și realizarea lor artistică, reprezintă o indiscutabilă unitate și un nivel nedesmințit. Unitatea aceasta este opera lui Petre Ispirescu, o operă care ține de esența talentului său, de puterea sa de creație proprie, de scriitor cu alte cuvinte și în același timp de simțul pentru armonia și vigoarea limbii noastre, care nu e nici a Mehedințului și nici a Ilfovului, ci a elementelor comune tuturor ținuturilor romînești. Din acest punct de vedere autorul basmelor romînilor reprezintă un adevărat miracol, fiindcă, e bine să se știe, el, în întreaga sa viață, n-a părăsit Bucureștiul decît în două rînduri, odată în 1881, cînd a făcut o călătorie abia pînă la Roșiorii de Vede și, a doua oară, în 1883, cînd s-a urcat pînă la Cîmpulung. Ispirescu, deși s-a vorbit adeseori de dualitatea Creangă-Ispirescu, nu este un scriitor al Munteniei, el nu reprezintă specificul unei provincii, ridicat de Creangă, pentru Moldova, la rangul unei arte, ci patrimoniul epic și lingvistic al totalității poporului. Mai puțin artist decît Creangă, mai puțin spectaculos decît acesta, Ispirescu reprezintă însă o sferă națională mai largă și mai reprezentativă, devenind prin aceasta un exponent al poporului romîn de pretutindeni. Basmele lui, fără glosar — deși profesorul Fierăscu a întocmit unul — și fără indicații speciale, se citesc în toate provinciile și se înțeleg pretutindeni. Aceasta este caracteristica unei opere cu adevărat populare. Evident, și în basmele lui Ispirescu apar numeroase provincialisme, dar ele nu înfățișează situații esențiale și nu impun textului o culoare lingvistică particulară.

Iată pentru ce Ispirescu și-a putut intitula basmele și legendele, cu drept cuvînt, ca fiind ale romînilor, ale poporului romîn adică, în țesătura lor întîlnindu-se nu numai limba, ci și concepția de viață și firea, optimistă și activă, poporului nostru. Deși constituită din elemente fantastice și supranaturale, opera literară a lui Ispirescu este totuși o operă realistă, valabilă pe planul observației sociale, fiindcă eroii săi, și cei pozitivi și cei negativi, reprezintă în mod concret și captivant pozițiile antagoniste care îi separă, precum și mijloacele de luptă adecvate scopurilor propuse.

Năzuințele și conflictele din basmele și legendele sale sînt năzuințele lumii reale, luptele eroilor săi sînt luptele vieții noastre — lupte în care, întotdeauna, învinge optimismul, credința în victorie, devotamentul pentru o idee, puterea de muncă și de sacrificiu, și, mai presus de toate, adevărul și dreptatea.

Din acest punct de vedere Ispirescu nu este numai un artist creator de valori estetice, ci, totodată, și un educator al poporului, un luptător pentru idealurile sale.

https://biblioteca-digitala.ro

«CUCA-MUCA» IN SEMNIFICAȚIA PLUGUȘORULUI

AUGUSTIN Z. N. POP

Variantele cele mai populare ale *Pluguşorului* din Muntenia, cele care se aud astăzi în teritoriul dintre Porțile-de-fier şi Milcov, conțin în formula de retragere a urătorilor următoarele versuri:

Noi am mai ura, am mai ura
Dar n-i că vom însera
Pe la casele dumneavoastră,
Departe de casele noastre;
Că noi nu sîntem dup'aici,
Ci tocmai de la cuca muca,
Unde-i mămăliga cît nuca,
De-o păzesc doişce
Cu măciuca
Să n-o fure furnica [1]

La fel, specificația este răspîndită în Moldova. *Materialuri folcloristice* ale lui Gr. Tocilescu I, part. II, 1439 o consemnează în 1900 la Tazlău:

... de la cuca muca,
Unde se face mămăliga cît nuca
Şi-o păzesc doisprezece cu măciuca
Să nu apuce furnica

Formula e ştiută în satele de pe malurile Bistriței nemțene [2]. Din Ipoteştii lui Eminescu o raportează Vasile Potop în 1953 [3]. În Fălciu e generalizată [4]. La Iaşi a fost auzită în *Pluguleţul* rostit de moşii Anton şi Gheorghe Belehuz (de fel de lîngă Pomîrla), paznicii de noapte ai Arhivelor Statului [5]. La Panciu o atestă în 1945 inf. Costache Dumitrescu, cu deslușirea: «*toate pluguşoarele locului sînt cu cuca-muca*» [6].

Două precizări: *pluguşoarele* cele mai vechi din culegerile Anton Pann (1830) şi Vasile Alescandri (1866) n-au formula la care ne-am referit; iar transcrierile versiunii din timpul nostru, care o includ, ortografiază cu minuscule cuvintele Cuca Muca [7], deşi e clar că ne aflăm în fața

[1] Inf. *Gh. Gh. Răgădunescu*, Cîmpulung-Muscel (1939).
[2] Inf. *Gh. T. Kirileanu*, Piatra-Neamț (1957).
[3] Ancheta din 29 iulie 1953.
[4] Inf. *Elena Dumitrescu*, Bucureşti, (1957).
[5] Inf. *Constantin Turcu*, Iaşi, (1957) şi *Dan Simonescu*, Bucureşti (1950).
[6] *Scrisoarea din 18 august 1956.*
[7] Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, 1439.

https://biblioteca-digitala.ro

unor toponimice. Şi într-adevăr, în regiunea Piteşti se găsesc comunele Cuca şi Măcăi foarte apropiate una de alta, făcînd azi un trup obştesc. Geografic ele sînt situate: prima la 15 km. nord de Piteşti [8], iar a doua la 19 km. [9]. Menţiunea lor în pluguşoare — se va vedea — are o semnificaţie socială.

Realităţile expuse mai jos documentează suferinţele îndurate de ţăranii din Cuca, Măcăi şi Căzăneşti — Argeş şi lupta lor disperată împotriva proprietarilor de pămînt, fapte ce se reflectă în folclor.

Încă înainte de 1848, se semnalează mişcări ţărăneşti la Cuca-Măcăi împotriva regimului feudal. La zvonul răsturnării revoluţiei, ţărani «cuceni» şi «măcăi» şi cu ei, prin reprezentanţi sătesti, mii de alţi plugari din plasa Oltului, anume din comunele: Udădescu, Stoiceni, Lăunile, Flămînda, Dobreşti, Galice, Ostroveni, Jămîia, Săpunari, Bărbăteşti, Valea Mare, Scheia, Stoiceni, Moşteni, Teiu, Urşi, Trepteni, Vitomereşti, Olanu, Stăneşti, se adresează în iulie 1848 ţarului Nicolae I al Rusiei în nădejdea recunoaşterii «*independenţei administraţiei noastre din lăuntru, independenţă care contrage cu sineşi neapărat şi dreptul de a modifica şi chiar de a preface legislaţia Ţării. Întemeindu-ne pe acest princip şi neîndoindu-ne despre simpatia ce totdeauna Rusia a declarat că are pentru noi, avem deplina încredere că Împărătească Voastră Mărire nu va refuza a recunoaşte această faptă de pacinică regeneraţie care este singura şi adevărata espresie a voinţii obştii*». În fruntea semnatarilor se află parucicul revoluţionar Toma Conţescu, fratele lui Bălcescu, Stan Luţă, Zamfir Jumeru şi Ion Tîrziu «*aleşii satului Bălceşti*» [10]. Furaţi, prin sentinţe judecătoreşti de către moşierul Ion Vărzaru, plugarii locului se împotrivesc dîrz ori de cîte ori se încearcă încălcarea micilor lor loturi.

În 1867, bătrînul Vărzaru, profitînd de trecerea ce avea în capitala judeţului şi în capitala ţării, ca rudă apropiată cu prefectul liberal de Argeş, încercă să încalce drepturile stipulate ţăranilor prin reforma din 1864, fapt pentru care găseşte moment prielnic ca să întrebuinţeze samavolnic organele de stat, pe subprefect şi pe magistraţi, pentru ca, prin surprindere, simulînd verificarea unor măsurători, să cotropească ţarinile moşnenilor. Asemenea cazuri sînt numeroase. Ca urmare a reformei lui Kogălniceanu se constată în ambele principate mii de jalbe ţărăneşti, care zădarnic invocă protecţia autorităţilor în spiritul «legii lui Cuza», pe care o socoteau intangibilă. Foştii iobagi erau de-a dreptul jefuiţi de către proprietarii, de care doar teoretic îi eliberase «legea» şi cu care aveau nenorocul să se învecineze. Harta ţării se punctează cu nenumărate focare de răscoală împotriva acaparatorilor, protejaţi chiar de către forţele constituite în stat: prefecturi, magistratură şi unităţile de dorobanţi.

Ţăranii din Cuca-Măcăi se opun cu forţa jafului, rup lanţurile inginerului hotarnic, pun pe goană pe reprezentanţii administraţiei şi forţei publice, făcînd inoperantă acţiunea samavolnică şi consfinţirea ei juridică.

Moşierul Vărzaru, în această situaţie, vinde pămînturile de la Cuca-Măcăi către alt proprietar şi mai hrăpăreţ: Dumitru Haciulea, elector la colegiul I.

În 20-21 septembrie 1869, Haciulea, sprijinit de judecătorul G. Protopopescu, de portărelul din Piteşti, de inginerul Marianovici şi de formaţii jandarmereşti, încearcă aceeaşi încălcare de pămînturi. De data aceasta riposta ţărănească este promptă. Moşnenii, pălmaşii, lăcătuşul locului, învăţătorul *Ion Teodorescu* din Cuca, preoţii de acolo, primarii şi notarul dau buzna peste cei ce voiau să le jecmănească pămînturile, rup lanţurile de măsurătoare şi înarmaţi cu cozi de sape, furci, pari din uluci, izbesc şi pun pe goană vîrfurile administraţiei, pe proprietari şi chiar pe dorobanţi, aceştia scăpînd prin fugă şi cei mai norocoşi pe cai.

[8] *Marele Dicţionar Geografic al Rominiei*, II, 1899, 793.
[9] *Idem*, *IV*, 1901, 251.
[10] Biblioteca Academiei R.P.R. *mss rom. 3860, f. 322, şi urm.*; Augustin Z. N. Pop, ***Anul revoluţionar 1848 în Argeş***, în *Secera şi ciocanul* a.6 (1956), nr. 692, 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Forțele militare concentrate în zilele următoare la Cuca-Măcăi au trecut la bătăi, violuri și furturi, dedîndu-se la atrocități. Aceste vandalisme, în parte ordonate, au indignat opinia publică. B. P. Hașdeu a luat cu înflăcărare apărarea țăranilor în *Traian*. În fruntea nr. 71 (21 octombrie 1869) al anului I el reproduce următoarea corespondență din *Rominul* lui C. A. Rosetti:

« Mergîndu la casa lui Ionu Radu Miulescu, ce era lîngă drumu, d. prefectu și d. procuroru au statu cu căruțele în drumu, earu d. sub-prefectu Zarafescu, cu d. Dimitrie Haciulea, au mersu în casă cu mulțime de géndarmi, au pusu mîna pe soția numitului ș'a bătut'o. Și găsindu d. subprefectu zece galbeni și cinci napoleoni într'un ciorapu și ciorapu în imineu, pusu pe o poliță, soția lui Ion Radu a pus mîna ca să nu-i ia banii; earu d. sub-prefectu Zărăfescu a începutu a'i da cu biciul peste ochi și peste burtă. Femeia fiind însărcinată, a lepădat copilulu și este în grea zăcere.

Și s'a spartu pivnița și s'a vărsatu unu butoi cu vinu, luîndu-se și 5 găine.

La casa lui Stanciu Ghergușu, adjutoru de primaru, totu asemenea prefectulu și procurorulu au statu în drumu; și d. Haciulea cu sub-prefectul și giandarmii au spartu ușa casei, au spartu lada ș-au luatu 200 galbeni, cisme și tot ce au găsit în casă.

Apoi au spart ușa casei la Dumitru Rădulescu și și-au luatu 22 napoleoni, 13 galbeni, 6 icosari, osebitu de pînze ș.c.l. și cîndu mama lui a pusu mîna pe chimiru cu bani, géndarmii Lisandru și Matei cu săbiele i-au tăiat mîna, și alții au pus'o josu ș-au jucatu cu picioarele pe dînsa, și i-au eșitu mațele.

Jaful în păseri și în totu a urmatu.

Lui Ion Florea i-au luatu 2 icosari, 10 găini, 2 curci, o gîscă, 2 vedre rachiu, 3 vedre vinu, 40 oca ceapă, și nutrimentulu dupe unu pogonu de locu.

Lui Mihaiu i-s'a vărsatu 25 vedre de rachiu de prune și i-au luatu 7 găini.

Lui preutu Ion asemenea jafu, și i-s'au luatu încă și acte de 2200 lei și bani 1025 lei vechi,

Lui Ilie Gîrbă bătaiă și 5 găini.

De la Marinu 6 găini și 2 vedre vinu.

De la G. Curuia 5 găini, 2 gîște, 10 napoleoni și au datu drumu la 30 vedre de rachiu.

De la consiliarulu Grigore 7 găini și 12 napoleoni.

De la Florea Mutu 10 găini, unu cortelu nou și patru baniți porumbu.

De la Marin Mihaiu, 3 gâșce, 2 găini.

De la Florea Vladu 5 găini și 2 baniți porumbu.

De la Ion G. Mausă, 7 găini.

De la preuteasa văduvă 4 găini.

De la primarulu Mihaiu Marin 40 vedre vinu versatu, 20 vedre rachiu, 1000 lei vechi ai satului și 500 ai săi; toate recepisele de dare de bani, 31 găini, 70 gîșce și doage de trei buții le-au arsu.

De la Florea Mutu 23 poli, 7 galbeni, 8 icosari, totu ce era în casă și 36 găini, 9 curci, 6 gîșce.

De la Floarea Niță 5 găini.

De la Nicolae Floarea lăcătușulu 15 napoleoni, 3 lire, 9 galbeni, 2 ruble, 7 sfanți; și toate aceste, aici ca pretutindene, prin spargerea ușilor ș'a lăzilor. Aici pe cînd femeia era legată, géndarmii guvernului luară 22 găini, 7 curci, 9 gîșce și mai multe obiecte și haine.

De la Stancu Ciucă, 12 poli, 10 găini, și jafuitulu închisu.

De la Nicolae 5 galbeni, 3 napoleoni, 6 baniță porumbu unu cortelu nou și 6 găine.»[11]

[11] Și în numerele în continuare: *72*, 1,3; *73* 2; *74*, 1, 3,4 *76*, 1; *77*, 1; *78*, 2; *83*, 1; *84*, 1; *92*, 1, precum și periodicele *Rominul*, *Monitorul Oficial*, *Opinia constituțională*, *Trompeta Carpaților*, dintre 27 novembrie — 9 decembrie 1869. Extrag dintr-un comentariu de folclor social al lui G. Missail publicat în *Traian* a. 1 (1869), nr. 81, 327 următoarele stihuri de semnificație imediată:

Măi spăpîne, măi stăpîne!
Nu-ți tot bate joc de mine,
C-a veni vara ca mîine;

https://biblioteca-digitala.ro

M. Kogălniceanu a ordonat anchetarea cazului. Presa de peste hotare a relatat vajnica împotrivire. În Adunarea deputaţilor s-au produs interpelări care au veştejit comportarea administraţiei locale şi a trupelor faţă de ţăranii argeşeni[12]. Se înţelege că după şablonul opresor, regimul a căutat să ascundă în dosul instrucţiei judiciare arestările nemotivate, intimidările fără nume, bătăile «la spate», schingiurile şi tot felul de şicane în «procesul rebeliunii» locuitorilor din Cuca-Măcăi.

Din teama ca alte mase plugăreşti din fostul judeţ Argeş să nu se răscoale şi, înarmate, să se îndrepte spre Piteşti, înconjurînd pretoriul, Curtea de casaţie din Bucureşti, la cererea prefectului şi judecătorului de instrucţie, a strămutat, la mijlocul lui 1870, procesul la Cîmpulung-Muscel, spre desperarea celor în cauză. După cîteva amînări de termene completul de juraţi musceleni, format în mare parte din ţărani şi tîrgoveţi de margină, mulţi dintre ei de obîrşie sătească, a pronunţat achitarea moşnenilor revoltaţi de la Cuca-Măcăi.

Materialele-anexă documentează asupra celor două răscoale de la Cuca-Măcăi din 1867 şi 1869, preţioase prin caracterul inedit al informaţiei (după Dosarul cauzei [de circa 2400 pagini] de curînd la Arhivele Statului din Bucureşti), atestînd valoarea de receptivitate socială a folclorului şi, mai ales, de păstrarea peste generaţii a unor amintiri legate de frămîntările vieţii obşteşti în speţa mişcărilor de masă consemnate în Argeş încă neînregistrate de istoria scrisă pînă acum.

Şi te-oi prinde-n luna mare
Să-ţi fac divan pe spinare;
De te-aş prinde în zăvoi
Să-ţi dau măciuci să te moi,
De piele să te despoi,
Ca să îmbrac cu pielea ta
Pistoalele şi flinta,
Vîntul să nu le pălească,
Ploi să nu le rugînească,
Ochiul să nu le zărească.

[12] De altfel însuşi comandantul diviziei, colonelul Cornescu, pe linia anchetei militare ordonată de Consiliul de miniştri în raportul său, restabileşte faptele prin confruntări, după un drum încîlcit de complicităţi administrative şi judiciare, demonstrînd ingerinţele îndurate de ţărani, vandalismul forţelor militare şi cerînd sancţiuni:

«Din depoziţiile luate dorobanţilor, anume: Brigadierul Ion, Dumitru Dinoiu, soldaţii Dumitru Graure, Cremecine Lixandru, Ion Mihai Sitaru şi Ceauşescu, însărcinaţi cu îndeplinirea mandatelor de aducere în comuna Măcăi, se dovedeşte că au luat păsări *au bătutu pe primarul Mihaiu Marin, pe Constantin Zăbavă* (străjeru), lucruri pe care le mărturisesc şi ei, însă le aruncă unii asupra altora între dînşii. Confruntîndu-se însă cu Primarul Marinu Mihai, care se află închisu în temniţa oraşului, acesta au declaratu că brigadierul Dinoiu, cu soldatulu Graur l-au lovitu *înteiu* pe el, şi în urmă Graure a bătutu pe acelu străjeru, lovindu-lu cu piciorulu. Elu mai adauge că *Lisandru şi cu Ceauşescu au siluitu pe nevasta unui logofătu,* precum că i-au furat lui şi banii. — Toate aceste însă rămîne a fi descoperite de justiţie, pentru care am şi ordonatu a se pune aceşti dorobanţi sub arestu, rugîndu-vă să bine voiţi a-i da în judecată spre a se descoperi adevărulu. Pentru cele petrecute în Comuna Cuca-Măcăi şi arătate la punctul 2, responsabilitatea nu cade de cîtu asupra oficeriloru cari comandau şi *autorităţii administrative, din a cării iniţiativă s-au ocasionatu acelle desordini*; prin urmare credu de cea mai mare necesitate, ca locotenentul şi sublocotenentul să fie transferaţi de la acestu escadronu, urmînd asemenea a li se aplica pedeapsa ce veţi crede de cuviinţă, mai întîiu, pentru desordinile ce s-au comis, de şi *ordonate de administraţie*, însă oprite de disciplină şi chiar nefolositoare, căci în acelu timpu Comuna nu era în revoltă, ci era mai aproape pustie, şi alu doilea pentru că *mi-au ascunsu adevărulu*, pe care trebuia să-lu aflu de la soldaţi. Pentru cele petrecute la Communa Măcăi Justicia se va pronunţa. Comandantului Escadronului, căpitanul Murgulescu, care se află absentu cînd s-au petrecut toate acestea, atrage responsabilitatea morală acestoru desordine, căci după o lună de la împlinirea loru şi pînă la minutulu acesta, nu a ştiutu nimicu din ceiace s-a petrecut în escadronul său, ceia ce se dovedeşte din rap. nr. 1630, de şi avea chiar ordinul dv. în această privinţă. Prin urmare pentru această neglijenţă, pe care nimicu nu o poate justifica, trebue permutatu de la acestu escadronu, căci presenţa sea aici aru fi prejudicioasă disciplinei şi serviciului» (*Trăian*, a' 1 (1869), n. 93, 373)'

https://biblioteca-digitala.ro

I

PROCESUL VERBAL AL SUBPREFECTULUI DE OLT (1867, oct. 7)

Procesu Verbal

Astăzi, şapte Octumbrie Anul 1867.—

Noi, sub Preffectu (plăşii) Oltu, Judeţu Argeşiu.

În urma Primirii notii D. Procuror Nr. *3380*, prin care anunţă că la 14 octombrie trecutu în ocazia aduceri la'ndeplinire a sentinţii onor. Curţi apelative dintre răposatu Ionu Vărzariu cu Moşneni Cuceni Măcăi, oameni care purtau lanţu şi nuelile Inginerului au suferitu Bătaie de pericol de la cei din urmă (Moşneni) nelăsînd nici Pă agintele Judecătorii a-şi îndeplini Misiunea sa.

Citîndu pe cei declaraţi de suferinzi, ale căror nume nu se cunoaşte, Precum şi Pă Primari Cuca şi Măcăi a veni cu Moşneni cei ce a fost la acea lucrare;

Astăzi la zioa de fapt se prezentară numai aceştia:

1) Barbu Vîlcu;
2) Preda Gîrtane;
3) Marin Radu;
4) Ion Lică;
5) Pătru Lică;
6) Duţu Şchiopu,

din comuna Căzăneşti Vărzari Plasa Topologului, care declarară că ei fiind luaţi Plată a purta Instrumentele Inginerului la Măsurătoarea Moşii Vărzaru cu şi de a ridica Movili, Pă cîndu se aflau în lucrare s-a pomenitu cu *Niculae Deaconu Florea, Preotu Ghiţă* şi *Florea* fraţi ai acestui *Nicolae*, care după ce s-au luatu la ceartă cu D. Portărele, apoi l-au tras de(o) parte cîndu totu deodată *s'a pomenitu cu Moşneni Cuceni şi Măcăi al căror Nume nu-l cunoscu, avîndu pă Primari(i) lor în capu*, anume *Mihai Marin şi Deaconu Gheorghe;* cel Dintîiu din Măcăi şi cel de al Doilea din Cuca, care, fără a zice vreun cuvîntu, a început a da întrînşii, unii cu ciomegile şi alţii cu coadele sapelor care le-a luat din Mîinile lor, faţă fiind la aceasta D. Portarel, D. Inginer *Mariianovici, D. Costache Ionescu, Ion Stanu Ologu*(,) aceşti doi din urmă din Căzăneşti Vărzari plasa Topologu şi cei trei de mai sus din Măcăi(,) care veniseră mai nainte, şi cari din aceasta n'au zăcutu decîtu numai au avutu dureri(,) dar nu stă în pretenţie.

Iaru Primari(i) (din) Cuca şi Măcăi împreună cu Moşneni care a fostu chemaţi prin ordinu nr. 5920 nu se văzură a-şi Propune depoziţiile lor întraceste.

Prin urmare constatu Prin Presentu Procesu Verbal cele ce Precedu care în original se va trimite D. Procoror spre a dispoza cele legale.

p. subPreff(ect)
ss. Bărbucescu

(+) *Barbu Vîlcu*
(+) *Preda Gîrtanu*
(+) *Radu Marin*
(+) *Ioan Lică*
(+) *Pătru Lică*
(+) *Duţă Şchiopul*

II

DEPOZIŢIILE MARTORILOR CAZIMIR BORSA ŞI ION GHEORGHESCU (1869, Nov. 1)

Astăzi anulu *una mie optu sute şeassezeci şi nouă* Luna *Noembrie în cinci* (5) *orele* 10 demineaţa, înnaintea noastră *Alexandru Papadatu suplinintele Jude instructore d'Argeş*, assistat *de Ajutoru de grefier Şt. Şt. Vladoenu*, în urma *sorocirei No.* 4085 *dată prin D. Subprefectu* de Olt adressate după cererea Dlui procurore, pressentindusse martoru jos însemnatu, după ce ne-au presintatu sorocirea ce îi s'au dat pentru a aduce mărturie, au săvîrşit jurămîntul cerutu de lege de a zice tot adevărul şi nimicu altu de cîtu adevărulu apoiu prin îndeplinirea dispoziţiuniloru cerute de lege am procedatu la ascultarea

https://biblioteca-digitala.ro

lui în parte şi în nefiinţa preveniţilor, precumu urmează: *Dlui Casimir Borşa* (şi Ion Georgescu).

Întrebat fiind despre numele, pronumele, etatea, starea proffesiunea, locuinţa precumu şi dacă este servitoru şi, consăngeanu, ori afinu a părţiloru, şi în ce gradu sau are ceva alte relaţiuni cu dînsele, asemenea şi despre ştiinţa sa relativu la *Rebeliunea urmată de către moşneni Cuceni şi Măcăi* în *ziua de* 21 *Septembrie* 1869, ne-au răspunsu: că se numeşte Casimir Borşa, de ani douezeci şi optu, însurat, inginer — în Piteşti locuinu-şi, că nu este nici servitor, nici consîngenu, nici afinu a părţilor—şi nu stă în nici o relaţiune cu dînsele. Ştiinţa despre rebeliunea urmată de către moşneni Cuceni şi Măcăi în ziua de 21 Septembrie 1869 este aceasta: Că în zioa de 21 Septembrie aflîndu de la Vărzaru în casa Dlui D. Hagiula, cînd plecarea D jude tribunalului Argeşu D. Ghiţă Protopopescu, D. portarel Toma Stătescu, D. Hotarnic Marianovici, D. Subprefectu de Oltu Zarafescu însoţitu de un numer de dorobanţi şi D. D. Hagiula, propietaru moşiei Vărzaru în comuna Cuca spre a urma lucrarea esecutarea unei sentenţe, care au început la 20 Septembrie le-a însoţitu şi dînsu (martoru) în faţa locului, mergînd cu poştilonu propriu şi mînind singur caii — în faţa locului (pe Valea Cungria) n'a găsit pe nimeni — şi hotarnicu au început să opereze masurătoarea, cînd au început să coboare pe coaste din pădură, rînduri, mai mulţi locuitori din comuna Cuca şi Măcăi — *cei d'inteiu au fos părintele Ion din Cuca şi Ion Tudorescu tot din Cuca* şi începure a insulta pe D. Judecător(,) dar liniştiţi de D. Subprefectu s'au liniştit şi masuratoarea a urmat înainte. După ce s'au strînsu aprope 100 omeni năvăliră odată pe lanţu să interrupe lucrarea — şi înfoşurîndu pe unul din ei — anume (îi se pare martorului) Ciuperca cu lanţul de gît l'au strînsu aşia de tare că d'abia a putut dorobanţii să scape pe acel omu de vatamarea sănătăţei şi lanţul din mîinile lor. Şi astădată au reuşit D. Subprefectu să stabileza ordina şi liniştea — marginindu-se a departa pe locuitorii moşneni dela lanţul şi autorităţile autorizate cu esecutarea lucrării. Însă cînd tresura al doilea era finită şi D. hotarnic avea să facă semnul definitiv suszişii locuitori care au urmat pe persoana care se afla lîngă lanţu după ce s'au strînsu şi s'au consultat — o dată puseră mîna pe parmaci scoţîndu-le din trun gard — care înconjura nisce căi — şi armat cu elle au navalit pe Dorobanţi cu batae — lovindu-i în capu.

D. Jude, d. Subprefect şi D. Hagiula cum şi dînsu (martur) cu fuga au scăpatu de goana acestor locuitori, *care le urmară cu pari în fuga mare cu strigările: Să omorîm pe Zapciu — să îngropăm aci pe Judecător să roademu oasele lor.*

În toate aceste urmările martoru susţine că a observat pe un om în cojocu lungu, care stă calare în coasta jumetatea şi care era evidente că a datu ordine la toţi moşnenii, fiindcă, deşi în oreşu — care departare de persoanele ocupate cu esecutarea sentinţei, de mai multe rînduri cîte cîţi-va omeni se apropiau de dînsu, lua dispoziţiile şi ven(e)a în grupa moşnenilor, unde comunica vorbe aduse de(la) acel om călarea. Marturu, fiind curios, a întrebat pe mai mulţi prezenţi, cine o fi acest om în cojocu — şi îi s'a zis că este *Stanciu Giorduşu din Măcăi* — Cînd fugea (martur) *pe drum l'a ajuns mai mulţi dorobanţi cu capete sparte şi plini de sînge.* Acesta este ştiinţa sa şi citindu-i-se, a declarat că conţinea tot adevărul şi că stăreşte în dînsul.

Jude instructor supl.
A. Papadatu

Martur
Casimir Borşa

Al Doilea Martoru

A răspunsu că se numeşte Ionu Gheorghescu, că este de ani 22. Stare căsătoritu, profesiunea Amploiatu, carte ştie, locuinţa în Comuna Bârsoiu. Rudă nu este cu nici o parte şi nici servitoriu nu au fostu. Iară ştiinţa sa este aceasta, făcînd aceleaşi declaraţiuni fără nici o preschimbare, caşi martoru din susu.

Aceasta este ştiinţa sa şi citindu-i-se au declarat adevărul şi că stăruieşte în trînsa.

Supl. Jude Instructor
(ss) *A. Papadatu*

(ss) *I. Gheorghiescu*

Greff.
(ss) *Vlădaeanu*

https://biblioteca-digitala.ro

III.

TELEGRAMA LUI M. KOGĂLNICEANU CĂTRE I. ZISSU, PREFECT DE ARGEȘ

Esp.2/11 1869

Zisu prefect

Pitesci

Pînă mai întei nu se vor cerceta la fața locului plîngerile locuitorilor despre maltratările ce au patimit și urmînd a veni acolo o comisiune [ ] nici nu voescu să aud de aducere în împlinire a unei sentințe care datează de la 1846, și pe care în timp de 23 de ani nici un guvern n-a socotit de cuviință de a o aduce la împlinire. D. Haciulea dar mai pue'și pofta'n cuiu. Cum ți am mai spus, ți o spun și acum și foarte categoric, nu voescu a me face esecutorul strimbătăților vechi. D. Haciulea accepte sosirea la putere a unui ministru cumătru cu Dsa. Nici Dta nici subprefectul, nici un singur jandarm nu va merge în 22 la aducerea întru împlinire, care și fără aceasta se va suspenda de ministrul de Justiție.

Ministru *KOGĂLNICEANU*

IV.

TELEGRAMA LUI M. KOGĂLNICEANU CĂTRE I. ZISSU, PREFECT DE ARGEȘ

Exp.7/11 *(1869)*
Brättescu

Zissu prefect

Piteşci

Îmi este cu neputință a rosti un singur cuvînt în cestiunea Macăului, pînă nu voiu vedea cercetarea Procurorului.

Constat numai un lucru. Cînd mi ai cerut dorobanți ți iam dat cu reservă și pe răspunderea Dtale.

Romînul cînd a vorbit despre atrocitățile de la Macău nu a zis că ele s'au făcut de Dta, ci a zis că ele s'au făcut de dorobanți.

Cînd te-am întrebat despre aceste, Dta mi ai răspuns că totul este minciună și nu s'a făcut nici o violență și mi ai cerut voie de a trage pe calomniatori în judecată.

Aflînd că se trimite o comisiune cercetătoare, Dta ai voit a(-)ți trimite demisiunea, zicînd că se loveşte demnitatea Dtale.

Eu am ținut reserve de demnitatea Dtale.

[concept autograf] *KOGĂLNICEANU*

V

ORDONANȚA DE TRIMITERE IN JUDECATĂ

(1870 ian. 19)

Nicolae Băjescu Judele Instructore

al

Trib. de 1 *Instanța al Județului Argeșu*

Văzîndu actele procedurii criminale instruite contra numiților Preotu *Ionu Bijiu*, de ani 36, romînu, născutu și domiciliatu în Comuna Cuca; *Ion Deacon Florea* ce-i zice și *Mucea* de ani 29, assemenea din Comuna Măcăi; preotu *Ion Grigorescu* de ani 36, assemenea; *Dumitru Ionescu*, de ani 37, plugar din Comuna Cuca; *Marin Caloian*, primaru Comunii Cuca de ani 35, idem; *Ion Theodorescu*, învățătoru,de ani 38, idem; *Dinu Popa Ilie*, ajutoru de primaru, de ani 56, idem; *Ion Gheorghe Curuia*, de ani 21, idem, locuitoru în Comuna Măcăi; *Nicolae Sandu* de ani 25, idem; *Stancu Ciucă*, de ani 32, idem; *Mihai Marin*, primaru Comunii Măcăi, de ani 36, idem; *Nicolae Florea Lăcătușu*, de ani 25, idem; *Dinu Bițoiu*, de ani 40, idem; *Florea Ghiță*, de ani 27, idem; *Florea Florea Perpelea* de ani 23, idem; *Constandin Popa Gheorghe*, de ani 18, din Cuca; *Marin Manta*, de ani 40, idem; *Stanciu Gheorghuși*, ajutorul primarului, de ani 26, idem; *Dumitru Rădu-*

https://biblioteca-digitala.ro

Iescu, notaru de ani 24 din Măcăi; *Florea Radu Mutu*, de ani 25, idem; *Deaconu Gheorghe*, de ani 30, din Cuca; *Ion Florea Vijiu*, de ani 45, din Măcăi; *Florea Vijiu*, de ani 19, idem; *Radu Olăresii*, de ani 16, idem; *Niţă Floricel*, de ani 30, idem; *Gheorghe Cimpoeru* de ani 28, idem; *Constandin Arbăreţu*, de ani 22, idem; *Vasile Boţoi*, de ani 29, idem; *Nicolae Florea Diaconu*, de ani 25, din Comuna Măcai; *Florea Deaconu Florea*, de ani 35, idem; *Nică Radu Miulescu*, de ani 38, idem; *Barbu Ciungu*, de ani 22 din Comuna Cuca, şi *Constandin Nicolae Ciupercă*, de ani 55 din Comuna Măcăi; inculpaţi că atîtu în anul 1867 Octombrie 14, câtu şi în anul trecutu 1869, Septembrie 21, cu ocasiunea esecutării Decisiunii Nr. 971/846 a Curţii apelative din Bucureşti, pronunţată între D. Ion Vărzaru şi Moşnenii Cuceni şi Măcăi, alle cărea dreptăţi astăzi privesc pe D. Dimitrie Haciulea, proprietaru Moşii Căzăneşti-Vărzari, numiţii proveniţi de mai sus s'au opus prin forţă contra autorităţii administrative şi judiciară ce se transportase la locul de prigonire în essecutarea mensionatei Decisiuni represantată acum în urmă în ziua de 20—21 Septembrie prin D. Gheorghe Protopopescu, Membru acestui Tribunal, Portărelu Thoma Stătescu, Elefterie Zărăfescu, fostul atunci Sub-Preffectu şi D. Ingineru Theodor Marianovici, îndemnînd şi agitînd pe obştea celor alţi locuitori a se împotrivi cu forţa şî astu felu năvălind unii dintr'ânşii asupra lanţului D. Ingineru i-l-au ruptu şi alţii cu ciomege şi pari în mîini ce scosese dela un gardu, au începutu a lovi pe dorobanţii ce însoţia pe D. Sub-Preffectu, rănind pe trei dintrânşii, anume Popescu Ilie, Bădeanu Ion şi Iordache Ion şi pe locuitorul Nicolae Gîrtane ameninţînd pe toţi ceilalţi cu moartea, i-au gonitu ast-fel o distanţă oare-care, abia putînd scăpa, fugind călări pe cai, atâtu numiţii funcţionari câtu şi proprietaru D. Haciulea.

Văzînd art. 129 şi 135 din Procedura Criminală;

Văzînd Requisitioriul D. Procurore din 15 Ianuarie curentu;

Considerînd că din actele de Instrucţiune rezulte îndestule probe de culpabilitate numai contra acestora (de mai sus citaţi) că au comisu faptu de rebeliune ce li se impută în modul şi împrejurările mai susu descrise după cum se constată:

Din procesul-verbal dresatu de noi la faţa locului în ziua de 26 Septembrie 1869; acella dressatu de D. Subpreffectu respectiv în unire cu D. Judecător al Trib. Ghiţă Protopopescu în presenta D. Portarel Thoma Stătescu şi Inginerul care se transportase la locul de prigonire în arătatele comune spre essecutarea susu zissei Decisiuni în ziua de 20—21 Septembrie 1869.

Din depositiunile Martorilor ai faptului, susţinute cu jurămîntu înaintea noastră, de la filele 35, 73 şi 118 şi din însăşi declaraţiunile numiţiloru preveniţi, prin interogatoriile luate de noi în cursul Instrucţiunii acestui procesu.

Din confrontarea ce am făcutu preveniţilor arestaţi cu suferinzii jandarmi şi locuitorul Nicolae Gîrtone, ce purta lanţul inginerului atîtu la faţa locului, câtu şi cursul Instrucţiunii, (la filele nr. 283, 302 şi 45) cându aceştia au recunoscutu pe numiţii declarîndu că dânşii sunt cei ce în ziua de 21 Septembrie invitând şi pe ceilalţi locuitori, au săritu mai întîiu asupra lanţului Inginerului şi în urmă luându pari în mână a începutu a da întrânşii şi a(-)i pune pe goană — şi

În fine din Dosarul Nr. 164/1868, conecsatu la ccl de faţă, dupe cum se observă assemenea dintr'ânsul procesul verbal de la fila 111 şi depositiunile martoriloru de la fila 122, se constată că numiţii preveniţi şi în anul 1867 au resistatu cu violinţa contra autorităţiloru pentru a nu putea să esecute mensionata decisiune aţâţându şi îndemnându pe toţi ceilalţi locuitori.

Considerându assa, dar, că din celle ce precedu se constată că numiţii suntu agenţi direcţi şi activi ai rebeliunii, care prin calitatea lor distinctă, unii ca preoţi, alţii ca primari, notari, învăţători comunali etc. au pututu influenţa asupra celor alţi locuitori îndemnându-i a se împotrivi prin forţă şi când au pututu fi recunoscuţi de către numiţii suferinzi, martori oculari, proprietarul Haciulea şi autoritatea respectivă care avusese ocasiunea a vedea demarşele lor chiar din ziua precedentă 20 Septembrie.

Considerându că oricare ar fi fostu motivele de nemulţumire alle numiţiloru contra essecutării sussu zissei decisiuni prin măsurătoarea ce se essecuta la faţa locului în ziua de 20—21 Septembrie 1869, nu putem admite şi scuza măcaru întru nimicu faptul resistenţei lor în acestu modu violentu contra autorităţilor; de oarece legea le acordă totu drep-

https://biblioteca-digitala.ro

tulu a face prin canalul legalu orice contestațiuni dă nemulțumire ar fi avutu contra acei esecutări.

Considerând-u deci, că faptul numițiloru preveniți este de natură criminală și pasibil penalității prevăzută de art. 171 Cap. IV, Sect. I din Codul Penal —

Pentru aceste considerente, declarăm că este cazu de urmărire contra numiților (*mai sus arătați*).

În consecuință, ordonăm ca actele procesului de față să fie transmise fără întîrziere de D. Procuror local D. Procuror General al Curții de Apel din Bucureșci spre a se proceda conform legii.

Parte Civilă nu esistă ne fiind Constituită conform legii.

Dată astăzi la nouăsprezece (19) Ianuarie Anul 1870 în Cabinetul Nostru de instrucțiune din urbea Pitești.

Jude,
Băjescu

Greffier,
Șt. Șt. Vlădoianu

IV

TELEGRAMA ȚARANILOR RASCULAȚI CĂTRE CURTEA DE CASAȚIE

(1870 aprilie 4)

No. 1018 Oficiul transmițător *Pit*(ești)

Buk[urești] dela *Pitești*, luna *April 1870*

No. telegramei | Clasa Presentată în ore minute | *Sosită* la *Buc*[urești] în *4/4*, la *4 ore*

66 p. 4 —2 — 10

Registratura

Intrată la *1870* luna *Martiu 24*
No. 2266

Telegramma

Onor. Curți de Cassație

și o cópie *D-lui Ministru de Justiție* *Buk*[urești]

Scirea că processu nostru s'a mutat la Cîmpulung a căzutu ca trăsnetu assupra noastră, cînd speram că la 26 corent în sessiunea estra-ordinară a juraților convocată de D. Președinte conform art. 283 va fi cea din urmă zi a suferințelor noastre, că atunci ne vom putea vedea cassele și copii noștri, că învierea Domnului va putea fi cîntată în bisericile ce sunt pustii, că ogoarele noastre nu vor remînea înțelenite acum în vremea muncilor, ca să ne moară copii și de fome cîndu speramu în fine tot după promissiune ce Măria sa Domnitoru ne(-)a transmissu prin D. Polizu procuroru Curții vedemu lucru îngrozitoriu, că avemu se mai suferim încă trei luni, adică cellu mai trebuincios timp de muncă allu omului, și aceasta dupe cererea cui ? a represantantului puterii care invoacă siguranța publică.

Dar siguranța în contra cui ? A noastră ? Dar noi suntem închiși. A publicului din Pitesci ?

Dar domnul Președinte al Juraților va poate spune că patru zille darîndu cât s(-)a ajurnat processu nostru liniștea a domnitu.

Processu nostru nu este ca să se invoace assemenea lucruri. Rugăm dar respectuos cererea de strămuatare căci *mai bine să ne omoriți*. Chemați ca avocați pe Eugenie Stătescu și G. Petrescu.

Preotul Ion Bigiu, Ion Florea, Ion Grigorescu, și cei l-alți 14 moșteneni din Cuca-Măcai arestați pentru rebeliune.

https://biblioteca-digitala.ro

СМЫСЛ ВЫРАЖЕНИЯ «КУКА-МУКА» В СВЯТОЧНОЙ КОЛЯДКЕ «ПЛУГУШОРУЛ»

Для выяснения непонятного места в святочной колядке Плугушорул в его самом распространенном на сегодняшний день варианте, бытующем на территории РНР:

Ведь это мы из Кука—Мука
Где мамалыга не больше ореха

А сторожат её двенадцать человек с дубинкой,

в котором даже собиратели записывают выражение «кука-мука» как нарицательное существительное с маленькой буквы (см. Гр. Точилару, «*Фольклористические материалы*», I.2/1939), автор отождествляет эти слова с географическими названиями местностей Кука и Макэй бывшего уезда Арад (область Питешть). В этих волостях в 1867 и 1869 гг. жители восстали против местных помещиков и оказали сопротивление административным и судебным властям, а позже даже военным силам, посланным из уездного города в защиту помещичьих интересов. Отважное сопротивление крестьян из Кука—Макэй насилию барина, урезывавшего их жалкие земельные участки, а также фронт, стихийно открытый людьми, вооруженными косами, топорами, вилами, дубинами и камнями для сопротивления батальонам доробанцев, вызвали восхищение таких высоко прогрессивных деятелей, как Михаил Когылыничану и Б. П. Хашдэу, которые в печати и в своем кругу, оказывавшем демократическое влияние, оправдывали борьбу «куковских» крестьян и встали на их защиту даже в судебных инстанциях в Питештах и Кымпулунге, где разбиралось «дело» этих тружеников полей.

В цитате из «Плугушорул» фольклор хранит воспоминание об этом восстании.

Впервые вышедшие в печати документы, приложенные к статье, являются в такой же мере вкладом в социальную историю трудового крестьянства. Они были взяты из судебного досье этого дела (Бухарестский государственный архив) и из фонда корреспонденции Михаила Когыльничану, хранящегося в настоящее время в Библиотеке Академии РНР.

THE SIGNIFICANCE OF «CUCA MUCA» IN THE «PLUGUŞOR» NEW YEAR SONG

In this survey the author attempts to clarify the meaning of an obscure passage which frequently appears today in the widespread variants of the *Plugusor*:

Că noi sîntem de la cuca muca	(*For we are from cuca muca*
Unde-i mămăliga cît nuca	*where the corn cake is the*
De-o păzesc doisprezece cu măciuca....	*size of a nut, guarded*
	with clubs, by a dozen (lads)....

The words *cuca muca* have usually been transcribed even by reputed folklorists (see Gr Tocilescu, *Materialuri flocloristice 1.2.1439)* as common nouns. The author has indentified them with the place-names of two villages *Cuca* and *Măcăi*, in the former district of Arges (Piteşti region), the inhabitants of which in 1867 and 1869 rebelled against the administrative and judicial authorities and even took a stand against the military forces sent from the chief town of the district to pacify them and to defend the landowners' properties. The dour resistance shown by the peasants of Cuca Măcăi against the abuses of the boyars who unlawfully encroached upon their tiny plots of land, as well as the courage they displayed fighting with scythes, axes, hay-forks, clubs and stones against the soldiers' guns, gained the admiration of some statesmen of the times, men of advantaced conceptions, like Mihai Kogălniceanu and B.P. Hasdeu, who, both in the press and in their influent democratic circles proved the legitimacy of the social claims of the peasants of Cuca Măcăi and defended the latter before the courts of Pitesti and Cîmpulung Muscel to which these land-labourers had been sent for trial.

The memory of this rebellion has been preserved in the national folklore in the verses of the *Plugusor*, referred to above.

As the original papers annexed to the survey have never been published before, they also bring a documentary contribution to the study of the social history of the working peasantry.

They have been extracted from the judicial files of the case (Bucharest State Archives) and Kogălniceanu's correspondence, at present in the keeping of the Library of the R.P.R. Academy.

https://biblioteca-digitala.ro

ÎNCEPUT DE ACTIVITATE FOLCLORISTICĂ ÎN NORDUL TRANSILVANIEI: ZIARUL «GUTINUL» DE LA BAIA-MARE

D. POP

Începînd mai cu seamă cu cea de a doua jumătate a secolului trecut, viața culturală și literară a românilor ardeleni cucerește poziții din ce în ce mai importante. Rînd pe rînd, în diferite părți ale Transilvaniei apare cîte un nou centru de cultură. Ziarele și revistele întemeiate devin propagatoare ale ideii naționale, luptînd pentru dobîndirea unor drepturi pentru burghezia și masele românești. Tendința politică se învederează la tot pasul, chiar atunci cînd se dezbat probleme de altă natură. Ziarele și revistele își fac o îndatorire din a face cunoscute inițiativele culturale românești. Școala, reuniunile, corurile sătești, etc., constituie astfel preocuparea lor de căpetenie. În acțiunea aceasta, nordul Transilvaniei întîrzia să-și dea contribuția. Știri răzlețe apăreau n periodicele din restul provinciei. Un bun început îl marcase activitatea revistelor «Familia» și «Șezătoarea»[1], care reușiseră să cuprindă întrucîtva în sfera lor de influență și ținuturile din nord-vestul Ardealului. Contribuția lor însemna însă prea puțin față de întinderea și numărul populației din această parte a țării.

Cauzele acestei rămîneri în urmă sînt numeroase. Ar trebui amintită, printre altele, lipsa unor tradiții de învățămînt românesc, și, mai înainte, lipsa unei baze materiale, economice a populației românești. Existau în aceste părți (în Maramureș, țara Chioarului, Sălaj) numeroși țărani liberi români, care însă, din cauza opresiunii feudalilor decăzuseră, ajungînd chiar în rîndurile iobagilor. Din partea lor nu putea veni prin urmare ideea unor inițiative culturale. De aceea, singura realitate culturală puternică rămînea creația populară.

În aceste împrejurări ia ființă la Baia Mare ziarul *Gutinul*. Numărul de probă apare în ziua de 5/17 martie 1889, pentru ca de aci înainte, vreme de un an, să apară în fiecare săptămînă. Ziarul a avut după cum vom vedea o existență foarte scurtă. El a însemnat totuși destul de mult, privit prin unghiul semnificației pe care o vădește și a perspectivelor pe care le deschidea. *Gutinul* este cel dintîi organ de presă românească din acest colț de țară și exprimă năzuința intelectualității locale către o viață națională și culturală asemănătoare cu a românilor din celelalte regiuni ardelene, mai înaintate din punctul acesta de vedere. Puterile ei însă erau deocamdată prea slabe pentru a le da calitatea, amploarea și trăinicia necesară.

În articolul program *Onorat public cetitor*, din fruntea numărului de probă, semnat de Gavril Szabo, redactorul ziarului și Molnar Mihail, editorul lui, se spune: «Este o veche dorință și o lipsă demult simțită înființarea unui ziar pentru părțile noastre și anumit pentru comitatele Sătmar, Sălaj, Maramureș, Ugocea și o parte din Solnoc-Dobîca, în care nu se află nici o astfel de întreprindere literară românească». În intenția lor, *Gutinul* avea menirea să suplinească chiar această lipsă.

[1] Vezi Ion Breazu, *Folclorul revistelor «Familia» și «Șezătoarea»*, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1945.

https://biblioteca-digitala.ro

Împrejurările politice în care apărea, experienţa celorlalte organe de presă romînească, ce erau deseori ameninţate cu suprimarea de către cenzura oficialităţii şi probabil slaba poziţie a conducătorului lui, toate i-au impus ziarului o ţinută prudentă, chiar timidă. De aceea *Gutinul* era destinat aproape exclusiv serviciului de informare curentă, problemelor culturale şi literare. În acelaşi articol program se face menţiunea că ziarul nu va publica articole cu caracter politic şi polemic. Aceasta nu înseamnă însă că în intenţiile lui era străin şi de un asemenea obiectiv. El era exprimat în mod discret. Însuşi titlul ziarului şi explicaţiile ce se dau în legătură cu el sînt pline de semnificaţie politică. Într-un articol de la rubrica *Varietăţi*, semnat de red[acţie], se spune că muntele *Gutinul* « e plin de suveniri din viaţa poporului romîn care locuieşte aceste ţinuturi şi mai vîrtos din istoria lui Pintea Viteazul », care după cum ştim este simbolul năzuinţelor sociale ale iobagilor romîni asupriţi. După ce se amintesc cîteva din tradiţiile locale despre Pintea, se spune în concluzie: « Iată, pe scurt pentru ce am ales de titlul foaiei noastre numele acestui munte » [2].

Într-o corespondenţă publicată în acelaşi număr de probă se spune printre altele: « De ani de zile n-am cetit în foile noastre nimica despre maramureşeni, încît ar cugeta cineva cum că în Maramureş deja nici nu există naţie romînească. Voi adeveri contrarul, voi descrie pe rînd năzuinţele acestui popor pentru cultura şi deşteptarea sa » [3]. Dr. Ioan Mihalyi publică aci interesanta sa lucrare despre *Diplomele din Maramureş* [4], care nu era în fond altceva decît un act de justificare a drepturilor populaţiei romîneşti din aceste locuri. Aceleaşi îndemnuri le aducea şi studiul lui Nicolau Nilvan, intitulat *Notiţe referitoare la trecutul Chioarului* [5]. Nu sînt lipsite de sens politic nici informaţiile ce se dau în legătură cu viaţa publică, culturală şi literară din provinciile de dincolo de Carpaţi, etc. În concluzia unui articol privitor la starea gravă a învăţămîntului romînesc din acest ţinut — lărgind însă sfera preocupărilor — G[avril] S[zabo] afirmă ca un alter Grigore Ureche: « Privirea noastră va fi ţintită spre viitor, şi din trecut vom trage consecinţele pentru prezent şi viitor » [6].

Intenţiile politice ale ziarului cu care ne ocupăm sînt mărturisite însă, în genere, prin preocupările lui pentru ridicarea economico-socială, morală şi culturală a poporului romîn. Politica de luminare practică pe care o duce intelectualitatea în epoca avîntului ei revoluţionar — politică ale cărei rădăcini se găsesc la noi în epoca Şcolii ardelene — este pusă cu perseverenţă în aplicare de *Gutinul*. În paginile lui apar articole privitoare la agricultură, pomicultură, creşterea vitelor şi chiar la îndeletniciri practicate pe o scară mai restrînsă la ţară, cum este de pildă cultura viermilor de mătase, ş.a. Aceste articole aveau rostul de a obişnui pe ţărani cu o economie mai raţională capabilă să le ridice nivelul de viaţă.

În acelaşi timp, *Gutinul* îşi concentrează eforturile către acţiunea de culturalizare a maselor. În direcţia aceasta primul loc îl ocupă grija pentru şcoală. « Înainte de toate — spune G[avril] S[zabo] — va fi lipsă să aflăm mijloacele şi modalităţile prin care să putem îndemna pe poporul nostru să-şi trimită pruncii la şcoală. » [7] După indicaţiile pe care le dă, starea învăţămîntului nostru elementar din acea epocă în nord-vestul Transilvaniei era într-adevăr deplorabilă. Din cei 19521 copii care intrau în prevederile şcolii, numai 4930 — ceea ce reprezintă doar 1/4 din total — frecventau cursurile. Dintr-o corespondenţă aflăm că în Maramureş, în cele 55 de comune romîneşti cu o populaţie de 65000 de locuitori, existau numai 26 de studenţi: 20 la drept, 2 la medicină, 2 la silvicultură, 1 la Academia comercială şi 1 la farmacie; în medie exista aşadar cîte

[2] nr. de probă, 3
[3] ibid.
[4] I, 29, 1–3; 30, 1–3
[5] II, 1, 2; 2,2–3; 4,2–3; 5,2
[6] I, 1, 2
[7] I, 1, 2

https://biblioteca-digitala.ro

un student la două comune sau cîte un student la 2500 de locuitori. Se vorbeşte despre lipsa de instrucţie agricolă a băieţilor şi casnică a fetelor, despre grelele condiţii materiale în care lucrau învăţătorii, etc. De aceea, corespondenţa şcolară e mereu prezentă în paginile *Gutinului*.

Se acordă mare importanţă tuturor reuniunilor «care să aibă o influenţă binefăcătoare asupra vieţii morale a poporului nostru» [8], între care sînt încurajate «corurile de plugari», prin lauda celor existente şi îndemnul direct de a înfiinţa altele.

Ziarul de la Baia Mare se adresa însă nu numai ţărănimii, ci şi cărturărimii locale, care putea găsi, în coloanele lui, suficiente materiale adecvate nivelului ei de cultură. Ca şi în alte ţinuturi ale Transilvaniei, intelectualitatea din aceste părţi era alcătuită în special din preoţi şi învăţători la care se adaugă notari, avocaţi, cîţiva medici şi tineretul şcolar.

Pe lîngă bogatul material informativ privitor la iniţiativele şi realizările romîneşti din diferite localităţi de pe întinsul regiunii, se publică şi articole cu caracter ştiinţific şi literar. Între acestea, locul cel mai însemnat îl ocupă literatura. Ea era cea mai indicată să dezvolte gustul pentru citit: «Prin partea literară a ziarului nostru — spune într-un articol programatic redactorul — ne vom nizui a stîrni în publicul nostru gustul de citit, publicînd scrieri interesante, atît originale cît şi străine» [9]. Chiar în articolul program se spunea: «În partea ei [a foii] literară, ne vom ocupa cu producte literare de tot soiul, precum: novele, nărăţiuni scurte, poveşti populare, poezii, tractate ştiinţifice, anecdote, etc.» Iar ceva mai departe: «.... toate aceste vor fi scrise în stil uşor, ca să poată fi înţelese de popor» [10].

Într-adevăr, literatura este prezentă în fiecare număr al *Gutinului*. Cercul colaboratorilor cu creaţii originale este foarte restrîns şi este alcătuit din cîţiva tineri al căror nume nu s-a putut ridica niciodată pînă la nivelul celei mai modeste menţiuni de istorie literară. Singurul nume care ar putea fi amintit este Petre Dulfu — şi el foarte tînăr în acea vreme. Ceva mai bine reprezentat este sectorul traducerilor. Întîlnim aci numele lui Alphonse Daudet, al lui Bernstein, Börne, J. J. Rousseau şi mai ales al lui Turgheniev, din care preotul A[ntoniu] Băliban a publicat o serie de poeme în proză, numite de el «poezii în proză». Nici traducerile nu erau însă de natură să cucerească cu adevărat gustul publicului, nefiind străbătute de fiorul unui talent autentic. Stîngăciile de exprimare, ecourile latiniste în lexic, linia melodramatică pe care o imprimă traducerilor şi creaţiilor originale, toate fac ca literatura *Gutinului* să pară aridă, fără putinţă de a deştepta astăzi emoţii artistice.

Dacă în fruntea ziarului ar fi existat o personalitate literară de talia lui Slavici sau Coşbuc, care să dea opere valabile şi să fie în stare să grupeze forţele literare ale vremii, lucrurile ar fi căpătat desigur o altă desfăşurare. Gavril Szabo redactorul ziarului şi criticul lui artistic, era un avocat care nu avea nici el practica scrisului şi nici o cultură artistică corespunzătoare.

* * *

Încă de la apariţia lui, ziarul de la Baia Mare a dovedit un deosebit interes pentru creaţia folclorică, fără să facă totuşi o şcoală în direcţia aceasta. Climatul politico-social şi intelectual în care s-a născut este tipic pentru periodicile ardelene ale vremii şi foarte favorabil în acelaşi timp preocupărilor folcloristice, a căror necesitate se resimte puternic. Într-o scrisoare adresată redacţiei *Familiei* şi publicată în paginile revistei în anul 1874 (p.85) Atanasie Marienescu se plînge de lipsa materialelor folclorice din nordul ţării [11]. Ca să ne facem o idee despre culegerile făcute înainte de apariţia ziarului nostru, e suficient să arătăm că din cele 521 de poziţii ale biblio-

[8] ibid.
[9] I, 1, 2
[10] I, nr. de probă, 1
[11] I. Breazu, *op. cit.*, XLIII

https://biblioteca-digitala.ro

grafiei folclorului din *Familia* și *Șezătoarea*, numai douăzeci și cinci cuprind material din fostele județe Maramureș, Sălaj și Satu-Mare.

În timpul scurt cît a apărut, redacția *Gutinului* n-a reușit să grupeze nici pe tărîm folcloristic un număr de culegători și teoreticieni de autoritate. Singurul folclorist reputat era Ioan Pop-Reteganul al cărui nume îl întîlnim în diferite publicații ardelene de pe atunci. El salută cu entuziasm apariția ziarului, în care vedea un mijloc important de culegere a creației poetice din aceste regiuni ale Transilvaniei. Încă în numărul al treilea al *Gutinului* apare articolul său apel, în care promite sprijinul lui moral și colaborarea sa. Mai mult decît atîta: se oferă să pună în ordine materialul sosit pentru publicare, în cazul cînd redacția nu va avea timp să facă lucrul acesta [12]. Pop Reteganul este într-adevăr cel mai activ colaborator folclorist al ziarului.

Dintre colaboratorii cu o pregătire științifică figurează doar Petre Dulfu, care audiase un curs de folclor romînesc la Universitatea din Cluj. Harnicul folclorist maramureșan Tit Bud, al cărui nume apăruse încă în 1872 în coloanele *Familiei* și se găsea acum în plină activitate de culegere, nu contribuie cu material la ziarul din Baia Mare. Acțiunea lui se resimte însă prin participarea unor învățători dinamizați de el. Într-o notă informativă trimisă de *Reuniunea învățătorilor romîni din Maramureș* se vorbește despre munca de adunare a literaturii populare, inițiată și condusă de Tit Bud « din a cărui bunăvoință vom putea să publicăm și noi din cînd în cînd cîte ceva ... » [13].

Așa cum arată două note de la *Poșta redacțiunii*, ziarul încercase să obțină și sprijinul profesorului de limba și literatura romînă de la Universitatea din Cluj, dr. Grigore Silași. După cum reiese dintr-o primă însemnare, publicată în numărul de probă, Silași fusese consultat — sau poate numai informat — despre apariția *Gutinului*, pentru care trimisese chiar o « epistolă însuflețitoare » și promisese chiar colaborarea. În aceeași notă se spune: « ... cu dor așteptăm promisiunea » [14]. Prins în numeroasele lui ocupații profesorul clujean nu s-a putut ține însă de cuvînt. Într-o altă însemnare de la aceeași rubrică, redacția revine cu o cerere: « Ne rugăm de ceva; și sperăm că nu în zadar » [15]. Revenirea a fost însă zădarnică: numele lui nu apare niciodată în paginile *Gutinului*. Concepția lui despre folclor se regăsește totuși în acea difuzată de Pop Reteganul și de Petre Dulfu; ultimul i-a fost după cum am văzut student la Universitatea din Cluj. La cel dintîi găsim aceeași clasificare a literaturii populare, sub numele căreia aduce și obiceiurile și credințele și aceeași opinie despre valoarea etnopsihologică a folclorului. Petre Dulfu înțelege prin poezie populară întreaga literatură populară așa cum Silași îngloba sub termenul de poezie populară întreaga creație folclorică, inclusiv muzica, dansurile, obiceiurile, credințele și datinele.

Activitatea folcloristică a *Gutinului* se limitează în general la literatura populară. Într-un singur loc multilateralul cărturar sălăjan Vasile Vaida vorbește despre muzica populară, fără să facă însă un studiu de specialitate. În articolul intitulat *Ceva despre muzică la romîni* [16], autorul își exprimă îngrijorarea pentru muzica noastră națională. « Ceea ce noi numim muzică națională — spune el — nu este altceva decît muzica poporală. Și noi nu băgăm în seamă, nesocotim muzica poporală... Pînă cînd societatea romînă preste tot nu o să dee atenția cuvenită muzicii poporale, noi nu putem spera înflorirea muzicii la noi » și faptul acesta prezintă o primejdie națională. « Și e timpul — spune mai departe Vaida — ca să îmbrățoșăm cu mai multă dragoste și însuflețire muzica poporală, să o iubim ca trup din trupul și suflet din sufletul nostru ». Subliniind valoarea artistică a muzicii poporale, face reproșuri contemporanilor indiferenți, arătînd că ea ar trebui să intre efectiv în repertoriul concertelor, cu atît mai mult cu cît « Simfoanele lui Offenbach, Doni-

[12] *Literatura poporală*, 2—3
[13] 1, 2, 4
[14] idem
[15] ibidem
[16] 1, 15, 1—2

https://biblioteca-digitala.ro

zetti .. Verdi, Rossini...» nici nu sînt înțelese de cea mai mare parte a publicului. Obiceiurile și credințele sînt prevăzute într-un apel al lui Pop Reteganul[17] și alcătuiesc parțial obiectul unui *Răspuns la cîteva întrebări din Chestionarul Dlui B. P. Hasdeu pentru adunarea datelor privitoare la limba romînă*,[18] în care se dau cîteva indicații în legătură cu deochiul, faptul, muma pădurii, vîntul turbat, altele despre zîne, strigoi, drac, ursitoare, etc. Același *Răspuns*.... cuprinde și cîteva indicații despre dansurile din Sălaj, alcătuind astfel singura activitate de folclor coregrafic a *Gutinului*.

Preocupările folcloristice ale ziarului se leagă strîns de obiectivele lui generale, înscriindu-se în aceeași tendință de emancipare națională a romînilor din aceste regiuni. Fie că erau chemate să contribuie la crearea unei culturi și literaturi naționale, fie că trebuiau să constituie un document de viață, culegerea și aprecierea producțiilor populare se făcea în baza aceleiași conștiințe, născute din condițiile obiective ale epocii.

Creațiile poetice populare alcătuiau un material literar foarte adecvat cerințelor literare ale cititorilor țărani și cărturari din această parte nord-vestică a țării. Am văzut că încă în articolul program din numărul de probă al ziarului redacția promitea că la rubrica literară va publica, alături de «novele, nărățiuni scurte» și «povești poporale». Pe de altă parte, materialul de folclor avea să stimuleze și să dea culturii și literaturii în formare o culoare națională. V. Pop scrie astfel la adresa intelectualilor articolul *Luxul ca boală socială* [19]. Autorul aduce importante povețe de ordin social, afirmate însă de pe o patriotică poziție națională. El consideră că luxul «slăbește puterile spirituale și materiale, căci desparte, răpește cultura [de] puterea de viață»; «ne despoaie de datoriile sau obiceiurile și credințele strămoșești», iar «Progres și cultură națională nu putem dobîndi decît pe baza obiceiurilor, credințelor și tradițiunilor străbune. Ele sînt tezaurii cei mai scumpi». «Adevărata cultură stă în cea mai strînsă legătură cu obiceiurile și credințele străbune». Lucruri asemănătoare spusese și Vasile Vaida cu privire la muzica populară.

Petre Dulfu notează în treacăt valoarea lingvistică a literaturii populare, amintind lucrarea lui Hasdeu *Marele dicționar istoric și poporan al limbii romîne*[20], iar Ioan Pop-Reteganul se ocupă de importanța ei etnopsihologică «... poezia este fiica inimii — spune Reteganul — este soarta aceleia, este întruparea simțămintelor, este eul nostru, personificat. Din care cauză, cine după cum este dispus așa și cîntă. Așa cu individul singuratec și tot așa cu popoarele...» De aceea, fie că este vorba de individ, fie de popor, «studiază cîntarea și știi totul»[21]. Sau în altă parte: «în ea [în poezia poporală] este oglindită inima, sufletul romînului sătean, necărturar». «... fața unei națiuni nicăiri nu o vezi mai clară, mai după cum în adevăr este, ca în poezia poporală» [22]. Datorită acestei calități, ea trebuie utilizată pentru a dovedi lumii falsitatea afirmațiilor răuvoitoare ale dușmanilor, pentru că, în ciuda spuselor lor, literatura populară dovedește «agerimea spiritului neamului nostru. Dovedește că sîntem un neam de oameni înzestrat de Dumnezeu cu puteri sufletești ca cele mai luminate neamuri ale lumii, numai cît neamul nostru nu are prilejul ce-l avură alte neamuri, de-a se cultiva; dovedește că deși neamul nostru nu a avut parte de carte, dar spiritul lui vioi s-a cultivat în mod natural, fantezia lui s-a nutrit tot mereu și a plăsmuit fel de fel de fabule, povești, cîntece, descîntece...» [23].

După cum vedem, modestul mănunchi de prescripții teoretice privitoare la folclorul literar nu aduce nimic în plus față de ideile care circulau în Transilvania acelei epoci. Ele ne interesează

[17] *art. cit.*, 2—3
[18] publicat de E. Bran, în I, 28,3; 29,3—4; 30,3; 31,2—3
[19] I, 23, 1—2
[20] *Despre adunarea poeziilor poporale*, I, 5, 1
[21] *Poeziile noastre de jale*, I, 25, 1
[22] *Anunț literar*, II, 2, 4
[23] *Literatura poporală*, 3

https://biblioteca-digitala.ro

îndeosebi pentru motivul că sînt cele dintîi care se difuzează din această regiune a țării, alcătuind totodată sumara concepție folclorică a *Gutinului*. În scurta lui activitate pe acest tărîm, ziarul de la Baia Mare a pornit totuși cu priviri destul de cuprinzătoare și chiar actuale, ținînd seamă de nivelul de dezvoltare a științei folclorului în acea epocă. Cu toate că latinismul mai persista în gustul cărturărimii locale, el n-a fost amintit decît în două locuri: odată de Ioan Pop-Reteganul, care, vorbind despre unitatea creației noastre folclorice, o explică, în treacăt, prin originea etnică comună « ... că toți sîntem frați, fiii acelui tată ce ne aduse coloni din Italia »[24], a doua oară de E. Bran, care spune că producțiile folclorice « ne poartă cu fală prin vechea Romă, printre falnicii noștri strămoși »[25]. Incolo, nimic din maniera istoricistă-mitologizantă reprezentată de Atanasie Marienescu, Aron și Nicolae Densușianu, Silași, etc., fie că este vorba de sistemul de culegere, fie de comentariul materialului.

E de la sine înțeles că părerile amintite creau o atmosferă prielnică preocupărilor de folclor, aducînd îndemnuri pentru culegerea lui. În paginile *Gutinului* au apărut două apeluri directe pentru strîngerea materialului. Cel dintîi îi aparține lui Pop-Reteganul și se intitulează *Literatura poporală* [26]. Autorul roagă pe cititori să adune piese de folclor pe care să le trimită redacției, urmînd să se ocupe personal cu clasificarea lor. Urmează apoi o serie de întrebări, un fel de chestionar, care să orienteze pe viitorii culegători: cum se numește satul, de ce-i spune așa, legende despre sat..., povești în legătură cu dealurile, văile locului..., credințe despre zmei, iele, draci..., datini la naștere, la moarte..., ce cîntece cîntă fetele, cum strigă feciorii la joc, cum descîntă femeile, etc., « însfîrșit, tot ce merită a fi cules ». Așa după cum precizează redacția, în continuarea celor spuse de Reteganu, apelul se adresează mai ales « Reuniunilor învățătorești », « căci domnii învățători au mai multă ocaziune și sînt mai chemați a strînge laolaltă tezaurii literaturii poporale »[27].

Cel de al doilea apel a fost trimis de P. Dulfu, aflat pe atunci la București, și se intitulează: *Despre adunarea poeziilor populare* [28]. După ce subliniază lipsa culegerilor și studiilor folclorice din Maramureș, Sălaj și Bihor, autorul trece la cîteva prescripții de ordin tehnic. Dulfu se referă exclusiv la literatura populară, în versuri și proză.

Putem pomeni aci și amintita notă informativă *Reuniunea învățătorilor romîni din Maramureș* referitoare la hotărîrea membrilor ei de a aduna « într-un op separat poveștile, doinele, vrăjiturile și celelalte cîntece populare din Maramurăș », care se încheie cu recomandarea « ca și celelalte reuniuni învățătorești să facă astfel de colecțiuni » [29].

Notăm, în fine, apelul lui Tit Bud, *Către stimații domni docenți din Vicariatul Maramurășului*, care invită « La coadunarea și trimiterea grabnică a tot felul de producte ale poeziei poporale în versuri și în proză din Maramurăș » [30].

Cu privire la modul de înregistrare și prezentare a materialului folcloric, îndrumările — sumare ce-i drept — se orientează către o poziție științifică. Pop Reteganul subliniază că materialul trebuie cules « expres din gura poporului », și fără modificări: « chiar cu vorbele care le exprimă poporul »[31]. Specificarea că, odată culeși, « tezaurii literaturii poporale » vor fi dați lui Pop Reteganul « ca unuia dintre cei mai chemați pentru a netezi, ciopli și scoate dintre ei ce n-ar fi corespunzător, ca astfel numai după ce au trecut preste purificație radicală, să se dee publicității »[32] aparține

[24] *Poeziile noastre de jale*, 2
[25] *art. cit.*, 28, 3
[26] ibid.
[27] ibid.
[28] ibid.
[29] ibid.
[30] ibid.
[31] *Literatura poporală*, 3
[32] ibid, 2

https://biblioteca-digitala.ro

redacției și trebuie considerată ca un rezultat al vechii maniere ce mai stăpînea încă mințile unor cărturari.

Petre Dulfu merge și mai departe cu exigența, cerînd culegătorilor să noteze și «modul de intonare a cuvintelor», să explice cuvintele de circulație locală și fiecare producție să poarte numele, profesiunea și adresa informatorului. Acordă importanță variantelor, dar atrage atenția asupra necesității de a le publica întocmai, fără a le contopi [33].

Indemnurile acestea n-au rămas fără rezultate. Dacă anumite inițiative venite de aiurea au contribuit la înmulțirea producțiilor publicate în coloanele ziarului nu e mai puțin adevărat că propaganda favorabilă făcută de P. Dulfu folclorului a venit la rîndul ei să sprijine aceste inițiative. În paginile *Gutinului* se publică mereu literatură populară și înclinăm să credem că mult material adunat n-a mai apucat să vadă lumina tiparului. Într-o însemnare de la «Poșta redacției» i se face cunoscut lui I[oan] P[op] R[eteganul] că: «Pe la capătul acestui an sperăm a vă putea trimite spre aranjare o frumoasă colecție de poezii poporale»[34]. Este foarte probabil că dacă ar fi putut apărea vreme mai îndelungată, ziarul ar fi devenit o publicație folclorică importantă, dată fiind noutatea preocupărilor și bogăția materialului din această regiune a țării. Cu timpul și-ar fi perfecționat concepția și metoda de lucru și ar fi reușit să capteze și folcloriști de prestigiu. Numărul producțiilor publicate este totuși destul de mare față de existența scurtă a ziarului.

Deoarece Maramureșul este cel mai des amintit în ordinea ce ne interesează și tot în satele maramureșene a cunoscut *Gutinul* răspîndirea cea mai largă, ne-am aștepta ca de aci să fi venit materialul cel mai bogat. Lucrurile nu stau însă astfel. Din cele 66 de rubrici ale bibliografiei noastre cuprinzînd un număr de peste două sute producții, numai șase trimit la Maramureș. Folclorul adunat de aici aștepta probabil vremea să apară în colecții independente, cum este aceea a lui Tit Bud, Al. Țiplea, etc. În afară de piesele publicate de Pop-Reteganul, care au fost strînse din diferite părți ale Transilvaniei și de ale lui Popp Antoniu, adunate din jurul Beiușului, în rest aproape toate colaborările vin din vecinătatea orașului Baia Mare, din Chioar și Sălaj.

Numărul culegătorilor pe care îi întîlnim la *Gutinul* este destul de mic, abia atingînd cifra de 17 — unii dintre ei apărînd numai o dată sau de două ori. În afară de Pop-Reteganul, trei dintre ei erau însă posesorii unor colecții manuscrise: preotul Antoniu Băliban, teologul Petru Mihuțiu și eologul Vlad Grigoriu. Nu știm ce se va fi ales de aceste colecții [35].

Se pare că în general, cînd a fost vorba de folclorul versificat, culegătorii s-au conformat recomandărilor celor mai elementare privitoare la înregistrarea fidelă a materialului. De exemplu, strigătura următoare, de neîndoielnică autenticitate populară:

Cine-au făcut dragostele
Mince-i griu pasările
Și ovăsu pițigușii
Și mintea din cap grelușii [36].

Sau următorul cîntec satiric, o variantă locală a unui motiv de circulație largă în Transilvania:

Poate fi lelea frumoasă,
Podu-i țesă, podu-i coasă,
Podu-i face pînza deasă.

---

[33] *art. cit*, 1—2
[34] 1, 23, 4
[35] Una dintre nurorile lui Antoniu Băliban, ne informează că, manuscrisul colecției i-a fost «furat» acestuia de către Vasile Caba, viitor ginere și autorul lucrării *Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészete* (Poporul, limba și poezia populară românească din județul Sălaj), Bécs, 1924.
[36] I,38 supliment, 5

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru pînzăturile,
Dat-au picioncuțele (cartofii)
Pentru ciuru (broderia) de pre cot
Au golit o bute-n pod ;
Pentru ciuru de pe poale
Groștiorît-au șepte oale [37].

Este totuși evident că « balada» *Neîndestulitul*, publicată de Ștefan Szabo[38] este o alcătuire personală pe bază de elemente populare, iar *Horea lui Pintea Viteazul* [39], « scrisă» de Mihuț Petru a suferit unele modificări din partea culegătorului. Mihuț intervine uneori chiar în poezia lirică. Iată bunăoară un cîntec de dragoste prelucrat foarte substanțial și aducînd aerul unora dintre poeziile Văcărești lor:

Pînă nu te-am cunoscut,
De durere n-am știut ;
Pînă nu te-am sărutat,
Eram vesel, mingiiat ;
Pînă nu te-am strîns la sîn,
N-am cunoscut dor, suspin,
N-am știut că chin și amar
Este al iubirii trai ;
Pînă ce nu te-am iubit,
Eram foarte fericit,
Dară de cînd te iubesc
Eu mă usc, mă prăpădesc [40].

Asemenea intervenții, mai puțin substanțiale însă, care apar pe scară largă în acel timp, nu sînt străine probabil nici altor piese.

În privința celorlalte prescripții privitoare la înregistrarea materialului, notăm că se dă de obicei numele culegătorului, dar indicația în legătură cu locul de unde a cules producția este foarte aproximativă (« din jurul Baiei », « din Sălaj », « de pe Eriu », « din Maramureș », etc.), iar în cîteva cazuri lipsește cu desăvîrșire. În cîteva locuri se notează însă și informatorul. Cîteodată se explică și cuvintele cu o circulație restrînsă pe plan local.

Cînd a fost vorba de înregistrarea prozei, reprezentată de altfel destul de slab în *Gutinul*, culegătorii au fost puși în fața unui examen prea greu. Sfatul dat de P. Dulfu, de a reda « cît se poate mai fidel modul de-a cugeta și de-a povesti al poporului din acele părți și chiar modul de intonare al cuvintelor» a rămas zădarnic. De altfel, credem că nu greșim făcînd afirmația că în general în acea epocă, dat fiind faptul că nu se făcea uz nici de aparate, nici de stenografie, reușita culegătorului de proză populară depindea aproape exclusiv de talentul lui de povestitor. Chiar Pop-Reteganul, care este socotit ca cel mai exigent dintre folcloriștii ardeleni din acea vreme, a făcut în cea mai mare parte operă de creator în această direcție. Scheletul basmului, mersul acțiunii, caracterizarea în mare a personajelor și chiar anumite procedee stilistice de mai largă valabilitate aparțineau informatorului, dar partea lui de creație personală, povestirea vie, arta cuvîntului unde trebuie de fapt căutată estetica lui — aparținea culegătorului.

Privind în ansamblu folclorul *Gutinului*, observăm că locul de căpetenie îl ocupă lirica și în cuprinsul acesteia spațiul cel mai larg revine cîntecelor de dragoste și strigăturilor. Urmează apoi cîntecele de înstrăinare, de amărăciune și de necaz. Ne surprinde numărul extrem de scăzut al cîntecelor de cătănie și război, atît de răspîndite în acel timp. Să fie oare aceasta o urmare a ținutei politice a ziarului? Surprinzătoare este și totala absență a bocetului, cu atît mai mult cu cît obiceiul era încă destul de frecvent prin acele părți pînă cu vreo două decenii în urmă.

[37] ibid.
[38] I, 13,3
[39] I, 32,3—4
[40] I, 15,3

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce privește balada, trebuie să arătăm că ea este foarte slab reprezentată la *Gutinul*. În afară de ceea ce aduce Pop-Reteganul, întîlnim doar alcătuirea pseudo-populară a lui Szabo Ștefan, o baladă nuvelistică a lui A. Olteanu și amintita «hore» despre Pintea Viteazul a lui Petru Mihuț. Cauza ar fi de căutat în principiu și anume în faptul că balada era relativ slab reprezentată în acea epocă în părțile Sălajului și Chioarului. Ne surprinde însă constatarea că — în ciuda interesului manifestat față de Pintea, chiar în paginile *Gutinului* și a frecvenței cu care apărea de bună seamă balada în gura țăranilor — se publică doar două variante despre eroul popular al acestor locuri.

Colinda este ilustrată printr-un singur exemplar, oratia de nuntă lipsește cu desăvîrșire, iar descîntecul și vraja, atît de prețuite în Transilvania încă de la începutul preocupărilor pentru folclor datorită conținutului lor străvechi, se reduc la două piese.

La capitolul prozei întîlnim două legende, două basme propriu zise și o poveste hazlie. Legendele (dintre care una e o prelucrare după un oarecare K. L.) fac parte din grupa celor etiologice, una avînd ca obiect explicarea nașterii «dealului zmeilor», iar a doua nașterea «pisicii». Mai importante sînt celelalte, cel puțin din punctul de vedere al motivelor pe care le dezvoltă. În privința realizării lor artistice, nici unul nu se ridică nici pe departe la nivelul modelelor populare. Alături de unele episoade care aduc ceva din simplitatea și firescul povestirii țăranului, apar altele de-a dreptul artificiale și cu totul lipsite de duh poetic. Încercînd, de pildă, să localizeze în spațiu social acțiunea unui basm, Popp Antoniu spune: «Pe atunci timpul era foarte critic, fie fost omul cît de muncitor ori sîrguincios, de nu avea al său, la altul nu căpăta de lucru, deci cel sărman nu putea cîștiga nici un ban de-a orbului».[41] Iar «docintele» Vlad Grigoriu își încheie basmul în tonul predicii religioase, numai că, din greșeală, pune cuvîntul «amin» în gura dracului[42].

Mai realizat rămîne basmul lui E. Bran, *Petrea Făt-frumos*. Întîlnim și aci cuvinte și forme gramaticale culte, alături de exprimări puțin expresive, dar fraza aduce în genere mai multă naturalețe și vioiciune; autorul știe să mînuiască uneori cu destulă abilitate dialogul, prinzînd și pe această cale ritmul povestirii populare. Iată un exemplu luat la întîmplare: «Noa soacră — zice albina — m-ați pierdut! De-a voi Petrea să mă caute, să se suie pe un mînz de trei ani, ca peana corbului de negru și să vie la muntele Galareului, la fîntîna rece unde Gurzău joacă și din firul ierbii fir de mărgăritar crește, că eu acolo zbor!... Pe seară, Petrea Făt-frumos, feciorul de romîn sărac, dar cu inimă bună, îndrăzneț și fără seamăn în frumuseță, a sosit la curtea împăratului:

— Ce voiești? îl întrebă împăratul.

— Să-ți aduc două pere — răspunse Petrea. Apoi, zicînd un «Doamne — ajută» s-a urcat în pom și-a tot suit pînă l-a ajuns foamea; atunci a dat cu toporul în păr și s-a răzimat în el pînă ce a mîncat din traistă. Șapte zile s-a tot suit...»[43]. Astfel de exemple, izolate, ar mai putea fi găsite în cele cîteva bucăți ce alcătuiesc proza populară a *Gutinului*; ele nu modifică însă afirmația făcută mai sus.

Capitolul studiilor este și el slab reprezentat. Mai important este studiul lui Ioan Pop-Reteganul, intitulat *Poeziile noastre de jale* în care încearcă să aplice metoda etnopsihologică la materialul folcloric romînesc. Servindu-se de piesele ce alcătuiau colecția lui manuscrisă și procedînd statistic, autorul ajunge la concluzia că cele mai puține sînt «cîntecele de bucurie ale poporului nostru», de unde concluzia că «scumpul nostru popor, cu noi toți fiii lui dimpreună, mai puțină parte avem de bucurie și mai multă de jale și năcaz...»[44]. Peste un an, revenind asupra lucru-

[41] *Calicul înavuțit*, I, 29, 1
[42] *Povestea unei fete împărătești*, I, 1,2
[43] I, 24, 1
[44] I, 25, 1—2

https://biblioteca-digitala.ro

rilor, Pop Reteganul întăreşte această concluzie [45]. În finalul studiului său din *Gutinul*, harnicul învăţător de la Reteag îşi exprimă dorinţa de a-şi tipări culegerea lui manuscrisă [46].

În afară de acesta s-au mai publicat două scurte studii despre Pintea Viteazul, o sumară prezentare a vieţii şi morţii lui, aşa cum apare din unele documente şi după tradiţie [47].

Cu numărul 13 din 26 martie 1890, *Gutinul* îşi încetează apariţia. Redactorul său ne spune că « fiind atins... de un morb greu » nu-şi poate duce mai departe sarcinile ce decurgeau din calitatea sa. De altfel, ziarul s-a menţinut şi pînă atunci numai cu multă greutate, avînd de luptat cu numeroase neajunsuri materiale. Anul 1889 s-a soldat cu un deficit « destul de simţitor » [48], ceea ce a pus în mod serios problema încetării lui.

Fără să fi putut da naştere unei concepţii folcloristice originale şi de adîncă pătrundere, fără să fi grupat în jurul lui un număr însemnat de culegători remarcabili, prin care folclorul regiunii să-şi fi dat ceea ce avea mai preţios în acea epocă, *Gutinul*, trebuie totuşi socotit, în istoria folcloristicii noastre, ca cel dintîi ziar romînesc din nordul Transilvaniei, care de la început s-a apropiat de creaţia populară, făcîndu-şi o plăcută îndatorire din culegerea ei. Şi ceea ce a reuşit să realizeze în direcţia aceasta prezintă adesea valoarea întîielor culegeri folclorice din regiune.

BIBLIOGRAFIE

CÎNTECE DE OPRIMARE SOCIALĂ ŞI NECAZ

1. Băliban A., *Strigăte de joc din Chioar* (din colecţia manuscrisă a lui...), I, 19, 3—4
2. Lupan Paul, *Strigăte de joc din jurul Băii Mari*, I, 38 supliment, 5
3. Mihuţiu Petru, *Poezii poporale. Doine din Maramureş*, [din] Bucureşti, 2, I, 1, 2
4. Popp Antoniu, *Doine din jurul Beiuşului*, I, 9, 4; *Poezii poporale*. Din jurul Beiuşului, 2, II, 1, 2—3
5. I[oan] P[op] R[eteganul] *Poezii poporale* [« Sîncel lîngă Blaj »], I, 25, 3—4; [din] Sîncel, Mihăieşti, Reteag, Pusta Agriş, 4,30,3; [din] Ţara Oltului [şi din] Sălaj, 2,31,3; [din] Bouţariu-Hunedoara, II, 1,3—4; [din] Cugir [şi] « de pe Cîmpie », 2,2,3.

CÎNTECE HAIDUCEŞTI

6. Popp Antoniu, *Poezii poporale*. Din jurul Beiuşului 3, II, 1,2—3
7. [Pop-Reteganul Ioan], *Poezii poporale*, [din] Maier, II, 12, 3

---

[45] *Despre modul de-a aduna materialul literaturii poporale*, în Tribuna (Sibiu) VII (1890), 120, 477.

[46] Intrăm cu acest prilej într-un capitol dramatic din viaţa folcloristului. El, care pusese atîta suflet în adunarea creaţiilor poetice populare, ajunge să se întrebe: « Dar cine, rogu-vă, cine să pună spesele pentru tipărirea lui [a « opului »]. Eu sînt dascăl romînesc, deci prea mulţămit că l-am putut scrie, nici că mă zburdă mintea a-l putea cîndva tipări pe spesele mele chiar » (25, 2). Gîndul acesta continuă să-l preocupe totuşi şi peste cîteva luni îşi ia îndrăzneala să se adreseze prin *Gutinul* « mecenaţilor neamului nostru, să binevoiască a le lua careva în editură şi a le tipări pe spesele sale apoi a le vinde în al său folos, după cum va afla cu cale. Nu reflectez la nici o remunerare pentru lucrul meu, deşi bine mi-ar prinde numai să le văd tipărite şi date publicului.... În caz că editor nu s-ar afla, rog pe mult stimaţii cetitori, care ar dori să aibă acest op, să binevoiască a-mi scrie pe o carte poştală un fel de declaraţiune, însemnînd cîte exemplare voieşte să aibă şi, putînd pune opul sub tipar, cînd mi-ar putea plăti preţul lui»....

[47] Nilvan Nicolai, *Pintea Viteazul*, I, 32, 1—2; Vaida Vasiliu, *Moartea lui Pintea Viteazul*, I, 38, 2—3

[48] *Un. public romîn* I, 38, 1

https://biblioteca-digitala.ro

CÎNTECE DE CĂTĂNIE ŞI RĂZBOI

8. Băliban A., *Strigăte de joc din Chioar* [din colecţia manuscrisă a lui.....], I, 19, 3—4
9. Popp Antoniu, *Poezii poporale.* Din jurul Beiuşului, 2, II, 1,2—3

CÎNTECE DE ÎNSTRĂINARE

10. Băliban A., *Strigăte de joc din Chioar* [din colecţia manuscrisă a lui...],I, 19, 3—4
11. Băliban V., *Poezii poporale.* De pe Eriu, Sălaj, 3, II, 7,2
12. Bran E., *Strigăte de joc din Sălaj,* 2, I, 17, 3
13. Lupan Paul, *Strigăte de joc din jurul Băii Mari,* I, 38 supliment, 5
14. Mihuţiu Petru, *Poezii poporale. Doine din jurul Baiei* [din colecţiunea lui.....], I,1,2
15. Popp Antoniu, *Poezii poporale.* Din jurul Beiuşului, II, 1,2—3
16. I[oan] P[op] R[eteganul], *Doine* [din Rodna], I, 22,3; *Poezie poporală* [din Rodna], 24,1; *Poezii poporale* [Tătîrlaua, Ulieşul Mare], 2, I, 25,3—4; «din Uriu lîngă Reteag» [şi din] Retean «de pe Tîrnave», 3, 27,3; din Nimigea, 28,3; [din] Diug, Roina, 2, 31,3; «de pe Jiu», 32,4; Tătîrlaua, 35,3; [din] Uriul de sus, 1, 3—4; [din] Biharia, Munţii Apuseni, Cugir, 3, II, 2,3

CÎNTECE DE DRAGOSTE

17. Băliban A., *Doine de pe Eriu, Sălaj,* 3, I, 18,3; *Strigăte de joc din Chioar* (din colecţia manuscrisă a lui ....), 2, 19, 3—4
18. Băliban V., *Poezii poporale.* De pe Eriu, Sălaj 3, II, 7,2
19. Bran Em., *Strigăte de joc.* Din Sălaj, 2, I, nr. de probă, 4; 4, 36,3
20. Doroş Basiliu, *De sub piatra Gutiiului din Maramureş,* 2, I, 11,3
21. Doroş Ioan, *De sub piatra Gutiiului din Maramureş,* 2, I, 13, 3
22. Lariu Ioan, *Strigăte de joc de pe la Strîmbu în Ardeal,* 5, I, 5,3 *Doine din Ardeal de pe la Strîmbu,* 12, 3
23. Lupan Paul, *Strigăte de joc din jurul Băii Mari,* 5, I, 38 supliment, 5
24. Mihuţiu Petru, *Poezii poporale. Doine din Maramureş* [din colecţiunea lui ....],I, 1,2; [din] Budeşti, 15, 3; 6,16,3; *Doine* [din colecţia lui ...], 2, 21,4; *Poezii poporale* [din] Săcădate, lîngă Avrig, II, 4,4
25. Murăşan Nicolau, *Doine poporale,* I, 8,3
26. Popp Antoniu, *Poezii poporale.* Din jurul Beiuşului, 2, II, 1,2—3
27. Pop Elia, *Strigături din Şomcuta Mare,* II, 1,4
28. I[oan] P[op] R[eteganul], *Poezii poporale* [din] Nimigea, I, 23,3; [din] Suceag lîngă Cluj, 29,3; [din] Tătîrlaua şi Bucova, 2, 30,3; «de pe Olt, Voila-Făgăraş», 3, 31,3; din Blaj, 32,4; din Cluj, 35,3; [din] Monor, Sini [Poad] 2,37, 3—4; [din] Sîncel, Mocod lîngă Năsăud, «de pe Olt», 3, II, 1,3—4; [din] Cluj, II, 2,3
29. — *Poezii poporale.* De pe luncă în Biharia, 3, I, 7,2

CÎNTECE DESPRE FRUMUSEŢILE DIN NATURĂ

30. [Pop Reteganul], *Poezii poporale. Doine,* [din] Borşa lîngă Cluj, I, 20, 3—4; *Poezii poporale* [din] Sîncel, I, 28,3; [din] Reteag, II, 12,3

CÎNTECE SATIRICE

31. Bran E., *Strigăte de joc din Sălaj,* I, 17,3; 36,3
32. Lariu I., *Doine din Ardeal, de pe la Strîmbul,* 2, I, 10,3; 2, 12,3
33. Lupan Paul, *Strigăte de joc din jurul Băii Mari,* I, 38 supliment, 5
34. Pop Elia, *Chiuituri din Chioar,* 2, 15,3

https://biblioteca-digitala.ro

STRIGĂTURI

35. Băliban A., *Doine de pe Eriu, Sălaj*, I, 18,3; *Strigăte de joc din Chioar* [din colecţia manuscrisă a lui .....] I, 19,3—4
36. Bran Em., *Strigăte de joc din Sălaj*, 2, I, nr. de probă, 4; 4,2, 3; 2, 17,3; 8, 36,3
37. Cotuţ Nechita, *Strigăte de joc din jurul Năsăudului*, 2, I, 2, 3.
38. Doroş Ioan, *De sub piatra Gutiiului din Maramureş*, 5, I, 13,3
39. Lariu Ioan, *Strigăte de joc de pe la Strîmbu în Ardeal*, 2, I, 4,3
40. Lupan Paul *Strigăte, de joc din jurul Băii Mari*, 7, I, 38 supliment, 5
41. Pop Elia, *Strigăte de joc din Chioar*, 6, I, 3,3; *Chiuituri din Chioar*, 3, 14,3; 8, 15,3; *Strigături* din Şomcuta Mare, 7, II, 1,4
42. Popp Antoniu, *Doine din jurul Beiuşului*, 2, I, 9,4; *Poezii poporale* Din jurul Beiuşului, 5, II, 1,2—3
43. I[oan] P[op] R[eteganul], *Poezii poporale*, Reteag, I, 25,3—4; [din] Uriu de sus, 35,3
44. [Pop Reteganul?], *Poezii poporale. Doine* [din] Reteag, I, 20, 3—4

CÎNTECE DE LUME

45. [Pop Reteganul I.?] *Poezii poporale, Doine* [de pe] Criş, I, 20,3—4; « de pe Tîrnave », 37, 3—4

BALADE HAIDUCEŞTI

46. Mihuţ Petru, *Horea lui Pintea Viteazul*. Scrisă de ....., în Budeşti [Maramureş] I, 32,3—4 [cf. varianta din vol. *Balade populare*, ESPLA, 1956]
47. Pop Reteganul Ioan, *Poezii populare. De ale lui Pintea Viteazul*, de la Vasile Cupşa, de sub Satra-Pintii, I, 3, 2—3 [fragmente. Pintea îşi îndeamnă tovarăşii să coboare la sate pînă la primăvară].

BALADE VOINICEŞTI

48. Pop Reteganul Ioan, *Poezii poporale. Novac*. De la Vasilie Cupşa [de sub Satra Pintii], I, 3, 2—3 [Novac iartă pe tîlharii care încearcă să-l omoare]
49. — *Poezii poporale. Gruia lui Novac*, I, 8, 2—3 [Gruia îşi petrece la « Oniţa crîşmăriţa » în Ţarigrad, turcii îl leagă şi îl închid. Vestit de trei pui de corb, Novac îl scapă prin luptă.]

BALADE NUVELISTICE

50. Oltean A., *Poezii poporale. Versul fetei*, [Din Giurgeşti, lîngă Reteag], I, 9, 3—4 [« Sora otrăvitoare »].
51. [Pop Reteganul Ioan?], *Poezii poporale. Versul Anei*, [Din Giurgeşti lîngă Reteag], I, 20, 3—4 [« Ienceа Sibiencea »] ; *George. Baladă din Mocod lîngă Năsăud*, I,4,3 [Eroul merge în Ţara Românească după nevastă; este fermecat şi moare]
52. Szabo Ştefan, *Neîndestulitul* [Baladă], I, 13,3 [o alcătuire personală pe bază de material popular]

VRĂJI

53. Meciu, *Descîntec de dragoste* [după cum l-am auzit de la o muiere bătrînă, I,] 14,3
54. — *Vrăjitura fetei care vrea a să mărita*, I, 1,1

DESCÎNTECE

55. Pop Elia, *Cotare-descîntec-de mătrici* [de la Ioan Bot din Vălenii Şomcutei Mari], 1,30,1—2
56. — *Descîntec de bote* [Pentru durere de grumazi, inflamaţiunea glandulelor de la grumazi], I, 1,1

https://biblioteca-digitala.ro

COLINDE

57. — *Colindă de Crăciun.* Din colecţiunea « Reuniunii docenţilor romîni din Maramureş », II, 1, 2.

POVEŞTI-BASME

58. Bran E., *Petrea făt-frumos.* Poveste din Sălaj, I, 24, 1—2 [Eroul aduce împăratului două pere din părul ce ajungea cu ramurile la cer, dobîndind astfel pe fiica împăratului. Renunţă la ea şi se căsătoreşte cu Ileana Cosînzeana. Aceasta este furată de Soare şi Petrea o găseşte după trei ani de căutare].
59. Popp Antoniu, *Calicul înavuţit.* Poveste poporală, I, 29, 1—3 [Săracul se îmbogăţeşte cu ajutorul unei slănini pe care o dă dracului, în schimbul unui cocoş ce vărsa bani; schimbîndu-i-l prin vicleşug un cîrciumar, omul sfătuit de un bătrîn, primeşte de la dracul o faţă de masă ce dădea ospeţe la poruncă. Cîrciumarul îl vicleneşte şi de aceasta, iar la sfatul bătrînului, capătă de la dracul o bită-fermecată şi ea — cu ajutorul căreia îşi redobîndeşte lucrurile pierdute, pedepsindu-l pe cîrciumar şi pe « bocotanii» din satul lui].
60. Vlad Grigóriu, *Povestea unei fete împărăteşti*, [din colecţiunea lui...] I, 1, 1—2 [Făcînd un contract cu dracul, porcarul reuşeşte să se căsătorească cu fata împăratului. Împăratul, văzînd că tinerii nu se duc la biserică, dezleagă contractul printr-o slujbă făcută de 90 de preoţi).

LEGENDE

61. Pop Reteganul Ioan, *Dealul zmeilor* [după K. L.], I, 5,3 [Dumnezeu preface pe zmei în pietre, pentru că au încercat să-l batjocorească]; *Miţa.* Legendă poporală, [din] Reteag, 8,2. [Dracul prefăcut în şoarece, reuşise să se strecoare în corabia lui Noe şi o rodea, cu gîndul de-a o scufunda. Vrînd să vină în ajutorul lui Noe, Dumnezeu îşi preface mănuşa în pisică, salvînd astfel omenirea].

DIVERSE

62. Bran E., *Răspuns la cîteva întrebări din Cestionarul Dlui B.P. Haşdeu pentru adunarea datelor privitoare la limba romînă*, I, 28,3; 29,3—4; 30,3; 31,2—3 [Cuprinde informaţii despre dansuri, despre deochiu, zîne, strigoi, drac, ursitoare, ciumă; răspunsurile au fost culese numai în parte de autor — cele de pe valea Sălajului. Pentru Maramureş a fost ajutat de Gavril Timiş, pentru Chioar de Petru Petrişor, iar pentru Ţara Oaşului şi Ugocea de Bud].
63. Pop Reteganul Ioan, *Anunţ literar*, II, 2,4 [Date în legătură cu propria culegere şi intenţia de-a o publica].
64. Dulfu Petre, *Despre adunarea poeziilor populare*, I, 5, 1—2 [Îndemnuri şi instrucţiuni pentru culegerea folclorului literar].
65. Nilvan Nicolai, *Pintea Viteazul*, I, 32, 1—2 [Ce spun tradiţiile şi documentele istorice despre Pintea].
66. Pop Reteganul Ioan, *Literatură poporală*, I, 3, 2—3 [Importanţa *Gutinului* pentru culegerea folclorului; apel şi chestionar pentru culegere]; *Poeziile noastre de jale*, 25, 1—2 [Cauzele ce stau la baza amplei dezvoltări a poeziilor de jale la romîni].
67. Vaida Vasile, *Moartea lui Pintea Viteazul.* Notiţă istorică, I, 38,2—3 [Însemnări despre viaţa şi moartea lui Pintea, după documentele publicate în anul 1872 de Tholy Kalm].

НАЧАЛО ФОЛЬКЛОРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА СЕВЕРЕ ТРАНСИЛЬВАНИИ: ГАЗЕТА «ГУТИНУЛ» В Г. БАЙА-МАРЕ

Со второй половины прошлого века культурно-литературная жизнь трансильванских румын начала отмечать бурное развитие. Один за другим стали вырастать новые культурные центры, создаваться школы, газеты и журналы, ставившие себя на службу пропаганде национальной идеи, борьбе за законные права румынского народа.

Но северо-трансильванский край, где отсутствовали традиции учебы на румынском языке и материальная, экономическая база, не мог принимать участия в этом развитии

https://biblioteca-digitala.ro

румынской культуры. Единственным ярким выражением культурной жизни здесь оставалось только народное творчество.

В этих условиях 5 марта 1889 года начала выходить в г. Байя-Маре газета « Гутинул », которая, несмотря на свое короткое существование (1889—1890 гг.), заслуживает все же внимания как первый румынский печатный орган в этом уголке страны, выражавший стремление местной интеллигенции к национальной и культурной жизни, какая была доступна румынам других трансильванских районов. Первой целью этой газеты было познакомить общественность с Марамурешским краем, информировать ее об его тяжелой доле, о тяготении местного населения к культуре и свету. « Гутинул » сосредоточивает таким образом свои усилия на насаждении культуры в массах и, в первую очередь, останавливает свое внимание на школе.

Газета обращается не только к крестьянам, но и к местной интеллигенции, которой она дает на своих страницах достаточно материалов, соотвествующих ее культурному уровню. Помимо информационного материала в связи с румынскими начинаниями в различных местностях этого обширного края, газета печатает и статьи научного и литературного характера. По почину И. Поп-Ретеганул и Петре Дульфу, особый упор делается на фольклорный материал (народную музыку и словесность), причем фольклорные интересы газеты тесно связываются с её общими целями борьбы за национальную эмансипацию румын этого края.

Встречая большие трудности на пути своей краткой жизни, газета « Гутинул » сумела все-же добиться ряда замечательных достижений, среди которых почетное место занимала её забота о том, чтобы осветить и дать высокую оценку первым шагам в деле собирания произведений народного творчества в этом крае.

THD FIRST FOLKLORISTIC ACTIVITY IN NORTHERN TRANSYLVANIA:

The Baia Mare Newspaper « Gutinul »

In the second half of the past century, the cultural and literary life of the Roumanians of Transylvania conquered new and ever more important positions. One after the other new cultural centres, schools, newspapers and periodicals were founded to propagate the national cause and fight for the triumph of their legitimate rights.

The territories of Northern Transylvania deprived of Roumanian schools of longer standing and of more important economic resources were unable to support these initiatives. The only significant manifestation of a cultural activity in this region was its folk creation.

These were the circumstances when on the 5th of March 1889 the newspaper « Gutinul» appeared in Baia Mare; a journal which, though short-lived (1889—1890), can be considered as the first organ of the Roumanian press in that part of our country. It was brought out with the purpose of reflecting the aspirations of the local intellectuals who, in unison with the other regions of Transylvania, aimed at promoting the national and cultural life of the Roumanian people in the Austro-Hungarian Empire. The chief purport of this Roumanian newspaper was to call the attention of its readers and inform the public opinion on the sad conditions of this province and to bring about a cultural revival of their long forsaken region.

The « Gutinul » centred its efforts and activity on raising the cultural standard of the masses, devoting its attention principally to the development of their schools.

The Baia Mare neswpaper catered not only for the peasant population but also for the city intelligentsia to whom its columns supplied information and articles appropriate to their cultural standard. Besides information regarding the Roumanian initiatives in the various localities of this widespread region, the newspaper also published scientific and literary articles.

Under the influence of I. Pop-Reteganul and Petre Dulfu, special stress was laid on folkloristic material (folk music and literature), which was closely linked with its general scope and with the struggle for the economic and cultural emancipation of the Roumanians of these regions from the Magyar feudal domination.

It is noteworthy to mention that, in spite of the great difficulties it encountered, the newspaper brought its precious contribution to the promotion of a national spiritual movement by bringing to light the first folkloristic collection of the region, and by stressing its vital role in the cultural development of the Roumanian people.

https://biblioteca-digitala.ro

LUCRĂRI INEDITE ALE LUI SIMION FLOREA MARIAN

N. JULA

Lucrările lui S. Fl. Marian se adresează tuturor. Pe cititor îl vor cuceri paginile *Insectelor* şi ale *Ornitologiei*, descoperindu-i întinderile nebănuite ale micului univers, ţară de basm, care are pe Ochilă, pe Setilă, pe Gerilă, pe Strîmbă-lemne al ei şi numai al ei; specialistului cu preocupări ştiinţifice îi va trezi interesul prin imensitatea materialului, a documentării şi a problematicii. Pe toţi deopotrivă, cititor şi specialist, îi vor cuceri, fără să-i sperie, dimensiunile uriaşe ale preocupărilor acestui folclorist.

La « Cartea Marian» se pot — şi se vor adăuga — pagini noi, puţin cunoscute, care vorbesc despre înmiresmata lume a florilor (*Botanica poporului romîn*) despre interesanta şi mult depărtata lume a miturilor (*Mitologia română*) cît şi despre veşnic tînăra şi via problemă a dragostei. (*Doine din Ardeal* şi *Cîntece ostăşeşti*).

Puterea de muncă a acestui om a uimit în repetate rînduri contemporanii şi astăzi ne uimeşte pe noi. « Nu puteam să mă mir îndestul de talentul fără asemănare şi de felul neobosit cu care răposatul aduna tot ce priveşte viaţa romînilor»[1]. Un singur om a reuşit să facă atît de mult, încît se poate spune: « Că cei ce vor veni după el, în cele mai multe cazuri numai spicuiri vor putea să ne dea »[2].

S. Fl. Marian a crescut în vremea cînd privirile generaţiei de la 1848 se îndreptau spre umilele colibe şi bordeie. A crescut odată cu descoperirea *Mioriţei* şi a văzut cu durere, cum focul aprins de flacăra lui Alecsandri, care ardea atît de luminos, e lăsat să se stingă. Cît a trăit, Marian a ars cu flacără vie, luminînd întunericul ce se lăsa.

El a fost un om de ştiinţă care s-a mulţumit deocamdată cu adunarea materialului şi coordonarea lui, cu citirea variantelor şi cu controlarea necurmată a datelor. Pentru acest lucru a muncit mult, s-a străduit să adune date în ajutorul chestionarelor şi a scrisorilor de felul acesta: « Te rog să fi aşa de bun şi să chem (i) vr'o cîteva femei ştiutoare din loc şi să le spui ca să-ţi aducă numai decît următoarele plante cu floare şi cu frunza cu tot . . .» şi mai departe: « . . . iar după ce-ţi le-or aduce alege exemplare(le) cele mai bune şi mai frumos înflorite, scrie-i la fiecare numele pe o ţidulică, ca să ştiu care cum se chiamă şi apoi trimite mi-le cît mai de grabă, căci am mare trebuinţă de dînsele. Fă-mi te rog, acest bine »[3].

Marian nu precupeţeşte materialele folclorice, colecţiile de broşuri şi reviste, strînse de el cu trudă şi renunţări pentru ca lucrarea lui să fie cît mai documentată, să epuizeze materialul. Face schimb de materiale cu ceilalţi folclorişti ai vremii. « Peste cîţiva ani (1897) Academia publică volumul meu de cimilituri. Am fost la Suceava şi m-am înţeles ca în schimbul

[1] Dr. Ioan Urban Iarnik: *Junimea literară*, IV, 6—7, 131—132
[2] Idem.
[3] Botanica lui Marian (scrisoare 1906) *Jun. literară*, XV (1926), 7—8, 149

https://biblioteca-digitala.ro

cimiliturilor lui (Marian) şi a colecţiei *Şezătoarea* a lui Iosif Vulcan (1875 apărea la Budapesta) să-i dau botanica noastră»[4], spune Artur Gorovei.

Începută în 1870 (încă din liceu) « Botanica poporului romîn» în 1907 e încă neterminată.

Cunoscutul folclorist bănăţean Sim. Mangiuca, vorbind în 1874, despre literatura botanică califică lucrările de pînă atunci ca: « defectuase căci autorii acestor colecţiuni, tratate şi opuri, nu au descălecat la poporul nostru romînesc spre a-l consulta despre botanica romînă, ci mai vîrtos s-au mărginit întru a traduce pe romînia (sic) numirile plantelor din limbile greacă, romană şi germană . . .»[5].

Începuturile botanicii lui S. Fl. Marian stau sub impresia celor spuse de Mangiuca. Într-o încercare de prefaţă scrisă în 1870 Marian enunţă aceste idei ale lui Mangiuca aproape identic.

De-a lungul anilor s-a vorbit foarte puţin despre *Botanică*. Din conţinutul ei se cunoaşte de asemenea foarte puţin. Cele cîteva articole publicate de părintele Marian, nu pot da o imagine completă a lucrării. Iată cele cîteva articole publicate de Marian: (Lista nu o cred completă, dar nici prea departe de totalul articolelor).

In *Albina Carpaţilor:* Păpădia III, 1879 14, 218—219. Trandafirul de cîmp III, 1879, 18, 282—283. Tutunul III, 1879, 20, 311—312. Arinul III, 1879 21, 325—328. Socul III, 1879, 23, 364—365. Plopul IV, 1879, 3. Busuiocul IV, 1879, 4, 55—57. Iarba lui Tatin IV, 1880, 13. 207—208. Crăpusnicul IV, 1880, 16, 252—255. In *Familia:* Cicoarea 17 (1881) 558. Carpenul 19 (1883), 42—43. Macul 75—78. Piperul 100—103. Lemnul Domnului 20 (1884) 622—623. Măsălariul 21 (1885) 21. Feriga 256—258. Cînepa 313—318, 328—330, 340—342, 352—355, 364, 566. Spînzul 21 (1885) 63—66. Coada şoarecelui 233—234. Ruşinea fetelor 280. Fierea pămîntului 484—486. In *Junimea literară:* Viorica 1904, I, 59—60, 74—76. Brebenelul 1905, II, 6—8. Agrişul 1905, II, 23—24. Untişorul 1905, II, 58—60. Palma voinicului 1906, III, 139—140. În *Viaţa Romînească:* Păducelul 1906, 1, 5, 259—262.

Botanica poporului romîn — aflată astăzi în posesia profesorului M. Cărăuşu (ginerele folcloristului) care manifestă dorinţa de a o publica— cuprinde material în legătură cu peste 500 de specii de plante. Opt volume terminate şi încă 3—4 cu mai puţin material fac din această lucrare o operă deosebită, de tot ceea ce s-a publicat la noi şi poate şi în străinătate în acea vreme. Volumele erau însoţite de ierbare (din acestea s-a păstrat doar un volum). De asemenea manuscrisul este însoţit de un catalog cu numirile plantelor şi o fişă bibliografică, cu materialul publicat de Marian (lista dată este scoasă din bibliografia parcursă de autorul articolului). Materialul este aranjat alfabetic. Schema generală de tratare a problemei este următoarea: numirea plantei în latină şi germană, — numirile romîneşti; descrierea ei, apoi materialul folcloric: credinţe, legende, întrebuinţări.

---

[4] Botanica lui Marian şi trei scrisori ale lui, *Făt Frumos*, V, 1927, 1

[5] Sim. Mangiuca. De însemnătatea botanicei romîneşti — *Familia* — 43, X, 1874, 511—513

« Literatura noastră botanică, precum mi este mie cunoscută pînă acuma constă din următoarele lucrări:

1 Dr. Ciliac, o colecţiune de numiri botanice, publicate în calindariul pentru poporul romîn, de G. Barţiu 1857, care tratează despre Flora Moldovei

2 « Vocabulariul» de numele plantelor Transilvane, publicat în calindariul pentru poporul romîn, de G. Barţiu 1858 şi 1859

3 G. Baronzi în tratatul său despre limbă, partea botanică publicat în diurnalul « Adunarea naţională » din anul 1870, nr. 71, 72, 73 şi tot acest tratat se află publicat în opul său intitulat « Limba romînă şi tradiţiunile ei», Galaţi 1872

4 B. Maniaru: Botanica romînă, Bucureşti 1872, 1873

5 Catalogul plantelor grădinei botanice a şcoalei de medicină din Bucuresci 1886»

https://biblioteca-digitala.ro

În 1915, cînd apare la Fălticeni *Botanica poporului romîn* a lui A. Gorovei şi M. Lupescu, aceştia spuneau referindu-se la materialul împrumutat lui Marian: « Nu mi-a părut rău, pentru că materialul adunat de noi cu multă trudă, nu era expus să fie pierdut».[6] Prin publicarea materialului s-ar valorifica atît materialul adunat de Gorovei-Lupescu (şi nepublicat în Botanica lor) cît şi materialul adunat de Marian.

În 1870, cu ocazia unei călătorii în Ardeal cunoaşte Năsăudul, Blajul, Beiuşul. « Mergînd în 1871 spre Beiuş s-a întîlnit cu tribunii anului 1848, Axente Severu din Cricău şi Simeon Balint din Roşia Abrudului».[7] Îl stăpîneşte dorinţa de a-l întîlni pe Avram Iancu. Ca o datorie faţă de el şi faţă de cei dintre care s-a ridicat Avram Iancu, va aduna în răstimp de 20 de ani, cîntece în care este evocată figura acestui luptător (cartea apare în 1900). Din popasurile şi prieteniile legate în acest an, strînge materialul cuprins în volumele *Doine din Ardeal* şi *Cîntece ostăşeşti*.

În 1879 publică în *Albina Carpaţilor*, Doine poporale din Ardeal II, 1879, 31, 363—364. Mai publicase în *Şezătoarea* I, (1875) 66—68 şi 2 (1876), 5, 46, 63, Dragostea, baladă de la Năsăud, Doine din Ardeal (de pe la Năsăud) Fata bătrînă şi Urîtul vecinului (satire populare din Ardeal).

Tot în *Şezătoarea* 6 (1880) 156—157 şi XVIII, (1882) 46 publică Marţi seara şi Miţul vecinului.

Postume, apar Doine din Ardeal în *Junimea literară* V (1908) 4—5, 14. Se pare că restul materialului adunat este inedit şi se găseşte tot în posesia profesorului M. Căräuşu.

În tot ce a încercat şi realizat S. Fl. Marian, a pus dragoste, pasiune şi cinste. Fără să abuzeze de comparativism şi fără a « căuta mari descoperiri » începînd cu 1878, el dă frumoasele studii despre mitologia romînă. Ele au trezit interesul contemporanilor şi folcloristul şi-a găsit şi în această direcţie continuatori (E. N. Voronca).

În *Albina Carpaţilor* studiile despre: Bălaurii III, 1878, 1, 9—11; Bălaurii III, 1878, 2, 22—23; Spiriduşul III, 1878, 3, 39—41; Solomonarii III, 1878, 4, 54—56; Moroii III, 1878, 6, 86—89.

În *Familia:* Ştima apei 1, 1905, 471—472; Fetele din apă 42, 1906, 38

În *Viaţa Romînească:* Ursitoarele II, 1907, 7, 62—76

În *Junimea literară:* Peştii pămîntului III, 1906, 4, 67—70; Fata pădurii II, 1905, 12, 183—184; Marţi seara II, 1905, 8, 116—118; Ştima banilor II, 1905, 7, 103—106; Brumărelul II, 1905. 3, 40—41 au fost îndemn şi model, pentru cercetătorii de mai tîrziu.

Frumoasele străduinţe, înmănunchiate în cele 3 monografii: (Naştere, Nuntă şi Înmormîntare). ar fi văduvite dacă nu s-ar cunoaşte şi materialul cuprins în caietul cu titlul: *Juneţea la romîni.* Strîngea cu grijă date interesante despre schimbarea dinţilor, jocuri de copii, şezătoare şi clacă, în vederea redactării. Cele două volume, care închid ciclul sărbătorilor ar întregi valorosul studiu al folcloristului.

Interesul folcloristului pentru istoria poporului nostru — domeniu în care posedă vaste cunoştinţe — ilustrat de cărţile: *Sfîntul Ioan cel Mare de la Suceava* Buc. 1895 sau *Portretul lui Miron Costin mare logofăt şi cronicar al Moldovei*, cu stampă, Buc. 1900, cît şi volumele de documente. *Inscripţiuni de pe morminte şi cărţi vechi din Bucovina* (partea I, Suceava, 1900), şi *Biserica din Părhăuţi în Bucovina*, Buc. 1887, s-ar completa prin cunoaşterea volumului de *Documente istorice despre biserica Mirăuţi din Suceava.*

« El (Marian) ne-a dat o carte minunată nu atît prin stil şi expresie literară, care aparţin epocii, ci prin însuşi materialul întrebuinţat, care fiind smuls sufletului etern al poporului, rămîne nepieritor» [8]. Generalizînd, putem spune acest lucru despre toate cărţile sale. Tocmai de aceea « numele Marian va rămîne o carte deschisă ».

---

[6] Artur Gorovei şi M. Lupescu *Botanica poporului romîn*, Fălticeni 1915, 7

[7] Liviu Fl. Marian Simeon Florea Marian, *Junimea literară* 6—7, 149—156, IV, 1907

[8] Sim. Florea Marian Păsările poporului romîn *Pagini alese* — Serie nouă — 7 Ediţie îngrijită de I. Pilat Ed. « Cartea Romînească » 1934

https://biblioteca-digitala.ro

În posesia familiei N. Cărăuşu se află deci următoarele manuscrise ce aşteaptă a fi publicate:

1. *Botanica poporului romîn* 8 vol. redactate definitiv, 3—4 incomplete.
   cu: *a)* listă bibliografică, ce cuprinde articolele publicate de folclorist
   b) catalog cu numirile plantelor
   c) 1 vol. din ierbar
2. *Doine poporale romîne din Ardeal* (Inventar A_1) foarte voluminos.
3. *Cîntece ostăşeşti* (Inventar A_9) 250 piese.
4. *Mitologia romînă* — 1 volum.
5. *Juneţa la romîni* (Inventar B_7) cuprinde materialul adunat cu începere din 1876
   a) Schimbarea dinţilor.
   b) Jocurile de copii — descriere, desene.
   c) Cîntece şi datine referitoare la şezătoarea fetelor.
   d) Claca
6. *Sărbătorile la romîni* — 2 volume
7. *Anul Nou* (inventar B_8) cu 9 pluguşoare şi o listă bibliografică.
8. *Documente istorice despre biserica Mirăuţilor din Suceava.*

https://biblioteca-digitala.ro

DIN REALIZĂRILE FOLCLORISTICII NOASTRE

Prof. dr. Vladimir Kiparski — Finlanda

In martie 1958 institutul nostru a fost vizitat de profesorul dr. Vladimir Kiparski de la Universitatea din Helsinki. Eminent slavist, profesorul dr. Vladimir Kiparski a vizitat ţara noastră ca invitat al Academiei Republicii Populare Romîne şi al Institutului romîn pentru relaţiile culturale cu străinătatea. Cu această ocazie domnia sa a vorbit la Facultatea de filologie a Universităţii C. I. Parhon despre relaţiile lingvistice slavo-romîne şi slavo-finlandeze, la Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R. despre noi preocupări şi noi lucrări în domeniul slavisticii şi la subsecţia de limbă şi literatură a Academiei R.P.R. despre paralele lexicale dintre elementele autohtone ale limbii romîne şi limbile baltice.

La Institutul de folclor profesorul dr. Vladimir Kiparski s-a interesat în chip deosebit de cercetările în legătură cu doina. Reluînd cu noi date şi noi perspective, teoriile mai vechi, domnia sa caută să stabilească o legătură între denumirea romînească a acestui gen al creaţiei folclorice, refrenele daina şi doina şi refrenele şi termeni folclorici similari din limbile baltice. D-sa a arătat de asemenea un deosebit interes pentru principiile şi metoda de lucru a Institutului de folclor, pentru bogatele lui colecţii şi pentru legăturile ce există între folcloristica romînă şi cea finlandeză, pentru posibilităţile de a adînci tot mai mult aceste legături. După vizitele folcloriştilor norvegieni prof. O. Gurvin şi prof. R. Miklebust şi a folcloristului danez prof. T. Knudsen, vizita profesorului dr. Vladimir Kiparski deşi indirect, vine să lărgească reţeaua legăturilor institutului nostru cu institutele de cercetări folcloristice şi cu folcloriştii din ţările scandinave.

M. P.

Zdenka Jelinkova — Cehoslovacia

Folclorista cehoslovacă Zdenka Jelinkova, colaboratoare a Centrului de cercetări folclorice din Brno-Moravia, al Academiei cehoslovace de ştiinţe, a vizitat Bucureştii în cursul lunii aprilie 1958. În calitate de specialistă în studiul şi valorificarea dansului popular, ea a întreprins această călătorie în capitala ţării noastre pentru a organiza participarea unei echipe de dansuri din cadrul mişcării artistice de amatori, la renumitele serbări folclorice de la Strašnice — Cehoslovacia. Serbările de la Strašnice au în anul acesta o importanţă deosebită tinzînd să depăşească în desfăşurarea lor faza de simple întreceri între echipele de amatori şi încercînd să devină prin organizarea spectacolelor pe baza unei tematici bine cumpănite, adevărate prezentări ale momentelor mai importante din dezvoltarea dansului popular şi a manifestărilor contemporane cele mai caracteristice şi mai pregnante.

Cu ocazia vizitei sale la Bucureşti, unde a avut prilejul să cunoască activitatea mai multor ansambluri şi echipe de dansuri, folclorista Zdenka Jelinkova a vizitat şi Institutul de folclor pentru

https://biblioteca-digitala.ro

a cunoaşte metoda de lucru a secţiei noastre coregrafice şi bogatele colecţii de muzică şi dansuri populare. Discuţiile purtate cu cercetătorii Institutului, preţios schimb de vederi şi informaţii, au contribuit la o mai bună cunoaştere reciprocă şi la întărirea legăturilor de strînsă colaborare dintre folcloriştii noştri şi folcloriştii cehoslovaci.

M. P.

Din activitatea Institutului de folclor pe anul 1957

Axată permanent pe marile probleme ale folclorului romînesc activitatea Institutului de folclor a marcat în anul 1957 progrese ce trebuiesc subliniate atît în domeniul culegerii de materiale cît mai ales în acela al precizării tot mai accentuate a unora din problemele fundamentale, care stau în atenţia cercetătorilor Institutului.

I. Marea colecţie « Folclorul R.P.R. », realizată prin colaborarea tuturor secţiilor Institutului, catalogul tematic al basmelor romîneşti, aflat în grija specială a secţiei literare şi bibliografia folclorului romînesc, a constituit capitole importante ale planului de lucru pe anul 1957 al Institutului de folclor. Din activitatea depusă pentru realizarea lor au rezultat, cum era şi firesc, nu numai îmbogăţirea fondului general de materiale folclorice al Institutului, dar şi numeroase lucrări personale, strîns legate de domeniul folclorului romînesc.

Şapte colective de cercetare au cules pe teren sau au prelucrat în vederea redactării finale a primelor monografii folclorice regionale ce vor inaugura colecţia « Folclorul R.P.R. », numeroase şi variate materiale: astfel colectivul de cercetare al folclorului Pădurenilor, regiunea Hunedoara (Ov. Bîrlea, Em. Comişel, M. Kahane, R. Weiss-Friedmann, Gh. Marcu şi A. Giurchescu), colectivul de cercetare al folclorului din ţinutul Năsăud (C. Zamfir, V. Dosios, E. Moldoveanu-Nestor, C. Costea, G. Habenicht), colectivul de cercetare al folclorului din ţinutul Muscel (P. Carp, G. Suliţeanu, L. Stănculeanu, H. Weisz, Al. Amzulescu, A. Bucşan), colectivul de cercetare al folclorului din regiunea Suceava (C. Prichici, V. Nicolescu, Em. Balaci, J. Cohn, Fl. Georgescu), colectivul de cercetare al folclorului maghiar din comuna Inuc, regiunea Cluj (J. Jagamas, L. Gurca) colectivul de cercetare al muzicii lăutăreşti din com. Clejani, reg. Bucureşti (Gh. Ciobanu), colectivul de cercetare al muzicii populare instrumentale maghiare din Ciuc (J. Jagamas, L. Gurca). Pe lîngă cercetările monografice, folclorul contemporan a fost studiat de colectivul de cercetare al folclorului contemporan şi îndeosebi al folclorului muncitoresc (A. Sachelarie, S. Stroescu) şi colectivul pentru monografia Bicaz (C. Bărbulescu). Toate aceste colective au împletit munca de transcriere şi de revizuire a materialului folcloric cules pe teren, cu analiza şi clasificarea textelor şi melodiilor culese pînă acum. Două din aceste culegeri şi anume: Monografia folclorică a Pădurenilor şi Muzica lăutarilor din Clejani se află în stadiul ultimei redactări, urmînd apoi a fi înaintate la tipar în cursul anului.

Bibliografia generală a folclorului romînesc (I. Muşlea, A. Fochi) a sporit cu 6500 fişe, rezultate din despuierea a 1494 periodice cu un total de 3842 volume.

Catalogul tematic al basmelor romîneşti (C. Bărbulescu, T. Brill, S. Stroescu) a înregistrat un spor de 4150 fişe rezumative, clasificîndu-se pe subiecte 6957 fişe.

Pe lîngă aceste lucrări, sectoarele literar şi coregrafic au întreprins culegeri speciale, îmbogăţind colecţiile de povestiri şi dansuri ale Institutului.

II. Studii şi publicaţii de texte.

Cercetătorii ştiinţifici ai Institutului de folclor au continuat în anul 1957 studierea următoarelor probleme:

Obiceiul şi poezia colindatului (M. Pop)

Ritmul dansurilor populare romîneşti (V. Proca)

https://biblioteca-digitala.ro

Satira și umorul în literatura populară (S. Stroescu)

Pe lîngă studiile prevăzute în planul de muncă al Institutului, cercetătorii săi au desfășurat o susținută muncă științifică redactînd o serie de studii, articole și recenzii apărute mai cu seamă în Revista de folclor.

Deosebit de aceste lucrări au fost publicate o seamă de culegeri și antologii de folclor:

170 melodii populare din Maramureș (T. Brediceanu)

Cîntece și jocuri din valea Almăjului (N. Ursu)

132 cîntece și jocuri din Năsăud (C. Zamfir, V. Dosios, S. Moldoveanu-Nestor)

Antologie de cîntece populare sîrbești (S. Ilici cu colaborarea G. Sulițeanu și M. Kahane)

Rozsa, rozsa, piros rozsa — antologie de cîntece populare maghiare (Szegö Iulia)

Proverbe și ghicitori (M. Kahane)

Snoave și ghicitori (O. Bîrlea)

Din înțelepciunea poporului — Proverbe și ghicitori (C. Bărbulescu, Gh. Ghiță)

Legende despre flori, plante și insecte (S. Stroescu)

Jocuri din Ardealul de sud (A. Bucșan)

Béla Bartók și folclorul romînesc (T. Alexandru)

Sînt sub tipar următoarele lucrări:

— Cîntecele Pădurenilor din Hunedoara (E. Comișel, M. Kahane, R. Weiss)

— Cîntece Moldovenești (C. Prichici, V. Nicolescu)

— N. Lighezan — Cîntece populare (T. Alexandru)

— Cîntece macedo-romîne (G. Marcu)

— 300 cîntece maghiare (J. Jagamas)

— Cîntece lipovenești (B. Marcu)

— Dansuri feciorești din Ardeal (C. Costea)

Antologie de cîntece populare romînești, întocmită de A. Sachelarie pentru Praga.

Antologie de poezie populară, întocmită de M. Pop pentru Praga.

Povești despre animale (C. Bărbulescu)

III. În cursul lunii culturii, comunicările ținute în cadrul sesiunii științifice au îmbrățișat variate domenii de cercetare, privind cele trei sectoare: literar, muzical, coregrafic [1].

Cu prilejul vizitelor făcute în cadrul convențiilor culturale cu țările de democrație populară, precum și cu celelalte țări, cercetătorii noștri au ținut în cadrul Institutului comunicări despre vizitele care le-au făcut în țările unde au fost oaspeți. Maestrul Sabin Drăgoi a împărtășit impresii despre călătoria făcută în India, Ceylon și Birmania; Gh. Ciobanu — în R. P. Bulgaria; Em. Comișel — în R. F. Iugoslavia; V. Proca — în R. F. Germană și C. Costea în Anglia, Grecia și Iran. Cu aceste prilejuri trimișii noștri au ținut comunicări și conferințe privind organizarea și activitatea Institutului de folclor, precum și informații ample despre muzica și dansurile populare romîne.

Tot în cadrul schimbului cultural cu străinătatea, Institutul de folclor a trimis informații asupra folclorului romînesc în Anglia, Canada, Olanda, R. P. Bulgaria, R. F. Germană, etc.

Pe linia schimbului de informații și publicații, Institutul a difuzat în douăzeci și una de țări 3904 volume.

În cursul anului 1957, 107 delegații străine au vizitat Institutul de folclor. Printre oaspeți amintim pe folcloriștii: Prof. Rosetta Del Conte și Tullio Seppilli (Italia); Michel Cartier (Canada); S. Djudjev (Bulgaria); Baki-Kongoli și Eftimi-Dheri (Albania); L. Axsionova (R. P. Moldovenească); Torkild Knudsen (Danemarca). Oaspeții străini au făcut în cadrul Institutului, comunicări privind probleme de folclor muzical și literar și au avut întrevederi cu diferiți cercetători ai Institutului.

[1] v. Revista de folclor III. 1, 1958. 92—95

https://biblioteca-digitala.ro

Toate aceste cercetări şi manifestări constituie numai unul din capitolele activităţii Institutului de folclor. Biblioteca, serviciul de documentare, serviciul tehnic, serviciul fotografic şi serviciul administrativ au realizat şi ele însemnate progrese care trebuiesc luate în consideraţie pentru a avea o imagine completă a activităţii desfăşurată în cursul anului trecut.

Rezumînd numai unul din aceste capitole — capitolul cercetărilor pe teren, al studiilor şi publicaţiilor de texte — şi încă se poate vedea sporul realizat în direcţia îmbogăţirii fondului nostru folcloric şi a studierii problemelor lui celor mai importante.

S.-C.S.

Activitatea folcloristică a Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice din R.P.R. [1]

În cadrul bilanţurilor generale ale culturii noastre, făcute cu ocazia sărbătoririi împlinirii celor 10 ani ai puterii populare, s-a vorbit şi de activitatea folcloristică a institutelor şi editurilor noastre. Printr-o regretabilă eroare, pe care o dorim neintenţionată, articolul din *Gazeta literară* nr. 52/26 dec. 1957 [2] omite total să amintească activitatea folcloristică, de altfel destul de întinsă, a Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice. Scopul acestei note este, în primul rînd, prezentarea realizărilor Societăţii în acest domeniu, nu în cei 8 ani care s-au scurs de la înfiinţarea ei, ci numai în ultimul an (1957) şi în al doilea rînd rectificarea acelei erori.

Înfiinţată în iunie 1949, Societatea se intitulează pînă în decembrie 1953: « Societate de ştiinţe istorice, filologice şi folclor». Din 13 decembrie 1953 numele Societăţii devine « Societatea de ştiinţe istorice şi filologice din R.P.R.» Prin eliminarea cuvîntului *folclor* nu înseamnă că s-a renunţat la studiul folclorului. Printr-o mai extinsă accepţie a termenului de *filologie* şi mai ales a termenilor de ştiinţe filologice, noţiunea de folclor a fost inclusă în acest concept mai larg; fiind vorba desigur de folclorul literar.

Filialele Societăţii, încă de la înfiinţare, au trecut în fiecare an în planul lor de muncă, culegeri de folclor local, cercetări asupra vieţii şi operei folcloriştilor după documente inedite, studii de folclor bazate pe documente locale.

În cursul ultimilor doi ani această activitate a crescut prin faptul că Societatea a înscris în planul său editorial tipărirea unor culegeri de folclor.

În culegerea « Limbă şi literatură» au apărut în aceşti ani următoarele studii folclorice: 1. *Gh. Asachi şi folclorul* de Al. Bistriţianu (I/1956); 2. *D. Stăncescu — literat şi folclorist* de I. C. Chiţimia (I/1955); 3. *Lumea bilinelor* de Valeriu Ciobanu (I/1955); 4. *Teatrul popular de haiduci* de Vasile Adăscăliţei (II/1956); 5. *Delavrancea şi folclorul* de Emilia Milicescu (II/1956); 6. *Apropieri folclorice între un sat ardelean şi unul muntean* de D. Şandru (II/1956); 7. *Călătoria fratelui mort sau motivul « Lenore » în folclorul sud-est european* de Gh. Vrabie [3] (III/1957).

În cadrul filialelor, colectivele de profesori au întocmit culegeri de folclor, s-au ţinut comunicări şi s-au întocmit numeroase studii de specialitate. Unele filiale ca cele din Sibiu şi Cluj au colective de folclor bine organizate.

În cursul anului 1957, la filiala Sibiu s-au ţinut 14 comunicări folclorice dintre care două în limba germană. În cadrul sesiunii ştiinţifice din 30—31.III.1957 s-au ţinut 9 comunicări. Culegerile păstrate în arhiva filialei se ridică la cifra de 10.441 (Sibiu: 8357; Sebeş: 424; Făgăraş: 1450; Agnita-Rupea: 210) repartizate astfel: amintiri 278, bocete 54, doine şi cîntece de lume 1418, descîntece 68, strigături 6896, ghicitori şi proverbe 603, balade şi cîntece bătrîneşti 99, colinde 127

[1] Despre activitatea societăţii v. şi Revista de folclor, I 1—2, 1956, 307
[2] Articolul este semnat de tov. Mitu Grosu
[3] v. Revista de folclor II, 3, 1957, 124

https://biblioteca-digitala.ro

oraţii şi cîntece de nuntă 179, basme şi poveşti 10, tradiţii 106, melodii 108, jocuri de copii 369, dansuri 59, irozi 7 [4].

Merită să fie transcrise tilurile comunicărilor ţinute la sesiunea ştiinţifică din 30—31.III.1957: 1. *Cîntecul miresii* de I. Albescu; 2. *Urme străvechi în obiceiuri de nuntă* de I. Albescu; 3. *Despre folcloristul sas I. Haltrich* de I. Holitzer; 4. *Din credinţele şi obiceiurile poporului romîn din Rupea* de I. Iosif; 5. *Nunta din Arpaşul de Jos* de G. Matieşanu; 6. *Transhumanţa şi păstoritul oglindite în lirica populară* de N. Munteanu; 7. *Peisaj geografic în folclorul poetic* de N. Munteanu; 8. *Ioan de Hunedoara în balada populară* de N. Munteanu; 9. *Podoabe de sărbătoare în portul săsesc* de M. Orend.

În cadrul filialei Cluj s-au făcut interesante cercetări folclorice şi etnografice. Din despuierea planurilor de muncă şi a rapoartelor de activitate am putut extrage următoarele titluri de comunicări: 1. *Un folclorist uitat — Ioniţă Scipione Bădescu* de Leontin Ghergariu; 2. *Folclorişti din Sălaj* de Leontin Ghergariu; 3. *Cercetarea etnografico-folclorică în Cătine-Cîmpia Ardealului* — colectiv: Nicolae Dunăre, Gheorghe Dăncuş, Iosef Farago, Kis Károly şi Dumitru Pop; 4. *O anchetă folclorică în zona Lăpuşului* de D. Pop; 5. *Basmul romînesc din Cîmpia Ardealului* de E. Micle; 6. *Aspecte ale luptei de clasă în culegerile de folclor şi în comentariile lui Ion Pop-Reteganul* de Gh. Dăncuş.

În colectivul de folclor al filialei Craiova lucrează doi folclorişti: Gh. Dumitrescu-Bistriţa şi Nicolae Dumitraşcu.

Nicolae Dumitraşcu a depus spre publicare două mari culegeri de folclor: 1. *Din lirica olteană populară*, cca 500 bucăţi, organizate tematic (dragostea, natura, dorul, armata, etc.); 2. *Cîntece despre războiul de la* 1877, cca 200 bucăţi.

De la filiala Baia Mare s-au primit cîteva culegeri şi lucrări: 1. *Folclor din raionul Şomcuta Mare* (Ţara Chioarului) cules de Victor Ilieşu; conţine: Balada « Pintea Viteazul », oraţii de nuntă, doine, hore, etc.; 2. *Colinde din Maramureş* — culese de Felicia Oşanu (de remarcat *Corinda Pintii)*; 3. *Basmul « Stan Pătru »*, cules din Săpînţa — Maramureş de Titus Bilţiu-Dăncuş; 4. *Pintea Viteazul oglindit în folclorul local* — comunicat de Vasile Doniga.

Filiala Piteşti a trimis culegeri interesante dintre care citäm mai ales pe acelea ale lui Dumitru Udrescu, cca 200 bucăţi. Merită să fie consemnată comunicarea lui Dumitru Nanu intitulată *Aspecte din folclorul local.*

Au realizat bogate culegeri folclorice profesorii Ion Niciu (Arad), Aurel Ţintă şi Dordea Ion (Timişoara), Lucian Panait (Brăila), Dumitru Ahriţculesei (Buzău), Aurora Culicovschi şi Beatrice Gheorghiu (Bacău), Aurelia Zaharia (Constanţa), Ion Lăzărescu şi Eufrosina Popa (Deva), R. Gîrhotei (Tîrgovişte), etc.

Merită o consemnare specială culegerea lui Eusebiu Mihăilescu din Tîrgovişte intitulată « Cimiliturile Romînilor », cca 345 pagini. Din comunicările ţinute în cadrul anului 1957 în diverse colţuri ale ţării, pot fi amintite următoarele: 1. *Descintece şi reţete folosite altădată în fostul judeţ Botoşani* — (colectiv); 2. *Un cîrciumar oltean culegător de folclor* de N. Dumitraşcu (Craiova); 3. *Spicuiri istorice din folclorul Molodan* de Ioan Tămaş (Oradea); 4. *Omul din Ţara de sus în folclorul local inedit* de V. Popa (Suceava); 5. *Satira socială în strigături* de Ion Stoian (Oraşul Stalin); 6. *Expresii şi proverbe romineşti cu semnificaţii istorico-sociale* de Ilie Haşeganu (Oraşul Stalin); 7. *Metafora în creaţia folclorică* de Eugen Tudoran (Timişoara).

În planul editorial pe anul 1958, Societatea are incluse două lucrări folclorice: 1. *Culegere de folclor inedit*; 2. *Scriitorii şi folclorul* de Al Bistriţianu.

Pentru activitatea intensă în domeniul folclorului a filialei Sibiu merită să fie popularizat planul său pe anul în curs: 1. *Ceata feciorilor din comuna Lisa* de Gh. Şerban Cornilă; 2. *Cursul*

[3] v. Revista de folclor III, 1, 1958, 99—102

https://biblioteca-digitala.ro

de folclor al lui Barbu Delavrancea de Emilia Milicescu; 3. *Coşbuc şi problemele de folclor* de Petre Munteanu; 4. *Sibiul în poezia populară* de Pimen Constantinescu.

★

Prin structura sa organizatorică, prin cele 28 de filiale răspîndite în toată ţara, Societatea are posibilitatea să facă cu uşurinţă culegeri de folclor şi să cerceteze comparativ circulaţia temelor folclorice.

Culegerea a atras un mare număr de profesori şi învăţători din întreaga ţară; arhiva folclorică a Societăţii s-a îmbogăţit în ultimii ani cu valoroase culegeri. Publicarea acestor culegeri trebuie sprijinită de Ministerul învăţămîntului şi culturii în anii care vin.

Prin acest scurt articol am căutat să evidenţiez munca entuziastă şi onorifică a unor cercetători modeşti cărora, pe această cale, le aducem toată lauda.

E. M. C.

Trecerea în revistă a formaţiilor studenţeşti de dans din centrul universitar Bucureşti

Sînt anumite spectacole faţă de care îţi propui să laşi de o parte exigenţele, să le înlocuieşti chiar cu o anumită bunăvoinţă şi înţelegere.

Aceasta era starea de spirit a majorităţii celor care veniseră să asiste la vizionarea formaţiilor studenţeşti de dans în cadrul concursului organizat de centrul universitar Bucureşti — înainte de ridicarea cortinei. Poziţia era justificată dacă ne gîndim la faptul că cele mai multe echipe lucrează de un timp relativ scurt şi au o experienţă oarecum redusă, iar timpul pe care îl au studenţii la îndemînă pentru pregătirea unui program artistic este limitat.

Spectacolul însă — pentru că vizionarea prin calitatea dansurilor prezentate a luat caracterul unui spectacol — a prilejuit o mare surpriză. Fără a exagera putem mărturisi cu deosebită satisfacţie că nivelul la care s-a desfăşurat această trecere în revistă a depăşit toate aşteptările, majoritatea echipelor situîndu-se, atît prin concepţia coregrafică, cît şi prin execuţia dansurilor, alături de cele mai bune formaţii amatoare şi chiar profesionale.

Creşterea valorică înregistrată faţă de anul trecut, cînd majoritatea formaţiilor se izbeau de lipsa de orientare teoretică, a fost cu adevărat surprinzătoare. Ea se datorează, credem, atît entuziasmului şi dragostei tineretului faţă de comorile artei populare, cît în special unei îndrumări judicioase din partea secţiei culturale a Asociaţiei studenţeşti, ca urmare a consfătuirii care a avut loc la sfîrşitul anului trecut cu cadrele artistice din institutele de învăţămînt superior.

Judecînd deci — cu exigenţe sporite — evoluţiile formaţiilor celor 11 institute care s-au prezentat la concurs, se impune de la început să subliniem rolul important pe care l-au deţinut în pregătirea şi modul de prezentare al dansurilor — instructorii. Majoritatea lor fac parte din cadrele cu o largă experienţă şi bună pregătire artistică în domeniul coregrafic, fapt care a constituit o caracteristică principală a întregului concurs. Datorită lui s-a făcut observată în primul rînd, preocuparea deosebită pentru pregătirea tehnică a dansatorilor, omogenitatea execuţiei, sezisarea în limita posibilităţilor a stilului regional în interpretare şi în special preocuparea pentru prezentarea scenică a diferitelor dansuri, evoluţia în spaţiu a formaţiilor, etc.

Din această cauză însă — şi aici trebuie să facem o observaţie critică — instructorii au preferat să aducă în faţa publicului un repertoriu bine cunoscut (asemănător celui prezentat de ansamblurile mari), neglijînd preocuparea pentru căutarea unor dansuri noi, reprezentative şi originale. În acest sens putem da ca exemplu negativ echipa I.S.E.P., care într-o suită muntenească a prezentat doar geamparaua şi briul şi un exemplu pozitiv I.C.F. cu suita ardelenească.

https://biblioteca-digitala.ro

Tendința de sărăcire a materialului folcloric, lipsa de autenticitate, pot deseori perverti gustul începătorilor îndreptîndu-le atenția spre efectul eftin, spre succesul formal, spre aplauzele direct proporționale cu forța bătăilor în podea.

Însăși echipa se poate preocupa de găsirea unui repertoriu propriu și în acest sens instructorii pot fi ajutați de faptul că studenții dansatori provin din regiuni diferite și deci pot contribui sau pot fi stimulați să contribuie cu jocuri specifice locului lor de naștere.

O încercare interesantă — numai în parte reușită însă — de a găsi forme noi de prezentare scenică a jocului popular, a fost Hora de femei și Sîrba, interpretate de grupul Institutului Politehnic — sub conducerea instructorului Fotin Țițoc, pe fragmente din Rapsodia I-a de Gh. Enescu.

Dacă în privința prezentării scenice, a costumelor, a autenticității lor, s-a observat un progres simțitor față de anul trecut — în pofida greutăților materiale existente, problema acompaniamentului muzical rămîne încă nesoluționată.

Acompaniamentul muzical al unei formații de dansuri poate să impulsioneze sau din contra să frîneze elanul jucătorilor. Unele echipe au căutat și în bună măsură au reușit să nu-și dezavantajeze producțiile, folosind mici tarafuri și un material muzical bogat și variat, în schimb în alte multe cazuri sărăcia materialului, repetarea pînă la obsesie a celor două fraze muzicale care compuneau unica melodie care însoțea jocul, au scăzut mult elanul dansatorilor și entuziasmul publicului. Acest aspect devine și mai grav dacă ne gîndim că uneori partea instrumentală era susținută doar de un acordeon sau o firavă vioară.

Căutînd să ierarhizăm valoric echipele care au participat la această trecere în revistă vom observa că ele se grupează distinct în două categorii: unele oscilînd între calificativul excelent și mulțumitor — și acestea sînt cele mai numeroase — și altele cu mult mai slabe. Acestea din urmă însă nu trebuie să se descurajeze, căci unde există pasiune și perseverență nu poate întîrzia și succesul.

Cele mai bine pregătite formații studențești s-au dovedit a fi cea de la Institutul Maxim Gorki, a căror membri au o bogată activitate artistică și în cadrul casei de cultură « Gr. Preoteasa » și cea a Institutului de Cultură Fizică. Ambele echipe au primit premiul I. Prima a prezentat un joc din Oaș și un dans din Someș, cea de a doua un dans bănățean și o suită ardelenească.

Celelalte formații premiate au fost: Universitatea C. I. Parhon (Suită oltenească și Jocul fetelor de pe Tîrnave), Institutul Politehnic (Horă și Sîrbă) și Facultatea de Medicină Veterinară (Joc din Făgăraș).

Concursul formațiilor de dans din centrul universitar București s-a desfășurat într-o atmosferă de mare entuziasm, succesul său deplin, însemnînd o dovadă în plus a interesului mereu crescînd pe care îl manifestă tineretul studios din patria noastră pentru comorile artei populare românești.

La crearea acestui climat favorabil a contribuit în mare măsură și cuvîntul introductiv ținut de maestrul Gheorghe Popescu-Județ, care a făcut o scurtă dar sugestivă și interesantă expunere asupra jocului popular românesc și a caracteristicilor sale regionale.

Propunerea sa de a se organiza în mod permanent o seară de joc românesc, în cadrul Casei de Cultură cu participarea tuturor studenților, a fost primită cu deosebită bucurie de către toți cei prezenți.

A. G.

Cel de al V-lea concurs pe țară al echipelor de amatori. În anii 1958—1959 va avea loc în cinstea celei de a XV-a aniversări a eliberării patriei noastre, al V-lea concurs pe țară al formațiilor muzicale, coregrafice, brigăzi artistice de agitație, soliști vocali, instrumentiști și dansatori din cadrul căminelor culturale, caselor raionale de cultură și colțurilor roșii din gospodăriile agricole de stat.

https://biblioteca-digitala.ro

Concursul are următoarele obiective:

a) dezvoltarea activității formațiilor muzicale, coregrafice, a brigăzilor artistice de agitație, creșterea numărului de formații și al membrilor acestora, sporirea numărului de spectacole și concerte, în scopul deservirii cultural-artistice a unui număr din ce în ce mai mare de oameni ai muncii;

b) creșterea contribuției mișcării artistice de amatori la educarea socialistă a oamenilor muncii, prin: îmbogățirea repertoriului cu noi lucrări artistice de tematică contemporană, care să oglindească lupta și succesele oamenilor muncii în construirea socialismului, să cultive sentimentul dragostei de patrie, cu lucrări artistice valoroase create în trecut, precum și cu lucrări din tezaurul folcloric al poporului nostru;

c) creșterea nivelului artistic al spectacolelor și concertelor în mișcarea de amatori, în scopul satisfacerii exigențelor cultural-artistice mereu crescînde ale oamenilor muncii.

Concursul se desfășoară în două etape: etapa I, pregătitoare, de la 1 februarie la 15 noembrie 1958 și etapa II-a, etapa fazelor de concurs, între 15 noembrie 1958 și 23 august 1959.

Cea de a II-a etapă, etapa propriu zisă a întrecerilor se va desfășura astfel: faza I intercomunală (15 noembrie 1958—1 februarie 1959); faza II raională (1 februarie—31 martie 1959); faza III regională (1 mai—31 mai 1959) și faza IV-a interregională (15 iunie—15 iulie 1959). Faza finală republicană se va desfășura la București între 15—23 august, 1959.

Date amănunțite asupra organizării și condițiilor concursului au fost publicate în broșura « Ordinul Ministerului învățămîntului și culturii nr. 33 din februarie 1958 și regulamentele pentru organizarea celui de al V-lea concurs pe țară al formațiilor muzicale și coregrafice de amatori și a Festivalului bienal de teatru de amatori « I. L. Caragiale » din cadrul căminelor culturale, caselor raionale de cultură și colțurilor roșii din gospodăriile agricole colective, precum și a expozițiilor bienale de artă plastică și artă populară ale artiștilor amatori», editată în 1958 de Editura de stat didactică și pedagogică.

Al V-lea concurs al formațiilor muzicale și coregrafice de amatori va marca o nouă etapă în dezvoltarea mișcării artistice de amatori din țara noastră, în acțiunea de îmbogățire a repertoriului, în ridicarea măiestriei de interpretare a echipelor artistice și în dezvoltarea creației artistice populare.

Contribuția pe care mișcarea artistică de amatori o aduce la dezvoltarea folclorului țării noastre este deosebită. Ea întărește în conștiința oamenilor credința în valoarea artistică a creațiilor populare, face ca bunurile tradiționale să capete noi rosturi și noi forme în condițiile actuale de viață din patria noastră. Ea dă impulsuri puternice forței creatoare a poporului muncitor, ducînd la minunate realizări ce exprimă gîndurile și năzuințele de azi ale oamenilor ce construiesc socialismul. Prin mișcarea artistică folclorul devine unul din factorii activi importanți în făurirea vieții libere și fericite din patria noastră. Mișcarea artistică de amatori este deci un nou și important mod de valorificare a bunurilor folclorice, de promovare a creațiilor contemporane. Folcloriștii sînt datori să ajute la buna desfășurare a acestui concurs, să urmărească atent toate fazele lui, pentru ca pe bază de constatări științifice, să poată contribui la o cît mai bună îndrumare a lui.

E. C.

Buletinul de informare științifică al Institutului de folclor.

Din luna noiembrie 1957, Secția de documentare a Institutului de folclor publică un *Buletin de informare științifică* pentru uz intern, urmărind să pună la îndemîna cercetătorilor din Institut un instrument bibliografic precis și rapid, sistematic și cît mai complet. Redactarea unei publicații de acest gen devenise indispensabilă deoarece în urma unui susținut schimb de publicații între Institutul de folclor și alte instituții similare din străinătate, precum și dintre *Revista de folclor* și alte reviste de specialitate de peste hotare, biblioteca

https://biblioteca-digitala.ro

Institutului şi-a îmbogăţit simţitor fondurile, dispunînd în momentul de faţă de toate mijloacele de documentare cu privire la activitatea folclorică internaţională. Tot acest material se cerea valorificat sub raport ştiinţific, printr-o cît mai largă popularizare în cadrul colectivului de cercetători din Institut.

În ceea ce priveşte tehnica de redactare a buletinului, menţionăm că fiecare titlu este însoţit de o cît mai amănunţită descripţie a conţinutului, care merge uneori pînă la rezumatul fiecărui articol în parte şi de aprecieri asupra orientării ideologice a autorului şi a articolului. În afară de articolele propriu zise, s-au fişat şi recenziile, dările de seamă şi bibliografiile cuprinse în aceste periodice, cu scopul de a ţine pe cercetătorii din Institut în curent cu cele mai noi publicaţii de specialitate, cu cele mai importante evenimente folclorice internaţionale şi cu cele mai moderne instrumente de lucru din străinătate. Pentru cele 55 de cărţi, din care 21 sovietice, 13 franceze, 7 germane, 4 engleze, 4 austriace, 3 nord-americane, 1 grecească, 1 suedeză şi 1 canadiană, s-a procedat la fel, în sensul că s-au întocmit veritabile recenzii ale volumelor respective. Aşa se face că pînă în prezent, buletinul însumează nu mai puţin de 265 de pagini.

Materialele nu sînt dispuse în interiorul buletinului după vreun sistem special de clasificare, din cauza modului inegal de reprezentare a diferitelor categorii de probleme. Redacţia s-a mulţumit a trece titlurile în ordinea alfabetică a autorilor, ceea ce dacă prezintă neajunsul că cercetătorul e obligat să consulte întregul buletin pentru a-şi culege informaţiile bibliografice de care are nevoie, prezintă şi avantajul că în mod inevitabil îl informează despre întreaga activitate folclorică internaţională, ţinîndu-l în curent cu ceea ce este nou în toate compartimentele disciplinei.

Pînă acum au fost redactate 8 numere de buletin (noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, martie, aprilie, mai şi iunie), cuprinzînd un total de 730 titluri de cărţi, studii, articole şi recenzii, apărute în ultimii 10 ani, într-un număr de 14 ţări (Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, R. D. Germană, R. F. Germană, Austria, Elveţia, Italia, Franţa, Belgia, Anglia, Statele Unite ale Americei şi Chile). Atenţia colectivului s-a îndreptat în mod special asupra materialelor din periodice, deoarece posibilităţile de consultare şi difuzare a acestora sînt mai reduse decît în cazul cărţilor, pe lingă faptul că periodicele au ele însele rolul foarte important de a informa. In felul acesta, din numărul total de 730 de titluri fişate, numai 55 sînt titluri de cărţi sau broşuri, restul de 675 fiind material de revistă. Operaţia de despuiere a periodecelor a avut ca obiect un număr de 35 de reviste, urmărindu-se, pe cît a fost posibil, prospectarea integrală a colecţiilor respective.

Tocmai pentru că buletinul era lipsit de o clasificare internă, pe fiecare număr lunar apărut, s-a simţit nevoia ca după o etapă însemnată de lucru, respectiv după primele 6 luni de apariţie, să se întocmească un indice retrospectiv, care să constituie un ghid eficace în cuprinsul bogatului material fişat pînă atunci. De aceea numărul pe mai al buletinului a fost în întregime consacrat acestui scop. Indicele a fost redactat, după sistemul consacrat, cuprinzînd două compartimente distincte: indicele de nume (autori) şi indicele tematic (pe materii). In felul acesta, considerăm că lipsa, pe care o semnalăm în prepararea materialelor din fiecare număr al buletinului, a fost suplinită, de oarece cercetătorii au la îndemîna lor un mijloc sigur şi rapid de orientare în conţinutul publicaţiei. Procedeul îl vom aplica şi în continuare, în aşa fel încît, după viitoarele 6 luni de apariţie (adică în luna decembrie a anului 1958) să întocmim un al doilea indice referitor la această de a doua perioadă de apariţie a buletinului. Pentru anul viitor colectivul îşi propune inaugurarea unui sistem de clasificare a materialului pe fiecare număr editat, ceea ce ar constitui un ajutor preţios în mînuirea publicaţiei.

Din păcate, buletinul nu poate fi editat decît într-un număr destul de redus de exemplare din cauză că Institutul nu dispune de un mijloc tehnic de multiplicare al lui.

https://biblioteca-digitala.ro

În încheierea acestei note nu putem să nu facem o cît de sumară comparație a buletinului de informare științifică al Institutului de folclor din București cu indicele bibliografic, *Index Ethnographicus*, editat de Biblioteca muzeului etnografic de pe lîngă muzeul național maghiar de la Budapesta, care a apărut în două caiete pe 1956 și unul pe 1957. El se deosebește fundamental de buletinul romînesc pentru că accentul se pune nu atît pe materialele din periodice, cît mai ales pe materialele din cărți (cele 3 numere cu apariția semestrială cuprind 260 de titluri de cărți). De asemenea el se deosebește și prin faptul că materialele sînt clasificate într-un chip care aduce cu clasificarea din bibliografia internațională de folclor editată de Robert Wildhaber. Aceasta era însă absolut necesară, deoarece indexul nu cuprinde numai folclor, ci și etnografie. În general, indexul maghiar se ocupă în mod special de acest al doilea aspect al culturii populare. Titlurile de cărți sînt însoțite de note descriptive, destul de amănunțite uneori, titlurile articolelor de revistă însă sînt înșiruite, după aceeași clasificare, sub forma unei simple liste bibliografice de referințe. Sub acest raport, valoarea informativă a buletinului romînesc este superioară. Nu tot așa stau lucrurile cît privește condițiile grafice de editare și difuzare a ambelor publicații. Indexul maghiar are un tiraj de 300 de exemplare la rotaprintul muzeului etnografic și nu constituie un instrument de uz intern, ci un instrument de documentare pentru cercurile largi de etnografi și folcloriști din Ungaria. Dacă buletinului romînesc i s-ar putea asigura aceleași condiții de editare, avem convingerea că ar deveni un foarte util și practic instrument de informare științifică la îndemîna celor care se interesează de problematica actuală a folcloristicii internaționale.

A. F.

https://biblioteca-digitala.ro

ACTIVITATEA FOLCLORISTICĂ INTERNAȚIONALĂ

Aniversarea a 70 ani a lui V. M. Beliaiev

De curînd a împlinit 70 de ani Victor Mihailovici Beliaiev profesor la conservatorul de la Moscova și doctor în știința artelor. El și-a început activitatea muzicologică în 1911.

Autor a multor lucrări valoroase, pedagog de vază și activist pe tărîmul social-muzical, V. M. Beliaiev a adus o mare contribuție științei muzicale sovietice. De o mare apreciere se bucură cercetările sale în domeniul folclorului muzical din republicile sovietice din Asia mijlocie. V. M. Beliaiev a educat mai multe generații de muzicologi sovietici care și astăzi își aduc aminte cu recunoștință de lecțiile sale, de profunda sa înțelegere și simpatie pentru oameni.

V. M. Beliaiev își întîmpină aniversarea de 70 ani în deplină înflorire a forțelor sale creatoare, participînd activ la dezvoltarea culturii muzicale sovietice.

V. M. Beliaiev este un prieten bun al Institutului nostru și al Revistei de folclor, a cărora activitate o urmărește cu dragoste și atenție.

I. J.

Noi culegeri de basme publicate în U.R.S.S.

Pentru a face cunoscute unui public cît mai larg bogatele creații populare literare ale popoarelor din U.R.S.S. și din țările de democrație populară, Editura «Gosudarstvennoie izdatelstvo hudojestvennoi literaturî» din Moscova a publicat o serie de basme. În majoritatea lor volumele au fost alcătuite din materiale extrase din cele mai bune colecții folclorice apărute pînă în prezent.

În cadrul acestei acțiuni în 1955 a apărut un volum de basme populare ucrainiene «Ukrainskie narodnîie skazki» (518 p.), traduse în limba rusă de G. Petnikov. Volumul cuprinde 161 de piese de proză populară: basme despre animale, basme fantastice, povești nuvelistice, snoave și legende. În alcătuirea volumului s-au folosit colecțiile lui A. Afanasiev, P. A. Gnedici, B. D. Grincenko, I. I. Iavorski precum și diferite colecții etnografice și materiale din fondul Institutului de arte, folclor și etnografie al Academiei de științe a R.S.S. Ukrainiene.

In acest volum a intrat natural doar o parte din materialul cules în Ucraina, așa încît sînt prezentate doar tipurile principale de basme, povestiri și snoave, care circulă în Ucraina pînă în ziua de astăzi.

La sfîrșitul volumului se indică locul culegerii, precum și numele culegătorului fiecărei piese și se publică o bibliografie a principalelor colecții și un glosar.

În 1956 a apărut, pentru prima dată în limba rusă, un volum de basme populare sîrbești «Serbskie narodnîie skazki» (232 p.) prefațat de O. Kutasova. Traducerea în limba rusă este făcută de N. Dmitriev și M. Volkonski. Cea mai mare parte din basmele publicate în volum sînt luate din colecția cunoscutului folclorist sîrb, Vuk. Štefanovici Karagici.

Colecția lui Vuk. Štefanovici Karagici cuprinde 110 basme. În volumul de față au intrat peste 60 dintre acestea. Alte basme au fost luate din colecțiile lui V. Vrcevici și M. Baici. Basmele sînt grupate în următoarele categorii: basme fantastice, povești nuvelistice și snoave.

Tot în 1956 a apărut un volum de basme rusești «Russkie narodnîie skazki» (543 p.), alcătuit și prefațat de A. Neceaiev și M. Rîbakova. În volum au fost incluse materiale din colecțiile lui A. N. Afanasiev, I. V. Karnauhova, S. M. Sokolov, A. Neceaiev, A. N. Tolstoi, etc. Basmele nu sînt publicate în transcriere fonetică, ci în ortografia rusă de astăzi. Expresiile dialectale, ce ar fi putut îngreuia cetirea sînt reduse la minimum, iar în unele cazuri sînt omise detaliile cu caracter naturalist. Autorii nu prezintă basmele după specificul lor regional, ci în ansamblul întregii creații populare ruse. De aceea unele basme publicate în colecție sînt de fapt prelucrări făcute de scriitori, care se ocupă cu studiul creației populare.

https://biblioteca-digitala.ro

Basmele nu sînt prezentate pe genuri. În prefață, autorii se ocupă de substratul realist al basmelor. La sfîrșitul volumului se publică un indice bibliografic.

Un alt volum de basme rusești a apărut în 1957, în Editura universității din Moskova. Volumul intitulat « Russkie narodnîie skazki» (Basme populare rusești) este redactat de prof. V. I. Cicerov, alcătuit și prefațat de E. V. Pomeranțeva.

Volumul cuprinde basmele cele mai caracteristice pentru proza populară rusă, variantele realizate de cei mai buni povestitori.

Întrucît s-a folosit material notat de culegători diferiți, care au fost călăuziți de principii de notație diferite, o parte din texte au fost într-o oarecare măsură, corectate. Deși basmele nu au fost publicate în transcriere fonetică, totuși s-au păstrat aproape toate trăsăturile caracteristice ale vocabularului. sintaxei și punctuației originalelor.

Cele mai multe texte au fost luate din colecția A. N. Afanasiev, apoi din colecțiile lui D. N. Sadovnikov, B. și I. Sokolov, M. Azadovskii, A. N. Neceaiev, etc.

Printre povestitorii a căror basme au fost publicate în această colecție se pot remarca unii a căror măiestrie îi situează printre cele mai de seamă talente populare, de pildă Abram Novopolțev, A. K. Barîșnikova, E. I. Sorokovikova, etc.

O mică parte din texte s-au publicat pentru prima oară: acestea sînt extrase din arhiva Muzeului de stat de literatură al Universității din Moskova, notate de studenții catedrei de folclor. La sfîrșitul cărții este un indice în care sînt date colecțiile din care a fost luat fiecare text, trimiterile la « Indicele tematic al basmelor» de N. P. Andreev, precum și cîteva date esențiale privitoare la subiectele basmelor și la informatori. Aceste date sînt alcătuite pe baza comentariilor folosite în colecțiile folclorice științifice și în primul rînd pe baza acelor făcute de N. P. Andreev la colecția lui A. N. Afanasiev.

Basmele sînt clasificate pe genuri: basme despre animale, basme fantastice, povești voinicești, istorice, de aventuri și povești satirice.

Manual de literatură și folclor rus pentru profesorii școlilor medii

Editura de stat pentru învățămînt a Ministerului culturii al RSFSR (Gosudarstvennoie ucebnopedagoghiceskoie izdatelstvo Ministerstva Prosveșcenia RSFSR) a publicat în 1956 un volum intitulat « Literatura i narodnoie tvorcestvo — posobie dlea ucitelei srednei școlî» (Literatura și folclor — manual pentru profesori de școală medie). Autorul manualului este S. F. Eleonskii.

El își propune să împletească metodele pedagogice cu analiza științifică a materialului literar cult și folcloric, să desvăluie procesul de interdependență între acestea două, în dezvoltarea lor istorică.

În acest sens autorul analizează o serie de lucrări literare, începînd cu « Slovo o polku, Igoreve» (Cuvînt despre regimentul lui Igor), continuînd cu literatura rusă din sec. XIII—XVII apoi cu operele lui M. V. Lomonosov, A. N. Radișcev, V. A. Lukovski, A. S. Griboiedov, I. A. Krîlov, A. S. Puşkin, M. I. Lermontov, N. V. Gogol, A. V. Kolțov, A. N. Ostrovskii, N. A. Nekrasov și M. E. Saltîkov-Șcedrin. Volumul este precedat de o introducere a autorului.

Dansuri populare lituaniene

Datorită marei dezvoltări pe care a luat-o activitatea ansamblurilor de amatori în URSS, a nevoii lor continue de a-și îmbogăți repertoriile, s-a sporit necesitatea publicării unor colecții de jocuri populare. Această acțiune de publicare este dusă în mare parte de editurile unionale.

În cadrul decadei de artă și literatură a R.S.S. Lituaniene, a apărut la Wilna, în 1953, în Editura de stat pentru literatură politică și științifică a R.S.S. Lituaniene («Gosudarstvennoie izdatelstvo politiceskoi i naucinoi literaturî Litovskoi S.S.R. — Vilnius») un volum intitulat « Litovskie narodniie tanți» (Dansuri populare lituaniene) de I. Linghis, Z. Slavinas și V. Iakelaitis. Volumul conține șapte dansuri și este precedat de un studiu introductiv, în care este prezentat un scurt istoric al culegerilor de dansuri, descrierea trăsăturilor caracteristice a dansurilor lituaniene, a muzicii ce le aparține și a prilejurilor la care ele se execută. Autorii se ocupă apoi de problema clasificării dansurilor și dezvoltării lor actuale, în special în ansamblurile de amatori. În nota explicativă ce urmează, se arată metoda de notație care s-a folosit în prezentarea dansurilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Scenizarea și descrierea dansurilor este făcută de maestrul de balet al Ansamblului de stat de cîntece și dansuri al R.S.S. Lituaniene, I. Linghis. artist emerit, laureat al premiului Stalin, iar prelucrările muzicale sînt făcute de I. Sveadas, artist emerit al R.S.S. Lituaniene, laureat al premiului Stalin și S. Vainiunas, laureat al premiului Stalin. Desenele colorate sînt făcute de V. Palaima, artist emerit, iar desenele din text — de L. Paşkanskaite.

Dansuri populare din Republica Moldovenească

Editura de Stat a Republicii Moldovenești — Chișinău, a publicat în 1957 un volum intitulat « Narodnîie tanți Moldavii» (Jocuri populare moldovenești). Autorul volumului este L. V. Oșurko.

Volumul cuprinde 17 jocuri moldovenești, 2 dansuri găgăuțe și 2 bulgărești. Colecția este precedată de o introducere, în care autorul se ocupă de particularitățile jocurilor populare moldovenești. Urmează apoi o notă explicativă în care se arată înțelesul semnelor convenționale folosite de autor în notația jocurilor. Prezentarea fiecărui joc este făcută în trei părți: 1) o introducere care îl familiarizează pe cetitor cu conținutul și trăsăturile caracteristice esențiale ale jocului; 2) schema generală a jocuiui, alcătuită cu ajutorul unui film cinematografic, din desene care reprezintă dansatorul sau grupa de dansatori într-o anumită fracțiune de timp a jocului, și 3) descrierea jocului care cuprinde toate elementele lui. În încheierea volumului este dată muzica jocurilor în prelucrarea lui D. Fedov. În afară de melodia unui singur joc (Bătuta), care este dată ca exemplu de prelucrare pentru orchestră populară, toate celelalte sînt prelucrate pentru pian. Desenele colorate și cele din text sînt făcute de I. Averbuh și A. Kolosova.

Cîntecele sîrbilor lusacieni

Editura « Akademie-Verlag» Berlin a publicat în 1953 un volum de cîntece populare ale sîrbilor lusacieni « Volkslieder der Sorben in der Ober-und Nieder-Lausitz» culese de Leopold Haupt și Johann Ernst Schmaler. Volumul este compus din două părți. Prima cuprinde un număr de 392 pagini, iar a doua parte 332 pagini. Colecția a fost editată pentru întîia oară în 1841—43 în Editura Gebhardt din Grimma. Retipărirea a fost făcută fără modificări. Cea mai mare parte a cîntecelor și a materialului etnografic a fost culeasă de S. E. Schmaler. Colaborînd cu S. E. Schmaler la editarea colecției de cîntece populare sîrbe, L. Haupt a adus un mic număr de cîntece din patrimoniul « Societății de științe a Lusaciei de sus » din Görlitz, al cărei secretar era. În afară de aceasta el a versificat în limba germană (nu totdeauna reușit și adesea romanțat) traducerea brută a textelor făcută de S. E. Schmaler. Culegerea lui S. E. Schmaler reprezintă prima culegere masivă de cîntece a sîrbilor lusacieni. Volumul este precedat de un studiu introductiv în care autorii se ocupă de viața, obiceiurile și limba sîrbilor lusacieni. La sfîrșitul cărții se află o serie de ilustrații, care înfățișează cîteva instrumente populare, costume naționale și o hartă a teritoriului locuit de sîrbii lusacieni.

E. C.

A zecea conferință anuală a Consilului internațional de muzică populară

Între 22 și 27 august 1957 a avut loc la Copenhaga (Danemarca) a zecea conferință anuală a Consiliului internațional de muzică populară.

Discuțiile membrilor corespondenți au fost o continuare și o completare a discuțiilor purtate de experții ce se întruniseră la Freiburg pe Br., în vara anului 1956. Temele alese pentru discuție au fost:

a) Tonalitatea și structura modală în muzica populară;

b) Epica: trăsături generale, formule melodice și stilul de interpretare;

c) Tehnica analizei muzicale.

Un număr de membri corespondenți, care anunțaseră comunicări interesante, nu au putut lua parte la conferință, datorită bolii și altor impedimente. Prin lipsa domnilor: Dr. Walter Salmen, Dr. Fritz Bose, Prof. Roger Pinon, Dr. Sabin Drăgoi și Dr. Mihai Pop, sesiunea privitoare la epică a suferit deosebit de mult.

După o întîlnire neoficială a membrilor corespondenți în ajun, în ziua de 23 august conferința a fost declarată deschisă de Prof. Dr. Nils Schiorring, președintele primei sesiuni. Sub președinția

https://biblioteca-digitala.ro

acestuia și a Prof. L. Lajtha, Dr. K. P. Wachsmann, Dr. Jaap Kunst, Claudie Marcel-Dubois, care au prezidat sesiunile din zilele următoare, au fost citite comunicările:

Thorkild Knudsen din Copenhaga despre: *Structurile premodale și pseudo-gregoriene în melodiile baladelor daneze.*

Kurt Reinhard din Berlin despre: *Problema scărilor prepentatonice : în special a nucleului* (autorul desemnează sub termenul de « nucleu » succesiunea tonului întreg și a terței minore sau a terței minore și a tonului întreg).

Vinko Zganec din Zagreb despre: *Structurile tonale și modale ale muzicii populare iugoslave.*

Raina Katzarova din Sofia despre: *Epica populară bulgară.*

Erik Dal din Copenhaga: *Strofa legată din baladele daneze.*

Claudie Marcel-Dubois din Paris despre: *Cîteva cîntece epice franceze.*

Bruno Nettl de la Universitatea din Wayne, Detroit, S.U.A. despre: *Cîteva metode lingvistice aplicate analizei muzicale.*

Vinko Zganec din Zagreb despre: *Orînduirea muzicii populare în arhive* și *Colecții tipărite destinate studiului comparativ.*

Lajos Vargyas din Budapesta despre: *Cîteva paralele de structuri modale rare din Europa de vest și de est.* În această interesantă comunicare, conferențiarul analizează numeroase melodii romînești, comparîndu-le totodată cu cîntecele maghiare și morave.

Arnold Bake din Londra a vorbit despre: *Muzica populară din Nepal.*

Rolf Myklebust din Oslo despre: *Imprimări de muzică populară norvegiană.*

Marian Sobieski din Varșovia a prezentat o *Scurtă sinteză a cîntecului popular și a muzicii populare poloneze.*

Willard Rhodes din New York — un *Studiu tratînd despre răspîndirea muzicală bazată pe migrațiunea cîntecului de deschidere Peyote.*

În ziua de 24 august au avut loc discuții cu privire la activitatea Consiliului internațional de muzică populară, iar seara o recepție la biblioteca regală. După cîteva cuvinte de bun sosit rostite de Pelle Birkelund, bibliotecar de stat și președinte al consiliului danez de folclor, Prof. Dr. Nils Schiorring a vorbit despre folclorul danez, apoi dl. Dal a citit o comunicare despre cîntecele jocurilor de coloană din insulele Faroe. A urmat un dans interpretat de un grup de locuitori ai acestor insule. Ritmul și mișcările vii ale dansului au antrenat pe congresiști, așa încît reprezentanți a cel puțin 12 țări s-au prins în coloană și au jucat împreună frumosul dans faroez.

Participanții au putut admira de asemenea o interesantă expoziție de cărți și manuscrise care cuprindeau muzică populară daneză precum și alte adevărate comori culturale aparținînd bibliotecii.

În ziua de 25 august a fost organizată o excursie de-a lungul coastei Zealandului de nord pînă la castelul Elsinore, unde legenda spune că ar fi trăit Hamlet, prinț al Danemarcei. A doua zi — după ce dimineață și după amiază s-a întrunit Adunarea generală — membrii corespondenți, la invitația Prof. Svend Christian Felumb, au asistat seara, în parcul Tivoli din centrul capitalei daneze, la un concert dat în sala de spectacole a parcului. S-au executat opere orchestrale compuse pe teme muzicale populare de către compozitorii danezi contemporani ca Knudage Rüsager, Bernhard Lewkovitch, Svend Erik Tarp, Emil Reesen și Svend Christian Felumb care a dirijat orchestra.

În sfîrșit în ultima zi congresiștii au vizitat muzeul în aer liber *Frilansmuseet.* După vizionarea unui frumos spectacol de jocuri populare daneze, executat de membrii lui *Foreningen til Folke dansens Fremme*, vizitatorii străini au putut vizita muzeul care înfățișează un adevărat sat danez.

Casele, gospodăriile, atelierele, biserica, etc., nu sînt simple replici, ci autentice clădiri care au fost demontate și transportate din diferite regiuni ale Danemarcei, spre a fi reclădite întocmai în incinta Muzeului, așa cum au fost găsite la locurile lor de baștină.

Conferința s-a încheiat cu o masă prietenească, care a avut loc la restaurantul muzeului, unde printre discursurile de bun rămas, dl. Poul Lorenzen, unul din primii vice-președinți ai Consiliului, la rugămintea asistenței, a cîntat cîteva balade daneze foarte vechi, pe care le-a cules el însuși, pe vremuri.

G. G.

Ansamblul CFR « Giulești » în Anglia

În urma succesului obținut anul trecut la concursul internațional de folclor de la Llangollen, (North Walles) ansamblul CFR « Giulești » a fost invitat să participe la festivalul anual al Societății de folclor *The English Folk Dance and Song Society* care a avut loc între 9—11 ianuarie a. c. La această manifestare nu participă echipe din afara granițelor Regatului Unit cu excepția

https://biblioteca-digitala.ro

grupurilor ce obțin premiul I la festivalul internațional din anul precedent, fiind prezentate astfel atît membrilor societății de folclor sus amintite cît și publicului londonez iubitor de folclor.

În acest an festivalul a coincis cu sărbătorirea a 60 ani de existență a societății de folclor, așa încît desfășurarea lui a căpătat o amploare deosebită la care a contribuit și prezența grupului romîn.

Renumita sală de concerte « Royal Albert Hall » cu o capacitate de 7000 locuri a găzduit această sărbătoare. Festivalul a fost deschis de președintele societății Dr. Ralph Vaughan Williams, care în cuvîntarea sa a salutat prezența grupului romîn la acest festival. După cuvîntarea de deschidere, au evoluat grupuri din diferite provincii engleze. Ansamblul CFR « Giulești » a fost programat să apară de 8 ori în fața publicului în trei spectacole, însă la cererea organizatorilor acest număr s-a ridicat la 12. S-a prezentat de asemenea orchestra de muzică populară romînească condusă de artistul emerit Nicu Stănescu.

Cei 7000 de spectatori nu au precupețit aplauzele pentru programul romînesc, iar presa a elogiat apariția artiștilor romîni la festivalul de la Albert Hall. La încheierea festivalului, în aplauzele spectatorilor, domnul Douglas Kennedy, directorul societății engleze de folclor, a prezentat publicului grupul romîn și a mulțumit atît pentru prezența noastră la această manifestare, cît și pentru contribuția substanțială la succesul festivalului.

După acest festival, grupul ansamblului CFR « Giulești » a întreprins un lung turneu de spectacole, atît în capitala Angliei, cît și într-o serie de orașe ca: Blakpool, Edinburg, Hull, Bath, Southsea, Portsmouth, Liverpool.

Turneul a durat 75 zile, în care timp s-au dat 70 de spectacole printre care 2 la posturile de televiziune engleze: ITV « Granada » și B.B.C.

Turneul s-a bucurat de un real succes, iar presa a elogiat spectacolele noastre prin diverse articole și fotografii, subliniind frumusețea și dinamismul dansurilor: « Suita de pe Mureș », « Leliță Ioană », « Călușul » precum și frumusețea și lirismul « Horei de femei ». În același timp articolele au scos în evidență tehnica, virtuozitatea și temperamentul dansatorilor, precum și măiestria violonistului Nicu Stănescu, a acordeonistului Ilie Udilă și a țimbalistului I. Fieraru.

Prin acest turneu ansamblul CFR « Giulești » a adus o contribuție însemnată la creșterea popularității artei noastre, la cunoașterea poporului nostru de către poporul englez, la strîngerea legăturilor de prietenie, la apărarea păcii.

C. C

Ansamblul Sfatului Popular al Capitalei la festivalul internațional de folclor de la Agrigento

Aprecierea și prestigiul de care se bucură astăzi arta noastră populară peste hotarele țării se datorează în aceeași măsură frumuseții și bogăției creației folclorice, cît și măestriei cu care diferiții săi interpreți reușesc să pună în valoare formele ei de manifestare cele mai caracteristice.

Acestea au fost — credem — și principalele motive care au determinat succesul repurtat de ansamblul artistic al Sfatului Popular al Capitalei, la festivalul internațional de folclor de la Agrigento.

Alături de festivalele de la Nissa, Arnhem, Llangollen și Geneva, această confruntare internațională a echipelor folclorice a confirmat înalta valoare artistică a formațiilor romînești, întărind prestigiul pe care folclorul nostru îl are peste hotare.

Festivalul internațional de la Agrigento, desfășurat între 4—9 februarie și care are o anumită tradiție, fiind la cea de a 15-a ediție a sa, coincide cu sărbătorirea « Migdalului în floare », simbol al primăverii.

La festival au participat 24 de grupuri folclorice, reprezentînd 16 țări, dintre care Spania, Franța, Belgia, Iugoslavia, Polonia, Anglia, Cehoslovacia, etc.

Grupul romîn a fost compus din 16 dansatori și un taraf, cuprinzînd 6 instrumentiști, sub conducerea artistică a maestrului de balet Niculae Sever.

Prezența ansamblului Sfatului Popular al Capitalei la această sărbătoare a constituit totodată și prima confruntare a unui ansamblu romîn cu publicul italian.

Cele 4 dansuri prezentate — suita din Prahova, dansul de pe Someș, dansul oltenesc de fete și Călușarii — s-au bucurat de o apreciere deosebită, grupul romîn cucerind titlul de « laureat » al acestui festival.

Succesul repurtat și-a găsit expresia, nu numai în sincerul entuziasm al publicului, în premiul decernat, ci și în elogioasele aprecieri făcute de către oamenii de specialitate și nenumăratele cronici apărute în ziare.

https://biblioteca-digitala.ro

Articolele discută pe larg despre calitățile deosebite puse în valoare de către artiștii romîni, calități care se referă atît la concepția coregrafică, la viziunea scenică a dansurilor, cît și la modul realizării lor practice.

Alături de fotografii și titluri mari ca acestea: « Pentru grupul romîn aplauze la scena deschisă » (Giornale di Sicilia), « Marele succes al grupului romîn » (La Sicilia) sau în ziarul « L'Unità »: « Dansatorii și instrumentiștii romîni într-un spectacol minunat », articolele fac aprecieri competente care analizînd în mod comparativ felul cum s-au prezentat la acest festival diversele formații, arată că ceea ce a contribuit la succesul grupului nostru au fost: « ritmul îndrăcit al dansurilor, coregrafia și bogăția costumelor ».

Reușita artiștilor romîni a fost atît de categorică, încît înainte chiar de a se decerna premiile ziarul « L'Ora » prezenta grupul ca pe viitorul cuceritor al titlului de laureat.

Momentul decernării premiilor a prilejuit o entuziastă demonstrație a celor peste 150.000 de spectatori adunați în fața templului Concordiei pentru toți participanții la tradiționala sărbătoare a «Migdalului în floare», confirmînd încă odată rolul deosebit de important pe care aceste întîlniri internaționale îl au pentru cunoașterea reciprocă a valorilor artistice și întărirea prieteniei între popoare.

Dintre echipele celorlalte țări participante s-au detașat grupul spaniol din Valencia, grupul iugoslav din Liubliana, cel polonez și ceh, care au prezentat dansuri de o deosebită frumusețe, bazate pe un material folcloric bogat și autentic. În mod cu totul special trebuie subliniată evoluția grupului din Valencia, care a adus în fața publicului dansuri și mișcări cu totul noi, deosebite mult de clasicele elemente ale dansului spaniol de caracter cunoscut în toată lumea.

Frumoase, colorate și foarte variate au fost de asemenea și costumele prezentate de grupurile italiene.

După festival, formația ansamblului Sfatului Popular al Capitalei a întreprins un turneu și în alte orașe ale Italiei: Roma, Palermo, Catania, Sciacca, Taurina și Paterno — denumită capitala portocalilor — peste tot spectacolele bucurîndu-se de aceeași apreciere entuziastă.

Evoluția dansatorilor noștri a fost considerată de către italieni ca un «miracol», în ceea ce privește bogăția și varietatea dansurilor, modul cum coregraful a conceput prezentarea lor scenică și în special execuția, în care virtuozitatea și omogenitatea dansatorilor era susținută de o intensă participare afectivă.

Mulți dintre spectatori și-au pus întrebarea — cînd au avut timp acești dansatori atît de tineri să-și însușească o tehnică și o expresivitate a mișcărilor atît de perfectă ?

Răspunsul pretinde explicarea unui fenomen mult mai larg decît cel ce implică însușirea unei tehnici, el reflectînd dezvoltarea pe care o are în Patria noastră mișcarea artistică de amatori și faptul că această mișcare a devenit o parte integrantă a vieții noastre culturale și activității poporului nostru.

A. G.

Bibliografia internațională de folclor publicată de revista americană « Southern Folklore Quarterly »

La inițiativa editorului Alton C. Morris, profesorul R. S. Boggs, de la Universitatea din Miami, Florida, S.U.A., a început să publice din 1937 o bibliografie, care apare de la acea dată, anual. Ea cuprinde lucrările și periodicele de folclor apărute în anul bibliografiat.

R. S. Boggs este un cercetător emerit în domeniul folclorului, care și-a îndreptat, în mod special, atenția spre folclorul Americei latine. El s-a ocupat de problema revistelor de folclor sud americane, în anii 1938—1948, în lucrarea publicată în LEA, decembrie 1949, nr. 10, 1—2 (v. R. Wildhaber, Bibliografia Internațională de Folclor, nr. 49, 1954).

Introducerile la bibliografiile publicate de *Southern Folklore Quarterly*, în numerele 1 din 1956 și 1957 menționează bogata activitate a folcloriștilor Americei latine și numeroasele societăți și instituții de folclor care au fost create în ultimul timp în această parte a lumii. Menționea aceasta este deosebit de interesantă pentru folcloriștii europeni care cunosc prea puțin materialul folcloric al Americei latine.

Analizînd clasificarea adoptată de R. S. Boggs, ne dăm seama că bibliografia în sistematica ei completă, este larg cuprinzătoare, deși în fiecare număr apar numai categorii care prezintă, în anul respectiv, lucrări demne de interes. Numărul revistelor americane bibliografiate este mult mai mare decît al celor europene, deși numărul acestora crește de la an la an.

Alături de bibliografia internațională de folclor publicată de Robert Wildhaber — despre care s-a vorbit în revista noastră (I, 1—2, 1956) — alcătuită sub auspiciile CIAP-ului, cu concursul

https://biblioteca-digitala.ro

UNESCO-ului, bibliografia publicată de revista americană *Southern Folklore Quarterly* are un caracter oarecum local, asemănător celui al bibliografiilor publicate de *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde* din Berlin. Ea dă numele publicațiilor apărute în numai 5 țări europene, în Haiti și Israel și în 28 state nord și sud americane.

Din bibliografia publicată în 1957, remarcăm că numărul bibliografiilor țărilor europene crește la 7 și cel al țărilor nord și sud americane descrește la 24.

G. G.

Felix Hoerburger despre sabia și toba ca ustensile de dans[1]

Articolul lui Felix Hoerburger se ocupă de utilizarea în dans a săbiei, a tobei și a corelației care s-ar putea stabili între ele.

Din vechi timpuri sabia apare ca rechizită a dansului. In *kettenschwerttanz*-urile Europei de vest sabia și-a pierdut funcția de armă; ea face legătura între dansatori în unele figuri complicate în care mîinile nu se ating. Multiple obiecte dețin acest rol în dansurile populare ale întregului glob: batistă, cerc, sabie, etc., ele putîndu-se înlocui unele cu altele. În această funcție, de înlănțuire a dansatorilor se poate presupune că utilizarea batistei este mai veche decît aceea a săbiei, a cărei scop inițial a fost acela de armă de apărare și atac.

Sabia ca armă avea în unele concepții populare nu numai puterea de a ataca și a apăra, ci și puterea magică de îndepărtare a spiritelor rele. În evul mediu, utilizarea ei în dansurile populare germane cu puteri magice de îndepărtare a demonilor, dușmani ai vegetației, poate fi comparată cu batista pe care o poartă dansatorul ce conduce în cap coloana « kolo-urilor » slavilor de sud.

F. Hoerburger analizează apoi utilizarea tobei în dans, constatînd că ea are un rol de seamă în toate dansurile cu sabie ale Europei.

Toba utilizată în dans ca instrument, poate acompania instrumentele de suflat (legătura fiind aci foarte strînsă) fie că este mînuită de un instrumentist, fie că este purtată de dansatorul-solist.

Dansatorul cu toba în mînă apare în special în unele dansuri ale orientului.

În centrul Balcanilor, dansatorul cu tobă este încercuit în dans de ceilalți, în timp ce cîntărețul de zurnă stă deoparte. Aci despărțirea tobei de instrumentul de suflat este evidentă. Cercul ce înconjoară pe dansator face pe autor să se gîndească la vechiul dans magic ce reprezintă un simbol al vegetației, toba fiind în acest caz asemănătoare cu flautul înconjurat în dans de hora de fete a Greciei antice.

În dansul macedonean toba are funcție precisă. Ea susține ritmul primului dansator ce dansează în contra timp, față de restul grupului. Deci instrumentistul ce mînuiește toba trebuie să aibă o legătură strînsă și cu primul dansator și cu întregul grup ce dansează în cerc.

Analizînd paralela ce se poate face între utilizarea tobei și a sabiei în dans, Hoerburger dă exemple în care sabia are menirea de a face zgomot, ce se produce fie prin lovirea de săbii între ele, fie prin lovirea lor de scuturi. Funcția sa în acest caz este legată și de concepția că ea ar avea puteri magice de apărare și îndepărtare a demonilor, calități ce se atribuie și tobelor șamanilor.

Felix Hoerburger aduce deci noi exemple pentru teza susținută de muzicologul berlinez H. H. Dräger la Congresul din 1953 din Bamberg, care susține că poporul poate utiliza în același scop o serie de obiecte provenite din anumite domenii ce se pot înlocui unele cu altele.

Această idee, pe care el o consideră fundamentală pentru folclor, este foarte importantă pentru știința instrumentelor populare.

V. M.

Preocupările de folclor muzical ale studioului de fonologie din Milano

Tehnica modernă a înregistrărilor sonore și noile descoperiri ale electro-acusticii influențează profund nu numai metodele de culegere ale cîntecului popular, dar și posibilitățile de analiză și studiu științific ale folclorului muzical.

Elettronica, revista radiodifuziunii italiene (R.A.I.) semnalează în mai multe numere consecutive din 1956 și 1957 preocupările legate de folclorul muzical popular din laboratorul de fonologie înființat în iunie 1955, pe lîngă postul de radioemisiune Milano, de către compozitorul

[1] Articolul a apărut în *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde* Akademie Verlag, Berlin, erster Band, Heft 1—2, Jahrgang 1955, 240

https://biblioteca-digitala.ro

Luciano Berio. El și-a propus îmbogățirea și desăvîrșirea metodelor de pînă acum ale cercetării folclorului muzical, prin analiza « fonologică » (filtrare, descompunere, sinteză, etc.), a expresiei vocale și instrumentale a diferitelor popoare și grupări etnice, trăgînd interesante concluzii asupra relațiilor dintre regiuni, țări și continente diferite în perioade mai mult sau mai puțin îndepărtate. Cu colaborarea unui grup de fiziologi se vor face cercetări speciale în vederea studiului efectelor camuflării unui sunet de către altul, a manifestărilor de memorie privind forme determinate de timp și ritmică a unor teme date, precum și a formării mentale a sunetelor virtuale în urma emiterii anumitor armonice, care — după opinia lui Luciano Berio — vor contribui într-o largă măsură la elucidarea cîtorva probleme esențiale ale procesului creației muzicale anonime. O analiză minuțioasă va urmări efectele diverșilor stimuli sonori asupra sensibilității popoarelor creatoare de folclor din Europa și din alte continente, apoi stabilirea și clasificarea elementelor constitutive psiho-fiziologice, geografice, etnice, etc., ale limbajului muzical popular. Luciano Berio și colaboratorii săi susțin că, sub înrîurirea rezultatelor obținute de cercetările întreprinse de ei, multe popoare își vor putea modifica sau schimba integral felul de a gîndi, de a acționa și de a vorbi, dar în primul rînd însuși modul de exprimare muzicală.

Cu toate că nu ne însușim punctul acesta de vedere exclusiv mecanicist, culturile fiind ansambluri de organisme vii supuse unor complexe de legi nemodificabile prin intervenții eteroclite, este neîndoios că cercetările pe bază fonologică ale folclorului muzical vor ajuta popoarele să-și cunoască mai bine posibilitățile de expresie și fonare, indentificîndu-și adevăratul stil muzical, elaborat după lungi secole de existență. Cunoașterea aprofundată a acestui stil, expresie a colectivității care rezistă diverselor încercări modificatoare impuse din afară, poate duce la stabilirea unor serii întregi de fenomene, relații, influențe reciproce ș.a., de covîrșitoare însemnătate pentru studiul comparativ al cîntecului popular.

Fonologii de la Milano constată că « *stilul muzical poate fi mijlocul cel mai sigur și direct pentru a pătrunde în logica intimă a expresiei spontane* », înțelegînd prin *stil* toate faptele înrudite cu activitatea muzicală, ca textul, limba, dialectul și articulația instrumentală, mișcările brațelor, picioarelor și ale întregului corp, ale mușchilor faciali în timpul cîntării, ocazia și modalitatea cîntecului, reacția colectivă la muzică, opinia generală asupra cîntecului și a semnificației lui.

Mijloacele perfecționate de studiu și analiză fonică a unui vast material de folclor, în scopul stabilirii variatelor stiluri populare și al comparării documentelor, vor pune în evidență numeroasele contaminări de la un limbaj muzical la altul, împrumuturile, pe care le va semnala dezechilibrul dintre caracteristicile limbajului vorbit și cîntat. Se vor putea descoperi în același timp și aspectele de continuitate care zac intacte în expresia muzicală a culturilor artistice populare.

G. S.

Comunicările Muzeului etnografic maghiar de la Budapesta (1957)

Preocupați de viața economică și socială a țărănimii maghiare, colaboratorii Muzeului etnografic de la Budapesta și-au publicat în al doilea volum (*Néprajzi Közlemények*, anul II, nr. 3—4, 360 p.) cercetările lor cuprinzînd diferitele forme de manifestare a activităților economice ale poporului, elementele expresive ale conștiinței sociale și diverse documente ilustrînd prefacerile suferite de formele de viață ale satelor maghiare. Toate aceste comunicări se bazează pe cercetări de teren aprofundate, cu excepția cîtorva fragmente de studii muzicale sau arhivistice. O atenție specială merită cercetarea făcută de Szabó Mátyás în regiunea cursului inferior al Crișului așadar într-o zonă limitrofă cu teritoriul lingvistic și etnografic romînesc, asupra muncilor de cîmp (cositul) ale țărănimii (*A Körös és Berettyó alsófolyása vidékének rétgazdálkodása*, p.1—94). Autorul semnalează adoptarea unei noi denumiri în limbajul curent al localnicilor a fînațelor (*kaszáló*), cărora li se spunea nu demult încă *rét* (termenul *rît* este uzual și la romînii ardeleni pînă în bucla superioară a Mureșului). E vorba, se pare, de o nouă terminologie inspirată de o mentalitate utilitaristă; se folosește frecvent și denumirea generică de *mezõ* (cîmp), care indică nu numai locul colectării fînului, ci iarba însăși. Astfel, se spune de pildă « cîmpul e înalt », adică iarba e bună de cosit și coasa se șterge cu un pumn de « cîmp ». O terminologie analogă prezintă la noi cîteva sate romînești, din jurul Reghinului (Reg. Autonomă Maghiară), unde se spune despre ciurdă că « roade cîmp », în sensul că « mănîncă iarbă » (Deda, Hodac, Ibănești, Petelea, etc.). Descrierea uneltelor de muncă și desenele explicative din text pot servi ca exemplu pentru cercetările similare.

https://biblioteca-digitala.ro

O altă comunicare interesantă și minuțios documentată face P. Jámbor Márta despre viața feciorilor și obiceiul de inițiere a lor în viața obștei din satul Halászi (*Legényélet és legényavató szokás Halásziban*, p. 99—120) unde autoarea urmărește etapele prin care trece copilul de sex masculin, din fragedă tinerețe pînă la primirea lui în comunitatea feciorilor, care se face printr-un complicat și bine păstrat ritual de inițiere, creînd relații pentru toată viața de la «naș» la «fin» între feciorul introdus în viața obștii și cel care îl asistă la acest pas. Obiceiul are cîteva reminiscențe germanice, ceea ce n-ar fi greu de explicat, deoarece însăși autoarea ne informează (p. 103) că tinerii între 14—16 ani erau trimiși în trecut să slujească în Burgenland «spre a deprinde cuvînt nemțesc».

Din volumul care cuprinde 29 de titluri, atenția cititorului romîn este reținută mai cu seamă de o notiță a lui Vargyas Lajos despre paralela franceză a unei melodii din Codicele lui Ion Caioni *Egy kájoni-dallam francia párhuzama*, p. 95—96).

G. S.

https://biblioteca-digitala.ro

VOLKSKUNDLICHE BIBLIOGRAPHIE FÜR DIE JAHRE 1937 UND 1938. Unter mitarbeit des Ins'ituts für deutsche Volkskunde, herausgegeben von Robert Wildhaber. [Bibliografia folclorică a anilor 1937 și 1938. Editată de R. Wildhaber cu concursul Institutului german de Etnografie și Folclor.] Berlin, Akademie-Verlag, 1957. XXXII+543 pag.

Volumul de față, ultimul cu acest titlu din seria inaugurată în 1917 de marii învățați *John Meier* și *Hoffmann-Krayer* înainte de a cere analiza conținutului său, cere să i se reconstituie istoria. E o istorie ce se întinde pe o perioadă scurtă, de numai 20 de ani, dar care este însemnată la începutul ei de cea mai mare catastrofă cunoscută de omenire și la sfîrșitul ei, de o pierdere dureroasă a științei folclorice, perioadă limitată la început de izbucnirea celui de al doilea război mondial și la sfîrșit de moartea lui John Meier, a aceluia care, pe lîngă atîtea merite însemnate pentru folcloristica germană l-a avut și pe acela, nu mai puțin vrednic să fie reținut, de a fi îndrumat, timp de două decenii, publicarea unei bibliografii internaționale de specialitate.

Ultimul volum pe care l-a putut publica *John Meier* în 1941 cuprinde materialele bibliografice din anii 1935 și 1936. De la această dată au trecut opt ani pînă cînd munca de redactare a unor lucrări similare să poată fi reluată. Dar și atunci, în 1949, cînd inițiativa a trecut din mîinile cercetătorilor germani în mîinile Comisiei internaționale pentru artele și tradițiile populare (CIAP), punctul de întrerupere nu a mai putut fi regăsit. Bibliografia internațională de folclor reapărea începînd cu anul 1939. De atunci, din 1949, au apărut 4 volume, care duc această bibliografie pînă în 1951 (vol. cuprinzînd anii 1939—1941 redactat de *Paul Geiger*, vol. pe 1942—1947 sub redacția lui *Paul Geiger* și *Robert Wildhaber*, vol. pe 1948—1949 și 1950—1951 redactate de *Robert Wildhaber*). Lacuna ce desparte *Volkskundliche Bibliographie* de *Internationale Volkskundliche Bibliographie* nu a putut fi pînă acum suplinită. Abia cu apariția acestei lucrări este asigurată continuitatea întreprinderii, volumul de față legînd între ele două epoci și două concepții în legătură cu munca folclorică internațională.

După terminarea războiului, în 1945, materialele documentare ce intră în compunerea prezentului volum erau în posesia lui *John Meier*, dar într-o situație deosebit de grea. Manuscrisul întregii lucrări se afla în fișe, nu era controlat și nu era pregătit după cele mai moderne norme bibliografice internaționale. În 1949, *John Meier* a încredințat manuscrisul colegului său *Adolf Spamer*, directorul Institutului de folclor și etnografie al Academiei germane de științe, pentru a încerca publicarea lui sub auspiciile Academiei. Boala și moartea, care au survenit puțin timp după aceea l-au împiedicat pe *Spamer* să realizeze această dorință. În felul acesta, manuscrisul a ajuns în mîinile lui *Wolfgang Steinitz*, care în urma unor îndelungate tratative cu vechea editură a bibliografiei *de Gruyter* — Berlin și cu comisia internațională CIAP, a izbutit să-l publice, sub auspiciile Institutului de etnografie și folclor al Academiei germane de științe, abia în 1947, respectiv la douăzeci de ani de la publicarea materialelor care intră în compunerea volumului. Una din consecințele regretabile ale trecerii manuscrisului dintr-o mînă într-alta a fost pierderea evidenței colaboratorilor la întocmirea volumului, așa fel încît volumul apare fără a menționa persoanele care, din diferitele țări ale lumii, s-au străduit să contribuie la alcătuirea lui. Actualii redactori, *Robert Wildhaber* și *Wolfgang Steinitz*, cu toate strădaniile lor, nu au mai putut reconstitui listele de colaboratori, dar se poate presupune că, în linii mari, colaboratorii acestui volum sînt aceiași care au lucrat la volumele anterioare, pînă în 1936.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă sub raportul acesta volumul a cunoscut atîtea avataruri de-a lungul celor 20 de ani, ultimul act care a precedat publicarea poate fi considerat ca a doua naştere. Nu mai puţin de şapte învăţaţi *(Herbert Bellmann, Herta Uhlrich, Ingeborg Weber-Kellermann, Günther Jarosch, Wilfried Fiedler, Viktor Falkenbahn* şi *Helga Köpstein)*, au revizuit materialul, pentru a asigura volumului ţinuta ştiinţifică pe care o are astăzi. Din numărul considerabil de mai bine de 7000 de fişe, au fost înlăturate, la revizia făcută de *Adolf Spamer*, încă 93 de titluri de lucrări cu caracter inutil şi efemer, apărute în cîteva periodice de orientare pur nazistă. În felul acesta, volumul şi-a cîştigat perfecta sa unitate teoretică şi omogenitate ideologică.

După prefaţa semnată de *Wolfgang Steinitz* şi *Robert Wildhaber*, în care se arată în trăsături sobre soarta de pînă acum a volumului, urmează tabla de materii a lucrării, care este în acelaşi timp şi clasificarea tematică a materialului, clasificare adoptată de redacţia bibliografiei internaţionale CIAP. Ceea ce trebuie să menţionăm în legătură cu această clasificare este faptul că materialului vechi de acum 20 de ani i s-au adaptat ultimile criterii de clasificare la care s-a ajuns în momentul de faţă. Astfel, acest volum menţine distribuţia tripartită a materialului după domeniile lingvistice (germanic, romanic şi slav), sistem inaugurat pentru prima dată în volumul de bibliografie pe anii 1950—1951, apărut la Basel în 1955. Această inovaţie în sistemul de clasificare reprezintă un pas înainte în organizarea practică a materialului. În afară de aceasta, tot după modelul volumului din 1955, indicele pe materii, cu care se încheie lucrarea, nu este lucrat numai în limba germană, ci cuprinde şi unele expresii dialectale şi expresii tehnice de specialitate dintr-alte limbi. Dar despre acest aspect al problemei vom vorbi mai departe.

În continuare se dă lista periodicelor despuiate, adoptîndu-se prescurtările internaţionale unanim recunoscute. Pentru a face sensibilă valoarea informativă a volumului ni se pare oportun să arătăm că pentru întocmirea lui s-au despuiat 1081 periodice, în afară de titlurile de cărţi şi broşuri. De asemenea trebuie să menţionăm că acesta este ultimul volum de bibliografie folclorică internaţională la care participă şi ţara noastră. (La întocmirea volumelor editate sub egida CIAP-ului, nu au participat şi cercetătorii romîni). Numărul de periodice romîneşti consemnate în lista de care ne ocupăm este de 57, ceea ce reprezintă un procentaj de 5,27%. Faţă de cele 7440 de titluri cuprinse în volum, materialele romîneşti se cifrează la 229 de titluri, reprezentînd aşadar un procentaj de 3,08%. Din această confruntare a cifrelor se poate vedea relativ importanta contribuţie romînească la alcătuirea volumului. Dar tot de aci se vede că majoritatea titlurilor romîneşti provin din periodice. Cele 229 de titluri romîneşti se repartizează la 150 de autori, printre care întîlnim nume bine cunoscute în cultura şi folcloristica romînească.

În felul acesta reprezentarea romînească nu este remarcabilă numai sub aspectul cantităţii ci şi al calităţii. O singură observaţie ne este impusă de modul cum sînt prezentate periodicele romîneşti în cadrul listei de care ne-am ocupat. Nu întotdeauna titlul periodicului apare însoţit de localitatea unde a apărut, ceea ce constituie fără îndoială un impediment în consultarea, chiar de romîni, a materialului. Lucrul este sensibil mai ales în cazul periodicelor provinciale ca: *Frângurele, Freamătul Şcoalei, Hotarul, Mlădiţe, Orizonturi, Vatra*, etc.

Cu acestea am ajuns la conţinutul propriu zis al volumului. Volumul cuprinde 7440 titluri de lucrări, apărute între anii 1937 şi 1938, în cele mai multe ţări ale Europei şi chiar dincolo de ocean. Din păcate nu avem posibilitatea de a afla cu precizie cîte ţări şi care anume sînt reprezentate în volum. În general titlurile de lucrări apărute în limbi mai puţin accesibile au fost traduse în germană. Cîteva inconsecvenţe în legătură cu această problemă pot fi totuşi semnalate în ceea ce priveşte materialul romînesc. Astfel, lipsesc traducerile de la titlurile: 747, 5308, 5332, 6460, 6461, 6462, 6464. S-ar putea ca în aceeaşi situaţie să se găsească şi alte limbi; despre aceasta nu putem însă afirma nimic, deoarece nu am controlat decît materialul romînesc. Ca şi în bibliografia internaţională CIAP, dar într-o măsură mult mai largă, titlurile sînt însoţite de date complementare, fie adnotări cu privire la conţinut, fie recenzii şi chiar note bibliografice referitoare la titlul respectiv, ceea ce este desigur o foarte valoroasă iniţiativă bibliografică. Materialul nu este o simplă înşirare seacă de titluri, ci trăieşte, viu şi colorat, prin semnalarea ecoului diverselor articole în presa contemporană de specialitate.

Volumul se încheie cu două indice, unul de persoane (pag. 488—521) şi unul de materii (pag. 522—543). Despre cel dintîi nu am avea prea multe de spus. În afară de transcrierea greşită a unui nume (nu este vorba de o greşală de tipar, deoarece în aceeaşi formă apare şi în cuprinsul lucrării la nr. 3850), totul pare să fie în cea mai desăvîrşită ordine, iar indicele îşi îndeplineşte întru totul funcţia sa de orientare în cuprinsul volumului. În legătură cu indicele de materii avem de făcut însă cîteva obiecţii, cu privire la modul cum a fost întocmit. După modelul volumului din 1955 al bibliografiei CIAP, indicele pe materii al prezentei lucrări a fost lărgit de aşa manieră încît să nu cuprindă numai trimiteri germane, ci şi trimiteri cu caracter dialectal şi expresii tehnice de specialitate din alte limbi. Operaţia aceasta, făcută pe un material care

https://biblioteca-digitala.ro

inițial nu fusese pregătit pentru așa ceva, pare să se fi lovit de foarte multe dificultăți, așa încît realizarea nu secondează intenția. Vorbind iarăși numai de materialul românesc, constatăm că indicele este incomplet, în sensul unei inconsecvențe în fișarea tematică a materialului. Astfel, în acest indice apar o sumă de nume de persoane ca: *Tib. Brediceanu, Ovid Densușianu, Petre Ispirescu, Al. Lupeanu-Melin, Ion Pop-Reteganul*, etc., dar lipsesc altele ca: *G. Breazul*. De asemenea, apar o sumă de nume de personaje folclorice ca: *Dănilă-Prepeleac, Harap-Alb, sf. Sisoe*, dar lipsesc altele din aceeași categorie, ca: *Pipăruș Petru, Mîndrul Solomon, Ciuma, Mîndrul Florilor, Marcu Viteazul, Novăceștii*. În fine, indicele cuprinde o serie de termeni referitori la anume fenomene folclorice românești, cum ar fi: *colinde, hora* (aci lucrul e și mai simptomatic: deși termenul de *hora* apare în două cazuri, nu e menționat decît cu o singură trimitere, lipsind nr. 5310), dar lipsesc din aceeași categorie de termeni, următoarele cuvinte: *crăciun, bocet, oratie, descintec, vornicit*.

Dacă am semnalat aceste amănunte, nu este pentru a diminua valoarea generală a lucrării. De altfel, valoarea științifică a lucrării nu constă în aspectul pe care l-am cercetat noi în aceste rînduri. Realitatea, de care trebuie să se încredințeze oricine, este că toate deficiențele pe care le-ar avea volumul, nu numai cît privește prezentarea materialului românesc, se datoresc istoriei atît de complicate a volumului, de la starea de manuscris pînă la forma de astăzi. De aceea am și început prezentarea noastră cu acest aspect al problemei. Socotim apariția acestui volum drept un eveniment de seamă în evoluția științei folclorice internaționale.

Lucrarea este un masiv și practic instrument de documentare și informare bibliografică și nu putem decît saluta inițiativa, încununată de succes, a editorilor săi, *Robert Wildhaber* și *Wolfgang Steinitz*.

ADRIAN FOCH

https://biblioteca-digitala.ro

GH. VRABIE, *CĂLĂTORIA FRATELUI MORT SAU MOTIVUL LENORE ÎN FOLCLORUL SUD-EST EUROPEAN*, studiu publicat în *Limbă și literatură*, buletinul Soc. de științe istorice și filologice, III, București 1957, 38 p. 5 tabele + 2 hărți.

Studiul pe care Gh. Vrabie îl publică în *Limbă și literatură* reia și încearcă să pună în lumină nouă, o problemă mult dezbătută în folcloristica noastră și în cea a popoarelor balcanice. Nu mă voi opri deci asupra problemei ca atare, pe care o socotesc îndeajuns cunoscută nu numai specialiștilor, ci chiar și iubitorilor de folclor. Tehnica, metoda și concepțiile științifice proprii autorului formează obiectul imediat al acestei recenzii căci contribuțiile studiului depind de tehnica, metoda și concepția științifică a autorului pe care o reflectă. Tocmai având în vedere bogata literatură a problemei, autorul ar fi fost de dorit să prezinte situația prealabilă a studiilor pentru ca cititorii săi să poată lua cunoștință de întreg capitalul de teze și concepții exprimate de predecesorii săi. Pentru aceasta, sumara bibliografie ce deschide studiul (p. 257—8) ar fi trebuit să fie analitică și critică. Dar bibliografia dată de autor are și alte deficiențe. Ea nu depășește indicațiile date de *I.D. Šišmanov*[1] la 1894, neglijîndu-se și precizările critice ce dă acesta în notele lucrării sale. Astfel se explică cum *Gh. Vrabie* citează un articol nu numai inutil științific, dar și de negăsit, cum preciza savantul bulgar[2] — acela al lui *G. Codicamo* — dar ignorează nu numai paginile consacrate problemei *Lenore* de *Lazăr Șăineanu*[3] — pe care *I. D. Šišmanov* nu le putea cunoaște în 1894, dar pe care le-a utilizat la redactarea cercetării sale bulgare apărute în anul 1896[4] — ci și orice publicație ulterioară. Și de atunci s-au scurs 63 de ani!

Ignorată este bineînțeles (în chip curios) și contribuția profesorului *D. Caracostea*,[5] căreia *Gh. Vrabie* îi găsește numai «*tangențe*» (p. 258, nota 6) cu preocupările sale. Totuși *D. Caracostea*, preocupat de problemele «*Lenore*» și în cursurile sale universitare despre *Balada poporană romînă*[6], a formulat, în paginile studiului său, o poziție ideologică față de problemă, a adus argumentări și documentări, care pot fi discutate, dar în nici un caz ignorate.

Tehnica trimiterilor ridică cercetătorilor ce se vor adresa studiului lui *Gh. Vrabie*, cea de a doua serie de semne de întrebare.

Într-adevăr chiar și redacția bulgară a cercetării savantului bulgar, larg folosită de autor după propriile sale declarații, este citată printr-un indicativ neclar și neștiințific, care pe deasupra ridică și problema raporturilor reale ale autorului cu întreg studiul bulgar. *Gh. Vrabie* trimite la acest studiu prin indicativul «*Sbornicul* de la Sofia (XV, 1896)» ceea ce ar echivala cu citarea *Revistei*

[1] *Der Lenorestoff in der bulgarischen Volkspoesie*, Strassburg, 1894
[2] Extras (38 p) din Indogermanischen Forschungen, IV. op. cit., 2., nota 1
[3] *Basmele romîne*. București, 1895, 897—910
[4] *Pésnita za mŭrtvja brat v poezijata na balkanitě naroda*, în *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižina*. XIII, Sofia, 1896, 544
[5] *Lenore, o problemă de literatură și folclor*, București 1928, 115
[6] Ed. litografiate, 1933, 417—473, și 1937, 310—346

https://biblioteca-digitala.ro

istorice, atît de cunoscute prin indicativul «*Revista* de la Bucureşti». Din trimiterea autorului reiese că el nu a cunoscut existenţa unei prime părţi a studiului savantului bulgar publicat în vol. XIII (1896) [7] din *Sbornik*-ul Ministerului culturii de la Sofia, cum se poate cita «familiar» în cursul expunerilor *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižina*, căci *Sbornice* au apărut la Sofia foarte multe, ca şi *Reviste* la Bucureşti. În vol. XV, apărut la 1896 şi nu la 1898, s-a publicat numai partea a doua a studiului [8], ce conţine în anexe antologia balcanică deja citată.

Şi materialele poetice sînt citate tot atît de arbitrar şi acest lucru este mult mai grav. Indicativele trec de la impreciziune la adevărate ghicitori: *Tocilescu I.*, *Păsculescu*, *Gh. Coşbuc*, *Ion Creangă*, *Ţara Nouă*, etc., *Calabria Sişm.* 3, *Dozon*, *p* 327 etc., *Wuk* (!) *Karagic* (!), *Dalmaţia VIII*, *Bosnia IV Sişm.*, etc., etc.

Cercetătorii romîni, dar numai ei, se vor descurca relativ uşor în faţa trimiterilor de tipul *Tocilescu I.*, *Păsculescu*, acestea corespunzînd în general unor culegeri folcloristice curente. Ei vor avea să foileteze numai cîteva sute de pagini acolo unde lipsesc celelalte indicaţii suplimentare, dar necesare, spre a *descoperi* în respectivele culegeri, formele poetice indicate de autor. Aceiaşi vor trebui însă să ştie că indicativul *Ion Creangă* (p. 267), nu se referă ca celălalt, *Gh. Coşbuc*, la marele povestitor, ce a avut şi el activitate folcloristică, ci la o revistă de folclor ce i-a purtat mai tîrziu numele, iar sub trimiterea *Ţara Nouă* vor trebui să recunoască un ziar ardelean ce din fericire nu a apărut decît 31 de ani. În acest caz pentru a identifica formele poetice la care s-a referit autorul vor trebui să cerceteze cîteva zeci de mii de pagini.

Încercarea de a identifica formele poetice la care se referă *Gh. Vrabie* prin indicativele: *Wuk*, *Karagic*, *Dozon*, p. 327, *Dalmaţia VIII*, *Atena I*, *Calabria Sişm* 3. *Bosnia IV Sişm.*, *Croaţia I Sişm.*, etc. constituie evident încercări de a rezolva adevărate şarade. Cheia acestora stă din fericire în indicativul «*Sişm*», ce nu apare însă consecvent, cum ar trebui la toate trimiterile autorului, dar trebuie presupus în toate cazurile. *Gh. Vrabie* a utilizat materialele balcanice prin intermediul formelor retipărite de *I. D. Šišmanov* în anexele redacţiei bulgare a studiului său deja citat. Lipsa indicativului «*Sişm.*» din trimiterile *Dalmaţia VIII*, *Atena I*, etc. dă impresia utilizării şi a altor surse de informaţie, încercare ce este inutilă deoarece trimiterile sale devin inteligibile numai prin referire la anexele studiului lui *Šišmanov*.

Dar şi referirile la acest izvor sînt inconsecvente, neclare şi chiar inexacte. Astfel indicativul «*Atena I*», trimite la prima versiune greacă republicată de savantul bulgar în antologia sa [9], indicaţia *Atena* referindu-se la locul înregistrării formei poetice respective. În schimb în formula «*Calabria Sişm.*,3», cifra nu mai indică ordinea republicării textului albanez, ci şi pagina din anexa studiului bulgar unde se află tipărită versiunea; *Calabria*, însă nu se referă la locul înregistrării care este *Vena*, ci la numele revistei *La Calabria* în care forma poetică originară a fost publicată. «*Croaţia Sişm. I*» este un indicativ mai complicat; forma poetică iugoslavă a fost înregistrată în *Herţegovina*, fiind însă publicată într-un volum editat de *Matica Hrvatska* [10] autorul nostru a crezut că este *croată*. *Dozon*, *p* 327, prin care se citează o versiune poetică albaneză, nu se referă la nici unul din cele două volume consacrate de *A. Dozon* problemelor albaneze [11], ci la volumul său de folclor bulgar [12] în care a publicat pentru comparaţie cu materialele bulgare şi o formă poetică albaneză [13].

[7] Op. cit., 474—589
[8] Op. cit., 449—600
[9] Ne referim la apendicele antologic al lucrării deja citate a lui I. D. Šišmanov, ce se află publicat la sfîrşitul celei de a doua părţi în vol XV, din *Sbornik*-ul citat, avînd numerotarea paginilor separată
[10] *Narodne Hrvatske pjesme*, I, Zagreb, 1896, 515
[11] *Contes albanais*. Paris, 1881, şi *Manuel de la langue chkipe. Paris*, 1879
[12] *Chants populaires bulgares*. Paris, 1876
[13] op. cit 327. Acest text, probabil numai inspirat de folclor, fără să se poată preciza proporţiile unei autenticităţi dubioase, aparţine operei personale a lui Girolamo da Rada,

https://biblioteca-digitala.ro

Am stăruit atît asupra tehnicii pentru a pune în evidenţă dificultăţile utilizării ştiinţifice a cercetării lui *Gh. Vrabie* deoarce baza sa informativă trebuie neapărat verificată.

Într-adevăr cei ce ar acorda credit ştiinţific, de pildă schemelor întocmite de autor, consultîndule fără prealabil control, ar fi grav induşi în eroare. Pentru a cita de astă dată o singură pildă ne adresăm *tabelului II*, ce cuprinde materialele albaneze.

În acest tabel se notează că eroina versiunii «*Dozon, Contes albanais*» [14], ca şi aceea a textului publicat de «*Dora d'Istria Sişm.* 12» [15] s-ar numi *Fiorentina*, şi nu aşa cum se numeşte în realitate solidar cu toate versiunile albaneze ale temei Lenore, *Garentina*. Apariţia numelui italian într-o versiune albaneză balcanică ar fi semnificativă şi pentru istoria tradiţiei poetice *Lenore*, şi mai ales pentru istoria folclorului albanez în genere. Aceasta nu este însă singura eroare a tabelului lui *Gh. Vrabie*. Într-un alt loc autorul a utilizat, fără să ţină seama de observaţiile lui *I. D. Šišmanov* [16], de două ori aceeaşi versiune albaneză, prima dată în traducerea albaneză a lui *Camarda* (Camarda *Sişm.* 12) şi a doua oară în textul francez al *Dorei D'Istria* (Dora d'Istria Şişm. 14). Deşi cele două texte sînt riguros identice, schema le semnalează diferenţieri anecdotice.

Fără să mai stăruim asupra tehnicii întocmirii acestor scheme, în care se afirmă de pildă cu toată seriozitatea că eroul versiunii *Vuk Karadžić* [17], s-ar numi Jean [18], trecem la problema de fond a rosturilor metodice a acestor tabele şi a felului în care acestea le împlinesc.

Schema este neîndoelnic un bun mijloc de a pune în evidenţă solidarităţile sau diferenţierile dintre materialele ce se compară. Dar cum cele cinci tabele întocmite de *Gh. Vrabie* au pretenţia, de a stabili aspectele specifice realizărilor temei *Lenore* la albanezi, bulgari, greci, iugoslavi şi romîni, trebuie să formulăm serioase rezerve.

Schemele comparative balcanice întocmite de *I.D. Šišmanov* [19], în parte pentru fiecare din cele 19 motive fundamentale ale anecdotei *Lenore*, fiind definitive, îi rămînea lui *Gh. Vrabie* să realizeze schema materialelor romîneşti, formal completă în cercetarea bulgară. Dar deşi autorul nostru afirmă că savantul bulgar ar fi utilizat numai «o infimă parte» (p. 258) din materialele literare romîneşti — afirmaţie inexactă pentru anii 1894/8 — el însuşi nu numai că nu utilizează în întregime versiunile publicate după anul 1898, dar elimină în parte şi unele forme cunoscute lui *I.D. Šišmanov* [20].

Rezervele noastre nu se bizuie însă pe această simplă ignorare de versiuni, care nu poate schimba concluziile, fiind evident că toate versiunile romîneşti de acest tip sînt rezultatele unui simplu proces de decalc în cadrul căruia folclorul romîn este debitor celui bulgar. Atragem dimpotrivă atenţia că *Gh. Vrabie*, aplicîndu-se sîrguitor la cercetarea formelor poetice de acest tip — versiuni lipsite de orice semnificaţie romînească — nu a luat în considerare adevărata redacţie romînească generată de tradiţia poetică *Lenore*, redacţie ce reprezintă numai ea o creaţie literară romînească. Rezer-

---

Le rapsodie di un poema albanese, Firenze, 1866, care nu se utilizează în general în cercetările folclorice, aşa cum nu l-a utilizat nici savantul bulgar *I. D.* Šišmanov

[14] Op. cit., 251—253. Versiunea este în realitate o variantă: *E. Mitko*, autorul francez. traducînd-o, după cum precizează după Μβλεττα ε Gχλυπταρε Alexandria (Egipt) 1878, 189

[15] *Revue des deux mondes*, 15 mai 1866, 407—409. Acest text nu constituie o versiune independentă, reprezentînd numai traducerea franceză a unui text identic cu cel publicat de D. Camarda («Camarda Sişm. 12», la Gh Vrabie) în al său *Appendice al saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*, Pratto, 1866, 102—111

[16] Op. cit., red. bulgară, Sbornik cit. XIII, p 560

[17] *Srpske narodne pjesme*. II, nr. 8

[18] Utilizînd o versiune franceză a cîntecului sîrb, Gh. Vrabie nu a avut curiozitatea de a confrunta traducerea cu originalul, confruntare care l-ar fi făcut să înţeleagă că eroul se numeşte în realitate Jovan

[19] Op. cit., red. bulgară, Sbornik cit. XV, 453, 482, 493, 500, 505, 519, 529, 541, 544, 548, 551, 552, 562, 565 566, 567, 570

[20] Sbornik cit. Apendicele antologic, materiale romîne n. 1 şi 5, adaos, n. 1—3

https://biblioteca-digitala.ro

vele noastre se sprijină în speță, în primul rînd, pe ignorarea rosturilor cîntecului lui *Mogoș Vornicul* [21], ignorare, ce vom arăta că anulează în întregime strădaniile autorului nostru.

Menținînd-ne deocamdată numai la problemele valorii metodice și științifice a schemelor lui *Gh. Vrabie* și a analizelor și cercetărilor din care descind, ne oprim un moment la oglindirea materialelor bulgare în aceste scheme și cercetări.

Cercetătorul bulgar a semnalat, încă din versiunea germană a studiului său [22], existența a două redacții distincte anecdotic. În fabulația primei categorii în centrul acțiunii epice stă *mama* ca în redacția greacă. Ea se opune căsătoriei îndepărtate a fiicei sale, față de ea se leagă Konstantin să-și aducă sora acasă de mai multe ori pe an, blestemele ei ridică strigoiul din mormînt. În cea de a doua stă *sora*, ca în redacția sîrbă, ea refuză căsătoria îndepărtată, ei îi făgăduiește fratele să o aducă să-și vadă familia, jalea ei scoate strigoiul din mormînt.

Aceste diferențieri, hotărîtoare pentru caracterizarea și genealogia evoluției slave și romîne a temei *Lenore*, nu apar în schemele lui *Gh. Vrabie*, iar cercetările sale nu le-a sezisat importanța. Tabelul consacrat materialelor iugoslave (V), în care ca și în cel consacrat formelor bulgare (III), nu apar sub nici o formă rosturile anecdotice ale sorei precizate mai sus, nu cunoaște nici un alt aspect caracterizant formal al unora din versiunile sîrbe, de care trebuie să se țină însă seama în cercetarea comparată sud est europeană a acestei tradiții poetice și anume: conservarea în cîteva din formele poetice sîrbe a urmelor cadrului social feudal, în care a fost originar cuprinsă anecdotica în această redacție [23].

Nu putem da, într-o recenzie firesc și fatal sintetică și sumară, o analiză integrală a felului în care autorul a interpretat în cercetările sale valorile specifice celor cinci redacții naționale (p. 259/61) ori realizările atinse de cele 19 motive (p. 266/91) în care *I.D. Šišmanov* [24] a încadrat anecdotica *Lenore* și nici măcar în întregime un comentar la schemele autorului nostru. De aceea pentru a exemplifica, vom cerceta și analiza expunerile lui *Gh. Vrabie* numai în perspectivele problemelor ridicate de *numele eroului*.

I.D.Šišmanov, analizînd din acest punct de vedere materialele bulgare, a constatat existența a trei redacții distincte: în cea dintîi, proprie mai ales regiunilor bulgare de sud, Tracia și Macedonia, eroul se numește *Konstantin*, utilizîndu-se și diferite derivate ale acestui nume (24 variante); în cea de a doua, proprie Bulgariei nordice, eroul se numește *Lazăr* (21 variante); iar în cea de a treia poartă diferite nume etnografice bulgare specifice (17 variante). În celelalte eroul este anonim.

Nespecificitatea etnografică bulgară a numelui *Konstantin*, nume propriu poeticei orale medievale bizantine, confruntată cu specificitatea sud bulgară a versiunilor în care apare acest nume [25], a servit savantului bulgar ca un puternic indiciu pentru stabilirea provenienței bizantine a anecdotei Lenore în domeniul bulgar. Rosturile puternice dobîndite de numele *Lazăr* în circulația nord bulgară a anecdotei au fost just interpretate etnografic, prin utilizarea rituală a cîntecului de *ziua învierii lui Lazăr* [26].

Ca și schema lui *Gh. Vrabie*, ce cuprinde din cele 77 de versiuni utilizate de cercetătorul bulgar numai 15, alese la întîmplare, sînt și constatările și concluziile sale.

Autorul nostru nu a înțeles importanța numelui eroului pentru cercetarea comparată a acestei tradiții poetice. În mozaicul de nume purtate de erou în versiunile bulgare, el a văzut numai aplicarea

---

[21] Gr. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*. I București, 1900, 118—123
[22] op. cit., 9—10
[23] I. D. Šišmanov, op. cit. red., bulgară, Sbornik cit. XV, apendice antologic, materiale sîrbești, n. 1—3
[24] Op. cit., vol. cit., 452
[25] Op. cit., redacția germană, 12
[26] Ibidem

https://biblioteca-digitala.ro

unei *legi folclorice*, pe care o formulează astfel: «îndepărtarea de centrul de iradiație, cu cît ajunge la periferie, cu atît schimbările sînt mai mari». (III) (p. 270). Dar curios, în domeniul romînesc — evident periferic față de vatra de iradiație bizantină și greacă a acestei tradiții poetice — eroul își conservă consecvent numele grecesc: *Constantin*[27].

În circulația sîrbă, ce a realizat tradiția poetică *Lenore* într-o adaptare specifică și proprie — sora trecînd în centrul epic al fabulației — anecdota s-a despărțit firesc, pe drumul ieșirii din tiparele tradiției, de numele lui *Konstantin*, care nu mai apare decît într-o singură versiune[28].

Același fenomen s-a produs și în domeniul romînesc: creația independentă la care s-a ridicat tradiția poetică în acest domeniu, în cîntecul lui *Mogoș Vornicul*[29], nu a reținut numele *Constantin*, dar numeroasele forme ale decalcului sînt solidare și consecvente în conservarea numelui grec originar.

În circulația bulgară, conservarea numelui *Konstantin* corespunde puterii tradiției în formele decalcate după izvor bizantin și grecesc. Cele dintîi tendințe de eliberare din puterile tradiției, paralele rosturilor rituale date anecdotei, se reflectă în schimbarea numelui eroului, *Lazăr*, în versiunile legate de ziua *învierii lui Lazăr*, diferitele nume etnografice fiind firești versiunilor adaptate ritual la ceremonialul laic al nunților.

Precum indică chiar și numai cercetarea sumară a rosturilor acestui singur motiv al tradiției poetice, studiul lui *Gh. Vrabie*, confruntat cu interpretările lui *I.D. Šišmanov*, ca și cu indicațiile directe ale materialelor poetice, nu reprezintă un pas înainte pe drumul cercetării comparative balcanice a acestei anecdote.

Cercetarea savantului bulgar, pe care o socotim definitivă în general, lăsase — cu tot certificatul de obiectivitate științifică ce îi acordă autorul nostru (p. 258) — o problemă nerezolvată, ce corespunde unui punct sensibil «naționalist», acela al originilor versiunilor bulgare în care sora deține rosturile centrale și esențiale în anecdotică. Soluția problemei este evidentă și indicații pentru sensul rezolvării ei dă chiar și harta II întocmită de *Gh. Vrabie*. Totuși autorul nu a încercat să se apropie de această problemă, cu toate că perspectiva *etnografo-folclorică* îl obliga.

Studiul formelor literare folclorice, mai ales în cadrul comparat, comportă o cercetare complexă, ce se ridică de la simpla descriere a materialelor, în viziune totodată etnografică și artistică, la analize genealogice, ce trebuie să stea pe poziții atît istorice cît și sociale.

Gh. Vrabie ia în considerare numai ceea ce numește d-sa poziția «etnografo-folclorică» (p. 258). Aceasta însă este insuficientă unui studiu comparat al folclorului literar și improprie bazei sale de informații sud-est europeană.

Importanța perspectivelor etnografice fusese, după cum am arătat deja, semnalată de *I.D. Šišmanov*. Atitudinea «etnografică» a autorului nostru o vom exemplifica din nou, numai prin citarea a două fapte și interpretări ce îi aparțin.

D-sa afirmă, exact în fond, că variantele romînești se disting «printr-un strălucit cadru descriptiv», bazat pe transpunerea în imagini poetice a frumuseților naturii, care lipsește evident mai ales realizărilor sud-slave. Faptul este exact, dar nu este propriu numai acestei tradiții poetice, ci este o caracterizantă generală a folclorului romînesc.

Dacă valorile cadrului natural, specifice redacției romînești, nu spun nimic propriu istoriei tradiției poetice *Lenore*, lipsa lor în formele bulgare stă mărturie pentru vechimea acceptării acestei tradiții poetice în circulația bulgară, poetica folcloristică bulgară nouă caracterizîndu-se spre deosebire de transmisiunile epicei feudale medievale sud-slave, tocmai printr-un cadru artistic inspirat de realitățile naturii.

---

[27] cf. tabelul III, întocmit de Gh. Vrabie
[28] I. D. Šišmanov, op. cit., Sbornik cit., XV, apendice antologic, materiale sîrbești, I
[29] Gr. Tocilescu, op. cit., loc., cit., 118—123

https://biblioteca-digitala.ro

Interpretarea etnografică, deficientă în acest caz ca şi în acela în care autorul constată discrepanţa socială dintre mama sîrbă a eroinei — o feudală — şi popularitatea celei romînce ori bulgare fără să tragă concluziile (p. 26a), cînd devine activă, este nepotrivită.

Pentru autorul nostru imaginea casei «*cu nouă celare, cu nouă uşioare, cu nouă umbrare*» ce mai are şi «*nouă legăioare, cu al Voichiţii, zece* [30]» ar perpetua în versurile romîneşti transmisiunile literare în formă, etnografice în fond, ale stilului de viaţă al familiei colective, *zadruga slavă*. Dar ceea ce nu observă este că şi într-o *zadrugă*, o mamă nu putea să aibă dintr-odată zece copii în leagăn.

Acesta este nivelul interpretărilor etnografice în studiul ce analizăm, o curată beţie de cuvinte, ce pastişează neabil, cu materiale romîneşti, comentariile cercetării germane întocmite de savantul bulgar.

Pentru aplicarea practică a concepţiei folcloric-etnografică în cadrul unei cercetări comparative balcanice, autorul ar fi trebuit să se adreseze unei tradiţii poetice ce a atins, în domeniul romînesc, creaţia. *Lenore*, ce nu a depăşit în domeniul romînesc în formele utilizate de Gh. *Vrabie*, simplul decalc, nu îl putea servi.

Fabulaţia *Lenore*, simplu decalc în toate domeniile balcanice al unui original bizantin ce a prelucrat pe o bază istorică tema logodnicului strigoi, atingînd o singură dată faza adaptării în lumea sîrbească, s-a ridicat la creaţie numai în domeniul romînesc, în cîntecul lui *Mogoş Vornicul*, ce nu are nimic comun cu etnograficul.

Personagiile acestei redacţii sînt *sora*, deţinătoarea rosturilor centrale epice ale anecdotei *fraţii*, nouă la număr, în faţa cărora cel de al treilea protagonist, soţul îşi ia obligaţia de a aduce sora să-şi vadă familia de mai multe ori pe an.

Soţul, după ce întîrzie 9 ani vizita promisă, soseşte tocmai cînd fraţii îşi pierduseră răbdarea. Sosind singur şi cu chef, el răspunde că soţia îl urmează în căruţă «învelită-n rogojină» aşa cum călătoresc de obicei morţii. Fraţii crezîndu-şi sora moartă, îşi ucid cumnatul, iar sora care soseşte într-o caleaşcă — vorbele soţului său fiind numai o glumă — răzbună asupra fraţilor săi moartea soţului ei, cu ajutorul judeţului domnesc.

Anecdotica a prelucrat evident, cu un surpinzător caracter de parodie, o versiune a redacţiei sîrbeşti în care s o r a deţinea rosturile epice esenţiale. Problemele creaţiei acestei parodii, a fabulaţiei *Lenore*, nu le vom discuta aci, depăşind astfel cadrul şi nivelul cercetării lui *Gh. Vrabie*.

Rămînînd în acest cadru, vom încheia precizînd că nu socotim surprinzătoare ignorarea de către autor a unui întreg şir de probleme, esenţiale tradiţiei poetice *Lenore*, ce se întind de la rosturile redacţiei romîne, arătate mai sus şi cele ale redacţiei sîrbeşti, pînă la substraturile istorice ale redacţiei bizantine, izvorul tuturor versiunilor balcanice şi la raporturile sale la originile psihologice şi literare, ale cadrului său literar la *tema Lenore* problemă în care *D. Caracostea* a produs importante precizări. Găsim dimpotrivă surprinzătoare apariţia unora din acestea în paginile în care autorul notează «rezultatele» studiului său (p. 291/4)

Curioase sînt multe în acest amalgam confuz (p. 291/2: discuţia despre «*mediul epic*») şi inform (p. 292/3: comentariul relativ la «*barzii populari*») de idei răzleţe şi teze lipsite de orice raport cu problemele Lenore (p. 292: discutarea proprietăţii şi înţelesului termenului baladă), dar dintre toate ne oprim numai la două afirmaţii ale autorului. La p. 291: referindu-se la configuraţia spirituală a realizării sud-est europene a temei *Lenore*, autorul scrie «ca în nici una din ţările vest europene, aci,... cîntăreţul realizează o baladă cu conţinut eroic ce-şi închide aria în spaţiul nord dunărean».

---

[30] Ibidem, 139, vers 6-11

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă «eroic» înseamnă în limbajul autorului «héroique», nu vedem, ori care ar fi fost rosturile redacţiei bizantine originare, ce poate fi eroic în decalcul romîn bulgar, ori sîrb?

Tot aşa nu înţelegem cum poate aşeza *Gh. Vrabie* genetica redacţiei bizantine în Macedonia medievală, regiune pur slavă în acea vreme!

Este indiscutabil, că asemenea încercări de inovare nu pot înlocui cunoaşterea, dacă nu temeinică, cel puţin relativă, a realităţilor etnografice, culturale şi istorice sud est europene, care ar fi putut să-i arate lui Gh. Vrabie că pentru vremurile constituirii tradiţiei poetice «Călătoria fratelui mort», focarul creaţiei poetice orale bizantine se afla în Asia Mică, în regiunea Eufratului de sus.

Fără să mai înmulţim precizările şi analizele încheiem cu regretul că studiul lui *Gh. Vrabie*, nu numai că nu a adus nimic nou peste concluziile lui *I.D. Šišmanov* dar, deşi a utilizat studiile acestuia, realizează performanţa de a rămîne în urma lor.

ANTON BALOTĂ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro